ADVOCATENBLAD

SINDS 1918

INTERVIEW
De nieuwe algemeen deken over de rol van de advocatuur

ENQUÊTE
Wat verwacht de balie van het voorliggende jaar?

KRONIEKEN
Burgerlijk Procesrecht 2017-2018

Overal klinkt het protest

Boomjuridisch

REDBREAST

LITIGATION FINANCE

Als de kosten van de zaak het probleem zijn.

Redbreast financiert omvangrijke procedures in commerciële geschillen in binnen- en buitenland. Indien u zich afvraagt of een zaak in aanmerking komt, neem contact op met Rein Philips op 085 822 63 80 óf mail naar rein.philips@redbreast.com.

www.redbreast.com

COLOFON

Publicatiedatum 5 februari 2019

99e jaargang
Het *Advocatenblad*, het blad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 10 keer per jaar en wordt uitgegeven door Boom juridisch. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen. De redactie werkt volgens de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek.
Het volgende nummer van het *Advocatenblad* verschijnt op 5 maart.

Hoofdredacteur
Kees Pijnappels

Redactie
Sabine Droogleever Fortuyn, Nathalie Gloudemans-Voogd, Francisca Mebius

Advocaat-redactieleden
Jan Wouter Alt, Aldert van der Bent, Yola Geradts, Karol Hillebrandt, Jack Linssen, Robert Malewicz, Coline Norde, Christiane Verfuurden, Paulien Willemsen, Rogier Wolf

Beeldredactie
Charlotte Helmer

Vormgeving
Textcetera, Den Haag

Correctie
Sandra Braakmann

Druk
Wilco, Amersfoort

Citeerwijze
Adv.bl. 2019-1, p.

Aan dit nummer werkten mee
Lex van Almelo, Chantal Ariëns, Erik Jan Bolsius, Annekee Groenewoud, Fred Hammerstein, Olga Hoekstra, Matthijs Kaaks, Lars Kuipers, Jeroen Michels, Leonie Rammeloo, Johan Rijlaarsdam, Tatiana Scheltema, Trudeke Sillevis Smitt, Rogier Veldman, Jaap-Jelle Vollaard, Leonard Walpot, Paul van Wijngaarden, Bendert Zevenbergen

Redactionele bijdragen
Bijdragen kunnen naar redactie@advocatenorde.nl.
Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op.
De redactie heeft het recht bijdragen in te korten.
De redactie is telefonisch bereikbaar op nummer 070 - 335 35 70.

Boom juridisch
Selma Soetenhorst-Hoedt (uitgever)

Bureau van de orde
Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag, postbus 30851, 2500 GW Den Haag, info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35, helpdesk: helpdesk@advocatenorde.nl, 070 - 335 35 54.

Abonnementen
De abonnementsprijs bedraagt € 246 per jaar (excl. btw, incl. verzendkosten). Een abonnement biedt u naast de gedrukte nummers tevens het online-archief vanaf 2001 én een e-mailattendering. Kijk op www.advocatenblad.nl voor meer informatie en het afsluiten van een abonnement. Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan en worden stilzwijgend verlengd, tenzij het abonnement schriftelijk wordt opgezegd. Na afloop van het eerste abonnementsjaar dient u rekening te houden met een opzegtermijn van één maand. Kijk op www.tijdschriften.boomjuridisch.nl voor meer informatie. Wilt u een abonnement afsluiten of heeft u vragen? Neem dan contact op via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.

Adreswijzigingen
Boom juridisch via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33. Adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl.

Media-advies
Maarten Schuttél

Advertentiedeelname
Capital Media Services B.V., Staringstraat 11, 6521 AE Nijmegen
Tel. 024-360 77 10, mail@capitalmediaservices.nl.

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en verveelvoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

ISSN 0165-1331

Omslagfoto: Annelien Nijland

HOI 2019 KEURMERK

Nederlandse uitgeversverbond
Groep uitgevers voor vak en wetenschap

© Sjoerd van der Hucht

REDACTIONEEL

PROTEST

DOOR / KEES PIJNAPPELS

Actievoeren is een kunst die slechts door oefening tot verfijning kan worden gebracht. Advocaten beheersen die kunst nog niet, bleek onlangs maar weer eens, toen groepjes toga's zich verzamelden voor de verschillende rechtbanken. Want ja, wat doe je eigenlijk, tijdens zo'n manifestatie op een koude januarimorgen? Je klit samen, maakt wat grapjes, ontvouwt een spandoek en houdt borden omhoog met daarop een krachtige tekst. Maar dan? Het leven om je heen gaat gewoon door. Niemand lijkt zich iets aan te trekken van jouw protest. De ochtendspits dendert verder. Auto's stoppen wel, maar alleen omdat het licht op rood springt. Voor voetgangers en fietsers is zelfs dat geen reden om hun gang te vertragen. Gelukkig is daar de deken die, gewapend met een megafoon, uitlegt waarom je daar staat. Dat mag best nog eens worden gezegd. Zijn woorden ontsteken zowaar een vlammetje en een collega scandeert een leus. 'Red de rechtsstaat!' Je valt meteen in en roept mee. 'Red de rechtsstaat! Red de rechtsstaat!' Iedereen volgt. Heel even klinkt het uit tientallen kelen, in koor. Dat maakt indruk. Maar al snel ebt de animo weg en verwaait het geluid. Het is roepen tegen de wind, de lastigste aller wederpartijen. Het halfuur is trouwens voorbij. Binnen wacht de koffie.

In dit nummer uiteraard ruim aandacht voor de herziening van de gefinancierde rechtsbijstand. Het protest hebben we in beeld gebracht, met foto's uit de meeste steden waar actie is gevoerd. Ook aandacht voor het debat in de Tweede Kamer over de stelselherziening, de directe aanleiding voor de manifestaties. Het was niet het eerste debat en zal zeker niet het laatste zijn.
De nieuwe algemeen deken – het interview met hem begint op pagina 18 – krijgt er zijn handen vol aan. Voor Rijlaarsdam geldt er één absolute voorwaarde. Dat is de beschikbaarheid van een partijdige, onafhankelijke en deskundige advocaat voor elke rechtzoekende. 'Alle plannen die daarmee in strijd zijn, zijn voor ons een *no-goarea*.'
De langslepende kwestie van de rechtsbijstand eist ondertussen zijn tol bij menig toevoegingsadvocaat. We vroegen ons Advocatenpanel naar de verwachtingen voor 2019. Kantoren die werkzaam zijn in de sociale advocatuur zijn somber gestemd, blijkt uit de enquête (pagina 24 en verder). Kantoren die actief zijn op andere rechtsgebieden zien de toekomst een stuk zonniger. Al met al heeft ruim de helft van de respondenten veel of zelfs heel veel vertrouwen in de toekomst. Dat is goed om te horen. Het zou mooi zijn als er hier en daar een brug kan worden geslagen tussen beide groepen. Daar moeten we het in een volgend nummer maar eens over hebben.

DEZE EDITIE

Hameren op de elementaire rol van de advocaat

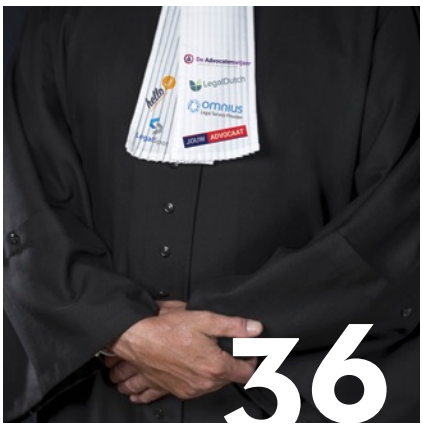

Werken op provisiebasis of niet?

Rechtsbijstand-verzekeraar knaagt verder aan dekking

Kronieken: Burgerlijk procesrecht 2017-2018

RUBRIEKEN
3 Redactioneel, Colofon
6 Social media, Jubileum
7 Cijfers, Citaat, Column Matthijs Kaaks
9 In Beeld
14 Frisse Neus
17 Ter zitting, Agenda
40 Gezien
41 Tuchtrechtcolumn Trudeke Sillevis Smitt

COVER
10 Gevecht om rechtsbijstand nog niet beslist

ACTUEEL
22 Evenwichtige raadsvrouwen
60 Lawyers for lawyers: Jager op oorlogsmisdadigers

INTERVIEW
18 Hameren op de elementaire rol van de advocaat

ENQUÊTE
24 Blik op 2019

ACHTERGROND
32 Snelle deals en schaarste aan goede assets
36 Werken op provisiebasis of niet?
42 Uniform en toch flexibel
46 Rechtsbijstandverzekeraar knaagt verder aan dekking

PRAKTIJK
52 Zo moet u declareren anno 2019

JURIDISCH
57 Juridische opinie: 'Werk aan het vertrouwen in de rechtsstaat'
61 Even Opfrissen: Verrekenen van straffen

KRONIEKEN
63 Burgerlijk procesrecht 2017-2018

VAN DE ORDE
91 Ordeberichten
96 Transfers
104 Uitspraken van de tuchtrechter
106 Ten slotte: column algemeen deken Nederlandse orde van advocaten Johan Rijlaarsdam

ANKER & ANKER
OPLEIDINGEN

Anker & Anker Opleidingen organiseert in het jaar **2019** wederom actuele cursussen op het gebied van het Straf(proces)recht en het Jeugdstraf(proces)recht.

Bij ons kunt u in één dagdeel 4 PO-punten vergaren. Bij ons staat persoonlijk contact hoog in het vaandel.

Hieronder een overzicht van de reguliere cursussen van januari t/m december 2019:

23 januari	: Breda, Hotel Mastbosch
28 februari (donderdag)	: Groningen
6 maart	: Haarlem, Grand Café Brinkmann
27 maart	: BOPZ/TBS, De Koperen Hoogte te Zwolle
17 april	: Holten, Restaurant en Hotel Hoog Holten
16 mei (donderdag)	: Schiermonnikoog, Hotel Van der Werff | eendaagse cursus en nieuwe onderwerpen
23 mei (donderdag	: Schiermonnikoog, Hotel Van der Werff | eendaagse cursus en nieuwe onderwerpen
5 juni	: Maastricht, Château Neercanne | eendaagse cursus
6 juni (donderdag)	: Maastricht, Château Neercanne | eendaagse cursus
3 juli	: Zwolle, De Koperen Hoogte
18 september	: Antwerpen (combikorting)
9 oktober	: Utrecht
6 november	: Den Haag
20 november	: Amsterdam
11 december	: Rotterdam, Zalmhuis

en de cursussen Jeugdstraf(proces)recht in 2019

6 februari	: Meppel, Eetcafé De Beurs
13 maart	: Leeuwarden, Post Plaza (dit betreft een civiele jeugdcursus)
10 april	: Sittard, Hotel De Limbourg
10 juli	: Alkmaar, Het Gulden Vlies
11 september	: Arnhem
19 september (donderdag)	: Antwerpen (combikorting)
30 oktober	: Utrecht, nieuwe onderwerpen
7 november	: Den Haag
13 november	: Amsterdam
21 november	: Amsterdam (dit betreft een civiele jeugdcursus)
27 november	: Tilburg (dit betreft een civiele jeugdcursus)
18 december	: Rotterdam, Zalmhuis *(zie foto)*

AANMELDEN:
strafrechtcursussen.nl

Anker & Anker Opleidingen
Contactpersonen: mw. M.A. Nicolai-Hendriks en de heer C. Huisman

Post- en bezoekadres:
Ossekop 11 | 8911 LE Leeuwarden
058-2442500 | info@ankerenanker.nl

4 PUNTEN PO ADVOCATUUR
NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

De docenten zijn mr. dr. J. Boksem, mr. H. Anker en mr. W. Anker.

Voor alle cursussen geldt als aanvangstijd 13.00 uur. Bij aankomst zijn er voor de cursisten broodjes beschikbaar.

Er zijn twee pauzes en de cursus eindigt om 17.30 uur. Vanaf 17.30 uur tot ± 18.30 uur wordt er gezamenlijk geborreld in de met zorg uitgekozen markante en sfeervolle etablissementen.

De kosten bedragen € 440,- (excl. btw) per cursus.

De kosten voor de civiele jeugdcursussen bedragen € 300,- (excl. btw) per cursus. Het bedrag ad € 300,- (excl. btw) geldt tevens voor de cursus BOPZ/TBS.

Ook wij sluiten ons aan bij het initiatief van @sanderja van @cleerdinhamer, er zal nog een schepje bovenop moeten!!
@VanQuint

Ik heb inmiddels meer dan 150 advocaten geteld die zich aansluiten bij het initiatief van @sanderja Dat betekent dat er honderden grote strafzaken vast zullen lopen. @Het_OM @RechtspraakNL @GerritvdBurg @HenkNaves @POL_Akerboom
@JanVlug1

Minister Dekker wil snijden in rechtshulp zodat mensen minder vaak naar de rechter stappen als de overheid ze benadeelt 😐 #Rechtsbescherming #Rechtsbijstand
@Matthijs85

@Advocatenorde De associatie met gele hesjes, laat staan het dreigen met promotie van groen naar geel is ongepast. Zou voor mij aanleiding zijn om niemand van kantoor af te vaardigen. In Parijs tuigen gele hesjes politieagenten af. We zijn advocaten. Ieder zijn eigen actie.
@PPJvdM

Kroniek Formeel Strafrecht in @Advocatenblad zojuist uit. Puik overzicht dat getuigt van inzet + kleur, chapeau @cleerdinhamer. Leest als een trein en leuk ook, zoals rechters die tijdens of na zitting even Google (Maps) raadplegen en dit in het vonnis gebruiken. #@Advocatenblad
@AHTDEHAAS

De huiscolumnist van @Advocatenblad hekelt het idee van een AI-autoriteit en pleit voor een AI-keuringsinstantie. Beide voorstellen klinken niet heel laagdrempelig – meer instanties voor een complex probleem? Maakt het niet eenvoudiger.
@JBAGerritsen

En speciaal voor de advocatuur. Deel 3 van de juridische minicursus 'geef Frysk': "riedsman" en "riedsfrou". @Advocatenblad
@Dutch_Judge

JUBILEUM

EEN-TWEETJE MET STRAFRECHT EN VOETBAL

Mesland & Vroegh Advocaten in Haarlem zag 12,5 jaar geleden het levenslicht. De twee advocaten achter het kantoor, Esther Vroegh (44) en Robert-Jan Mesland (45), zitten dit jaar 20 jaar in het vak.

Ze kennen elkaar via borrels van de jonge balie. Toen Vroegh in 2003 haar advocaatstage afrondde kon ze mede dankzij Mesland bij WWRS Advocaten in Hoofddorp terecht. 'We kregen daar samen onze eigen strafrechtpraktijk en na vier jaar besloten we voor onszelf te beginnen.'
De praktijk van Mesland en Vroegh groeide gestaag en ze voerden vaak gezamenlijk de verdediging in verschillende high profile zaken als de Purmerendse kindermoordenzaak en de snelkookpanmoorden. Om het werk interessant te houden werken de twee ook een flink aantal uren per week in andere sectoren. Vroegh in de wielersport, onder meer als organisator van wedstrijden en Mesland als intermediair van contractspelers betaald voetbal en ad interim bij Deloitte Risk Advisory.
'Toevallig hadden we ook de passie voor sport gemeen. Ons geheim tot succes? Dat we elkaar de vrijheid geven om dit soort nevenactiviteiten te doen. Met de verkregen kennis en kunde uit de advocatuur kunnen wij onszelf op deze manier verder ontwikkelen. Hierdoor worden wij uiteindelijk ook nog betere advocaten. Daarnaast blijft het zo afwisselend en uitdagend.'

CIJFERS

ZEVENTIEN DUIZEND ZEVENHONDERDVIERENTACHTIG

Zoveel advocaten stonden ingeschreven op het tableau per 1 januari 2019. Dat is een lichte stijging ten opzichte van vorig jaar. Op 1 januari 2018 telde Nederland 17.672 advocaten.
Bron: Nederlandse orde van advocaten.

CITAAT

‘De belangrijkste reden voor dit alles is niet mijn eigen inkomen. Het is de overtuiging dat het voor rechtzoekenden onmogelijk wordt zich van goede rechtsbijstand te voorzien en zich teweer te stellen tegen de overmacht die de Staat steeds vaker tegen zijn burgers in het geweer brengt.’

Advocaat Sander Janssen schrijft in zijn brief aan de Raad voor Rechtsbijstand waarom hij niet langer onbetaald werk zal verrichten.

COLUMN

DOOR / MATTHIJS KAAKS

Sander D.

Er was eens een minister voor Rechtsbescherming die bij rechtsbescherming dacht aan tralies waarachter boeven veilig werden opgeborgen. Dat was heel ferm. En daarom werd hij door zijn partijgenoten geprezen. Toch oogde Sander Dekker als een vriendelijke jongeman die altijd zijn best deed en nooit twijfelde of hij zelf het rechte pad bewandelde.
Op een dag reed hij terug van een receptie. Hij had zijn chauffeur die avond vrijgegeven.
Hij miste een afslag en belandde in een Haagse wijk waar hij liever niet kwam. Het was donker en hij versnelde. Zijn hoofd was zwaar van de wijn en van alle nieuwe regels die er borrelden. Het zebrapad zag hij niet. De botsing kwam uit het niets. Er was een glimp van een persoon. Een doffe klap. Hij dacht er pas over na toen hij de hoek om was.
Twee dagen later stond het al in de *Telegraaf*. ‘Minister rijdt door na ongeluk.’
Het was de schrik, zei hij tegen zijn hoogste ambtenaar. Zijn voorlichter suggereerde dat het kwam door de haperende cruisecontrol. Het werd betwijfeld. De materiële schade bleek enorm. Het slachtoffer nam een advocaat. Waarom nou meteen juridiseren? dacht de minister misnoegd. Omdat de verzekeraar niet uitkeerde, volgde beslag op het huis, zelfs op de rekening van Sander en Marieke. Toen zijn pinpas weigerde bij de pizzakoerier, belde hij de landsadvocaat. Maar Pels Rijcken kon hem niet bijstaan. Niet op kosten van het ministerie. ‘Dit is privé, meneer Dekker, en met die Wob-verzoeken tegenwoordig.’
‘Maar ik kan nu even niets betalen,’ zei Sander bedremmeld.
‘Wij doen geen toevoegingen,’ zei de Haagse advocaat verontschuldigend.
De minister nam verlof en meldde zich op een ochtend *incognito* in een gebreide trui bij het loket in zijn buurt. Het loket dat hij zelf had ingesteld. ‘U wilt een advocaat? Ho ho, laten we eerst eens bekijken of dat echt nodig is,’ zei de ambtenaar streng vanachter het kogelvrije glas.
‘Waar haal ik dan mijn recht?’ riep Sander vertwijfeld uit. Waarna de man hem schouderophalend wees op het lege huis aan de overkant.
‘We hadden hier vroeger een kantongerecht. Maar nu moet u naar de grote stad. Ik wens u veel succes.’
Dit was nog niet alles. Het Openbaar Ministerie begon een onderzoek en hij moest zich melden voor verhoor. Wanhopig belde hij Grapperhaus.
‘Ferdinand, dit moet stoppen! Ik ben tenslotte de minister.’ Maar Grapperhaus schudde zijn hoofd, slikte in dat hij de enige minister was met portefeuille en zei: ‘*Rule of law*, Sander. Ik zal je daar een begrijpelijk boekje over geven dat ik ooit geschreven heb.’
Gelukkig verscheen er op het politiebureau een toegewijde piketadvocaat. ‘Ik doe dit vrijwel onbetaald,’ zei deze tegen de dankbare verdachte. ‘Maar u heeft er recht op en ik kan u moeilijk in de steek laten.’
Toen pas ontwaakte er iets in het hoofd van de minister voor Rechtsbescherming.

JMS Textservice
juridisch vertaalbureau

ONS VERTAALTEAM STAAT VOOR U KLAAR

Juridisch vertalen: van A tot Z!

Van Arbitragerecht tot Zeerecht en elk rechtsgebied daar tussenin:
wij hebben de vertaalspecialist in huis!

Bent u op zoek naar een juridisch vertaalbureau met kennis van zaken? Neem dan vrijblijvend contact met ons op.

T 0299-351851 | E info@jmstext.nl | W www.jmstext.nl

CDA / Leonard Walpot – LNRD Photography

IN BEELD

Advocaat, politicus en hobbyboer

DOOR / KEES PIJNAPPELS BEELD / LEONARD WALPOT

Nog even en dan is de Rotterdamse advocaat Rutger Ploum (54) de nieuwe voorzitter van het CDA. Op 9 februari volgt hij Ruth Peetoom op, die na twee termijnen afzwaait.

Ploum stond in 1995 mede aan de wieg van het Rotterdamse kantoor Ploum Lodder Princen. Behalve als hardwerkende ondernemer presenteert hij zich als familieman en hobbyboer. De geboren Brabander woont met zijn vrouw en drie dochters in een comfortabele woonboerderij in Bergambacht, onder de rook van Rotterdam. ‘Als je in de polder woont, moet je natuurlijk echt iets doen met dieren. Schapen zijn ontzettend makkelijk, want die eten al je gras op,’ zegt hij in zijn promotievideo op YouTube.

Dat mes snijdt aan twee kanten, want dankzij de natuurlijke grasmaaiers heeft Ploum zelf meer tijd voor zijn kinderen. Zo coacht hij het hockeyteam van een van zijn dochters. ‘Gezin en familie staan altijd voorop. Zij zijn een baken van vertrouwen over en weer, van (on)rust en gezelligheid.’

Ploum was al een aantal jaren secretaris van het CDA. Als voorzitter wil hij de partij ‘snel en koersvast’ vernieuwen. Het CDA moet meer gaan bruisen, meer lef tonen, vindt hij. Meer onderling discussiëren ook, over de politieke koers. En dichter bij de mensen gaan staan. Een volle agenda, dus, zeker met de verkiezingen in het vooruitzicht.

Daar komen de schapen weer in beeld. Want als het de politicus-familieman-advocaat over de schoenen dreigt te lopen, schiet hij gewoon even zijn laarzen aan. Voor dat momentje rust in de wei.

GEVECHT OM RECHTSBIJSTAND NOG NIET BESLIST

De coalitiepartijen staan vooralsnog achter de plannen van minister Dekker (Rechtsbescherming) om de gefinancierde rechtsbijstand te hervormen. Het politieke gevecht is echter nog niet beslist.

DOOR / KEES PIJNAPPELS

Het debat dat de Tweede Kamer woensdag 23 januari wijdde aan de rechtsbijstand verliep naar Haagse begrippen ronduit heftig. De oppositie trok ongemeen fel van leer, de coalitie voelde zich af en toe ronduit ongemakkelijk en de minister stond te schutteren. Het debat had meer klaarheid moeten brengen in de plannen van minister Dekker, maar dat zat er niet in. Meer dan contouren zijn er nog niet, een financiële onderbouwing evenmin. Alle reden voor de Kamer om de komende tijd nadrukkelijk de vinger aan de pols te houden. Volgens de VVD-minister is herzie-

Advocaten in Groningen protesteren op de dag van het Kamerdebat.

© Jan Buwalda

ning van het stelsel nodig, waarbij hij inzet op 'oplossingen in plaats van procedures'. Hij zei daarbij dat toevoegingen op procederen momenteel aanzienlijk hoger worden betaald dan toevoegingen voor advisering. Dat schoot zowel de Kamerleden als de publieke tribune – gevuld met advocaten – in het verkeerde keelgat. Feitelijk is de vergoeding voor adviseren en procederen gelijk, maar krijgt een advocaat een toeslag in geval van een procedure.
De bewering van Dekker versterkte het beeld dat hij het niet zo nauw neemt met de waarheid en niet altijd even ter zake kundig is. Vooral SP'er Michiel van Nispen reageerde als door een wesp gestoken. Eerder had hij Dekker al beschuldigd van 'gejokkebrok' en 'halve waarheden en hele leugens'. Het incident leidde tot zelfs een korte schorsing.

ROTPOSITIE

Vooral D66 zag zich in een ongemakkelijke positie gemanoeuvreerd. De partij weet zich door het regeerakkoord gebonden, maar maakt er geen geheim van niet gelukkig te zijn met de plannen van Dekker. Niettemin bleef D66-woordvoerder Maarten Groothuizen in het coalitiekamp. Zijn fractie steunt de visie van Dekker. 'Binnen het bestaande budgettaire kader hebben we een heel groot probleem op te lossen. Dat kost tijd en is ingewikkeld.'
Groothuizen wil enerzijds een gefaseerde aanpak, maar maande Dekker ook tot haast. Die is nodig om de onderbetaalde sociale advocatuur snel tegemoet te komen. Groothuizen hoopt dat de introductie van rechtshulppakketten in allereerst het familierecht tot minder toevoegingszaken leidt. Op die manier ontstaat de financiële ruimte om de vergoedingen voor advocaten te verhogen.

VERWIJDERING

VVD en CDA hebben minder moeite met de stelselherziening en schaarden zich opnieuw achter Dekker. CDA-woordvoerder Chris van Dam zei zich wel zorgen te maken over het gebrek aan acceptatie. Hij ziet 'een enorme verwijdering' ontstaan tussen de minister en de advocatuur. Van Dam wil van Dekker ook oplossingen op korte termijn. Hij ziet wel iets in een regeringscommissaris die overheidsinstanties zoals UWV moet weerhouden van onnodig procederen. In bijna twee op de drie toevoegingszaken (inclusief strafrecht) is de overheid partij.

De meeste aandacht in het debat ging uit naar het trio Van Nispen (SP), Buitenweg (GroenLinks) en Kuiken (PvdA) die eendrachtig van leer trokken tegen Dekker, geflankeerd door Azarkan van DENK en Krol van 50PLUS. De oppositiepartijen zien geen enkele noodzaak tot een ingrijpende stelselherziening. De fractie zien geen heil in het marktdenken van Dekker. 'Met deze stelselwijziging gaat het recht naar de markt en kunnen gewone mensen hun recht niet meer halen,' aldus Kuiken. Dankzij Dekker kunnen straks alleen mensen met poen iets aan onrecht doen, rijmde Azarkan. 'Het lijkt wel of hij onder een hoedje speelt met verzekeraars, want zij zijn als enige dik tevreden.'

POORTWACHTER

Kathalijne Buitenweg (GroenLinks) vroeg om duidelijkheid over de rol van de poortwachter. Die moet straks gaan beoordelen hoe een rechtzoekende straks zijn recht moet halen en of daarbij sprake kan zijn van gesubsidieerde rechtsbijstand. Ze vroeg Dekker om de toezegging dat het advies van de poortwachter niet-bindend is.
Die toezegging kwam er – half. De poortwachter adviseert slechts, aldus Dekker, het is de rechtzoekende die kiest voor een licht of een zwaar traject. Volgens hem is het echter wel de poortwachter die beoordeelt of rechtsbijstand mogelijk, nuttig en nodig is.

Door het spervuur aan vragen kon het debat op woensdag 23 januari niet binnen de gestelde tijd worden afgerond. Lees op Advocatenblad.nl de actuele ontwikkelingen.

Op de pagina's hierna foto's van diverse protestacties die advocaten hielden bij 'hun' rechtbank. ▶

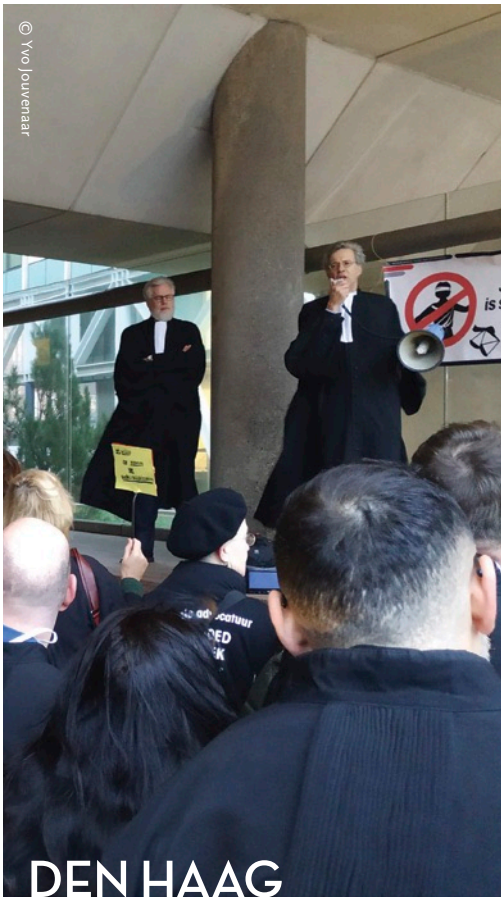
© Yvo Jouvenaar

DEN HAAG

© Jean-Pierre Jans

AMSTERDAM

© Angeline Swinkels

DEN BOSCH

© Sander Foederer

ROTTERDAM

ARNHEM

UTRECHT

BREDA

‘Een bank moet geen verkoper zijn’

DOOR / ERIK JAN BOLSIUS BEELD / ROGIER VELDMAN

In de voortuin van Slot Zeist zetelt, nog even, Immix Advocaten. Het kantoor houdt in de huidige vorm op te bestaan. Oprichter Rik Harmsen vertelt over zijn doorstartplannen.

Zo heb je een bloeiende praktijk en zo is de helft van de advocaten weg. In 2018 vertrokken zes van de twaalf advocaten van Immix Advocaten. Een paar gingen er met pensioen, anderen gingen elders aan de slag. ‘Je houdt wel rekening met verloop, maar dit ging te rap,’ vertelt Rik Harmsen (57) nuchter als hij een rondje wandelt richting de achterkant van het slot. ‘In gekrompen vorm kunnen we niet de kwaliteit bieden die we voor ogen hebben. Ik wil er nog zeker tien jaar lekker tegenaan, maar niet in de achteruitstand.’ Harmsen start per 31 maart een nichekantoor voor ondernemingsrecht en financieel recht. ‘Iedere advocaat specialiseert zich, generalisten ken ik niet meer. Ondernemers en potentiële klanten verwachten dat ook, die vragen altijd waarin je gespecialiseerd bent. Ik denk dat je als nichekantoor je profilering beter kunt neerzetten.’ Niet dat Harmsen daar veel moeite mee had, hij positioneerde zich goed als expert in bancaire geschillen. Dat begon met de eerste zaak die hij voerde over een rentederivaat, in 2012. ‘We hadden twee klanten met een rentederivaat, en zij vroegen ons er eens naar te kijken, want volgens hen klopte het niet. Naar mijn mening waren banken slordig en onzorgvuldig geweest met het verkopen van die derivaten. Ik schreef er een opinieartikeltje over in *Het Financieele Dagblad*. Diezelfde dag werd ik geïnterviewd voor BNR op de radio en vanaf dat moment kreeg ik veel zaken op dat terrein.’ Volgens Harmsen zijn de rentederivaten, die veel verkocht werden aan mkb-ondernemers, te vergelijken met de woekerpolissen voor consumenten. Bij beide bancaire producten bleek de opbrengst fors tegen te vallen toen de rente onverwacht kelderde. ‘Vanaf 2004 verkochten banken aan het mkb alleen nog variabele renteleningen. Als een klant de rente wilde vastzetten, boden ze een renteswap aan. Per saldo betekent het dat je een vaste rente betaalt aan de bank. Prachtig verhaal, heel flexibel en als de rente stijgt brengt zo’n rentederivaat extra geld op. Maar ze vertelden er niet bij wat er zou gebeuren als de rente drastisch zou gaan dalen. En toen dat eind 2008 gebeurde, ontstond er een enorm probleem, met schade variërend van enkele tienduizenden tot miljoenen euro’s per klant.’
In de eerste renteswap-zaak die Harmsen voerde, had zijn klant een lening van een kleine 2 miljoen, waar hij een renteswap voor afsloot. ‘Hij nam slechts 1,3 miljoen van de lening op en omdat de rente gedaald was, moest hij voor het verschil,

Rik Harmsen

2008-2019 Advocaat/Partner Immix Advocaten

2004-2007 Eigenaar Harmsen Legal

2001-2004 General counsel FMO

1985-2001 Advocaat/Partner AKD

Samenwonend, vier kinderen

‘Banken moeten terug naar hun *corebusiness*, geld beheren en uitlenen’

die 7 ton die hij niet had opgenomen, toch betalen. Dat had de bank onzorgvuldig gedaan. In die zaak kwam het vrij snel tot een deal, want de bank had ook door dat er iets niet klopte. Misschien dachten ze de geest in de fles te houden. Maar dat is niet gelukt, want er zijn 18.000 ondernemers in Nederland met die producten.’ Sindsdien heeft Harmsen een praktijk met veel renteswap-zaken, maar hij profiteert niet direct van de hoge schadevergoedingen die zijn klanten kregen. ‘Je mag bepaalde resultaatafhankelijke afspraken maken, maar ik ben daar een beetje ouderwets in. Voor mij is “uurtje-factuurtje” de allerbeste afspraak die je met je advocaat kunt maken. Als je een vaste prijs afspreekt, weet je twee dingen zeker: of de advocaat krijgt te weinig, of hij krijgt te veel. In beide gevallen is dat geen basis voor een duurzame manier van samen zakendoen. De klant moet erop vertrouwen dat je efficiënt werkt. Een *succesfee* moet niet meespelen bij de aandacht die ik geef aan mijn zaken. Misschien laat ik zo wel kansen liggen maar dat is dan maar zo.’

VEL OVER DE OREN

Harmsen heeft een bijzondere kijk op de manier waarop hij voor zijn klanten werkt. Beide partijen moeten winnen, staat er op zijn site. Conflicteert dat niet met de eenzijdige belangenbehartiging van advocaten? ‘Oplossen is meer dan winnen, die slogan hanteer ik al sinds ik mijn eigen kantoor aan huis had. Als je de tegenpartij het vel over de oren trekt, is de duurzame relatie, de samenwerking wel voorbij. Winnen is leuk, maar het heeft zijn prijs. Het betekent vaak dat je een langdurige procedure moet voeren. Dat kost aandacht en negatieve energie van de klant. In het begin willen ze nog weleens hun vijand kapot procederen, maar op een gegeven moment willen ze verder met ondernemen.’ Die instelling komt naar voren in zijn nieuwe kantoornaam: ‘Regulus, advocatuur en conflictmanagement’. ‘Ik heb bewust voor conflictmanagement gekozen. Daar zit ook mediation in, maar tevens onderhandelen en het coachen van mijn eigen klanten.’ Terwijl het grint knispert onder zijn schoenen, aan de achterkant van het imposante kasteel, vertelt de rustig formulerende Harmsen dat hij niet het idee heeft dat banken wezenlijk zijn veranderd sinds de crisis. ‘Ik ben kritisch over banken, vind dat ze echt dingen fout hebben gedaan. Maar ik hoop dat ik niet gezien word als een *bankbasher*. Banken vervullen een onmisbare rol in de samenleving, maar dit product was pervers. Alle adviseurs en accountmanagers moesten renteswaps verkopen. Iedereen was zo gretig om die producten te verkopen dat ze alle voorzichtigheid uit het oog verloren en bijvoorbeeld swaps verkochten voor veel te grote bedragen. Een bank moet geen verkoper zijn, maar goed voor het geld van klanten zorgen en geld uitlenen. Ze moeten terug naar hun *corebusiness*, geld beheren en uitlenen. Niet die geldmachines die er alleen maar zijn voor de aandeelhouderswaarde.’

PAO-intensief Curaçao

Van 18 t/m 22 maart 2019 organiseren de Radboud Universiteit en de University of Curaçao PAO-intensief cursussen op het prachtige eiland Curaçao. Topdocenten uit wetenschap en praktijk verzorgen de cursussen **Actualiteiten Vermogensrecht** en **Actualiteiten Ondernemingsrecht**. Daarnaast wordt de **Masterclass Toezicht op en in de financiële sector** aangeboden.

Daarom PAO-intensief

- Onderwijs van topdocenten
- Al uw opleidingspunten NOvA of KNB in 5 dagen
- Cursisten beoordelen PAO-intensief met een 8,0
- Gratis extra's, zoals een informatiebijeenkomst en een slotdiner
- Verblijf op het prachtige eiland Curaçao

Meer informatie of inschrijven via **www.cpo.nl/curacao**

Verder denken • Scherper zijn

CPO

Centrum voor Postacademisch Juridisch Onderwijs

TER ZITTING

Inburgeren

DOOR / LARS KUIPERS

Na drie jaar nog geen inburgeringsdiploma? Dan krijg je een boete. Meneer Z. stapte naar de rechter.

In april 2014 kwam Z. Nederland binnen na een lange reis vanuit Iran. Vierenhalf jaar later zit hij bij de bestuursrechter in Haarlem om een boete van 500 euro aan te vechten omdat hij zijn inburgeringsdiploma nog niet heeft.
Zijn eerste halte in Nederland was het asielzoekerscentrum in Almere. 'In zo'n azc,' informeert de rechter, 'kan daar meteen worden begonnen met inburgeren? Want ik zie dat meneer pas medio 2015 is begonnen in Zaandam, meer dan een jaar nadat hij Nederland is binnengekomen.'
'De inburgeringsplicht geldt vanaf het moment dat iemand een verblijfstitel heeft,' zegt Paul Slagter, medewerker beroep bij DUO. 'Dan wordt hij geacht te beginnen, daar is hij zelf verantwoordelijk voor.'
'In 2014,' zegt advocaat Emel Çekiç, 'was het beleid dat men bij binnenkomst niet stuurde op het volgen van de inburgeringscursus, maar op het bereiken van stabiliteit, duidelijkheid en structuur. Eerst een huis. Het was ongeschreven beleid dat een azc mensen niet direct na binnenkomst op cursus stuurde.'
Dat huis kreeg Z. in december 2014. Vervolgens duurde het tot juni 2015 eer hij bij Vluchtelingenwerk terechtkon in de inburgeringsklas. Daar kwam Z. overhoop te liggen met zijn docent. 'Hij voelde zich gekleineerd,' vertelt Çekiç, 'en op een bepaald moment heeft de docent gezegd: "Ik wil u niet meer in de klas hebben."'
'Is er dan maar één docent?' vraagt de rechter verbaasd.
'Ik vind het best bizar als Vluchtelingenwerk, op dat moment monopolist in Zaandam, dit besluit kan nemen,' zegt Çekiç. 'Als er iémand is die wil inburgeren, dan is het wel meneer Z. Hij is vervolgens elke dag naar Vluchtelingenwerk geweest om te vragen hoe hij nu verder moest. Dan kreeg hij te horen: "Ga maar naar Purmerend." Maar hoe moet hij dat betalen? Als Vluchtelingenwerk Zaandam zijn werk goed had gedaan, had meneer hier vandaag niet gezeten. Er is geen alternatief geboden aan een kwetsbaar persoon. Dat vind ik schandalig.'
'Het klinkt alsof het allemaal aan Vluchtelingenwerk lag,' werpt Slagter tegen. 'Maar meneer had ontheffing kunnen aanvragen van de inburgeringsplicht en dat heeft hij niet gedaan. Dat is zijn keuze. Inmiddels is er een jaar verstreken nadat wij de boete hebben opgelegd en meneer heeft zijn diploma nog steeds niet.'
Twee maanden later volgt de uitspraak. De rechter vindt dat Z. niet hard heeft gemaakt dat hem niks te verwijten viel en dat hij ook niet alles heeft gedaan om zijn inburgering weer op te pakken. De boete blijft overeind.

Meer weten? Lees de uitgebreide versie op advocatenblad.nl, rubriek Ter Zitting.

AGENDA

IFR JAARSYMPOSIUM

'Technologische ontwikkelingen & financieel recht' is het thema van het IFR Jaarsymposium. Is de financieel toezichthouder nog wel in staat om goed toezicht te houden? En slagen de financiële instellingen er nog wel in alle regels na te leven? Dat zijn vragen die aan bod komen.
Datum: 8 februari.
Locatie: De Brauw Blackstone Westbroek, Amsterdam.
Ga naar ru.nl/cpo/symposia voor meer informatie en inschrijving.

ONDERMIJNINGSDELICTEN

Wetenschap, rechterlijke macht, advocatuur en beleidsmakers spreken gezamenlijk in Den Haag over de bestuurlijke en strafrechtelijke aanpak van ondermijningsdelicten. De belangrijkste knelpunten en oplossingen in ons huidige rechtssysteem komen aan bod. Over de bestaande problematiek en een model voor proces- en vonnisafspraken in strafzaken gaan de sprekers met elkaar in gesprek.
Datum: 21 februari.
Locatie: Nieuwspoort Den Haag.
Ga naar rug.nl/rechten/congressen voor meer informatie en inschrijving.

THEATERSEMINAR

Het platform Scheiden zonder Schade wijdt een theaterseminar aan echtscheidingen. De voorstelling is een 'theatraal debat' waar topacteurs scènes spelen die de opmaat zijn voor debatten tussen deskundigen die dagelijks met de problematiek van scheiden te maken hebben.
Datum: 26 februari.
Locatie: Stadsschouwburg aan het Leidseplein in Amsterdam.
Ga naar voorstellingvanzaken.nl voor meer informatie en inschrijving.

Meer agendanieuws vindt u op advocatenblad.nl/agenda.

Johan Rijlaarsdam

Geboren: 16 januari 1960, Wemeldinge
Burgerlijke staat: Getrouwd, twee zonen (23), een dochter (19)
Studie: Nederlands recht, Rijksuniversiteit Leiden

Loopbaan:

vanaf 1 januari 2019	Algemeen deken van de Nederlandse orde van advocaten (NOvA). Partner bij Houthoff advocaten, notarissen en belastingadviseurs met in Nederland kantoren in Amsterdam en Rotterdam.
2018	Lid van de algemene raad van de NOvA.
2011-2017	Managing Partner Houthoff Buruma.
2004	Partner Houthoff Buruma. Van circa 2006-2010 lid Raad van Advies, de interne 'board'.
1998	Partner NautaDutilh. Lid sollicitatiecommissie en van circa 2000-2003 lid van de Strategie- en Beleidscommissie.
1994	Advocaat NautaDutilh, Rotterdam.
1991	Coöperatieve Zuidelijke Aan-en Verkoopvereniging (CZAV). Lid tweehoofdige directie.
1987	Advocaat Dutilh, Van der Hoeven en Slager, Rotterdam. Lid ondernemingsraad.

Nevenactiviteiten:
- Bestuurslid (secretaris) Kinderoncologisch Centrum Rotterdam, een fonds dat circa € 7 mln. beheert waaruit jaarlijks circa € 0,5 mln. wordt besteed aan moeilijk op andere wijze financierbare onderzoeksprojecten.
- Bestuurslid International Chamber of Commerce (ICC) Nederland.
- Lid Curatorium Erasmiaans Gymnasium Rotterdam.

HAMEREN OP DE ELEMENTAIRE ROL VAN DE ADVOCAAT

Johan Rijlaarsdam is sinds 1 januari de nieuwe voorman van de Nederlandse advocaten. Wie is hij en waar gaat hij zich op richten?

DOOR / SABINE DROOGLEEVER FORTUYN BEELD / CHANTAL ARIËNS

Vasthoudend, energiek en positief ingesteld. Deze karaktertrekken verwacht Johan Rijlaarsdam (59), sinds begin dit jaar algemeen deken, het meest nodig te hebben tijdens zijn dekenaat.
Die eigenschappen kwamen hem ook goed van pas toen hij afgelopen zomer een trektocht maakte van bijna tweehonderd kilometer door de Canadese Rocky Mountains. Dat deed hij samen met zijn beide zoons (23). Van lange bergwandelingen ontspant hij. Net zoals van zeilen op de Oosterschelde. 'Thuis hebben we een klein Lasertje. Als ik daarmee een paar uur op het water heb gezeten, ben ik fysiek uitgeput en geestelijk geheel ontspannen.'
Van jongs af aan is Rijlaarsdam gewend om veel buiten te zijn. Hij groeide op in Zeeland met zijn ouders, broer en twee zussen, in een dorpje vlak bij Goes. Zijn moeder zorgde voor het gezin. Zijn vader was directeur van een landbouwcoöperatie, een agrarische aan- en verkooporganisatie. 'Mijn vader heeft de landbouwcoöperatie uitgebouwd,' zegt hij. 'Inmiddels is het een groot bedrijf met ik geloof een jaaromzet van 450 miljoen euro.'
De jonge Johan koos een andere richting, die van het recht. Na zijn studie en militaire dienst bij de Koninklijke Marine belandde hij bij Dutilh, later NautaDutilh, in Rotterdam. In 2005 stapte hij over naar Houthoff. Daar werd hij managing partner met een internationale litigation en arbitration praktijk. 'De analyse van het probleem, het zoeken naar een goede oplossing voor je cliënt spreekt me aan. Net zoals de dynamiek van de praktijk. Het werk is veelzijdig, enerverend en je hebt met mensen te maken. Er is nooit enige repetitie.'
Omdat hij deken werd, heeft Rijlaarsdam zijn praktijk overgedragen aan kantoorgenoten. Op dit moment is hij nog wel partner bij Houthoff. Na zijn dekenaat keert Rijlaarsdam niet meer terug naar zijn praktijk, dat weet hij al. 'Wat ik dan ga doen? Daar denk ik nu nog niet over na.'

RODE LIJNEN

Wat is zijn missie als algemeen deken? 'We kunnen de taak van de advocaat in het recht niet genoeg benadrukken. Er is een aantal rode lijnen waar de wetgever niet overheen moet gaan. Anders wordt de rechtsstaat uitgehold. De advocaat is onmisbaar in die zin dat het ontzettend belangrijk is dat iedere rechtzoekende in Nederland een advocaat kan krijgen als hij die nodig heeft. Een advocaat die partijdig, onafhankelijk, deskundig en bereikbaar is en het aan het eind van de dag kan opnemen voor de individuele rechtzoekende.'
Volgens de nieuwe voorman van de advocatuur is het juist wegens de plannen voor gefinancierde rechtsbijstand van belang de rol van de advocatuur te onderstrepen. 'Er zijn veel elementen in de plannen die de NOvA zorgen baren. Neem de triage. Daarmee wordt van tevoren bepaald wie wel en geen recht heeft op een advocaat. Dat leidt heel snel tot rechtsongelijkheid en rechtsonzekerheid. De rechtzoekende moet zelf kunnen uitmaken of hij wel of geen advocaat raadpleegt.'
Rijlaarsdam verwijst ook naar de rapporten van Van der Meer en Barkhuysen. 'Al vele malen is uitgemaakt dat het huidige systeem voor gefinancier- ▶

de rechtsbijstand prima werkt, dat er alleen een probleem is in de financiering. De minister heeft dat gegeven keer op keer terzijde gelegd. Ondertussen leggen steeds meer advocaten hun toevoegingspraktijk neer.'

OOG OP DE BAL

Het contact met het ministerie is naar aanleiding van het debat over gefinancierde rechtsbijstand nogal onderkoeld geraakt, constateerde Rijlaarsdams voorganger Bart van Tongeren bij zijn afscheid. Rijlaarsdam is van plan zowel het overleg, als zo nodig de confrontatie op te zoeken met minister Dekker. 'We vinden dat het contact met het ministerie in stand moet blijven.' In de tweede week van januari maakte hij dan ook al kennis met minister Dekker. 'Dat was een plezierig gesprek. Het was voor mij ook een prima gelegenheid om te zeggen dat we erg ongerust zijn over de gefinancierde rechtsbijstand en dat we het oog op de bal houden. Dat er voor de rechtzoekende uiteindelijk een partijdige, onafhankelijke, deskundige advocaat beschikbaar moet zijn, is voor de NOvA van groot belang. Alle plannen die daarmee in strijd zijn, zijn voor ons een *no-go-area*.'

In datzelfde gesprek liet minister Dekker weten dat de plannen nog niet in beton gegoten zijn, vertelt Rijlaarsdam. 'In die zin blijft mijn ongerustheid bestaan. Tegelijkertijd wil ik hem natuurlijk niet in de wielen rijden als hij met heel goede plannen komt.'

BIJGESPIJKERD

Vanaf 2020 zijn advocaten verplicht zich in te schrijven in het rechtsgebiedenregister van de NOvA. Ze mogen maximaal vier rechtsgebieden opgeven. Het register sluit daarmee aan bij de toenemende behoefte aan gespecialiseerde advocaten. Niettemin kunnen advocaten ook kiezen voor de algemene praktijk. Is daar nog wel behoefte aan? 'In sommige gevallen wel. Er zijn bijvoorbeeld rechtzoekenden met problemen met veel facetten. Dan is het goed als ze een advocaat kunnen inschakelen die zo breed is dat hij het veld kan overzien. Zolang een advocaat zich maar realiseert dat hij niet op alle rechtsgebieden actief kan zijn. Het is onmogelijk om cliënten op twintig rechtsgebieden bij te staan. Het heeft natuurlijk wel enige betekenis dat we zeggen: registreer je op vier rechtsgebieden.'

Als algemeen deken is Rijlaarsdam ook voorzitter van het college van toezicht. Het CvT, in januari 2015 opgericht, wordt eind dit jaar geëvalueerd. Voormalig lid van het college, Jan de Wit, noemde eind vorig jaar bij zijn vertrek de dubbelrol van de algemeen deken discutabel. 'Je kunt daar op verschillende manieren naar kijken,' zegt Rijlaarsdam. 'De algemeen deken is voorzitter van de algemene raad en daarmee van het bestuur van de NOvA. Hij vervult een bestuurlijke taak. Dat de algemeen deken ook voorzitter van het college van toezicht is, is in mijn perspectief geen probleem omdat hij in dat verband een stelseltoezichtstaak uitoefent. Ik zie geen vermenging van taken of rollen. Juist omdat de algemeen deken goed weet wat het belang is van goed toezicht en van systeemtoezicht, denk ik dat er grote voordelen zijn aan de manier waarop het is geregeld.'

IMAGO

In de special over topadvocaten aan de Zuidas in het *NRC* werd de Zuidasadvocaat begin januari behoorlijk kritisch beschreven. Een moreel kompas zou ontbreken. 'Advocaten moeten adviseren conform de wet,' reageert Rijlaarsdam. 'De advocaat past de wet toe, samen met de cliënt. Maar als hij ook nog moet gaan nadenken over de geest van de wet, wordt het wel heel ingewikkeld. Als de wet op een manier kan worden uitgelegd die eigenlijk moeilijk verdedigbaar is, ligt daar een taak voor de wetgever.'

> 'Dat er voor de rechtzoekende uiteindelijk een partijdige, onafhankelijke, deskundige advocaat beschikbaar moet zijn, is voor de NOvA van groot belang'

Tegelijkertijd moet ook iedere advocaat integer zijn. Dat is een kernwaarde van de advocaat. Rijlaarsdam verstaat daaronder onder meer dat er integriteitsvragen kunnen ontstaan als een lacune in een wet overduidelijk in strijd is met een andere wettelijke bepaling. 'Je kunt de wettelijke ruimte van de ene wet helemaal benutten, maar je kunt ook tot de conclusie komen dat het moeilijk ligt. We moeten ons realiseren dat dit een grijs gebied is. Je zou hier kunnen zeggen: op een advocaat ligt altijd een opdracht om zelf na te denken en een afweging te maken. Dat is wat anders dan dat een advocaat een moraalridder moet zijn.'

Het beeld van de advocatuur is niet altijd positief, zo bleek ook uit het imago-onderzoek vorig jaar in opdracht van het *Advocatenblad*. De rol van de advocatuur in de rechtsstaat wordt lang niet altijd begrepen. De nieuwe algemeen deken stimuleert advocaten dan ook om het verhaal van hun praktijk en hun bijdrage aan de rechtsstaat publiekelijk te delen. Daarbij is hij van plan om de media actief op te zoeken. 'Ik wil consequent en met energie benadrukken dat een advocaat van wezenlijk belang is voor de rechtzoekende. Ik denk dat het daarom draait.'

KANSRIJKE ZAAK
KOSTEN EEN STRUIKELBLOK?

Liesker Procesfinanciering draagt de proceskosten, van lopende en nieuwe procedures. Wij krijgen alleen (terug)betaald als er ook een opbrengst is.

Uw cliënt procedeert daardoor financieel risicoloos, terwijl u verzekerd bent van betaling van uw factuur.

Liesker Procesfinanciering is marktleider in Nederland, met een bewezen uitstekend track record.

LIESKER
PROCESFINANCIERING

Ceresstraat 4, 4811 CC Breda
T +31 (0)76 530 36 00
F +31 (0)76 530 36 09
E info@liesker.com

liesker.com

Spong
Law Academy

De Spong Law Academy biedt in 2019 in Amsterdam, Zwolle en Eindhoven enkele cursussen aan voor strafrechtadvocaten over verdediging in zedenzaken, aangifte & beklag (art. 12 Sv) en jeugd- & adolescentenstrafrecht. Wij zien u graag tegemoet!

www.sponglawacademy.com

LEGALITAS
ADVOCATENKANTOOR

Advocatenkantoor Legalitas zoekt een
ADVOCAAT MEDEWERKER FAMILIERECHT EN/OF ERFRECHT (PARTTIME MOGELIJK)

Wij adviseren en procederen veel over arbeidsrecht, ondernemingsrecht en familierecht.

Sollicitaties met C.V., foto en motivatie kun je richten aan:
Mr. Elise van Es
evanes@legalitas.nl | 035-2050580 | www.legalitas.nl

VESTIUS
advocaten

zoekt een:

ADVOCAAT-MEDEWERKER ONDERNEMINGSRECHT

Het Ondernemingsrecht team van Vestius richt zich op M&A, venture capital en corporate litigation. Wij werken in kleine teams aan mooie zaken. Vanaf de Herengracht in Amsterdam maar als onderdeel van een internationaal netwerk. In een aangename werkomgeving. Met een goede work-life balance en genoeg ruimte voor zelfontwikkeling. Haak aan!

PROFIEL:
- 2 tot 8 jaar ervaring als advocaat binnen het ondernemingsrecht
- Autonome werkhouding
- Uitstekende beheersing van zowel de Nederlandse als Engelse taal
- Ambitie om een eigen praktijk op te bouwen

INTERESSE?
Kijk op onze website: **vestius.com**

© Martijn Gijsbertsen

PETRA VAN KAMPEN

EVENWICHTIGE RAADSVROUWEN

DOOR / KEES PIJNAPPELS

Met Petra van Kampen heeft de algemene raad een professor in de gelederen. In 1998 promoveerde Van Kampen in Leiden op deskundigenbewijs in Nederlandse en Amerikaanse strafzaken. Sinds 2010 is ze strafrechtadvocaat in Amsterdam, bij FZKC Advocaten, gespecialiseerd in fraude- en milieuzaken en arbeidsongevallen. In datzelfde jaar werd Van Kampen benoemd tot hoogleraar strafrechtspraktijk in Utrecht.

De 49-jarige Van Kampen (ongehuwd, geen kinderen) wil zich bij de NOvA vooral sterk maken voor het belang van de balie. De rol van de advocatuur binnen de rechtsstaat kan nauwelijks worden overschat, meent ze. ‘Ik constateer dat binnen het huidige maatschappelijk en politieke bestel advocaten nog de enigen zijn die pal staan voor hun cliënt. Vooral cliënten die het moeten hebben van gefinancierde rechtsbijstand. Er is niemand anders die zich om hen nogal te veel zorgen lijkt te maken.’

Met alle politieke aandacht voor de positie van het slachtoffer binnen het strafbestel, mag het belang van de verdachte niet uit het oog worden verloren, stelt Van Kampen. ‘Burgers die in de strafrechtspleging verzeild raken, moeten de bijstand krijgen waarop zij recht hebben en met het respect worden bejegend dat hen als burgers toekomt – ook als zij verdacht worden van een ernstig strafbaar feit.’

Van Kampen is binnen de AR uiteraard portefeuillehouder strafrecht. Dat raakt dus ook de gefinancierde rechtsbijstand. ‘Daarbij gaat het niet om de portemonnee van de advocaat, maar om het belang van de rechtzoekende. Het overgrote deel van de strafrechtadvocaten dat ik ken, doet dit werk niet vanwege het geld, maar vanwege de inhoud.’

Doet ze nog iets naast haar werk? ‘Ehh, tja. Bij voorkeur niets. En als dat niet werkt: edelsmeden.’

Voor het eerst in de geschiedenis zitten er evenveel vrouwen als mannen in de algemene raad van de NOvA. De advocaten Van Kampen en Kaak brengen het langgewenste bestuurlijk evenwicht.

© Timo Sorber

De 51-jarige Susan Kaak is pragmatisch ingesteld. Uit haar mond geen lange verhandeling om de stap richting algemene raad te motiveren. 'Ik ben nu 25 jaar advocaat en het lijkt me goed om iets terug te doen voor de Nederlandse orde van advocaten,' zegt ze eenvoudig.
Niet dat ze geen doel heeft, integendeel. De stapels papier die de juridische wereld kenmerken, gaan wat haar betreft linea recta de prullenbak in. 'Ik hoop te bereiken dat alle advocaten digitaal gaan werken en papieren dossiers verdwijnen.'
Kaak is getrouwd en heeft drie tienerkinderen. Ze werkt bij het mede door haar opgerichte kantoor Ventoux in Utrecht, waar ze is gespecialiseerd in intellectueel eigendom, data en ICT. Kaak heeft de meest uiteenlopende zaken voorbij behandeld, van advertentiegeschillen tussen mediabedrijven tot het juridisch begeleiden van de digitalisering van de haven in Rotterdam. Welke zaak is haar het meest bijgebleven? 'Een procedure over My Little Pony, waarbij drie rechters tijdens pleidooi in hoger beroep de pastel getinte beestjes nauwkeurig hebben moeten bestuderen om de 'klaar om te spelen'-houding van het paardje, zijn levendige ogen en kambare manen te beoordelen.'
Binnen de AR gaat Kaak zich onder meer bezighouden met digitalisering, innovatie en onderwijs. Vernieuwing is essentieel voor de beroepsgroep, meent ze. 'De concurrentie met andere rechtsbijstandverleners is een van de belangrijkste uitdagingen voor de advocatuur.'
Werk en zorg vormen samen het grootste tijdsbeslag, maar gelukkig is er ook ruimte voor liefhebberijen. Kaak mag graag een stukje wielrennen. 'We hebben ons kantoor vernoemd naar de berg Ventoux, die we ieder lustrum met de fiets beklimmen.'

De algemene raad bestaat verder uit Johan Rijlaarsdam (algemeen deken), Theda Boersema, Bernard de Leest, Frans Knüppe en Bert Fibbe. De laatste zwaait komend voorjaar af.

BLIK OP 2019

Wat verwachten kantoren van 2019? Waar liggen de kansen en de bedreigingen? Welke plannen zijn in de maak? Het Advocatenpanel kijkt vooruit.

Het Advocatenpanel is een initiatief van het *Advocatenblad*. Leden van het panel kunnen enkele keren per jaar hun visie geven op zaken die voor de balie relevant zijn. Advocaten kunnen zich aanmelden bij het panel via www.advocatenblad.nl/advocatenpanel. Aan dit online onderzoek, uitgevoerd door onderzoeksbureau Tangram, hebben 319 advocaten deelgenomen. De respondenten komen van zowel grote als van kleine kantoren, verdeeld over heel Nederland, en zijn actief in uiteenlopende rechtsgebieden.

DOOR / KEES PIJNAPPELS & WILLEM VAN LEERDAM

‘Mijn kantoor is uitstekend gepositioneerd voor de toekomst, maar de marktontwikkelingen voor 2019 lijken minder gunstig dan in 2018.’

VERTROUWEN IN TOEKOMST

Meer dan de helft (53%) van de respondenten geeft aan (heel) veel vertrouwen in de toekomst te hebben. Daar staat tegenover dat 16% aangeeft (heel) weinig vertrouwen in de toekomst te hebben. Het vertrouwen in de toekomst wordt ook zichtbaar in de bedrijfseconomische doelen die de respondenten benoemen. 48% gaat voor groei en 33% voor consolidatie. Het vertrouwen uit zich ook in de verwachting van 71% die zegt evenveel of meer declarabele uren te maken in 2019.

Ik zie de toekomst van mijn kantoor tegemoet met ...

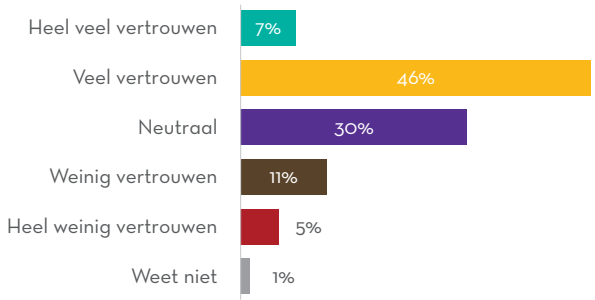

Wat is voor uw kantoor in 2019 het belangrijkste (bedrijfseconomische) doel?

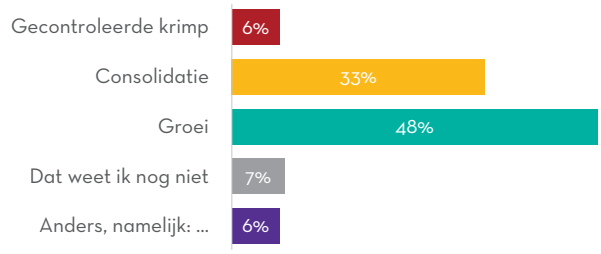

Ik zie voor mijn kantoor meer kansen dan bedreigingen in 2019.

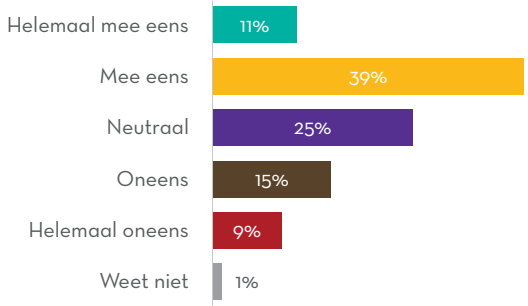

‘We hebben als klein kantoor een specialistische procespraktijk. De afgelopen jaren ondervonden wij veel concurrentie van de grote kantoren. In dat licht hebben wij ons aangesloten bij een internationaal verband van advocaten en het lijkt erop dat wij daardoor de grote kantoren kunnen weerstaan.’

KANTOORGROOTTE

Op basis van een nadere analyse van de resultaten concluderen we dat grote kantoren (20+) meer vertrouwen in de toekomst hebben dan de kleinere kantoren. Dat grotere vertrouwen weerspiegelt zich ook in het aantal concrete plannen dat de kantoren hebben om in 2019 uit te gaan voeren. De grote kantoren noemen gemiddeld significant meer concrete plannen dan de kleinere kantoren.

Weergegeven citaten zijn toelichtingen door respondenten bij de vragen.

KLANTTEVREDENHEID EN SPECIALISATIE

De vraag op welke terreinen de kantoren voor 2019 kansen zien om zich verder te ontwikkelen en groei te realiseren, levert op dat investeren in grotere klanttevredenheid de meest genoemde actie is. 71% ziet dat als kans en 23% heeft ook al concrete plannen om daaraan te werken (zie de grafiek hieronder voor concrete actie ter vergroting klanttevredenheid). Samenwerking met andere advocaten (of andere zakelijke dienstverleners) en verdere automatisering worden ook als goede kans benoemd. Op het terrein van samenwerking heeft 14% concrete plannen en voor de automatisering is dat 22%.
De meeste kantoren noemen verder specialiseren in rechtsgebieden of in specifieke branches ook als een kans. Op beide gebieden bestaan vaak al concrete plannen, zo geven ze aan.

‘Focus op de dienstverlening én meer vertrouwen uitstralen, weg met die ellendige bescheidenheid die bij sommige cliënten verkeerd overkomt.’

Ik maak mij zorgen of ik in 2019 voldoende gekwalificeerde medewerkers kan aantrekken.

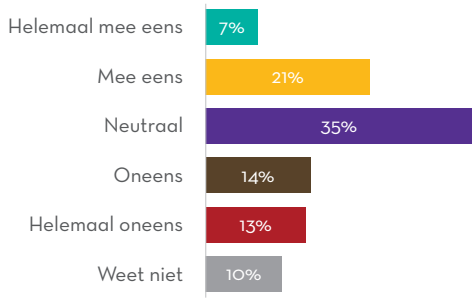

Op welke van onderstaande aspecten van bedrijfsvoering ziet u kansen of heeft u al concrete voornemens voor 2019?

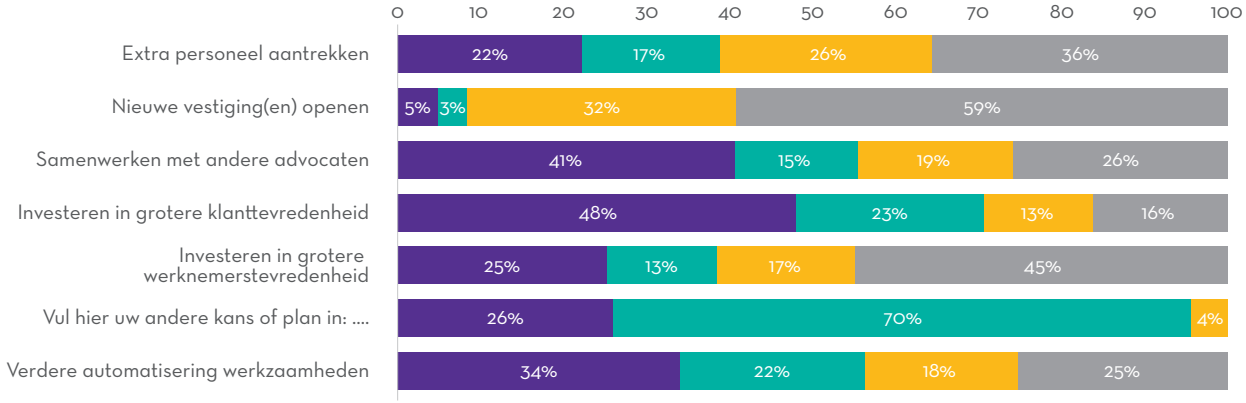

Op welke van onderstaande inhoudelijke aspecten ziet u kansen of heeft u al concrete voornemens voor 2019?

WILDENBERG
ADVOCATEN

COLLEGA GEZOCHT!

Wildenberg Advocaten in Nijmegen is voor de secties arbeidsrecht en onderwijsrecht op korte termijn op zoek naar een enthousiaste

(GEVORDERDE) STAGIAIR OF ADVOCAAT MEDEWERKER MET DRIVE EN AMBITIE

Je zult hoofdzakelijk werkzaam zijn op de genoemde rechtsgebieden en hebt bij voorkeur al een eigen praktijk opgebouwd. Parttime werken behoort tot de mogelijkheden. We zullen je bij gebleken geschiktheid optimaal voorbereiden en begeleiden in toetreding tot onze maatschap.

Neem voor meer informatie contact op met de heer mr. drs. Vincent van Waterschoot (T: 024-3239680).

Sollicitaties met cv graag richten aan:
Susanne Schoenmakers-Felet
sollicitatie@wildenbergadvocaten.nl

www.wildenbergadvocaten.nl

Bel: 088 - 278 77 77

Reistijd wordt werktijd!

elke kilometer optimaal benut

Chauffeur.nl

WE ZIJN AL ONDERWEG!

SOLON
ADVOCATEN

SOLON ZOEKT VERSTERKING VAN HAAR TEAM

Wij zijn op zoek naar een ervaren, enthousiaste en gedreven **ADVOCAAT-MEDEWERKER ARBEIDSRECHT (M/V)** ter versterking en uitbreiding van ons team. Een afgeronde specialisatieopleiding arbeidsrecht is een pré.

Wij bieden

Een unieke kans om jezelf verder te ontwikkelen en jouw talent in te zetten om klanten hun doelen te laten bereiken. Wij werken daarbij in een informele setting, zowel binnen kantoor als in het contact met onze klanten. Daarnaast is er veel ruimte voor initiatief en faciliteren wij goede initiatieven. Je krijgt veel vrijheid en verwachten een hoge mate van zelfwerkzaam- en zelfstandigheid. Wij geloven in een goede werk-privé balans. Een deeltijd dienstverband (4 dagen) behoort dan ook tot de mogelijkheden.

Nieuwsgierig?

Kijk voor meer informatie over ons kantoor, onze klanten en jouw toekomstige collega's op **www.solonlegal.nl**. Voor meer informatie over de functie, neem contact op met Martijn Lenstra (werkenbij@solonlegal.nl | 070 - 356 04 22).

Noordam Advocatuur

Wsnp-cursussen

Cursusaanbod 2019

Accreditatie (in aanvraag):
- *Bureau WSNP (RvR)*
- *KBvG*
- *BPBI*
- *KiWa*
- *NOvA*

U ontvangt korting indien u in 2019 aan meer dan één cursus deelneemt!

ERFRECHT, VEREFFENING & HUWELIJKSVERMOGENSRECHT
Docent: mr. dr. Ronald Brinkman

PE-punten: 6

- vrijdag 12 april – Zwolle
- vrijdag 10 mei – Den Bosch

30 WSNP-ARRESTEN HOGE RAAD (2013-2018)
Docent: mr. dr. Arnoud Noordam

PE-punten: 4

- donderdag 16 mei – Zwolle
- donderdag 23 mei – Den Bosch

VTLB & BESLAGVRIJE VOET
Docenten: drs. Karen Stoffels-Montfoort & mr. dr. Arnoud Noordam

PE-punten: 6 (waarvan 4 Vtlb-uren)

- donderdag 6 juni – Den Bosch
- dinsdag 18 juni – Zwolle
- vrijdag 28 juni – Amsterdam

ACTUELE JURISPRUDENTIE WSNP-TRAJECT
Docent: mr. dr. Arnoud Noordam

PE-punten: 6

- donderdag 3 oktober – Amsterdam
- donderdag 10 oktober – Zwolle
- donderdag 7 november – Den Bosch
- donderdag 28 november – Utrecht

MORATORIUM, DWANGAKKOORD & VOORLOPIGE VOORZIENINGEN
Docent: mr. dr. Arnoud Noordam

PE-punten: 6

- donderdag 31 oktober – Zwolle
- donderdag 21 november – Den Bosch

VOOR MEER INFORMATIE EN AANMELDING VOOR ONZE CURSUSSEN BEZOEK ONZE WEBSITE **WSNPCURSUS.NL**

Noordam Advocatuur
Postbus 75280
1070 AG Amsterdam
T: 020 68 98 123
F.: 020 68 98 885
info@noordamadvocatuur.nl
wsnpcursus.nl

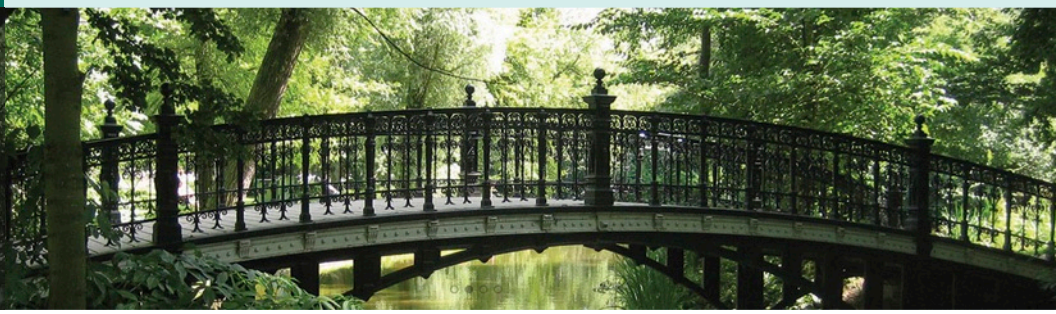

kiwa KBvG Branchevereniging PBI Raad voor Rechtsbijstand Wsnp keurmerk educatie

De advocatuur kent diverse bedreigingen/uitdagingen. Wat zijn in uw beleving de drie grootste uitdagingen?

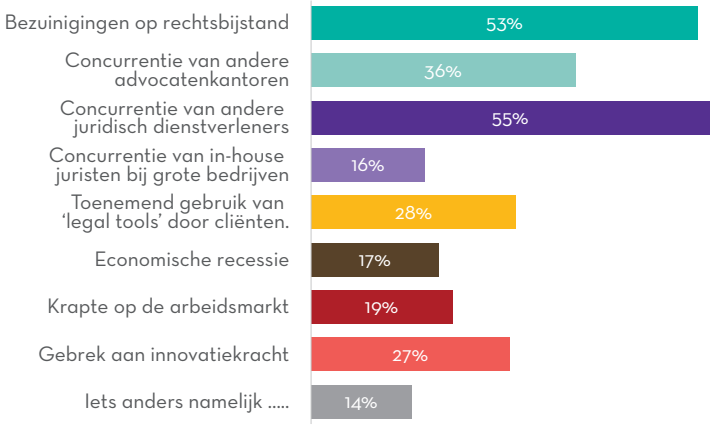

'Bezuiniging op de rechtsbijstand is een bedreiging voor de kernwaarde van de advocatuur. Er dreigt weer een recessie en we zijn de vorige net te boven. Voor de arbeidsrechtpraktijk is de concurrentie een bedreiging.'

CONCURRENTIE EN BEZUINIGINGEN

Ondanks het vertrouwen in de toekomst zien de advocaten een aantal behoorlijke uitdagingen voor 2019. Meest opvallend is wellicht de concurrentie die men verwacht of voelt van andere juridisch dienstverleners. In iets mindere mate geldt dat ook voor het toenemend gebruik van 'legal tools' door cliënten. De bezuinigen op rechtsbijstand zijn volgens 53% van de respondenten eveneens een grote uitdaging. In de spiegel kijkend geven de respondenten aan dat het gebrek aan innovatiekracht ook een uitdaging (lees gevaar) is voor de advocatuur. Krapte op de arbeidsmarkt lijkt in dit verband (ook in vergelijking met andere branches) iets minder een probleem. Dat neemt niet weg dat 30% zich in meer of mindere mate zorgen maakt over het aantrekken van voldoende gekwalificeerd personeel.

'De economische recessie heeft geleid tot een permanente zoektocht naar "méér voor minder", ook ten aanzien van juridische dienstverlening. Opdrachtgevers proberen te bezuinigen. Laaghangend fruit wordt permanent vervangen door goedkopere alternatieven (tools of in-house juristen). Alle advocatenkantoren worden daarmee geconfronteerd en merken dat ze iets moeten doen om het aantal opdrachten op peil te houden. Dat leidt tot grotere concurrentie tussen advocatenkantoren onderling.'

Is uw kantoor actief betrokken bij projecten of experimenten om nieuwe ideeën of methodes te testen?

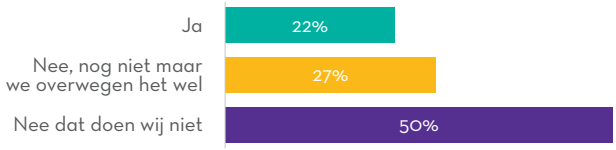

Wat gaat uw kantoor doen om (nog) beter in te spelen op de wensen van cliënten?

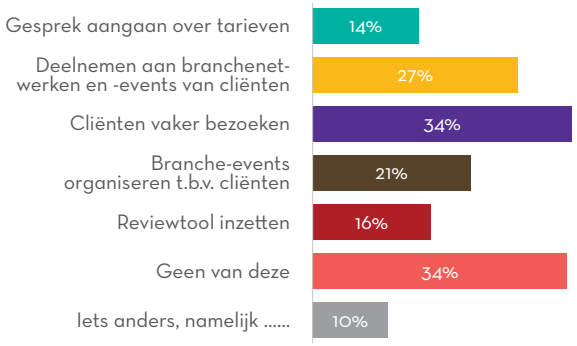

‘Innovatie vergt kapitaal en managementtijd en dat is voor een kleiner kantoor lastig. Een groot kantoor zal niet willen delen. Dat nodigt kleinere kantoren uit meer naar nichekantoor te hellen, doch daartoe moet men durven kiezen voor krimp en splitsing.’

INNOVATIE

Minder dan een kwart (22%) van de kantoren werkt mee aan projecten of experimenten rond nieuwe methodes. Als we daar de 28% die dat wel overweegt bij optellen, dan kunnen we voorzichtig stellen dat de helft van de kantoren in meer of mindere mate met innovatie bezig is. Het vertrouwen van de kantoren dat zij zich kunnen aanpassen aan de veranderingen in de juridische markt lijkt aanzienlijk. 55% heeft daar (heel) veel vertrouwen in.

Heeft u er vertrouwen in dat uw kantoor zich kan aanpassen aan veranderingen in de juridische markt?

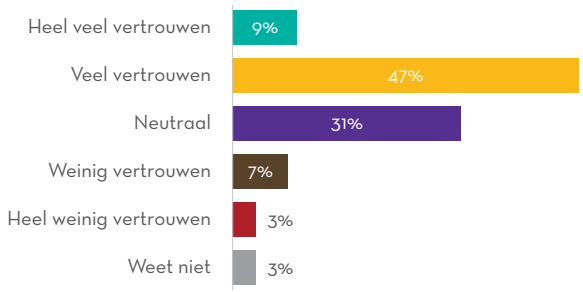

‘*Keep it simple*, investeren in kwaliteit en relaties. Goed kwalitatief maatwerk afleveren tegen weinig kosten.’

Wat is uw verwachting van het aantal declareerbare uren in 2019?

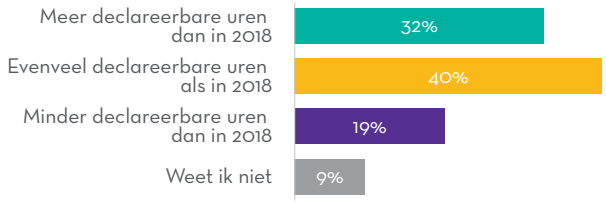

‘We proberen met cliënten andere dienst-prijscombinaties te maken.’

VU LAW ACADEMY

Word een expert in het M&A proces

Met de leergang Mergers & Acquisitions worden verschillende aspecten van het M&A proces uitvoerig behandeld. De link wordt gelegd tussen juridische, financiële en fiscale aspecten. Met topdocenten uit de praktijk en wetenschap. De kennis die u opdoet, kunt u direct toepassen.

START 4 APRIL 2019

Schrijf u nu in: **www.vulaw.nl**

ZIFO Zuidas Instituut voor Financieel recht en Ondernemingsrecht

VU VRIJE UNIVERSITEIT AMSTERDAM

IS VERDER KIJKEN

Beginnend advocaat?

Verzeker u van een goede start!

Ron Borgdorff is verzekeringsspecialist voor advocaten, notarissen en vrijgevestigde juristen. Ron kent de specifieke risico's van deze juridische beroepsgroepen. Met ruim 25 jaar ervaring staat hij borg voor een persoonlijk, gedegen advies op maat en korte lijnen.

U wilt een financieel adviseur met verstand van úw zaken?
Ron Borgdorff, dé verzekeringsspecialist voor advocatuur

ADVISEUR IN NOTARIAAT & ADVOCATUUR RUIM 25 JAAR

van Boetzelaerlaan 24H
3828 NS Hoogland
Tel. 033-20 35 000
info@ronborgdorff.nl
www.ronborgdorff.nl

RB
RON BORGDORFF
FINANCIEEL ADVISEUR VOOR NOTARIAAT EN ADVOCATUUR

VERZEKERINGEN ZOWEL ZAKELIJK ALS PARTICULIER OA:
BEROEPS- EN BEDRIJFSAANSPRAKELIJKHEID • CYBERRISKS- EN DATALEKKEN • ARBEIDSONGESCHIKTHEID • VERZUIM • INVENTARIS

BOERS ADVOCATEN

ADVOCAAT (WORDEN)?

WIJ ZOEKEN JOU!

Meer weten?
Bel ons op 0318 - 522 404 of
kijk op boersadvocaten.nl
Solliciteer direct via
lldeboef@boersadvocaten.nl

Online betalingen kunnen accepteren met de module Elektronisch Factureren

Sneller uw declaraties **betaald krijgen** met slechts één druk op de knop

Vraag de **gratis demo** aan op Urios.nl of bel voor een afspraak **072 512 22 05**

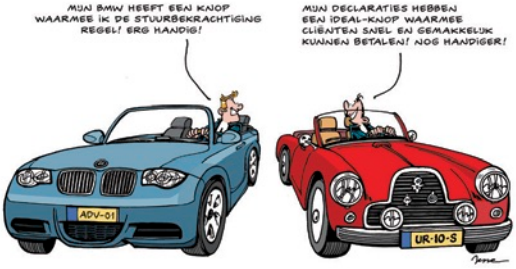

Urios Standaard | Dossiers | Partijen | Tijdschrijven | Toevoegingen | Insolventies | Mediation | Declareren en herinneren in batches en in andere talen
Urios Plus | E-factureren | iDEAL-knop | Documenten genereren en beheren | Outlook-koppeling | Agenda | Export boekhouding | Managementrapporten
Uit te breiden met | Abonnementen declareren | Derdengeldadministratie

urios
eenvoud bespaart tijd

Koningsweg 4 | 1811 LM Alkmaar | **tel** 072 512 22 05 | info@urios.nl | www.urios.nl

© Kato Tan

TRENDS BINNEN DE M&A-MARKT

SNELLE DEALS EN SCHAARSTE AAN GOEDE ASSETS

Het is *booming business* in de markt van mergers & acquisitions. Het (buitenlandse) geld stroomt binnen, fondsen schieten als paddenstoelen uit de grond en de Nederlandse 'family offices' floreren. Kan het dan niet op? 'Er zijn zomaar dominostenen die kunnen omvallen.'

DOOR / OLGA HOEKSTRA

De M&A-markt laat zich niet altijd goed voorspellen, weet advocaat Barbara van Hussen (47). Met 23 jaar ervaring in mergers & aqcuisitions, eerst bij DLA Piper en nu bij boutiquekantoor Janssen Broekhuysen, heeft ze heel wat trends gesignaleerd. 'En dan pakt het de facto altijd toch weer anders uit.' Voor 2019 heeft Van Hussen wel een aantal speerpunten, waarvan digitalisering er eentje is. Een trend die ook Marnix Holtzer (51), hoofd afdeling Corporate Litigation en Daphne Bens (45), hoofd praktijkgroep Corporate van DLA Piper onderschrijven. Sinds een aantal jaren houdt DLA Piper een benchmark bij en komt het met een jaarlijks M&A-trendrapport gebaseerd op de transacties die zij wereldwijd hebben begeleid. 'Investeringen in de technologiesector blijven populair. Een derde van de transities die wij doen, heeft een "*tech angle*",' aldus Bens. 'Wat voor product of dienst je ook verzint, iedereen is een digitaliseringsslag aan het maken,' stelt ook Van Hussen. 'Overal waar je komt, is dit een *topic*. De ontwikkelingen hierin gaan zo snel dat het soms het bevattingsvermogen te boven gaat.' Snelheid is sowieso een onderwerp binnen de sector. Volgens Bens worden deals nog nooit zo snel gesloten als tegenwoordig. 'Assets verschuiven continu en de looptijd van assets gehouden door *private equity* is verkort. De afgelopen twee à drie jaar is er volop activiteit geweest in de M&A-markt. Deals gaan sneller en er zijn meer veilingen.' Daarnaast is er een groeiende aandacht voor Warranty & Indemnity Insurance. Het afsluiten van dit soort verzekeringen heeft de afgelopen jaren volgens Holtzer een vlucht genomen. 'In veel private equity transities wordt W&I-insurance tegenwoordig bijna standaard in het proces meegenomen. De verzekering neemt de lastige discussie over garanties die er tussen de koper en de verkoper kunnen bestaan, over. En als de koper dan toch een claim heeft, is dat voor risico van de verzekeraar.'
Bij die 'lastige discussies' zit tegenwoordig de *litigator* er al vroeg bij aan de onderhandelingstafel. Holtzer, zelf litigator, merkt dat hij en zijn collega's steeds eerder een rol in het in het transactieproces krijgen. 'In deals zie je steeds vaker dat litigation als onderhandelingstechniek wordt gebruikt.' 'Als je een deal wilt doen die *future proof* is, wil je in een vroeg stadium al specialisten om je heen hebben zodat je zeker weet dat hetgeen je omschrijft, ook *litigation proof* is,' vult Bens aan. 'Er worden veel acquisities gedaan en de verkopen gaan snel, dus er ligt meer nadruk op het proces aan de voorkant. Je moet je cijfers op orde hebben, weten wat er juridisch speelt binnen de target om in het snelle, competitieve verkoopproces goed beslagen ten ijs te komen.' In de huidige werkwijze is er een langere voorbereidingstijd voorafgaand aan de daadwerkelijke veiling, waardoor tijdens die veiling de deadlines korter zijn en er in hoog tempo wordt onderhandeld.

CARVE-OUT

Een trend die haaks lijkt te staan op de situatie van zo'n tien jaar geleden is de toenemende keuze van bedrijven om te kiezen voor een 'carve-out-constructie'. 'Waar ondernemingen eerder nog een expansiedrift hadden op het vlak van aanpalende producten en gericht waren op het diversificeren van hun product, zie je tegenwoordig dat ondernemingen bedrijfsonderdelen verkopen, die vervolgens als

Marnix Holtzer & Daphne Bens

zelfstandig bedrijf verder gaan,' aldus Van Hussen. 'Akzo heeft dit bijvoorbeeld recent gedaan met haar chemiepoot maar ook in de mid-market speelt dat. Er worden meer transacties binnen de eigen sector gedaan om het marktaandeel te vergroten.' Die sectorgerichtheid past volgens haar bij deze tijd waarin de samenleving ook zelf op alle vlakken specialiseert. Het afstoten van onderdelen en het concentreren op de kerntaak is ook een trend die Luc Defaix (52), advocaat bij Pels Rijcken, ziet. Maar dan binnen het publieke domein, waarbinnen die 'onderneming' de overheid (zowel centraal als decentraal) is. 'Je ziet steeds meer projecten van de overheid naar het private domein verschuiven. Eén van de trends voor de komende jaren is de energietransitie.' Pels Rijcken heeft er een speerpunt van gemaakt. 'Op dat gebied zie je verschillende projecten ontstaan. In de toekomst zullen er meer publiek-private samenwerkingen komen. Veel gemeentes starten een samenwerking met private partijen. Dat moet goed gebeuren en dat past ons prima.' Volgens Defaix neemt de komende jaren de vraag naar joint venture-achtig werk toe. Professionals die verstand hebben van de regelgeving zullen de aangewezen personen zijn om deugdelijke samenwerkingsstructuren en goede businessplannen op te stellen. Daarnaast ziet hij een trend op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen. 'Vanuit de hoek van de banken en financiële investeerders ontstaat meer druk op *corporate social responsibility*. Hoe ziet je *supply chain* eruit? Heb je je *due diligence* wel gedaan? Wat weet je van je voorganger(s) in de supply chain en wat van je opvolger(s)? Het publiek dat daarin geïnteresseerd is, wordt steeds groter en de belangstelling hiervoor steeds meer *mainstream*. Dat financiële instellingen daar steeds meer druk op gaan uitoefenen, is passend. Zij bepalen waarin wordt geïnvesteerd.'

> 'De *bread and butter* zit in de middenlaag'

En dat er het afgelopen jaar en het komende jaar een echt investeringsklimaat heerste, staat als een paal boven water. 'Ophalen van geld is gemakkelijk,' signaleert Van Hussen. 'In de Nederlandse markt schieten allerlei fondsen als paddenstoelen uit de grond. Er is een schaarste aan goede assets, zowel in het groot segment als in de mid-market.'

VERTROUWEN

'Het is spannend hoe het verder loopt,' vindt Defaix. 'Je ziet dat de economie goed is en dat er genoeg geld in de markt zit en dat de M&A-activiteiten zeker op de korte termijn nog wel goed lopen. Maar verschillende geopolitieke ontwikkelingen kunnen zeker van invloed zijn op de toekomst.' Van Hussen is het daarmee eens. 'Grote banken stappen nu vol in leningen zonder goede convenanten af te spreken. Alles hangt samen met het vertrouwen van de consument en de wereldeconomie is bij tijd en wijle heel grillig met allerlei issues. Denk eens aan een land als Saudi-Arabië of aan Polen. Het feit dat er geen *trias politica* meer is in Hongarije of dat de economie in Italië om te huilen is. Er zijn zomaar ▶

© Mark Prins
Luc Defaix

dominostenen die kunnen omvallen.' Dat het nu *booming business* is in de markt, ligt volgens Bens en Holtzer niet alleen aan de goed draaiende economie en de zeer open handelsgrenzen van Nederland. Daarnaast groeien ook de juridische begrippen steeds dichter naar elkaar toe. Ditzelfde geldt voor de eisen die worden gesteld aan de benodigde transitiedocumenten, en ook dat heeft een positieve bijdrage aan die florerende markt geleverd. Bens: 'Er komen wereldwijd meer en meer dezelfde definities en dezelfde toepassingen van juridische documentatie.'
En dat is maar goed ook, want de economie in Nederland zal de komende tijd kunnen blijven rekenen op buitenlands geld. De belangen vanuit Amerika en Azië binnen de Europese markt groeien. 'Ik voorspel een toename in aandeelhoudersactiviteiten van partijen uit de Verenigde Staten die in de markt komen en meer invloed proberen uit te oefenen op beurstransacties,' stelt Holtzer. Volgens Bens is het feit dat er meer buitenlandse transacties in Nederland komen, een onomkeerbare en blijvende trend.

CHINA

Van Hussen ziet met name China als grote speler, nu en in de toekomst. 'De huidige president is de nieuwe keizer en eigenlijk de CEO van een groot bedrijf waar een miljard mensen werken. De Chinezen investeren overal in. In Afrika lopen grote projecten, de mijnen daar zijn gekocht door de Chinezen om hun grondstoffen voor hun economie veilig te stellen. In Argentinië hebben ze alle sojavelden in handen. De economie loopt daar op een bepaalde manier tien stappen voor; zij gaan van 1910 naar 2030 en wij moeten nog zien te transformeren uit de economie van de jaren 1980. Je ziet dat China ook indirect allerlei belangen heeft. Dat een Engels fonds bijvoorbeeld is opgericht met Chinees geld. De trend die in de Nederlandse politiek de boventoon voert, is dat alles eng is en dat we met een angstig vingertje wijzen, maar je kunt maar beter met ze aan tafel zitten, dan ze van de tafel afhouden.'
Defaix is wat milder. Volgens hem zijn de interesse en slagkracht van China 'een klein beetje afgekoeld'. De regelgeving in China zelf is gewijzigd en het is complexer om geld uit China te krijgen om dit soort investeringen te doen.'
Volgens Defaix zijn de Nederlandse *family offices* misschien wel net zo belangrijk voor de Nederlandse economie als al dat buitenlandse kapitaal. Deze *private equity*-fondsen beheren kapitaal van al dan niet verkochte, grote Nederlandse familiebedrijven. 'De periode van 2013 tot 2018 was qua family offices ongeëvenaard. Je ziet dat deze fondsen zelf ook steeds meer internationaal opereren. Daarnaast komen vaak de bedrijven die in hun portfolio zitten in het zicht van strategen uit het buitenland. Wat je ziet, is dat die dit soort familiebedrijven over de gehele wereld aan elkaar koppelen.'
Volgens Van Hussen bestaat het M&A-werk voor tachtig procent uit het werk voor '*old time*' succesvolle Nederlandse ondernemers. 'De situaties waarbij *founders* hun bedrijf verkopen of een vierde generatie familiebedrijf wordt verkocht. Er zijn ontzettend veel van dit soort succesvolle bedrijven. Het geeft aan hoe groot het ondernemerschap binnen het Nederlandse volk is en hoeveel mooie bedrijven er in Nederland zijn. De *bread and butter* zit in deze middenlaag.' En dit middensegment blijft altijd wel doordraaien, voorspelt Van Hussen. Welke dominostenen er ook in de rest van de wereld mogen vallen. ■

Barbara van Hussen

Kersten Corporate Finance

Fusies & Overnames

TRAINING

BUSINESS VALUATION & DEAL STRUCTURING

Ik ben een zeer ervaren M&A adviseur en trainer in Business Valuation op grote investeringsbanken in New York, London, Hong Kong en Midden Oosten. Dit op bijvoorbeeld: Morgan Stanley New York, Morgan Stanley London, Nomura London, Al Jazira Capital Riyadh etc.

Eveneens ben ik als docent verbonden aan: Nyenrode Universiteit Breukelen, TIAS Business School en de Maastricht School of Management.

Nu geef ik van 3 tm 9 april 2019 een 6-daagse training in "Business Valuation & Deal Structuring" (Investment Banking M&A) in Nederland.

In deze training geef ik je diepgaand inzicht in de 5 meest gebruikte waarderingsmethoden:

1) **COMPARABLE COMPANIES,**
2) **PRECEDENT TRANSACTIONS,**
3) **DISCOUNTED CASH FLOW VALUATION,**
4) **LEVERAGED BUYOUT VALUATION,**
5) **M&A ANALYSIS.**

Het is een 100% hands-on training in "microsoft excel". Dus wat je leert kun je de volgende dag direct toepassen.

ZEER INTERESSANT VOOR:
M&A/ CF/ PE/ VC Consultants, accountants, bankiers, CFO's, financieel adviseurs, (fiscaal) juristen, notarissen, strategie adviseurs etc.

PRIJS:
€ 3.900 ex btw

3 tm 9
APRIL 2019

Alle info van de training vind je op:
www.kerstencf.nl/training

VOOR MEER INFO EN AANMELDEN:
E: joris@kerstencf.nl | T: +31 6 8364 0527
Drs. J.J.P. (Joris) Kersten RAB

110 referenties op mijn trainingen vind je op:
www.kerstencf.nl/referenties

VERGELIJKINGSSITES

WERKEN OP PROVISIEBASIS OF NIET?

DOOR / FRANCISCA MEBIUS

De NOvA paste eind vorig jaar de toelichting van gedragsregel 2 lid 3 aan. Het is voor bemiddelingssites nu onder voorwaarden mogelijk om te werken op provisiebasis. Vrijwel alle platforms houden het bij het oude, op een na. 'We kunnen nu ons oorspronkelijke idee uitvoeren.'

'Eindelijk kunnen we werken zoals we altijd gewild hebben; de advocaat betaalt pas wanneer er een match is.' Jan-Hein Strop, de ondernemer achter het bemiddelingsplatform LegalDutch, heeft de laatste jaren verschillende manieren bedacht om van zijn vergelijkingssite een succes te maken. Zijn conclusie? Het werkt niet. 'Werken op basis van een *matching fee* was het idee.'

Zijn concurrenten van bijvoorbeeld andere bemiddelingssites zijn minder stellig. Volgens Maarten Koolen van LegalSpot werkt hun systeem naar behoren. 'Advocaten hebben een profiel bij ons en elke keer als een rechtzoekende daarop klikt, wordt er een bedrag in rekening gebracht. Het is een eerlijk en transparant systeem.'

Ernst Bökenkamp, partner van bemiddelingsplatform Omnius, heeft vanaf de start in 2012 naar eigen zeggen van de nood een deugd gemaakt. 'In overleg met de dekens rekenen we bij Omnius vanaf het begin een vast

© Shutterstock

bedrag per maand. Het heeft als voordeel dat er altijd duidelijkheid is geweest voor de advocaten die deelnemen.'
De discussie over bemiddelingssites en hun verdienmodellen loopt al sinds 2015. Toen ontstond er ophef over Rechtszaakplaats, een platform waar advocaten konden *pitchen* op een zaak. De dekens besloten op te treden tegen advocaten die opdrachten verwerven via websites die voor hen *leads* genereren, omdat er volgens hen op grond van gedragsregel 2 lid 2 een verbod bestaat op het betalen per *lead*.
Onder meer advocaat en oprichter van Rechtszaakplaats Oscar van Oorschot werd teruggefloten en stopte met zijn marktplaats voor advocaten. Verschillende andere platforms gingen door, zo nodig na overname of na aanpassing van de werkwijze. Anno 2019 zijn er nog ruim een handvol spelers op de markt. Naast LegalDutch en LegalSpot is er De Advocatenwijzer, in 2017 overgenomen door Omnius, en JouwAdvocaat. De JuroFoon is in 2017 overgegaan naar HelloLaw. DAS Rechtsbijstand besloot vorige maand te stoppen met het bemiddelingsplatform Leggle.
De verschillende platformen hebben elk hun eigen werkwijze. Bij LegalDutch betalen rechtzoekenden een laagdrempelig bedrag aan het platform voor een uur advies. De advocaat verstrekt dit advies gratis bij wijze van kennismaking. Eerder berekende het platform aan rechtzoekenden een vast bedrag voor bepaalde omlijnde producten, zoals het opstellen van overeenkomsten. 'Daarvan deden wij de administratieve afhandeling. De advocaat factureerde dan aan ons en daar konden we een bepaalde marge op behalen.'
LegalSpot heeft de werkwijze na de discussie in 2016 aangepast naar een kostenkliksysteem. 'Eerst werd door de advocaat betaald wanneer hem of haar een vraag werd gesteld via de profielpagina. Nu betaalt de advocaat direct bij een klik op zijn of haar profiel. Het was even omschakelen, maar het is een goed systeem.'
Bij De Advocatenwijzer, JouwAdvocaat en HelloLaw werken ze met een soort abonnement waarbij advocaten een vast bedrag per maand of jaar betalen. 'Zie het als een kostenvergoeding die eigenlijk hetzelfde werkt als een advertentie plaatsen,' stelt Bökenkamp.

ONDERZOEK

Waar Koolen en Bökenkamp genoegen namen met de gedragsregel en bijbehorende toelichting, liet Strop het er niet bij zitten. Hij diende in september 2017 een klacht in bij de Autoriteit Consument & Markt (ACM). 'Door het provisieverbod is het voor

Jan-Hein Strop

nieuwe diensten onmogelijk om zich te ontwikkelen,' schreef hij in zijn klachtbrief. 'Advocaten worden bang gemaakt om zich aan te melden bij juridische platforms.' De ACM gaf Strop na grondig onderzoek gelijk en drong bij de Nederlandse orde van advocaten (NOvA) aan op een wijziging.
Deze kwam er in december. De tekst van de gedragsregel is dezelfde gebleven: 'Het is de advocaat niet toegestaan een beloning toe te kennen of te ontvangen voor het verkrijgen of aanbrengen van opdrachten, tenzij de advocaat kan aantonen dat hij daarbij niet handelt in strijd met de kernwaarden en voorts dat hierbij slechts het belang van de rechtzoekende bepalend is.' Maar de toelichting maakt nu duidelijk dat advocaten een redelijk bedrag mogen betalen aan vergelijkingswebsites of bemiddelingssites voor het binnenhalen van een opdracht.
'Omwille van het op goede wijze bij elkaar brengen van vraag en aanbod van juridische diensten, bijvoorbeeld via bemiddelingswebsites, is het echter onder voorwaarden mogelijk dat een beloning wordt toegekend of ontvangen voor het verkrijgen of doorverwijzen van opdrachten,' is te lezen in de nieuwe toelichting. Daarbij gelden wel voorwaarden.
Zo mag de beschermde positie van de rechtzoekende niet worden uitgehold en mag er geen verstrengeling van financiële belangen plaatsvinden. Daarnaast mogen derden geen belang krijgen bij de uitkomst van de ▶

Maarten Koolen

zaak en moet de cliënt zicht hebben op wat er met zijn zaak gebeurt.

MATCH

Van alle platformen die nog over zijn, heeft alleen Strop na de wijziging van de toelichting besloten het verdienmodel aan te passen. 'De ACM heeft duidelijk gemaakt dat je als advocaat een vergoeding mag betalen aan het platform op het moment dat er een match is gemaakt tussen partijen. De verschillende manieren die we hebben geprobeerd hadden niet het gewenste succes. Het is nu het moment om een investering te doen. Deze zal zien op IT en marketing.'
De enige aanpassing die Carla Engels, de ondernemer achter JouwAdvocaat, doet, is een update op de website over het standpunt van de NOvA en een weergave van wat de ACM geoordeeld heeft. Zo'n update is ook de enige aanpassing in 2016 geweest. 'Er is toen op de website vermeld dat de deken websites in categorieën heeft onderverdeeld, en dat JouwAdvocaat in de categorie van toegestane websites viel.'
Volgens Bökenkamp is het goed dat er nu gekeken kan worden naar alternatieve verdienmodellen, maar zelf gaat hij niet direct aanpassingen doen. 'Er hebben in totaal drie advocaten aan ons gevraagd of er iets gaat veranderen, dus het is vrij onopgemerkt gebleven.'
Ook Koolen zegt waarschijnlijk niet af te stappen van het systeem dat LegalSpot nu hanteert, ook al doet het bedrijf er momenteel wel onderzoek naar. 'Met het kostenkliksysteem dat we nu hanteren, kunnen we goed bijhouden hoeveel een *lead* of aanvraag uiteindelijk zou kosten voor een advocaat. Aan de hand daarvan zou je terug kunnen gaan naar een leadvergoeding of een vergoeding bij een match. Dat zijn ook redelijke systemen. We onderzoeken het, maar ik denk dat we het bij het oude laten. We willen onze advocaten niet belasten met weer een wijziging.'
HelloLaw zegt ook de komende maanden te onderzoeken of de toelichting 'nieuwe mogelijkheden brengt'. Danique Hendrikx, manager external relations bij HelloLaw: 'Dat doen wij samen met ons bestaande netwerk aan advocaten en met rechtzoekenden.' Volgens Hendrikx sluit de nieuwe toelichting aan bij de huidige tijd en de ontwikkelingen in de juridische dienstverlening in het algemeen. 'De wijziging is niet alleen in het belang van de advocaat, maar ook zeker in het voordeel van de rechtzoekende.'

WANGEDROCHT

De andere ondernemers zijn van mening dat het goed is dat er nu meer duidelijkheid is, maar hebben wel zo hun bedenkingen. 'Deze gedragsregel is natuurlijk een wangedrocht,' stelt Bökenkamp. 'Je laat advocaten op een gekunstelde manier betalen en de vraag blijft wat een redelijk tarief is. Het is nog steeds een beetje troebel.' Koolen is van mening dat de aanpassing veel eerder had gemoeten. 'Het is verbazingwekkend dat het zo lang heeft moeten duren.'
Volgens Engels is de aanpassing een stap in de goede richting, maar blijft er een zweem van angst hangen rond de koppelsites. 'Dat werkt niet bevorderlijk voor deelname. Advocaten zijn toch nog huiverig om op een koppelsite te staan, omdat de NOvA zich er zo sterk tegen heeft verzet. De huidige situatie is nog steeds te onduidelijk en vaag voor de advocatuur en het belemmert commerciële initiatieven.'
Ook Bökenkamp zegt te maken te hebben met wantrouwen van advocaten. 'Het is de vraag of de nieuwe toelichting de huivering weg zal nemen.' Strop hoopt met een investering in een nieuw verdienmodel meer advocaten over de streep te trekken om deel te nemen. Hoe LegalDutch er uiteindelijk uit komt te zien, is nog gissen. Duidelijk is dat advocaten pas bij een match gaan betalen. 'Of dat een percentage wordt of een vast bedrag zijn we nu aan het onderzoeken.' ■

Stekker uit Leggle

Online advocatenmarktplaats Leggle, onderdeel van DAS Rechtsbijstand, liet begin dit jaar weten te stoppen. De aanpassing van de toelichting van gedragsregel 2 lid 3 staat hier los van. Volgens oprichter Norbert Zoet, inmiddels niet meer werkzaam voor DAS, sluit het platform onvoldoende aan bij de behoeften van klanten met een juridische vraag.
Leggle bemiddelt sinds eind 2015 tussen rechtzoekende en advocaat. Volgens DAS Rechtsbijstand heeft het initiatief DAS veel gebracht. 'Het was een succesvol experiment en de omzet groeide nog steeds, maar we merken dat rechtzoekenden op een andere manier zoeken,' aldus een woordvoerder van DAS.

Ernst Bökenkamp

Kleos

Wat is de positie van uw kantoor in de markt?

Hoe ontwikkelt de advocatuur zich vanuit een bedrijfseconomisch perspectief en hoe past uw kantoor daartussen? Voor het eerst is deze vraag onderzocht specifiek voor kleine en middelgrote advocatenkantoren in Nederland. In het Benchmark Advocatuur, uitgevoerd door Wolters Kluwer gaven in totaal 222 advocatenkantoren uit Nederland hun input.

De benchmark geeft u onder andere inzicht in:

- de uurtarieven van advocatenkantoren uitgesplitst per rechtsgebied en regio
- de groeiverwachting van advocatenkantoren aangaande personeelsbestand, omzet en winst
- het geschreven aantal declarabele uren per dag per rechtsgebied
- het aantal dossiers per fee-earner per jaar
- de wijze waarop advocatenkantoren het komende jaar willen groeien

Uit nieuwsgierigheid over de prestaties van kleine en middelgrote advocatenkantoren ontstond het idee om een benchmark op te zetten. Dit als tegenhanger van 'de Stand van de Advocatuur', welke is toegespitst op grote advocatenkantoren. Kleine en middelgrote advocatenkantoren in Nederland zijn over het algemeen positief gestemd over de markt en diens groeiambities voor het komende jaar.

Wij helpen u, met onze praktijkmanagementsoftware Kleos, graag verder om deze ambities te verwezenlijken.

Kleos is Europees marktleider op het gebied van praktijk en dossierbeheer software. Maar wij helpen u graag verder/met meer dan alleen het bieden van goede functionaliteiten. Zo denken wij met uw kantoor mee over hoe we uw declarabele uren per dag kunnen verhogen door middel van onze rapportages en onze Kleos app. Ook kijken we samen naar hoe uw prestaties zich verhouden tot de beste en gemiddelde cijfers binnen uw rechtsgebied, regio of kantoorgrootte.

Onze accountmanagers en consultants gaan het gesprek graag met u aan.

https://www.kleos.wolterskluwer.com/nl/neem-contact-met-ons-op/

Wolters Kluwer
When you have to be right

GEZIEN

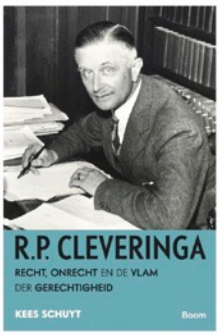

DE MOED VAN EEN VERZETSICOON

Rechtsgeleerde Rudolph Cleveringa, bekend om zijn protestrede tegen de nazi's, heeft tijdens WOII nog gevaarlijker dingen gedaan. Dat benadrukt biograaf Kees Schuyt in *Recht, onrecht en de vlam der gerechtigheid*, (Boom uitgevers, januari 2019).

Ook nadat Cleveringa verschillende keren vast had gezeten, werd hij in 1944 lid van het College van Vertrouwensmannen. Zo ging hij deel uitmaken van het ondergrondse verzet. Waar kwam Cleveringa's moed vandaan? Deze vraag loopt als een rode draad door de 570 pagina's tellende biografie. Voor een antwoord op die vraag worden zijn opvoeding en vorming tot jurist beschreven. De uiteenlopende functies die hij bekleedde, van *rector magnificus* van de Universiteit Leiden tot lid van de Raad van State, komen voorbij. Een aanrader voor advocaten die een beter beeld willen krijgen van het leven van de verzetsicoon en rechtsgeleerde Cleveringa en hoe hij tot zijn heldendaden kwam.

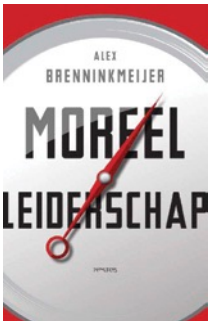

VERKENNING VAN MORELE LEIDERS

Hoe kan moreel leiderschap het broodnodige tegenwicht bieden aan leiderschap gebaseerd op macht? Zijn inzichten en ervaringen als rechter, Nationale ombudsman, lid van de Europese Rekenkamer en hoogleraar hebben hem gevoed bij het schrijven van *Moreel leiderschap* (Prometheus, 2019).

'Ga 's morgens voor de spiegel staan, kijk jezelf aan en stel je de vraag: waarom doe ik het? En vraag je af of je jouw antwoord op deze vraag steeds kunt uitleggen aan iemand om wie je geeft,' schrijft Alex Brenninkmeijer in zijn boek. De dagelijkse denkoefening voor de spiegel noemt Brenninkmeijer de kern van een moreel kompas. Een democratisch gekozen leider als president Trump is niet automatisch een moreel leider. Hoe kan moreel leiderschap in de politiek worden ontwikkeld? Ook benadrukt Brenninkmeijer dat moreel leiderschap een veel bredere dan enkel politieke betekenis heeft. 'Wat mij betreft wordt iedereen meer en meer moreel leider. Dan zou de wereld er heel wat aangenamer uitzien.'

SLUIPENDE UITHOLLING

Verontrusting over de verwaarlozing van de democratische rechtsorde. Dat is de drijfveer achter het boek *Groter denken, kleiner doen* (Prometheus, 2018) van Herman Tjeenk Willink.

Het gaat goed met Nederland. De economie groeit, de werkloosheid daalt, de financiën lijken op orde. Gaat het dus ook goed met onze democratische rechtsorde? Bij Tjeenk Willink rijst steeds vaker de angstige vraag: hoe stevig zijn onze instituties als het er echt om gaat spannen? Hij ziet verschillende tekenen van verwaarlozing en sluipende uitholling die volgens de voormalig voorzitter van de Eerste Kamer en oud-vicepresident van de Raad van State moeten worden tegengegaan. Tjeenk Willink hekelt in het boek met nette bewoordingen de 'betonrot' in de democratische rechtsorde en de gevolgen daarvan voor de publieke sector en doet een duidelijke oproep: zie de vaak ongemakkelijke feiten onder ogen, kies positie, ga het debat aan en trek zelf grenzen. 'Alleen met een sterke democratische rechtsorde kunnen fundamentele problemen effectief worden aangepakt, nieuwe crises het hoofd geboden, en burgers en overheid op elkaar vertrouwen.'

HANDBOEKJE VOOR DUMMIES OVER DE HOGE RAAD

Wat is en doet de Hoge Raad? Omdat daar volgens president Maarten Feteris vaak een beperkt of onjuist beeld van bestaat, schreef hij *De kleine Hoge Raad voor dummies*, (Voor Dummies, december 2018).

Maarten Feteris vindt het belangrijk dat de Hoge Raad bekend is bij een groter publiek dan alleen ingewijde juristen. De Dummie is dan ook bedoeld voor mensen met weinig kennis van de hoogste rechtsprekende instantie op het gebied van burgerlijke, straf- en belastingzaken van Nederland, maar hier wel nieuwsgierig naar zijn. Zijn taalgebruik stemde Feteris erop af. Hij schreef het boek samen met zijn persoonlijk medewerker en raadsheer-plaatsvervanger van het Gerechtshof Amsterdam Jason van Heusden. *De kleine Hoge Raad voor dummies* beschrijft de taken van de Hoge Raad, en wat juist niet de taken zijn en hoe de Hoge Raad deze uitvoert. Ook is te lezen hoe de instantie is georganiseerd, hoe je raadsheer en president wordt. De betekenis van de rechtsstaat, de rol van de hoogste rechter, en tien beslissingen die deze rol illustreren, zijn er daarbij in terug te vinden. De Dummie is voorzien van tekeningen van Fokke en Sukke. Een compact en toegankelijk werkje.

COLUMN

DOOR / TRUDEKE SILLEVIS SMITT

Meegesleept in witwasgedoe

Een duivels dilemma, vond mr. X: moet je als advocaat in strafzaken in een praktijk met veel fraudedelicten je eigen cliënten 'aangeven'? Het antwoord is: ja.

Vennootschappen en trustkantoren in Panama en Monaco, geld op Zwitserse en Luxemburgse bankrekeningen. Een schoonmoeder die geld erft en dat kennelijk om fiscale redenen buiten Nederland houdt. Die als een soort lening aandelen in de Panamese vennootschap 'Pandora' overdraagt aan haar schoonzoon. Een schoonzoon die vast komt te zitten op verdenking van fraude in de gokwereld en dan razendsnel meewerkt aan het terugdraaien van de transactie. En mr. X die, formeel in opdracht van de schoonmoeder, regelt dat het door de schoonzoon terug te betalen geld uit Monaco en Panama op zijn derdenrekening terechtkomt. Om vervolgens een groot deel ervan door te sluizen naar een rekening in Dubai, waar die schoonmoeder niets mee van doen lijkt te hebben.

Had er bij mr. X niet een alarmbelletje moeten gaan? De deken, wakker geschud door het Openbaar Ministerie, hoorde er in elk geval wel een stuk of tien, en de Amsterdamse raad van discipline geeft hem gelijk. Mr. X was volgens de tuchtrechter met verschillende betrokkenen in deze kwestie 'zakelijke relaties' aangegaan als bedoeld in de Wwft (art. 1 lid 1 sub g). Hij had die relaties advies gegeven of bijstand verleend bij het beheren van geld, bij het aan- of verkopen of overnemen van een onderneming en bij het beheren van rechtspersonen – allemaal Wwft-plichtige activiteiten. In zulke situaties moet je cliëntenonderzoek doen, waarbij je ook nagaat wie de uiteindelijk belanghebbenden zijn, originele paspoorten kopieert en voortdurend een vinger aan de pols houdt.

Gaat het om een transactie die door de aard ervan of vanwege de betrokken landen een verhoogd risico met zich meebrengt, dan moet je verscherpt cliëntenonderzoek doen.

En als het gaat om een ongebruikelijke transactie, dan moet je die melden bij de Financial Intelligence Unit. Je moet erbij zeggen om wat voor factoren het gaat, en alle informatie uit het cliëntenonderzoek (kunnen) overleggen.

Mr. X had op al die punten moeten aanslaan, maar deed dat bij geen van alle. Of hij ook echt heeft meegewerkt aan witwassen, laat de tuchtrechter aan de strafrechter.

Naast die specifieke, op financiële transacties gerichte Wwft-criteria had mr. X ook op grond van de Voda onderzoek moeten doen en de zaak moeten weigeren of neerleggen.

Mr. X had kunnen snappen dat met die schoonzoon in de gevangenis de kans op strafbeslag groot was, en dat het dus in het belang van die schoonzoon was te zorgen dat het geld werd weggesluisd. Hij kon niet uitleggen waarom het geld via zijn derdenrekening moest.

Door klakkeloos te doen wat hem gevraagd werd, misbruikte hij de advocatenprivileges, schond hij de kernwaarden integriteit en onafhankelijkheid en schaadde hij het vertrouwen in de advocatuur.

Mr. X kreeg 24 weken schorsing, (ECLI:ECLI:NL:TADRAMS:2018:240).

Op de website Advocatenblad.nl verschijnt elke woensdag een nieuwe tuchtrechtcolumn van Trudeke Sillevis Smitt.

UNIFORM EN TOCH FLEXIBEL

DOOR / BENDERT ZEVENBERGEN

De Algemene wet bestuursrecht bestaat 25 jaar. De wet wordt geprezen om zijn flexibiliteit en uniformiteit. Over de vraag of de burger nu laagdrempelig zijn recht kan halen, wordt wisselend gedacht.

Hoewel de wet na 25 jaar nog steeds aanleiding geeft tot discussie, is het algemene oordeel van deskundigen positief. ‘Met de Awb kwam er eindelijk een algemene wet voor het bestuursrecht, zoals het civiele recht dat met het Burgerlijk Wetboek en Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering al veel langer had,’ zegt Bert Marseille (57), hoogleraar bestuurskunde aan de Rijksuniversiteit Groningen. ‘De Awb heeft gezorgd voor uniformering van algemene begrippen en heeft bovendien geleid tot een sterke normering van het handelen van bestuursorganen.’

Marseille is vooral te spreken over de invoering van de bezwaarprocedure die de burger sinds 1994 bij elk bestuursorgaan kan instellen. ‘Deze procedure zorgt ervoor dat veel geschillen in een vroeg stadium worden opgelost. Ongeveer vijfennegentig procent van de bezwaarmakers gaat vervolgens niet meer naar de rechter.’

Met de komst van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) werd in 1994 een einde gemaakt aan de wirwar aan regelingen die het bestuursrecht tot dat moment kenmerkte. De Awb bracht voor het eerst een stelsel van algemene regels waaraan praktisch alle uitvoerders van overheidsregelgeving – de bestuursorganen – zich hebben te houden, ongeacht of ze zich nu bezighouden met ruimtelijke ordening of met het verstrekken van uitkeringen.

Ter viering van dit feit wordt een vuistdikke bundel uitgebracht met de titel: ‘25 jaar Awb. In eenheid en verscheidenheid’. In de bundel zijn 75 artikelen opgenomen van 85 auteurs. Het zilveren jubileum wordt tijdens een congres op 8 februari in Den Haag gevierd.

FLEXIBEL

‘Terugkijkend op 22 jaar praktijkervaring kan ik stellen dat de Awb veel heeft bijgedragen aan de uniformering van het bestuursrecht en in het bijzonder het bestuursprocesrecht,’ zegt partner Jan Reinier van Angeren (47) van Stibbe. ‘Nu geldt voor iedereen die bezwaar wil maken een maximale termijn van zes weken, bestuursorganen moeten onterecht ontvangen bezwaren naar de juiste instantie doorsturen en ze moeten wijzen op de rechtsmiddelen die voor de burger openstaan.’

André Verburg (52), staatsraad in de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, roemt de veerkracht van de Awb. ‘De rechter zoekt steeds de ruimte en het is knap dat een wet

Bert Marseille

van 25 jaar geleden telkens weer die ruimte geeft. De rechtsbescherming die de Awb bij de start bood, werd destijds makkelijk aanvaard, ook als dat gepaard ging met autoritaire oordelen van het type "zo zit het nu eenmaal". Door de verdere individualisering, horizontalisering en de opkomst van internet is het automatische gezag van de overheid en de rechter weg. De overheid moet nu veel beter uitleggen waarom een bepaald besluit is genomen. Ook heeft dit ertoe geleid dat de rechtspraak meer responsief is geworden. De Awb maakt het mogelijk dat de rechter zich flexibel opstelt.'

LANGE WEG

Dat betekent niet dat de ontwikkeling van de Awb zonder horten en stoten is verlopen. 'Vanaf 1994 ontstond een hausse naar formalisering die in 2004 zijn hoogtepunt bereikte,' zegt Verburg. 'Dat betrof vooral de nadruk die in de rechtspraak werd gelegd op de grondenfuik en de bewijsfuik waarmee de ruimte voor de burger aanzienlijk werd beperkt. In de periode daarna is het inzicht gekomen dat de aandacht vooral moet uitgaan naar de echte zaak.' Ook Marseille noemt het gunstig dat de formalisering is afgenomen. 'Op het hoogtepunt van de formalisering werd verwacht dat je bij het indienen van het bezwaar al je kaarten op tafel legde en konden in beroep vaak geen gronden meer worden toegevoegd. Gelukkig zijn we hiervan afgestapt. Mensen procederen ook niet zo. Rechters zijn nu in principe bereid om alle aangevoerde gronden bij hun toetsing te betrekken.'
Onderdeel van deze ontwikkeling is de nieuwe zaaksbehandeling vanaf 2010. Rechters spanden zich vanaf dat moment in om procedures zo snel mogelijk ter zitting te brengen en nadrukkelijk aandacht te geven aan het werkelijke conflict. Bij voorkeur worden geschillen nu geschikt of beslist door de rechter zelf, zonder dat deze de zaak terugstuurt naar het bestuursorgaan.

LAAGDREMPELIG

Juist bij besluiten van de overheid is het van belang dat de burger ruime toegang heeft tot het recht. Overheidsorganen nemen immers eenzijdig besluiten die de burger direct treffen. Het is daarom zaak dat deze burger laagdrempelig – dus tegen lage kosten en in beginsel zonder advocaat – tegen dergelijke besluiten in het geweer kan komen.
Op de vraag of de overheid hier met de Awb goed in is geslaagd, wordt wisselend gedacht. Verburg: 'Met een wilde gok zou je kunnen zeggen dat de burger in 1994 in drie van de tien zaken een advocaat nodig had. Met de formalisering nam dat toe en vanaf 2004 is een gemengd beeld ontstaan. Men is wel afgestapt van het formalisme, maar door het invoeren van het relativiteitsvereiste zijn procedures tegelijk weer complexer geworden.'
Advocaat Matthijs Vermaat (61) van Van der Woude De Graaf Advocaten wijst erop dat juridische bijstand in veel gevallen noodzakelijk is, maar dat dit doorgaans niet met de Awb van doen heeft. 'De drempel om een proces te voeren, is mede dankzij de Awb niet heel hoog. De Awb eist geen procesvertegenwoordiging, iedereen met verstand van zaken kan procederen. Maar dan moet je wel verstand van de materiewetten hebben, want de meeste vragen gaan hierover, niet zozeer over de Awb. In bijvoorbeeld een arbeidsongeschiktenzaak is vaak hulp nodig van iemand die goed is ingevoerd in de materiewetgeving, zoals iemand van de vakbond. Het hoeft dus niet altijd een advocaat te zijn die veel van bestuursrecht weet.'
Volgens hoogleraar Marseille gaat het in negentig procent van de processen over inhoudelijke zaken en niet over formele kwesties zoals de vraag wie belanghebbende is ▶

> 'De advocaat moet voor de zitting zijn belangrijkste werk hebben gedaan'

Jan Reinier van Angeren

CIVIELE CASSATIE, PROCESBEGELEIDING OF PREJUDICIËLE VRAAG BIJ DE HOGE RAAD?

Alt Kam Boer advocaten

Zie onze website **www.altkamboer.com** voor een track record over de afgelopen 19 jaar.
Vaste prijsafspraken mogelijk.

Info: mr H.J.W. Alt
PB 82228, 2508 EE Den Haag | T: 070 - 358 94 79 | F: 070 358 51 97 | E: alt@altkamboer.com

ÖZDEMIR ADVOCATEN

Özdemir Advocaten

zoekt

GEVORDERDE

ADVOCAAT-STAGIAIR | MEDEWERKER:

- affiniteit met het strafrecht
- academische instelling
- betrokken
- teamspeler en
- juridisch sterk

www.ozdemir-advocaten.nl

BK&R advocaten mediation

Wij zijn wegens pensionering van één van de maten op zoek naar

EEN ERVAREN ADVOCAAT (-MEDIATOR)

die medio 2019 wil toetreden tot onze maatschap, al dan niet op basis van kostendeling. De voorkeur gaat uit naar een kandidaat met een eigen praktijk, liefst complementair aan de praktijk van beide andere advocaten (zie ***www.bknr.nl/advocaten/***).

Wij zijn een klein kantoor in het hart van Leeuwarden met drie gedreven advocaten. Wij hechten waarde aan vakmanschap maar even zoveel aan ons privéleven. Daarom is parttime (4 dagen) werken de standaard. Meer mag maar moet niet.

Voor inlichtingen kunt u contact opnemen met mr Paul Bollema:
bollema@bknr.nl | 06 - 15 30 71 82

Skippi Sneltransport betrouwbaar in spoedleveringen

0800-389 58 54 www.skippi.nl

of de vraag of het om een besluit gaat. 'Als dat wel het geval is, dan kan een advocaat uitkomst bieden. Maar tegelijk heeft de rechter de plicht om juist deze formele punten ambtshalve te onderzoeken. De procedure zelf is dus niet zo'n probleem, vaak wel de inhoud van het geschil.'
Volgens Verburg is de rechter cruciaal in de ontwikkeling van de bestuursrechtspraak. 'We zetten in op de responsieve rechter. Dat betekent dat de rechter de burger meeneemt in de procedure, ook als er een gemachtigde is. Mensen moeten zich lid blijven voelen van de "Vereniging Nederland". Dat is de enige manier waarop je als rechter gezag kunt blijven houden.'
Dat betekent volgens Verburg dat de advocaat in toenemende mate een andere rol krijgt. 'De advocaat moet voor de zitting al zijn belangrijkste werk hebben gedaan. Op de zitting zelf heeft de advocaat meer een bewakende rol om zijn cliënt te beschermen tegen juridische risico's.'

DE DRIE B'S

Als het op de formele procedure aankomt, lopen burgers nog weleens vast op de invulling van de sleutelbegrippen besluit, belanghebbende en bestuursorgaan. Een burger kan alleen in bezwaar en beroep tegen een zogenoemd besluit van een bestuursorgaan, niet tegen andere handelingen. Wat precies onder een besluit valt, is niet altijd helder. 'Ik heb niet veel last van de Awb, maar centrale begrippen als besluit en belanghebbende zijn niet meer op de huidige praktijk toegesneden,' zegt advocaat Vermaat. 'Gemeenten huren vaak externe partijen in, bijvoorbeeld voor de schoonmaak. Dit zijn civiele overeenkomsten, waardoor de gedragingen van de gemeente onder "feitelijk handelen" vallen. Belanghebbenden kunnen in zo'n geval geen bezwaar maken. Het besluitbegrip zou op dit punt moeten worden uitgebreid. In een recente conclusie heeft de advocaat-generaal van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State hier gelukkig al een begin mee gemaakt.'
Advocaat Van Angeren is kritisch over de invulling van het begrip belanghebbende door de bestuursrechter. 'Mocht de bestuursrechter je niet-ontvankelijk verklaren omdat je geen belanghebbende bent, dan kun je altijd nog naar de civiele rechter, zij het dat deze procedure kostbaarder is. De vraag wie belanghebbende is, is daarmee in feite een vraag over welke rechter eigenlijk bevoegd is. Dat is geen goede zaak, omdat juist de bestuursrechter goed geëquipeerd is om besluiten te toetsen. Dat er ergens een grens moet zijn, begrijp ik, maar het is nu te complex.' Van Angeren stelt dat 'de gedachte heerst dat elke belanghebbende in een eenvoudige procedure in beroep kan gaan, maar in de praktijk blijkt het een heel formele procedure. Het is soms alsof je voor een buurtfeestje wordt uitgenodigd en ineens in gala moet komen opdagen. De verwachtingen die met de Awb worden gewekt, worden niet altijd waargemaakt'.
'Het is gênant dat de rechtspraak na 25 jaar niet stabiel is over de uitleg van de drie b's', zegt staatsraad Verburg.

> 'Het is gênant dat de rechtspraak na 25 jaar niet stabiel is over de uitleg van de drie b's'

André Verburg

RELATIVITEITSVEREISTE

Een ander heikel punt is het relativiteitsvereiste dat in 2013 in de Awb is opgenomen. Dit vereiste zegt dat een belanghebbende zich alleen mag beroepen op regels en beginselen die strekken tot bescherming van zijn eigen belangen. 'Het relativiteitsvereiste heeft tot veel nieuwe en ingewikkelde discussiepunten geleid,' zegt Marseille. 'Dat is jammer, want de rechter moet de nadruk kunnen leggen op het oplossen van het feitelijke geschil. Met het relativiteitsvereiste is het aantal formele voorvragen alleen maar toegenomen. Ik hoop dat het zo snel mogelijk van tafel gaat.'
Verburg: 'Met de komst van het relativiteitsvereiste is de subjectiviteit in het bestuursrecht verder toegenomen. Processen worden hiermee ingewikkelder en meer juridisch. De eenvoudige oplossing zou zijn: weg met het relativiteitsvereiste. Het goede aan het relativiteitsvereiste is wel dat de echte professionals weten wat ze niet meer hoeven aan te voeren.' ■

© Rogier Veldman

RECHTSBIJSTAND-VERZEKERAAR **KNAAGT VERDER AAN DEKKING**

TON STEINZ

Rechtsbijstandverzekeraars beperken de vergoeding voor ingeschakelde advocaten tot een maximum en hanteren een eigen risico. Europarlementariër Sophie in 't Veld heeft de Europese Commissie gevraagd of dat wel mag.

DOOR / LEX VAN ALMELO

Om de kosten voor rechtsbijstandverzekeraars in de hand te houden en de premies voor consumenten betaalbaar, kan de vrije advocaatkeuze worden beperkt. In Nederland beperken verzekeraars de kosten door zaken zo veel mogelijk te laten afhandelen door eigen juristen. Als je de kwaliteit van deze juristen vergelijkt met die van onafhankelijke advocaten roept die vragen op, vindt Europarlementariër Sophie in 't Veld. In december 2018 heeft zij de Europese Commissie onder meer gevraagd of Nederland Richtlijn 87/344/EEG wel goed heeft geïmplementeerd nu de Nederlandse verzekeraars ook de vergoedingen voor externe juristen aan banden leggen. Het antwoord is niet te verwachten vóór eind maart.

GEEN KEUZE

De Consumentenbond hield in 2018 de polisvoorwaarden van dertig rechtsbijstandverzekeraars tegen het licht. De jaarpremies variëren van 177 euro voor een alleenstaande tot 397 euro voor een gezin. Achttien verzekeraars werken met een 'drempelbedrag' van 175 euro, bij de rest ontbreekt de eigen bijdrage of ligt die iets lager. Alle dertig verzekeraars hanteren maxima voor 'externe kosten', die variëren van 15.000 tot 100.000 euro. Als inschakeling van een advocaat niet wettelijk verplicht is, liggen de maxima tussen de 3.000 en 6.050 euro.
Joyce Donat van de Consumentenbond: 'Dat zijn belachelijk grote verschillen, waarbij je je kunt afvragen of er nog wel sprake is van een vrije keuze. De drempel is zo hoog dat het financieel heel onaantrekkelijk wordt om een advocaat in te schakelen. Mensen kiezen eieren voor hun geld en laten een jurist van de verzekeraar procederen.'
Of de verzekeringsjurist het onderste uit de kan haalt voor zijn cliënt is de vraag. De 1550 verzekerden die de Consumentenbond bevroeg, zijn gematigd positief over de juridische steun die de verzekeraar biedt en kritisch over de geleverde inspanning. 'Het komt er uiteindelijk op neer dat je het eerst zelf moet doen. Pas wanneer de zaak vastloopt, komt de rechtsbijstandverzekering in actie,' zegt een verzekerde in de *Consumentengids* (september 2018).
Oud-advocaat Ton Steinz maakt zich al jaren druk over de werkwijze van Nederlandse rechtsbijstandverzekeraars. In juni 2018 deed hij in het *Nederlands Juristenblad* verslag van zijn onderzoek naar de praktijk in verschillende landen. 'Nederland is het enige land waar rechtshulpverleners in loondienst mogen procederen. In bijvoorbeeld Duitsland, België en Frankrijk moeten alle procedures worden behandeld door advocaten. In Duitsland zijn de vergoedingen voor de werkzaamheden van advocaten wettelijk gereguleerd. Nederland zou die kant ook op kunnen gaan en daarbij kunnen uitgaan van de kosten voor verschillende procedures zoals de Commissie-Van der Meer die heeft vastgesteld. Dat voorkomt gebakkelei over de hoogte van advocatendeclaraties.'
Op basis van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie meent Steinz dat het verreweg het beste is dat alleen de wetgever de vergoedingen beperkt en niet de verzekeraar. Het *Advocatenblad* vroeg acht hoogleraren en een terzake gepromoveerd jurist of de branche wel bevoegd is de vergoedingen voor advocaten te beperken. De zes benaderde Nederlandse hoogleraren schuiven de vraag door. Twee Belgische hoogleraren en de gepromoveerd jurist zeggen alle drie: zolang de Nederlandse wetgever niets regelt en het recht op een advocaat naar keuze niet illusoir wordt, mogen verzekeraars de vergoedingen langs contractuele weg beperken.
Kris Bernauw, hoogleraar privaatrecht aan de Rijksuniversiteit Gent: 'Als de nationale wetgevers van de lidstaten geen minimumdekking voorschrijven, hebben rechtsbijstandverzekeraars contractvrijheid. Of de contractuele dekkingsbeperking het beginsel van de keuzevrijheid van raadsman in het gedrang brengt, moeten nationale rechters beoordelen.' ▶

> 'De drempel is zo hoog, dat het financieel onaantrekkelijk wordt een advocaat in te schakelen'

Bo Holthinrichs, die eind vorig jaar promoveerde op zijn onderzoek naar de reikwijdte van de vrije advocaatkeuze in rechtsbijstandverzekeringen: 'Het Europese hof heeft in 2011 in de zaak van Stark tegen DAS gezegd dat de Richtlijn niet de dekking en de hoogte van de vergoedingen regelt. Zowel lidstaten als verzekeraars mogen de vergoeding dus beperken, zolang de vrije advocaatkeuze maar niet illusoir wordt. Of dat zo is, moet je van geval tot geval bekijken.'
Nederland heeft volgens Holthinrichs altijd een uitzonderingspositie gehad in Europa, ook toen de Europese Richtlijn in 1987 werd ingevoerd. 'In Nederland leunen de verzekeraars zwaar op de dienstverlening in natura; dat is historisch zo gegroeid. Omdat een groot deel van de rechtshulpverlening hier wordt uitgevoerd door verzekeringsjuristen en schaderegelingskantoren zijn de premies hier gematigd, terwijl de uurtarieven van advocaten vrij zijn. In Oostenrijk en Duitsland bestaan minimumtarieven voor advocaten. Verzekeraars mogen met name in Duitsland niet zelf dossiers afhandelen. Maar vanwege alle verschillen kun je de markten niet met elkaar vergelijken.'

> 'In Nederland leunen de verzekeraars zwaar op de dienstverlening in natura; dat is historisch zo gegroeid'

REGULERING

Volgens Ton Steinz hoeven de rechtsbijstandverzekeraars de externe kosten helemaal niet zo af te knijpen om de premies betaalbaar te houden. In zijn conclusie bij het Sneller-DAS-arrest – waarin de Hoge Raad in 2014 zei dat de verzekeraar niet mag bepalen dat de kosten voor de inschakeling van een externe advocaat alleen worden vergoed als de verzekeraar daartoe besloten heeft – wees advocaat-generaal Spier erop dat de gemiddelde premie voor een gezinspolis in 2011 143 euro bedroeg en de gemiddelde schade per verzekerd gezin 82,60 euro, een marge van 60,40 euro. Nadien zijn geen actuele schadebedragen meer gepubliceerd. Wel schrijft DAS in zijn jaarverslag 2017 dat het aandeel zaken dat wordt uitbesteed aan externe rechtshulpverleners in 2017 steeg van 6,8 naar 7,2 procent als gevolg van de rechtspraak. Volgens het Verbond van Verzekeraars verschillen deze percentages per verzekeraar. Wat de financiële gevolgen van de vrije advocaatkeuze zijn voor de hele sector kan het verbond niet in kaart brengen 'omdat de invloed per verzekeraar erg kan verschillen', zegt Oscar van Elferen, die er op wijst dat de marge tussen de premie en de schade niet allemaal winst is, omdat hiervan nog overheadkosten en provisies voor de tussenpersonen afgaan.
In Duitsland en Frankrijk zijn de premies voor rechtsbijstandpolissen hoger dan in Nederland, maar minder hoog dan Bo Holthinrichs had verwacht. Volgens hem is het denkbaar dat de verzekerde hier meer gaat betalen als deze álle advocaatkosten vergoed wil hebben. 'Maar er is eigenlijk nooit onderzocht wat zo'n product precies kost en hoeveel extra premie nodig is om de inschakeling van een advocaat geheel te vergoeden.'
Holthinrichs betwijfelt of een vergoedingsregeling die Steinz bepleit kans van slagen heeft. 'In 2015 heeft de Commissie-Wolfsen de wenselijkheid van tariefregulering laten onderzoeken. Volgens de onderzoekers levert dit niet zonder meer positieve resultaten op. Je zou het eventueel alleen kunnen invoeren voor zaken van rechtsbijstandverzekeraars. Maar zo'n oplossing vergt een flinke politieke ingreep en een breed draagvlak. Vooral ook vanwege mededingingsissues.'
Oscar van Elferen van het Verbond van Verzekeraars: 'Standaardisatie van de werkzaamheden, met bijpassende uren en prijzen, draagt bij aan de kwaliteit en betaalbaarheid van de hulp en daarmee aan een duurzame toegang tot het recht.' Als een verzekerde kiest voor een externe hulpverlener moeten de kosten worden vergoed als de hulpverlener goed en efficiënt werkt en de kosten redelijk zijn. Die redelijkheid hangt ▶

AantjesZevenberg
ADVOCATEN

CASSATIE
IN CIVIELE ZAKEN

Mr. K. Aantjes
aantjes@aantjeszevenberg.nl

Mr. F.I. van Dorsser
vandorsser@aantjeszevenberg.nl

070-3906260 | www.aantjeszevenberg.nl

VAN BOVEN ADVOCATEN

VOOR ONS ADVOCATENKANTOOR IN MIDDELBURG ZIJN WIJ OP ZOEK NAAR EEN GEVORDERD ADVOCAAT-STAGIAIRE OF BEGINNEND MEDEWERKER VOOR DE CIVIELE PRAKTIJK.

WIJ BIEDEN
Een plek in een enthousiast en gedreven team van drie advocaten en drie ondersteuners. Je zult zowel zelfstandig als in samenwerking met de overige advocaten procederen en adviseren over uiteenlopende kwesties op het gebied van het ondernemingsrecht, insolventierecht, vastgoedrecht en/of arbeidsrecht.

WIJ ZOEKEN
Een enthousiaste en ambitieuze advocaat, die weet wat hij/zij wil, ondernemend is en die gaat voor de zaak. Daarnaast ben je een teamspeler die graag een bijdrage levert aan onze praktijk.

www.vanbovenadvocaten.nl

SOLLICITEREN?
Heb je interesse? Stuur dan je sollicitatie per e-mail naar mr. Folkert Hiemstra: f.hiemstra@vanbovenadvocaten.nl

VACATURES

ADVOCATENBLAD

Wilt u goede kandidaten om uw team te versterken? Plaats uw vacature dan in het Advocatenblad. Het vakblad met het beste bereik onder de doelgroep.

- voorkeurspositie naast redactie mogelijk
- plaatsing op vacatureladder website
- doorplaatsing in online nieuwsbrief
- toegesneden opmaak via onze vormgevers (online/print)

Als u inhoud en kwaliteit zoekt
bel of mail Capital Media Services
mail@capitalmediaservices.nl of 024 - 360 77 10

ADVOCATENBLAD.NL

KALBFLEISCH ADVOCATEN TE HAARLEM
zoekt **ADVOCAAT**
(STAGIAIRE/MEDEWERKER/PARTNER)

Een van de partners gaat met pensioen zodat wij op zoek zijn naar een advocaat die graag in een klein teamverband wil werken.

Dit kan zijn als stagiaire, medewerker maar ook zij die op een andere wijze willen samenwerken worden eveneens uitgenodigd te reageren.

De huidige praktijk van het kantoor legt zich toe op verschillende rechtsgebieden, zoals het civiele recht, strafrecht, bestuursrecht en de algemene praktijk. Met name zij die affiniteit hebben met het civiele recht (arbeidsrecht, letselschade) en het bestuursrecht worden uitgenodigd te solliciteren.

Het kantoor biedt een kleinschalige informele werkomgeving, waar ruimte is voor ontwikkeling en eigen inbreng.

Het kantoor is van oudsher gevestigd in een monumentaal pand in het centrum van Haarlem.

Graag uw sollicitatie per e-mail aan:
mstam@kalbfleisch.nl
Kalbfleisch advocaten | T.a.v. mw.mr. M. Stam
Postbus 408 | 2000 AK Haarlem

www.kalbfleisch.nl

THE LEGAL INNOVATION EVENT

Lexpo 2019

Heidi Gardner
Harvard
Distinguished Fellow

Mitchell Kowalski
Global Legal Innovator
& Author

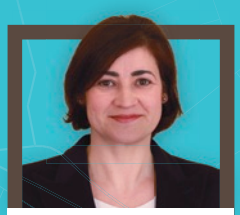

Jenny Jones
Co-Founder &
Consultant at Metis LLP

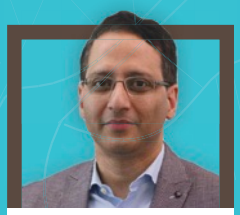

Arup Das
ILTA Thought Leader
of the Year 2018

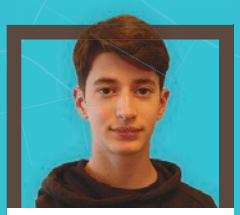

Marcus Weinberger
Ethical Hacker

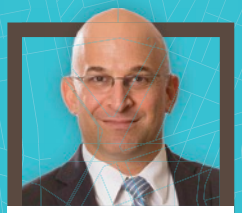

Oz Benamram
Chief Knowledge Officer
at White & Case

Nandini Jolly
Founder &
CEO of CryptoMill

Richard Burcher
International Legal Pricing
Consultant at Validatum

Astrid Altmann
Head of Strategy, BD and
Marketing at Linklaters

Karl Chapman
Strategic Adviser
at EY Riverview Law

LEXPO - LEGAL INNOVATION WITHOUT THE HYPE

In just three years, **Lexpo** has become the number one event in Continental Europe when it comes to the latest trends in legal innovation. Internationally renowned speakers will discuss topics that are high on the agenda in every law firm and in-house legal department. Visit Lexpo.com for more information.

For more information go to:
www.lexpo.com

8 - 9 APRIL
Park Plaza Amsterdam

af van de dekking en de premie. Aan volledige vergoeding hangt dus een prijskaartje.

KWALITEITSTOEZICHT

Uit de AFM Consumentenmonitor rechtsbijstandverzekeringen (voorjaar 2018) blijkt dat ongeveer de helft van de verzekerden niet of nauwelijks weet wat het maximumbedrag is voor de vergoeding van advocaatkosten. Driekwart van de mensen die kort daarvoor een claim hadden ingediend, vindt dat de rechtsbijstandverzekeraar heeft gehandeld in hun belang, terwijl 7 procent vindt dat er niet in hun belang is gehandeld.
De gepeilde leden van de Consumentenbond geven rechtsbijstandverzekeraars gemiddeld een 7 voor de afhandeling van hun zaak. Toch vindt de bond de kwaliteit van de dienstverlening en het toezicht daarop een issue. Joyce Donat: 'Verzekerden kunnen de kwaliteit niet goed beoordelen. Bij één op de vijf verzekerden die rechtshulp kregen, begon de verzekeraar een procedure. Verzekerden hebben vaak geen idee dat zij dan zelf advocaat mogen kiezen. Daarop worden zij vaak niet expliciet gewezen.'
Als er een gerechtelijke of administratieve procedure gevoerd gaat worden, moet de rechtsbijstandverzekeraar de klant informeren 'over de vrije keuze van rechtshulpverlener (waaronder een advocaat)', zo staat in de Kwaliteitscode Rechtsbijstand die de verzekeraars zelf hebben opgesteld.
De Stichting toetsing verzekeringen (Stv) kijkt in opdracht van de AFM of rechtsbijstandverzekeraars zich aan de code houden. Joyce Donat van de Consumentenbond: 'De Stv is op papier onafhankelijk, maar wordt betaald door de sector. Wij hebben liever dat de AFM de informatieversterking en de claim- en klachtenbehandeling toetst.' Hoe vaak verzekeraars verzuimen de klant te informeren over de vrije advocaatkeuze weet de Consumentenbond niet. Joyce Donat: 'Daarover hebben wij geen cijfers.' Het Verbond van Verzekeraars heeft naar eigen zeggen niet de indruk dat het misgaat op dit punt.
Hoewel de Kwaliteitscode Rechtsbijstand voorschriften bevat voor individuele verzekeringsjuristen zijn er geen gedrags- en beroepsregels waaraan zij zich moeten houden. Alleen de advocaten in loondienst vallen onder het toezicht en tuchtrecht voor advocaten.
Volgens het Verbond van Verzekeraars hebben verzekerden genoeg mogelijkheden om een conflict over de aanpak van hun zaak aan te vechten. Oscar van Elferen: 'De verzekerde heeft recht op een onafhankelijke, door de verzekeraar betaalde, second opinion van een deskundige.' Verder kunnen klanten een klacht indienen bij de rechtsbijstandverzekeraar. Die laat de klacht behandelen door een andere jurist of – als dit geen oplossing biedt – door de directie. Daarnaast toetst het Klachteninstituut Financiële Dienstverlening (Kifid) de kwaliteit van de uitvoering.
Volgens Ton Steinz zou het voor de verzekerde een stuk simpeler worden als de rechtshulpverlener van een verzekeraar aan dezelfde soort sancties kan worden onderworpen als een advocaat.
Bo Holthinrichs, die juridisch secretaris is van Kifid, denkt dat dit lastig wordt. 'De organisatie is contractueel aansprakelijk voor de kwaliteit van de dienstverlening. Als je individuele juristen tuchtrechtelijk verantwoordelijk wilt kunnen houden, zul je dat op dezelfde voet moeten doen als de advocaat, dus de rechtsbijstandjurist moeten opschalen naar een advocaat in loondienst. Maar dan heb je het in feite over een ander product en zullen de verzekeringspremies waarschijnlijk omhoog moeten. Overigens is het nu al zo dat je van een rechtsbijstandjurist dezelfde kwaliteit mag verwachten als van een advocaat.' Holthinrichs ziet meer in 'oplossingen aan de preventieve kant'. 'Je wilt dat consumenten geïnformeerd zijn over het profiel van de rechtsbijstandjurist. Dat kan met een register, een eigen opleiding en meer specialisatie.'

> 'Het wordt voor de verzekerde simpeler als de rechtshulpverlener van een verzekeraar aan dezelfde sancties kan worden onderworpen als een advocaat'

PROCEDEREN

Verzekeraars hebben niet aangetoond dat het financieel noodzakelijk is om de vergoedingen voor advocaten op voorhand te beperken. Aan de andere kant staat niet vast dat de beperkte dekking het recht op vrije advocaatkeuze illusoir maakt. Daarover moet de rechter oordelen in afzonderlijke zaken. Advocaten zouden volgens Ton Steinz bereid moeten zijn daarover te procederen, juist ook als de verzekeraar niet alle uren vergoedt. Steinz levert belangenloos de ammunitie via www.steinz.nl. ■

ZO MOET U DECLAREREN ANNO 2019

DOOR / LEONIE RAMMELOO & ANNEKEE GROENEWOUD

Advocaten Leonie Rammeloo en Annekee Groenewoud bespreken welke verplichtingen gelden bij de financiële kant van rechtsbijstandverlening. In dit nummer deel 1: Zo moet u declareren anno 2019.

Met de publicatie van de herijkte gedragsregels per 22 februari 2018 zijn de gedragsregels meer in lijn met de per 1 januari 2015 gewijzigde wet- en regelgeving voor de advocatuur, ook ten aanzien van de financiële kant van de rechtsbijstandverlening. Nog steeds zit de tuchtrechter niet stil. In het *Advocatenblad* van november 2015 publiceerden wij een eerdere versie van dit artikel.[1] Inmiddels is het tijd voor een update van onze checklist van alle verplichtingen rond declareren, incasseren en, als het niet anders kan, procederen.[2] In dit nummer deel 1: Zo moet u declareren anno 2019. Daarbij is ook aandacht voor de relevante verplichtingen bij gefinancierde rechtsbijstand (toevoegingen).

VOORAFGAAND AAN DE RECHTSBIJSTAND

Van groot belang is (nog steeds) de opdrachtbevestiging. Artikel 7.5 van de Verordening op de Advocatuur ('Voda') schrijft deze voor en de dekens controleren tijdens kantoorbezoeken of u hem gebruikt. Tuchtrechters vragen er ter zitting vaak naar. Kortom: u kunt niet zonder.[3]
In de opdrachtbevestiging omschrijft u de inhoud van de opdracht, bevestigt u uw uurtarief[4] en geeft u een inschatting van de totale kosten van de rechtsbijstand (gedragsregel 17 lid 1-3). Als u andere financiële afspraken hebt gemaakt dan 'uurtjefactuurtje', bevestigt u natuurlijk die afspraken. Aan particuliere cliënten bevestigt u uw tarief inclusief btw.[5]
Vergelijkbare verplichtingen legt artikel 6:230d BW[6] u overigens op 'op verzoek van de cliënt'.
Werkt u op toevoegingsbasis, dan doet u er goed aan toch alvast uw uurtarief te vermelden, voor het geval de toevoeging wordt ingetrokken.[7]
Vergeet nooit te vermelden dat u de mogelijkheid van gefinancierde rechtshulp hebt besproken én wat de uitkomst van dit gesprek was (gedragsregel 18 lid 1).[8] Bij het voorlichten van de cliënt over de mogelijkheid van een toevoeging mag u niet uitsluitend afgaan op uitlatingen van de cliënt over zijn huidige 'fiscale inkomen'; u moet meer onderzoek doen.[9] Eenmaal werken op toevoegingsbasis sluit een aanvullend honorarium uit (gedragsregel 18 lid 2).
Resultaatgerelateerde honoraria – *no cure, no pay* en *pars quota litis (*lees: een percentage van de opbrengst) – mogen nog steeds niet, zegt artikel 7.7 Voda (en staat ook in de toelichting op gedragsregel 17). Dit met uitzondering van het – oorspronkelijk tot 1 januari 2019 lopende en recent met vijf jaar (dus tot 1 januari 2024) verlengde – experiment in letsel- en overlijdensschadezaken (artt. 7.9 e.v. Voda)[10] en bij incassozaken (art. 7.8 Voda). Deze laatste categorie ziet op inning van vele geldvorderingen van gelijke aard zonder dat sprake is van een diepgaand juridisch geschil.[11]
De opdrachtbevestiging of de algemene voorwaarden moeten verplicht een klachtenregeling bevatten (art. 6.28 Voda, uitvloeisel van art. 28 lid 2 sub b Advocatenwet). Let wel: dit doet u ter voorkoming van escalatie én voor een efficiënte behandeling van een eventueel declaratiegeschil. Ook het hebben van zo'n regeling controleert de deken steekproefsgewijs.
In de regeling mag u zelf bepalen tot welke klachtenfunctionaris de (ontevreden) cliënt zich moet wenden. De klachtenfunctionaris mag intern of extern zijn (u mag het ook zelf zijn); crux is dat er een gesprek met de cliënt plaatsvindt en/of een poging tot een minnelijke oplossing wordt gedaan. Dat voorkomt immers escalatie en wellicht een geschil.
Voor het geval het (bij) de klachtenfunctionaris niet lukt een oplossing te bereiken, dan moet de bijbehorende geschillenregeling bepalen welke onafhankelijke instantie bevoegd is in het geschil een bindende uitspraak te doen. U mag hier de civiele rechter noemen[12] of, wanneer u aangesloten bent, de Geschillencommissie Advocatuur. Maar u mag ook een andere arbiter of bindend adviseur bevoegd verklaren (zie art. 6:29 Voda). Let wel: particuliere cliënten moet u in de regeling de mogelijkheid geven om, binnen een maand na het einde van de fase bij de klachtenfunctionaris, naar de civiele rechter te stappen. Zonder die *escape* staat een bindend adviesclausule en (sinds 1 januari 2015[13] ook) een arbitrageclausule op de zwarte lijst van onredelijk bezwarende bedingen en is zo'n beding vernietigbaar.
U mag de cliënt een voorschot op de declaratie vragen, mits dat in geld is (gedragsregel 19 lid 1). Auto's (of de bijbehorende 'autopapieren'[14]), schilderijen, horloges, volbloedpaarden:[15] het mag niet. Ook een hypotheek van

de cliënt (of een derde) ten gunste van de advocaat[16] en een cessie van vorderingen van de cliënt op derden[17] zijn in beginsel geen toelaatbare vormen van zekerheid voor de betaling van uw declaratie. In zeer bijzondere gevallen en in overleg met de deken is het nemen van een pandrecht tot zekerheid van een zeer lang openstaande vordering toch toegestaan, mits dit met alle waarborgen – voor de cliënt/pandgever – is omkleed.[18]
Een garantstelling door een derde is niet toegestaan. Civielrechtelijk – als nakoming van de zekerheidsafspraak wordt afgedwongen in rechte – kan dit leiden tot een geslaagd beroep op artikel 3:44 BW (misbruik van omstandigheden) van degene die de zekerheid heeft gesteld.[19]
De cliënt betaalt uw declaratie giraal; dat is het uitgangspunt (art. 6.27 Voda). U mag alleen contante betalingen aanvaarden (of verrichten) wanneer de omstandigheden dat rechtvaardigen. Ook bij bedragen onder 5.000 euro moet die rechtvaardiging er zijn: bijvoorbeeld ter inning van de eigen bijdrage of griffierecht, wanneer de cliënt geen bankrekening kan krijgen of zijn rekening is geblokkeerd. Bij ontvangst of betaling van bedragen boven 5.000 euro moet u altijd overleggen met de deken (art. 6:27 lid 3 Voda), voorafgaand aan de contante betaling. Lukt dat niet, doe het dan zo snel mogelijk erna. Let wel: de grens van 5.000 euro betreft een totaalbedrag per jaar per cliënt; opknippen in kleinere bedragen voorkomt deze verplichting niet.

TIJDENS DE RECHTSBIJSTAND

U gaat aan de slag. Vergeet niet uw cliënt tussentijds steeds op de hoogte te houden van relevante ontwikkelingen. Ook tijdens de rit moet u afspraken over uw werkzaamheden schriftelijk bevestigen (gedragsregel 16);[20] dit doet u overigens ook met het oog op uw declaratie voor deze werkzaamheden. Zodra u namelijk ziet aankomen dat uw kosten aanmerkelijk hoger zullen worden dan u aanvankelijk had ingeschat, moet u uw cliënt op de hoogte stellen (gedragsregel 17 lid 3).
Uit uw declaratie moet blijken op welke periode deze ziet, en welke verschotten en omzetbelasting u in rekening brengt; kortom de declaratie moet 'deugdelijk gespecificeerd' zijn (gedragsregel 17 lid 4). Deze verstrekt u niet alleen wanneer u op betalende basis werkt, maar ook in toevoegingszaken.[21] Uit eigen beweging moet u steeds tussentijds, schriftelijk, een urenopgave verstrekken, ook als een verzekeraar de advocaatkosten vergoedt.[22] Ditzelfde moet u doen in toevoegingszaken, mede met het oog op de mogelijkheid van intrekking van de toevoeging, na de resultaatsbeoordeling door de Raad voor Rechtsbijstand.[23] Overigens moet uw tarief altijd 'redelijk' zijn (gedragsregel 17 lid 1). Heeft u bijvoorbeeld voor een procedure een vaste prijs afgesproken (dat mag uiteraard), maar voldoet de wederpartij al na uw eerste sommatiebrief, dan rijst wellicht bezwaar tegen het declareren van de vaste prijs. Wat in zo'n geval 'redelijk' is, hangt uiteraard van de omstandigheden af. Als ondergrens van uw declaratie hanteert de tuchtrechter dat uw tarief kostendekkend is.[24]
Als de cliënt, door ontwikkelingen in de zaak of veranderingen in zijn omstandigheden, gedurende de rechtsbijstandverlening alsnog in aanmerking komt voor een toevoeging, moet u dat tussentijds opnieuw bespreken, 'telkens wanneer daartoe aanleiding bestaat' (gedragsregel 18 lid 1). Dit laatste houdt in dat er sprake moet zijn van een voor de advocaat kenbare wijziging in de negatieve zin in de omstandigheden van de cliënt.[25]
Het verdient aanbeveling om ook de inhoud en uitkomst van die tussentijdse gesprekken vast te leggen.
Zo kan bijvoorbeeld de ondernemer wiens inkomen of vermogenspositie door zakelijke tegenslagen of door echtscheiding verslechtert, 'verschieten' van betalende naar toevoegingscliënt. Dat uw kantoor, dat bijvoorbeeld vooral ondernemers bijstaat, geen toevoegingszaken doet, is geen valide excuus voor het achterwege laten van zo'n gesprek. Zo nodig moet u de zaak maar verwijzen naar een andere advocaat, die wel bij de Raad voor Rechtsbijstand is ingeschreven.[26]

Checklist

- Stuur altijd een opdrachtbevestiging
- Spreek altijd een uurtarief af (ook in toevoegingszaken)
- Geef ook tussentijds informatie over uren en kosten (ook in toevoegingszaken)
- Vraag alleen voorschotten in geld
- Signaleer (ook tussentijds) of recht op gefinancierde rechtsbijstand bestaat

BEZWAAR TEGEN DE DECLARATIE

Maakt de cliënt bezwaar tegen de hoogte van een declaratie, dan verplicht gedragsregel 17 lid 5 u om de cliënt te wijzen op de hem ten dienste staande mogelijkheden.[27] Dat valt best mee: zo uitgebreid is het scala van mogelijkheden niet (meer).
Vanwege de verplichte klachtenregeling heeft u altijd een klachtenfunctionaris. Daar verwijst u de cliënt in ieder geval naar. Vervolgens moet de klachtenfunctionaris wel wezenlijke pogingen doen om de klacht te behandelen en met de cliënt in gesprek te gaan.[28]
De tuchtrechter behoort niet direct tot dit scala; in beginsel buigt die zich niet over declaraties. De tuchtrechter kan zelfs een klacht over declaraties direct doorverwijzen naar de bevoegde klachten- of geschilleninstantie (art. 46 g lid 3 sub b Advocatenwet). Alleen als declaraties zo buitensporig zijn dat ze het predicaat 'excessief' verdienen, worden deze tuchtrechtelijk relevant (en mogelijk ook laakbaar). Alleen in dat geval is de klacht over de declaratie mogelijk gegrond. Overigens heeft de cliënt daarmee zijn geld nog niet terug. Het is namelijk maar zelden dat de tuchtrechter de mogelijkheid van een 'bijzondere voorwaarde' van artikel 48a Advocatenwet benut, als dwangmiddel om een betaalde declaratie terug te laten storten. Op deze manier kan een advocaat wel gedwongen worden een (ten onrechte bedongen) voorschot vrij te geven.[29]
Kortom: bij een zuiver declaratie- ▶

geschil hoeft u de cliënt niet te wijzen op de gang naar de tuchtrechter en dus evenmin op de mogelijkheid een klacht in te dienen bij de deken, als voorfase van een tuchtrechtelijke procedure.
Voor de goede orde: per 1 januari 2015 is de begrotingsprocedure op grond van de artikelen 32-40 van de Wet tarieven in burgerlijke zaken (WTBZ) afgeschaft; bij de raden van toezicht (inmiddels: raden van de orde) ligt dus geen bevoegdheid meer tot het beoordelen van de redelijkheid van declaraties.
Zodoende zal de civiele rechter bevoegd zijn om te oordelen over declaraties in elk soort zaken,[30] tenzij uw geschillenregeling een andere instantie bevoegd verklaart. In dat geval wijst u uw cliënt op de instantie die u hebt aangewezen voor het beslechten van het geschil. Die instantie is bevoegd en de civiele rechter niet![31] In het geval van een zakelijke cliënt moet de civiele rechter zich onbevoegd verklaren, op grond van artikel 1022 Rv. Een particuliere cliënt moet niet-ontvankelijk worden verklaard.[32] Dit lijdt alleen uitzondering als u en de cliënt afspreken van de geschillenregeling af te wijken of wanneer de particuliere cliënt al binnen een maand na de klachtfase naar de civiele rechter stapt.
Een mogelijk bevoegde instantie is de Geschillencommissie Advocatuur. Zowel de cliënt als u kan daar een geschil voorleggen (in het volgende nummer komt aan de orde wanneer dat zinvol is). Om een geschil voor te kunnen leggen aan de Geschillencommissie Advocatuur moet u bij de Geschillenregeling Advocatuur zijn aangesloten of moet u met de cliënt een 'akte van compromis' (een soort forumkeuze) sluiten. De partij die het geschil aan de Geschillencommissie voorlegt, moet klachtengeld betalen.[33] De Geschillencommissie is overigens bevoegd om de totstandkoming en de uitvoering van de overeenkomst van opdracht te beoordelen, de declaratie te wegen en zo nodig te matigen en een schadevergoeding van maximaal 10.000 euro toe te kennen aan de cliënt. Uitspraak op een klacht van een zakelijke cliënt geschiedt bij arbitraal vonnis en op een klacht van een particuliere cliënt in beginsel bij bindend advies.[34] ■

In Advocatenblad 2019-2 volgt deel 2 van deze reeks: Zo moet u incasseren anno 2019.

Leonie Rammeloo is advocaat bij Van Doorne NV in Amsterdam en **Annekee Groenewoud** is advocaat bij Van Iersel Luchtman in Breda.

NOTEN

1 'Zo moet u declareren en incasseren', *Adv.bl.* 2015-11, p. 32-36.
2 Zie ook D. de Wolff, 'Een redelijk honorarium?', *NJB* 2018, p. 3174 e.v.
3 Recent: RvD Den Bosch 16 juli 2018, ECLI:NL:TADRSHE:2018:103.
4 Een uurtarief is geen vaste prijs in de zin van artikel 6:230b aanhef en onder 9 BW.
5 Zo bepaalt artikel 38 Wet op de Omzetbelasting 1968.
6 Zie verder ook artikel 2:230a BW, dat is ingevoerd ter implementatie van een aantal artikelen uit Richtlijn 2006/123/EG, ook bekend als de Dienstenrichtlijn.
7 Ook hier gelden op grond van artikeel 6:230d BW vergelijkbare verplichtingen, zie ook de in voetnoot 4 vermelde Richtlijn.
8 In 2019 geldt voor alleenstaanden een inkomensgrens van EUR 27.300 per jaar, voor gehuwden, samenwonenden en eenoudergezinnen is dat 38.600 euro. Tevens geldt een vermogensgrens van 25.000 euro, geldend voor het peiljaar 2017.
9 RvD Amsterdam 31 juli 2017, ECLI:NL:TADRAMS:2017:180.
10 Een advocaat die aan het experiment wil deelnemen, moet dit melden aan de plaatselijke raad van de orde. Ook moet de advocaat telkens wanneer met een cliënt een beloningsafspraak wordt gemaakt de RvO daarvan in kennis stellen.
11 Het voor duizenden Groningers vorderen van aardbevingsschade valt hier niet onder; HvD 7 september 2018, ECLI:NL:TAHVD:2018:178.
12 Op grond van de artikelen 17 en 112 Gw mag immers niemand van de gewone rechter worden afgehouden.
13 Zie artikel 6:236 lid 2 sub n BW en op dit punt ook: J.W. Bitter, 'Modernisering van het arbitragerecht', *TBR* 2015/5.
14 RvD Arnhem, 19 augustus 2013, ECLI:NL:TADRARN:2013:55.
15 HvD 15 mei 2009, ECLI:NL:TAHVD:2009:YA0535.
16 RvD Noord-Nederland, 22 augustus 2014, ECLI:NL:TADRARL:2014:283 en RvD Amsterdam 2 december 2014, ECLI:NL:TADRAMS:2014:320.
17 HvD 14 april 2015, ECLI:NL:TAHVD:2015:134.
18 RvD Amsterdam 22 mei 2018, ECLI:NL:TADRAMS:2018:113 en RvD Den Bosch 10 april 2017, ECLI:NL:TADRSHE:2017:82.
19 Hof Den Bosch 29 mei 2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BW7211, Hof Amsterdam 3 juni 2014, ECLI:NL:GHAMS:2014:2410 en Hof Den Bosch 18 oktober 2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:4681.
20 RvD Den Haag 10 september 2018, ECLI:NL:TADRSGR:2018:193.
21 HvD 19 juni 2015, ECLI:NL:TAHVD:2015:213.
22 HvD 26 juni 2017, ECLI:NL:TAHVD:2017:125, HvD 21 november 2016, ECLI:NL:TAHVD:2016:213 en HvD 23 april 2018, ECLI:NL:TAHVD:2018:70.
23 Bedraagt het resultaat meer dan de helft van heffingvrij vermogen, dan wordt de toevoeging ingetrokken. Voor 2019 geldt een bedrag van 30.360 euro; de helft daarvan is 15.180 euro.
24 RvD Den Bosch 11 mei 2015, ECLI:NL:TADRSHE:2015:117. Bij een kostendekkend basistarief is een aan het behaalde resultaat gekoppelde verhoging van het uurtarief op zich toelaatbaar. Zo ook HvD 7 september 2018, ECLI:NL:TAHVD:2018:178.
25 Zie bijvoorbeeld HvD 16 mei 2014, ECLI:NL:TAHVD:2014:206.
26 HvD 21 juni 2013, ECLI:NL:TAHVD:2013:114 en ECLI:NL:TAHVD:2013:115 en HvD 7 juli 2014, ECLI:NL:TAHVD:2014:221.
27 In de schrappingsbeslissing van het hof van discipline (22 mei 2015, ECLI:NL:TAHVD:2015:163) betrof dit een van de gegrond verklaarde klachtonderdelen.
28 RvD Amsterdam 12 november 2018, ECLI:NL:TADRAMS:2018:221.
29 In appel handhaafde het hof van discipline de bijzondere voorwaarde niet, omdat het voorschot was terugbetaald: 8 juni 2015, ECLI:NL:TAHVD:2015:191.
30 Hof Den Haag 5 juli 2016, ECLI:NL:GHDHA:2016:1858.
31 Hof Den Bosch 3 maart 2015, ECLI:NL:GHSHE:2015:685. In een vergelijkbare zaak achtte het Hof Den Bosch (16 oktober 2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BY0800) zich toch bevoegd, in plaats van de geschillencommissie, omdat de niet-betalende cliënt nooit bezwaar had gemaakt over de werkzaamheden of tegen de declaratie.
32 P.E. Ernste, *Bindend advies*, Kluwer Deventer 2012, p. 46-50.
33 Artikel 10 Reglement Geschillencommissie Advocatuur. Voor de particuliere cliënt bedraagt dit 52,50 tot 102,50 euro, afhankelijk óf en voor welk bedrag schadevergoeding wordt gevorderd. De zakelijke cliënt is klachtengeld verschuldigd van 325 tot 425 euro (steeds vermeerderd met btw), eveneens afhankelijk van (de hoogte van) een eventuele schadevergoeding.
34 Zie verder 'Snelle beslechters', *Adv.bl.* 2018-9, p. 36 e.v. en L.H. Rammeloo, 'De Geschillencommissie Advocatuur', *TvA* 2015/68.

→ www.boomjuridisch.nl

‘Werkgevers discrimineren doorlopend. Soms gebeurt het moedwillig, vaker nog zonder dat ze het zich realiseren’
aldus mr. P.C. Vas Nunes in *Het Financieele Dagblad* (4 januari 2019)

Gelijke behandeling in arbeid

Dit is het eerste handboek in jaren over gelijke behandeling in arbeid. Het vertelt u onder andere welke verdragen, richtlijnen en wetten het onderwerp beheersen.

Wat ‘gelijk behandelen’ inhoudt. Wanneer het ‘geen vergelijkbaar geval’-verweer opgaat. Hoe direct en indirect onderscheid van elkaar verschillen. Wanneer sprake is van intimidatie of victimisatie. Welke uitzonderingen de wet kent. Hoe onderscheid kan worden gerechtvaardigd. Wat een gediscrimineerde werknemer kan claimen en welke regels van proces- en bewijsrecht daarbij gelden.

Mr. P.C. Vas Nunes I 9789462905238 I 2018 I 870 pagina’s I € 101,00

Bestel uw exemplaar via www.boomjuridisch.nl

Boomjuridisch

www.boomjuridisch.nl

SAMEN ZELFSTANDIG!

BEN JE **ZELFSTANDIG**,
MAAR MIS JE **TEAMGEVOEL**?

MOET JE KLANTEN **DOORVERWIJZEN**
BIJ **DRUKTE**?

ZOU JE **ONTZORGD** WILLEN WORDEN VAN
ADMINISTRATIEVE BALLAST?

WIL JE ZONDER INVESTERING GEBRUIKMAKEN
VAN EEN **PROFESSIONELE BACKOFFICE**?

SLUIT JE NU AAN!

facily LAW

EEN FRANCHISEFORMULE VOOR
ADVOCATEN, JURISTEN EN MEDIATORS

WIJ FACILITEREN JOUW RECHTSPRAKTIJK

www.facilylaw.com
085 - 2 10 11 12

OOK VOOR **STARTERS**!

‘Werk aan het vertrouwen in de rechtsstaat’

Het is hard nodig om recht en rechtspleging veel toegankelijker te maken voor de gewone burger en voor de ondernemers die van de juridische diensten gebruikmaken, betoogt hoogleraar Fred Hammerstein. Het sleutelwoord is vertrouwen.

DOOR / FRED HAMMERSTEIN

Something is rotten in the State of Denmark, zegt Marcellus in *Hamlet*. Er zit betonrot in de rechtstaat, schrijft Herman Tjeenk Willink. Staatssecretaris Harbers vindt dat hij een rottig besluit heeft genomen maar beseft kennelijk niet hoe rot het wachten op een veilige haven was voor de mensen op de Sea Watch. En dat ontmoet zeker begrip in de havenstad Rotterdam. Hier wordt het geld verdiend dat in Den Haag wordt uitgegeven, zij het bij voorkeur niet aan rechtsbescherming.

Moeten we ons zorgen maken over de sluipende uitholling van de democratische rechtsstaat? Tjeenk Willink antwoordt bevestigend. Ook de vorige algemeen deken van de NOvA luidde in zijn laatste column in het *Advocatenblad* de noodklok. Het is ook opmerkelijk dat juridische studenten een oproep plaatsten om de rechtsstaat in bescherming te nemen. Het zijn signalen die niet genegeerd kunnen worden. En dan heb ik het nog niet over rechters die de publiciteit zoeken omdat ze vinden dat het zo niet verder kan of politiemensen die klagen dat ze het werk niet meer aankunnen. Ook niet na de stoere doch niet zo verstandige steun van onze premier.

Ik denk dat de sombere analyse van Tjeenk Willlink aardig klopt. In de kern komt die erop neer dat het politieke normatieve denken grotendeels is vervangen door marktdenken. Dit soort denken hecht geen waarde aan instituties, maar daarin wordt alles beoordeeld op meetbare prestaties die iets moeten opleveren. Op die manier worden rechters en advocaten kostenposten die ook nog eens lastposten blijken te zijn, omdat ze in de weg staan aan de macht van het bestuur, dat graag ongehinderd daadkrachtig wil optreden. Het kenmerkende van een rechtsstaat is dat de op zich noodzakelijke macht van het bestuur juridisch is ingekaderd en controleerbaar en beperkt kan worden via openlijke kritiek en rechtsbescherming. Autoritaire regimes pakken niet voor niets altijd als eerste de vrijheid van meningsuiting en de rechtspraak aan. Ik beweer niet dat Nederland een autoritair regime heeft. Maar een warm hart voor de beginselen van een rechtsstaat ontbreekt bij vele bestuurders en politici en de gemiddelde burger ligt er niet wakker van, tot het te laat is. Enkele politieke partijen hebben gedachten die op gespannen voet staan met de beginselen van een rechtsstaat.

Het is niet zo vreemd dat de publieke belangstelling voor dit onderwerp gering is. Nederland scoort goed als het gaat om kwaliteit van de rechtspleging en het vertrouwen van de burger in de rechter is ongekend hoog. Waarom zouden we ons druk maken? Ook de laatste peiling van ▶

het CBS wijst uit dat zeventig procent van de mensen vertrouwen heeft in de rechtspraak. Ik weet niet of die dertig procent bestaat uit mensen die ervaring hebben opgedaan binnen de rechtspleging, want de teleurstellingen zijn dan ook onvermijdelijk niet gering.
Het antwoord lijkt me niet zo ingewikkeld. De wetgever heeft in de laatste decennia ervoor gezorgd dat minder een beroep gedaan kan worden op de gewone rechter. Bijvoorbeeld op het gebied van schade die wordt veroorzaakt door de overheid. Bijvoorbeeld door een deel van de strafrechtspleging te verschuiven naar het Openbaar Ministerie. En vervolgens op het OM flink te bezuinigen waardoor de kwaliteit van zijn werk kennelijk onder druk is komen te staan. Ik weet dat berichten in kranten tegenwoordig met argwaan bekeken moeten worden, maar zorg over deze wijze van afdoening lijkt gerechtvaardigd. Het beleid van deze regering is dat de burger vooral zelf zijn problemen moet oplossen. De zelfredzame burger komt vol in beeld. Maar bestaat die burger wel? Een groot aantal burgers is laaggeschoold en relatief arm. Veel mensen zijn niet weerbaar omdat ze zwakbegaafd zijn of geestelijk gestoord dan wel dement of te oud. Onze maatschappij is erg ingewikkeld geworden en de wetgever heeft daaraan een ruime bijdrage geleverd door te veel onleesbare en gebrekkige regels te maken en ruime controlemechanismen om die zelfredzame burger in toom te houden. Ook de beter geschoolde en slimme burger raakt al gauw de weg kwijt in de doolhof van het recht. Dan is het niet erg handig als de toegang tot de rechter minder eenvoudig wordt gemaakt door verhoging van griffierechten en op de van overheidswege bekostigde rechtsbijstand wordt bezuinigd. Wat de regering doet, is het recept dat tegenwoordig in de mode is: de verantwoordelijkheid elders leggen. Burger, los het maar op want de overheid doet het niet voor je.
Wil er iets van rechtsbescherming terechtkomen, dan moet de overheid voor goede regelingen zorgen en een structuur waarin dat gewaarborgd is. Ik las kortgeleden *The Secret Barrister* over de afbraak van het rechtssysteem in het Verenigd Koninkrijk en schrok echt van de desastreuze gevolgen die blijkbaar aan politici in dat land zijn voorbijgegaan. Dit boek laat zien waartoe bezuinigen kunnen leiden. Tot een desastreuze ontmanteling van de strafrechtspraak die grotendeels beneden een minimaal niveau is geraakt, tarieven van advocaten waarvoor andere dienstverleners in onze samenleving hun neus ophalen en het allerergste, enorme ellende voor de burgers die de pech hebben in deze Frankensteinmachine terecht te zijn gekomen. Kafka zou er een nachtmerrie van krijgen. Ik heb dit boek in de brievenbus van minister Dekker gedaan, maar een reactie bleef tot nu toe uit.[1]
Dit zijn sombere gedachten die veel mensen, onder wie vooral politici, niet zullen aanspreken. Ik wil vandaag proberen kritisch-constructief te zijn. We leven nog steeds in een welvarend en beschaafd land en moeten proberen dat in stand te houden.
1. Er is gelukkig een ontwikkeling gaande waarin de juridische beroepen steeds meer met elkaar in verbinding staan. De bijeenkomst van vandaag is daarvan een voorbeeld. Door elkaar te ontmoeten, leren we van elkaar en kunnen we ook beter en effectiever de problemen die er zijn oplossen. In de rechtspleging zijn we op elkaar aangewezen en moeten we op elkaar kunnen vertrouwen met behoud van de verschillende verantwoordelijkheden. Samenwerking betekent: van elkaar leren en een beter resultaat bereiken dan bij domme tegenwerking. Samenwerking, ook met de minister, is daarom een noodzaak. Als op de minister niet valt te bouwen, moet hij dáárop door alle juristen worden aangesproken. Als degenen die mede verantwoordelijkheid dragen voor het in stand houden van een goed functionerende rechtsstaat eendrachtig de juiste richting aanwijzen, de noodklok luiden en oplossingen aandragen, zal dat hopelijk wel indruk maken.
2. Omdat de wereld heel snel verandert, moet het rechtsbedrijf daarin meegaan. Voortdurend zoeken naar vernieuwing, verbetering of meer effectiviteit is hoogstnoodzakelijk. Innovatie is de enige manier om de problemen op de langere duur op te lossen. Rechters, officieren en advocaten zijn anders dan ze vaak denken helemaal niet zo goed in innovatief denken en houden vast aan vele traditionele werkvormen. Dat is niet meer mogelijk. Zij hebben andere disciplines nodig die hun leren hoe je dit werk op een andere manier kunt doen met verbetering van kwaliteit en effectiviteit en toch minder tijdrovend en kostbaar. Oplossingen in de vorm van meer geld zijn niet eenvoudig voorhanden en dus zullen er andere manieren gevonden moeten worden om ervoor te zorgen dat de rechtspleging in stand blijft en goed functioneert. De digitale wereld biedt volop kansen. Neem van mij aan: het kan alleen maar een stuk beter.
3. De inhoudelijke oplossingen

‘De zelfredzame burger komt vol in beeld. Maar bestaat die burger wel?’

moeten komen van de professionals. In die zin ben ik het eens met Tjeenk Willink (groter denken, kleiner doen). De bewaking van de kwaliteit van werken ligt immers in de handen van degenen die dat werk uitvoeren. Rechters, officieren en advocaten kunnen daarop worden aangesproken, maar zij mogen en moeten zich ook verzetten tegen alle maatregelen die een aantasting van de rechtsstaat betekenen. Iedereen is binnen zijn werkkring verantwoordelijk voor het leveren van een optimale kwaliteit. De toegang tot het recht kan alleen in stand gehouden worden als ook de kosten worden bewaakt. Zeker, hoogwaardige kwaliteit kost geld, maar niet voor ieder juridisch probleem is dezelfde inspanning nodig. Het is een fantastische uitdaging om met minder middelen meer kwaliteit te bieden en dat kan heel goed.

4. De huidige maatschappij verlangt snelheid en duidelijkheid. Het is hard nodig om recht en rechtspleging veel toegankelijker te maken voor de gewone burger en voor de ondernemers die van de juridische diensten gebruikmaken. Op dit gebied valt nog veel te winnen. Maar het is even belangrijk verwachtingen te temperen. Er zijn veel problemen die niet of niet alleen via het recht of de rechter kunnen worden opgelost. De rechter heeft wel een maatschappelijke functie maar is geen maatschappelijk werker of therapeut. Wat wel aan oplossingen kan bijdragen, is dat problemen in een breder verband worden gezien en dat samengewerkt wordt aan oplossingen, zoals in het familierecht of in het insolventierecht al wordt gedaan. Ik vind de Rotterdamse regelrechter een heel goed initiatief.

5. Ik ben het oneens met degenen die menen dat bestuurlijk denken in de rechtspraak de oorzaak is van alle ellende. In navolging van een fraai betoog van Hans de Bruijn in *Trouw* van 22 december 2018 vind ik het simplistisch om bestuurders de schuld te geven. Het is te simplistisch gedacht om te veronderstellen dat er slechts één oorzaak van de ellende is en het is te gemakkelijk om jezelf als slachtoffer van de bestuurders te zien. Die slachtofferrol ontslaat mensen van de verplichting samen te werken aan een oplossing: de schuld ligt immers bij een ander. Maar dan moeten de bestuurders wel hun verantwoordelijkheid serieus nemen en luisteren naar de werkvloer. Frits Bakker gaf wat dit betreft een slecht voorbeeld in een afscheidsinterview waarin hij ook alles over de schutting gooit. Hij gaf een sneer naar de vroegere minister van Financiën, Dijsselbloem, die prompt antwoordde: dit is gewoon niet waar. Het mislukken van KEI lag volgens Bakker aan civilisten die niet wilden overgaan naar het bestuursrechtelijk model. Dat is volstrekte onzin. Ik heb er met mijn neus bovenop gezeten.

6. Het sleutelwoord is vertrouwen. Het begint met vertrouwen in elkaar, onderling en ook in de beroepsmatige verhoudingen. Wantrouwen kost veel extra inspanningen, leidt tot slechte verstandhoudingen, onwil en onnodige controle. Vertrouwen van mensen die met de rechtspraak in aanraking komen: dat zij eerlijk, zorgvuldig en deskundig bejegend worden en niet worden vermalen in molens die langzaam draaien en niets opleveren. Heel veel mensen zijn daarin diep teleurgesteld en dat leidt tot negatieve gevolgen voor vertrouwen in de rechtsstaat. Het is prachtig dat het vertrouwen volgens de ranglijsten er nog is. *Noblesse oblige*: doe er allen aan dit vertrouwen waard te zijn en werk daaraan vooral met elkaar.

7. In deze tijd van *framing*, nepnieuws, beeldvorming en sjoemelen met feiten behoort de rechtspraak te streven naar waarheidsvinding. Er kan geen rechtvaardige beslissing worden genomen als die niet steunt op de juiste en volledige feiten voor zover dat mogelijk is. Dat vereist een bepaalde manier van werken; integriteit, zorgvuldigheid en deskundigheid behoren de leidraad te vormen waarop de burger kan vertrouwen. Dat kost tijd en dus geld, ik weet het. Er zijn ook anderen die geld vragen: politie, zorg, defensie, onderwijs. De laatste vraagt vier miljard meer, dat is viermaal de begroting van rechtspleging. Als de rechtspraak door te grote bezuinigingen haar werk niet meer goed kan doen, leidt dat tot de verrotting die in *The Secret Barrister* beschreven staan en die we nu in sommige opzichten al zien.

8. Ten slotte: de rechtspraak en al degenen die daarbij zijn betrokken, moeten in laatste instantie de rechtsstaat overeind houden en zorgen voor handhaving van fundamentele rechten en rechtsbeginselen. Dat is in meerdere betekenissen een dure plicht. Er zijn in onze nabije wereld voldoende tekenen die reden zijn voor waakzaamheid. Als het erop aan komt, moeten wij allen, maar in het bijzonder degenen die hun rug recht durven houden, pal staan voor het belang van de rechtsstaat, niet alleen voor onszelf maar vooral voor degenen die in onze samenleving geen andere bescherming hebben dan die van het recht. ■

Deze opinie is door Fred Hammerstein uitgesproken op 15 januari bij de opening van het juridisch jaar in Rotterdam.

NOOT

1 De minister heeft daags na de lezing gereageerd, meldt Hammerstein volledigheidshalve.

LAWYERS FOR LAWYERS

Jager op oorlogsmisdadigers

DOOR / TATIANA SCHELTEMA

Advocaat Anwar al-Bunni probeert Syrische verdachten van oorlogsmisdrijven voor Europese rechters te brengen. Met succes.

'In Duitsland, Oostenrijk en Frankrijk lopen al zaken. Binnenkort beginnen we in Zweden,' zegt Anwar al-Bunni. 'We hopen dat het snel gaat, maar het zijn gigantische dossiers. We zullen zien.'
De Syrische advocaat Al-Bunni is de motor achter pogingen om Syrische oorlogsmisdadigers in Europa voor de rechter te krijgen. 'We vervolgen degenen die ervan wisten en de bevelen gaven: de mensen op sleutelposities, de hoogsten in rang die eindverantwoordelijk waren voor deze misdrijven.'
Samen met de eveneens naar Berlijn gevluchte advocaten Mazen Darwish en Ibrahim al-Kassem bereidt hij de dossiers voor waarmee de Europese instanties aan de slag kunnen. Ze worden ondersteund door het in Berlijn gevestigde European Center for Constitutional and Human RIghts (ECCHR) en een netwerk van Syrische advocaten door heel Europa.

Anwar al-Bunni

En met succes. In juni vorig jaar vaardigde een Duitse aanklager een internationaal arrestatiebevel uit tegen Jamil Hassan, het hoofd van de beruchte inlichtingendienst van de Syrische luchtmacht. Franse aanklagers volgden in november met arrestatiebevelen tegen dezelfde Hassan en tegen Ali Mamlouk, hoofd van de Syrische geheime dienst, en Abdulsalam Mahmud, commandant van de verhoorafdeling van de inlichtingendienst van de luchtmacht.
Al in het begin van de Syrische revolutie in 2011 begonnen Syrische advocaten en mensenrechtenactivisten met het verzamelen en veiligstellen van bewijsmateriaal van de systematische mensenrechtenschendingen die door het Syrische regime werden gepleegd. Later documenteerden ze ook de oorlogsmisdaden door andere partijen die zich in het conflict mengden, zoals de aan Al-Qaeda gelieerde jihadisten van Jabhat al-Nusra.
Organisaties als het Violation Documentation Center van advocaten Razan Zeitouneh en Mazen Darwish, en de Syrian League for Citizenship van Wesam Jalahej wisten een overweldigende hoeveelheid documenten het land uit te smokkelen. Begin 2014 kwam daar het archief van 'Caesar' bij: de gedeserteerde forensische legerfotograaf die tussen 2011 en 2013 ruim vijftigduizend foto's van ernstig gemartelde lichamen, maar ook locaties en voorwerpen op USB-sticks had opgeslagen.
De Franse zaak werd aangespannen door familieleden van een Frans-Syrische vader en zoon die in 2013 in Damascus waren opgepakt. Die nexus was nodig. Maar Duitsland, Oostenrijk, Noorwegen en Zweden hebben wetgeving waarmee universele misdaden tegen de menselijkheid kunnen worden vervolgd. 'Daarbij houden we dezelfde bewijsstandaarden aan als het International Criminal Court,' vertelt Al-Bunni. 'We zorgen dat we zowel de misdaden zelf, als de *chain of command* tot aan de hoogst verantwoordelijke kunnen bewijzen. Wij praten met de slachtoffers, verzamelen getuigenverklaringen en presenteren een dossier aan de aanklager in het betreffende land.'
Op termijn hoopt het team ook in Nederland zaken aan te brengen, maar dat kan alleen als de aangeklaagde persoon in kwestie ook in Nederland verblijft, zegt Al-Bunni, jongstleden december beloond met de Frans-Duitse prijs voor mensenrechten en rechtsstatelijkheid. 'We kijken nu of we een civiele zaak kunnen beginnen. Daar zijn we nog niet uit.'

Juridische kwesties die zijn weggezakt

Verrekenen van straffen

DOOR / JEROEN MICHELS

Verrekenen van straffen voor een veroordeelde die achteraf bezien 'te lang' in voorarrest heeft gezeten, is slechts beperkt mogelijk.

Een algemene voorziening voor het verrekenen van de 'te lang' in voorarrest gezeten periode met een in een andere zaak opgelegde vrijheidsstraf bestaat (helaas nog) niet. De artikelen 68 lid 1 en 90 lid 4 Wetboek van Strafvordering (Sv) geven wel verrekeningsmogelijkheden, maar bieden pas soelaas als de zaak is geëindigd zonder de oplegging van een straf of maatregel.

Ook bij een vordering tot tenuitvoerlegging van een eerder opgelegde voorwaardelijke vrijheidsstraf is slechts beperkt verrekening mogelijk met 'te veel' in voorarrest gezeten dagen. In een zaak uit 2013[1] had de veroordeelde in de 'hoofdzaak' 119 dagen in voorarrest gezeten. De rechter veroordeelde hem uiteindelijk tot twee maanden onvoorwaardelijke gevangenisstraf met aftrek van voorarrest. Daarnaast werd de tenuitvoerlegging gelast van een eerder opgelegde voorwaardelijke gevangenisstraf van 54 dagen. De veroordeelde diende op basis van het vonnis feitelijk 114 dagen te zitten, terwijl hij al 119 dagen in voorarrest had doorgebracht. In kort geding wees de voorzieningenrechter verrekening niettemin af door te wijzen op artikel 27 Wetboek van Strafrecht (Sr). Hierin staat vermeld dat aftrek van voorarrest (slechts) plaatsvindt ten aanzien van 'hetzelfde' feit waarvoor veroordeeld wordt.

In 2017 boog de Hoge Raad zich over een ietwat afwijkende casus.[2] Na het ondergaan van acht maanden voorarrest volgde een veroordeling door het gerechtshof tot acht maanden gevangenisstraf, waarvan vier maanden voorwaardelijk. Aan het voorwaardelijk strafdeel werden bijzondere voorwaarden verbonden. Op enig moment schond de veroordeelde de bijzondere voorwaarden, waarna de advocaat-generaal de tenuitvoerlegging vorderde van de vier maanden voorwaardelijke gevangenisstraf. Deze vordering tot tenuitvoerlegging werd door het gerechtshof toegewezen. De veroordeelde zou daarom opnieuw vier maanden moeten zitten, na acht maanden voorarrest.

De veroordeelde wendde zich tot de voorzieningenrechter en vorderde in kort geding dat het de staat verboden werd om de toegewezen vordering tot tenuitvoerlegging te executeren. Hij beriep zich daarbij op artikel 27 lid 1 Sr. De voorzieningenrechter wees de vordering af. Bij de Hoge Raad kreeg de veroordeelde evenwel alsnog het gelijk aan zijn zijde: de aftrekregeling van artikel 27 Sr ziet ook op de nadien toegewezen vordering tot tenuitvoerlegging.[3]

De 'te veel' ondergane periode van voorarrest werd verrekend met de nadien toegewezen vordering tot tenuitvoerlegging, zodat geen vrijheidsstraf meer resteerde. De Hoge Raad verbood de staat de toegewezen vordering tot tenuitvoerlegging nog (verder) ten uitvoer te leggen.

PRAGMATISCH

Waar de Hoge Raad een principieel oordeel velde, kwam het Gerechtshof Den Haag eerder in die zaak overigens tot een praktische 'oplossing'.[4] De executie van het voorwaardelijk strafdeel werd niet onrechtmatig geacht, maar het gerechtshof zag wel aanleiding de tenuitvoerlegging van het strafdeel op te schorten totdat op een gratieverzoek was beslist.

Een tip voor de praktijk is dan ook te proberen de executie-officier of de advocaat-generaal te bewegen tot een dergelijke pragmatische uitkomst.

Verrekening is dus niet, dan wel zeer beperkt mogelijk. Gewezen verdachten kunnen naar geldend recht evenmin aanspraak maken op een schadevergoeding voor de tijd die ze achteraf bezien 'te lang' in voorarrest hebben gezeten. Al gloort voor die groep enige financiële hoop: hoofdstuk zes van het voorgestelde Boek van het (nieuwe) Wetboek van Strafvordering voorziet in een algemene schadevergoedingsregeling.[5]

Jeroen Michels is advocaat bij Michels & Tuma Advocaten in Oldenzaal.

NOTEN

1 Rechtbank Den Haag 28 januari 2013, ECLI:NL:RBDHA:2013:BZ1436.
2 Hoge Raad 17 maart 2017, ECLI:NL:HR:2017:462.
3 Volledigheidshalve: het ging hier dus om een vordering TUL bijzondere voorwaarden. De zaak met ECLI:NL:RBDHA:2013:BZ1436 zag op een vordering TUL algemene voorwaarden, gekoppeld aan een nieuwe zaak.
4 ECLI:NL:GHDHA:2015:3412.
5 Memorie van toelichting bij de Vaststellingswet Boek 6 van het nieuwe Wetboek van Strafvordering, p. 56-70.

BESTIAE FEROCES AMICI NATURAE

JAMBO®

SAFARI CLUB

SINDS 1979

SAFARI IN AFRIKA?

Tanzania
Kenia
Madagaskar
Oeganda
Rwanda
Zimbabwe
Namibië
Botswana
Zambia
Mozambique
Seychellen
Mauritius
Zuid-Afrika

Al sinds 1979 dé Afrika specialist

Op **jambo.nl** en in onze brochure vindt u ruim 100 uitgekiende reizen of bel met onze Afrika specialisten op 020-2012740 voor een reis op maat.
De mogelijkheden zijn eindeloos, privé reizen geheel conform uw wensen!

ANVR SGR

KRONIEKEN

BURGERLIJK PROCESRECHT 2017-2018

INHOUD

Kroniek Burgerlijk Procesrecht 2017-2018

65 Algemene beginselen
- **65** Hoor en wederhoor
- **66** Producties
- **66** Recht op mondelinge behandeling
- **66** Varia

66 Arbitrage en bindend advies
- **66** Arbitrage
- **67** Bindend advies

67 Beslag
- **67** Eis in hoofdzaak
- **67** Europees bankbeslag
- **67** Herziening beslag- en executierecht

68 Bevoegdheid
- **68** Bevoegdheidsverdeling tussen burgerlijke rechter en belastingrechter
- **68** Immuniteit van jurisdictie
- **68** Bevoegdheid onder Brussel I-bis Verordening
- **69** Bevoegdheid onder Brussel II-bis Verordening
- **69** Litispendentie

70 Bewijs
- **70** Bewijsaanbod
- **71** Bewijslastverdeling
- **71** Bewijsmiddelen
- **72** Getuigenbewijs
- **72** Voorlopig getuigenverhoor
- **73** Deskundigenbericht
- **73** Voorlopig deskundigenbericht

73 Dagvaarding
- **73** Internationale betekening

74 Executie
- **74** Dwangsom
- **74** Exequatur

75 Exhibitieplicht

76 Hoger beroep
- **76** Appeltermijn
- **76** Appellabiliteit
- **76** Berusting
- **76** Deelgeschilprocedure en hoger beroep
- **77** Procedure na verwijzing
- **77** Procesreglementen
- **77** Rolbeschikking
- **77** Termijnen
- **77** Tweeconclusieregel
- **78** Varia

79 Incidenten
- **79** Voeging en tussenkomst
- **79** Vrijwaring
- **79** Uitvoerbaar bij voorraad verklaring
- **80** Zekerheidstelling

80 Kwaliteit en Innovatie rechtspraak (KEI)
- **80** Gefaseerde inwerkingtreding
- **81** Bepalingen uit de KEI-wetgeving die landelijk in werking zijn getreden
  - **81** *Faciliteren 'willige rechtsmacht' artikel 96 Rv*
  - **82** *Nadere informatie en beperkte kennisneming van stukken*
  - **82** *Versterkte regiefunctie van de rechter*
  - **83** *Mogelijkheid van mondelinge einduitspraak ter zitting*
- **84** Uitspraken in KEI-zaken
  - **84** *Bezorging op informele wijze*
  - **84** *Herstel*
  - **84** *Kantoorbetekening*
  - **84** *Verwijzing*
  - **85** *Vrijwaring*

85 Kosten
- **85** Griffierecht
- **85** Proceskosten

85 Kort geding

85 Netherlands Commercial Court (NCC)

86 Partijperikelen
- **86** Belanghebbende
- **86** Lastgeving
- **86** Processueel ondeelbare rechtsverhouding
- **86** Schorsing van het geding op de voet van artikel 225 Rv
- **86** Vertegenwoordiging

87 Pleidooi

87 Schadestaatprocedure

87 Uitspraak

87 Verstek/Verzet

88 Verzoekschriftprocedure

88 Wraking

COLOFON

Publicatiedatum 5 februari 2019

99e jaargang
Het *Advocatenblad*, het blad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 10 keer per jaar en wordt uitgegeven door Boom juridisch. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen.

Hoofdredacteur
Kees Pijnappels

Samenstelling
Nathalie Gloudemans-Voogd

Advocaat-redactieleden
Jan Wouter Alt, Aldert van der Bent, Yola Geradts, Karol Hillebrandt, Jack Linssen, Robert Malewicz, Coline Norde, Christiane Verfuurden, Paulien Willemsen, Rogier Wolf

Beeldredactie
Charlotte Helmer

Illustraties
Floris Tilanus

Vormgeving
Textcetera, Den Haag

Correctie
Sandra Braakmann

Druk
Wilco, Amersfoort

Citeerwijze
Adv.bl. 2019-1, Kroniek Burgerlijk Procesrecht 2017-2018, p.

Aan dit nummer werkten mee
Robert Hendrikse en Leonie Rammeloo.

Redactionele bijdragen
Bijdragen kunnen naar redactie@advocatenorde.nl.
Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op.
De redactie heeft het recht bijdragen in te korten.
De redactie is telefonisch bereikbaar op nummer 070 - 335 35 70.

Boom juridisch
Selma Soetenhorst-Hoedt (uitgever)

Bureau van de orde
Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag, postbus 30851, 2500 GW Den Haag, info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35, helpdesk: helpdesk@advocatenorde.nl, 070-335 35 54.

Abonnementen
De abonnementsprijs bedraagt € 240 per jaar (excl. btw, incl. verzendkosten). Een abonnement biedt u naast de gedrukte nummers tevens het online-archief vanaf 2001 én een e-mailattendering. Kijk op www.advocatenblad.nl voor meer informatie en het afsluiten van een abonnement. Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan en worden stilzwijgend verlengd, tenzij het abonnement schriftelijk wordt opgezegd. Na afloop van het eerste abonnementsjaar dient u rekening te houden met een opzegtermijn van één maand. Kijk op www.tijdschriften.boomjuridisch.nl voor meer informatie.

Wilt u een abonnement afsluiten of heeft u vragen? Neem dan contact op via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.

Adreswijzigingen
Boom juridisch via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.
Adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl.

Media-advies
Maarten Schuttél

Advertentiedeelname
Capital Media Services B.V., Staringstraat 11, 6521 AE Nijmegen
Tel. 024 - 360 77 10, mail@capitalmediaservices.nl

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en verveelvoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

HOI 2018 KEURMERK

Nederlands uitgeversverbond
Groep uitgevers voor vak en wetenschap

KRONIEK BURGERLIJK PROCESRECHT 2017-2018

Deze kroniek bevat een selectie van uitspraken en ontwikkelingen vanaf januari 2017 tot begin december 2018. Specifieke ontwikkelingen in de wijze van procederen in cassatie worden buiten beschouwing gelaten.

DOOR / ROBERT HENDRIKSE & LEONIE RAMMELOO

ALGEMENE BEGINSELEN

Hoor en wederhoor

Wat te doen als er twee verschillende versies van een memorie van grieven in omloop zijn? Dat was het geval in de zaak die leidde tot HR 16 juni 2017 (ECLI:NL:HR:2017:1108). A-G De Bock vraagt zich in haar conclusie voor dit arrest[1] dan ook af of door beide partijen gefourneerde dossiers (nog) wel door het hof met elkaar worden vergeleken. Navraag leert haar dat gefourneerde dossiers alleen worden vergeleken als daartoe aanleiding is, zoals bijvoorbeeld in het geval in één van de gefourneerde dossiers stukken ontbreken. Als een zaak is afgedaan, blijkt verder alleen het griffiedossier te worden bewaard. In ieder geval was in deze zaak niet meer na te gaan of het betreffende hof de door beide partijen gefourneerde dossiers had vergeleken. Wel is duidelijk dat hier het beginsel van hoor en wederhoor (meer in het bijzonder: het recht op tegenspraak) is geschonden doordat de geïntimeerde zich niet heeft kunnen uitlaten over een door het hof in zijn oordeel betrokken stelling, die uitsluitend was opgenomen in de versie van de memorie van grieven waarover het hof beschikte. De Hoge Raad casseert dan ook en verwijst naar een ander hof waar de betreffende partij zich alsnog over die stelling zal kunnen uitlaten.

Dat beide partijen in hoger beroep fourneren, zal overigens niet vaak (meer) voorkomen nu alleen de partij die arrest vraagt dat hoeft te doen. De andere partij is daartoe slechts bevoegd. Zie artikel 5.2 van het Landelijk procesreglement voor civiele dagvaardingszaken bij de gerechtshoven.[2] Als u fourneert, denkt u dan trouwens wel aan de in die bepaling opgenomen aanbeveling om in het procesdossier alleen (uitstekende) tabbladen te gebruiken van papier/karton? Naar verluidt voorkomt dit ergernis bij de raadsheer die het arrest in concept opstelt en daarna bij het weggooien van de dossiers het papier moet scheiden van het plastic.

Uit HR 25 mei 2018 (ECLI:NL:HR:2018:774) blijkt dat het oppassen is met afspraken maken ter zitting over het verdere verloop van de procedure. Hier was tijdens een mondelinge behandeling in hoger beroep van een faillietverklaring de afspraak gemaakt dat de aanvrager van het faillissement en de curator zich op korte termijn over een nog door het hof te ontvangen brief van de advocaat van de failliet zouden uitlaten en dat het hof de dag daarna uitspraak zou doen. De aanvrager had zich uitgelaten over bedoelde brief maar klaagt in cassatie dat zij zich niet heeft kunnen uitlaten over de reactie van de curator en deze reactie zelfs niet gezien heeft. In zijn conclusie voor dit arrest kwalificeert A-G Van Peursem dit als een schending van het beginsel van hoor en wederhoor. De Hoge Raad ziet dat echter anders. Met de afspraken ter zitting hebben partijen op dat punt afstand gedaan van het recht op wederhoor zodat het hof de reactie van de curator in zijn oordeel mocht betrekken. Dat zou volgens de Hoge Raad anders zijn geweest als de reactie van de curator meer of andere uitlatingen had bevat dan waarop de genoemde afspraak zag.

In zijn arrest van 30 november 2018 (ECLI:NL:HR:2018:2216) casseert de Hoge Raad wegens schending van het beginsel van hoor en wederhoor door het hof. Appellant had zich alleen mogen uitlaten over de eisvermeerdering op zich, maar was niet in de gelegenheid gesteld inhoudelijk te reageren op de vermeerderde eis zelf. Bij die stand van zaken had het hof

Robert Hendrikse en **Leonie Rammeloo** zijn beiden werkzaam bij Van Doorne NV in Amsterdam. Robert is tevens docent Burgerlijk Procesrecht aan de Universiteit van Amsterdam.

niet mogen uitgaan van de juistheid van de gewijzigde stellingen.

Producties

HR 10 maart 2017 (ECLI:NL:HR:2017:404) onderstreept nog eens dat advocaten duidelijk moeten aangeven waarom een feit uit een productie diens standpunt ondersteunt. De enkele omstandigheid dat uit een door een partij overgelegd stuk een bepaald feit blijkt, impliceert natuurlijk niet dat zij zich ter ondersteuning van haar standpunt op dat feit beroept. Voor de wederpartij moet immers duidelijk zijn waartegen zij zich moet verweren en voor de rechter wat hem ter beoordeling wordt voorgelegd.

Recht op mondelinge behandeling

In 2014 heeft de Hoge Raad als uitgangspunt gegeven dat de rechter ten overstaan van wie een mondelinge behandeling heeft plaatsgevonden, ook de rechter moet zijn die de uitspraak wijst.[3] Dit is nader uitgewerkt/verduidelijkt in een arrest uit 2016.[4] In HR 22 december 2017 (ECLI:NL:HR:2017:3259 en ECLI:NL:HR:2017:3264) en HR 30 maart 2018 (ECLI:NL:HR:2018:484) wordt het verruimde begrip van het recht op 'oral hearing' toegepast op de praktijk in bepaalde typen van zaken om mondelinge behandelingen door een rechter- of raadsheercommissaris te laten verrichten, waarna de opvolgende uitspraak wel door het voorgeschreven drietal rechters of raadsheren wordt gedaan. Uiterlijk bij de oproeping van partijen voor de mondelinge behandeling zal aan hen moeten worden meegedeeld dat is bepaald dat de mondelinge behandeling zal worden gehouden ten overstaan van een rechter-commissaris of raadsheer-commissaris. Aan partijen dient gelegenheid te worden gegeven om te verzoeken dat de mondelinge behandeling zal worden gehouden ten overstaan van de meervoudige kamer die de beslissing zal nemen. Blijkens HR 22 juni 2018 (ECLI:NL:HR:2018:971 en ECLI:NL:HR:2018:976) volstaat het als het toepasselijk procesreglement daarin voorziet.

Varia

HR 24 februari 2017 (ECLI:NL:HR:2017:305) laat zien dat rechters partijen niet uitsluitend mogen 'afrekenen' op wat zij ter zitting hebben verklaard of juist achterwege hebben gelaten te verklaren. Hier had het hof ten onrechte zijn oordeel enkel gegrond op het achterwege blijven van een betwisting ter zitting zonder daarbij rekening te houden met de schriftelijke stukkenwisseling waarin de betreffende stelling juist wel was betwist. Op zich had dit wel gemogen, maar dan had het hof moeten motiveren waarom de gang van zaken tijdens de zitting de doorslag heeft gegeven ten gunste van een bepaald standpunt.

ARBITRAGE EN BINDEND ADVIES

Arbitrage

Het binnen de juiste termijn instellen van een vernietigingsactie is geen sinecure, zo leert HR 15 juni 2018 (ECLI:NL:HR:2018:914). Op grond van artikel 1064a Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv) gelden twee termijnen: een termijn van drie maanden na het verzenden of (indien afgesproken) de deponering van het arbitrale vonnis en een termijn van drie maanden na de betekening van het vonnis aan de verliezende partij. Zit er veel tijd tussen verzending/deponering en betekening, dan moet de verliezende partij opletten met zijn vernietigingsactie niet tussen wal en schip te vallen. Bursa stelde een vernietigingsactie in na afloop van de eerste termgijn, maar voordat het vonnis was betekend (dus voordat de tweede termijn liep), en was, aldus de Hoge Raad, niet-ontvankelijk.

In zijn arrest van 15 juni 2018 (ECLI:NL:HR:2017:299) stelt de Hoge Raad een Tsjechische arbitrale beslissing, waarin een tussenbeslissing ('Partial Award') als finale beslissing werd aangeduid en daarmee rechtskracht werd ontnomen aan de eindbeslissing ('Final Award'), op een lijn met een vernietiging van het vonnis door een bevoegde autoriteit. Het gevraagde verlof tot erkenning en tenuitvoerlegging van de 'Final Award' kon daarom door de Nederlandse rechter worden geweigerd.

In *Bb 2017/17* geeft N. Ten Kate in een artikel getiteld 'Rechterlijke toetsing van arbitrale vonnissen: tenuitvoerlegging, vernietiging en herroeping' een helder overzicht voor de praktijk.

Bindend advies

Een bindend advies is een vaststellingsovereenkomst in de zin van artikel 7:900 BW is en kan door de civiele rechter slechts zeer terughoudend worden getoetst aan het criterium van artikel 7:904 lid 1 BW (vernietiging vindt alleen plaats wanneer gebondenheid aan het bindend advies 'naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn'). 'Die lat ligt hoog', zegt de Rechtbank Gelderland kernachtig op 10 januari 2018 (ECLI:NL:RBGEL:2018:220). Het advies moet daarvoor 'apert onjuist' zijn, volgens het Hof Amsterdam op 16 januari 2018 (ECLI:NL:GHAMS:2018:117), dan wel geen recht doen aan het beginsel van hoor en wederhoor, aldus het hof Arnhem-Leeuwarden op 17 juli 1018 (ECLI:NL:GHARL:2018:6575). Uit een vonnis van de Rechtbank Noord-Holland van 15 maart 2017 (ECLI:NL:RBNHO:2017:1769) blijkt dat deelname aan een televisieprogramma met een 'rijdende rechter'-format geschiedt op grond van een overeenkomst tot bindend advies. In deze kwestie had de 'eiser' zelf 'mr. Frank Visser' benaderd over zijn geschil met de eigenaar van een naburig perceel. In het programma kwam hij echter zelf als de boeman uit de bus en in het bindend advies van mr. Visser werd hem een gebiedsgebod op straffe van een boete opgelegd. In de vernietigingsprocedure kon de rechtbank daar weinig aan veranderen; niet alleen vanwege het criterium van artikel 7:904 lid 1 BW, maar ook gezien de bepaling in de overeenkomst tot bindend advies 'dat mr. Visser iedere uitspraak kan doen die hij ter oplossing van het conflict redelijk en billijk acht en daarbij niet gebonden is aan de vordering en de eventuele tegenvordering'. Spannende televisie dus, ook voor de deelnemers.

BESLAG

Eis in hoofdzaak

Ingevolge artikel 700 lid 3 Rv dient – als dit nog niet is gebeurd – binnen een in het beslagverlof door de voorzieningenrechter te bepalen termijn de eis in de hoofdzaak te worden ingesteld. Die hoofdzaak kan ook een buitenlandse procedure zijn mits deze met voldoende waarborgen is omkleed.[5] Voor het antwoord op de vraag of de eis in hoofdzaak is ingesteld, is niet bepalend wanneer de wederpartij (de beslagdebiteur) van het instellen van de eis in de hoofdzaak op de hoogte is (gesteld), legt de Hoge Raad uit in zijn arrest van 25 mei 2018 (ECLI:NL:HR:2018:773). Hij overweegt dat aan het ingesteld zijn (aanhangig zijn) van de eis in de hoofdzaak niet in de weg staat dat de proceshandeling een 'ex parte'-karakter heeft. Naar Nederlands procesrecht kan een zaak immers aanhangig zijn door de indiening van een inleidend processtuk zonder dat dit de wederpartij of andere belanghebbenden al heeft bereikt. In dat kader verwijst naar de Hoge Raad naar een procedure die met een verzoekschrift moet worden ingeleid en aanhangig is vanaf de dag van indiening daarvan bij het gerecht (art. 278 lid 2 Rv in verbinding met art. 69 lid 1 Rv). Ook wordt gewezen op zaken waarin de gehele KEI-wetgeving van toepassing is (zie ook hierna sub KEI). Dan is een zaak aanhangig met ingang van de dag waarop de procesinleiding is ingediend (art. 125 KEI-Rv). Pas daarna wordt de wederpartij of worden de belanghebbenden opgeroepen en aldus van de procedure op de hoogte gebracht.

Europees bankbeslag

De verordening inzake het Europees bankbeslag[6] is op 18 januari 2017 in werking getreden. Daarmee is het – onder bepaalde voorwaarden – mogelijk om binnen Europa op eenvoudige wijze grensoverschrijdend conservatoir derdenbeslag onder banken te leggen. De betekenis lijkt voor Nederlandse schuldeisers beperkt omdat het Nederlandse executie- en beslagrecht meer mogelijkheden biedt voor de schuldeiser die beslag wenst te leggen. Onbekend maakt onbemind, volgens C.G. van der Plas en D. Beunk in *FIP 2018/312*. Zij concluderen dat EAPO nog weinig wordt toegepast, terwijl het bij de gelijktijdige beslaglegging van verschillende bankrekeningen in diverse lidstaten volgens hen voordelen biedt ten opzichte van de lokale route of die van Brussel I-bis Verordening.

Herziening beslag- en executierecht

De laatste grootscheepse herziening van het beslag- en executierecht vond plaats in 1992 bij de invoering van het Nieuw Burgerlijk Wetboek. Sommige bepalingen gaan zelfs terug op de Franse regelgeving die Napoleon invoerde en zijn meer dan twee eeuwen oud. Inmiddels is de maatschappij ingrijpend veranderd en rijzen er nieuwe vragen, zoals of beslag op bitcoins mogelijk is. In *BER 2018/2* komen M.J.W. Van Ingen en W.J.G. Smits tot de conclusie dat de wet geen grondslag biedt voor een dergelijk beslag. Als de stap wordt gemaakt dat de bitcoin kwalificeert als een (vermogens)recht, zodat beslag op grond van de zogenoemde vangnetregeling van artikel 474bb Rv mogelijk is, zien zij grote praktische problemen bij de uitwinning van het beslag. Een andere nieuwe interessante vraag is of beslag met behulp van een drone kan worden gelegd op roerende zaken. In *TVR 2017-5/6* ziet S. Nocco geen civielrechtelijke belemmeringen daarvoor. Voor een scheepsbeslag met een drone moet volgens Nocco wel de wet worden aangepast. Een hoop nieuwe vragen dus waar, tot teleurstelling van onder meer A.W. Jongbloed in *TvPP 2018/5*, het (concept)wetsvoorstel Herziening beslag- en executierecht niet in voorziet. Dit voorstel ging op 7 juni 2018 in internetconsultatie; eind juli 2018 is die gesloten. Toen daarvoor bekend werd dat het beslag- en executierecht zou worden herzien hebben S.J.W. van der Putten en M.R. van Zanten een groot aantal specialisten vanuit verschillende discipli nes bereid gevonden om in het *Compendium Beslag- en executierecht*[7]

in te gaan op de tekortkomingen van het huidige recht en te komen met oplossingen en slimme vondsten.[8] Nu is het wachten op het definitieve wetsvoorstel dat naar verwachting in het voorjaar van 2019 aan de Tweede Kamer wordt aangeboden.

BEVOEGDHEID

Bevoegdheidsverdeling tussen burgerlijke rechter en belastingrechter

HR 16 juni 2017 (ECLI:NL:HR:2017:1103) verduidelijkt[9] dat de belastingrechter – in het kader van een beroep tegen een fiscaal besluit – mede kan nagaan of een daaraan ten grondslag liggende overeenkomst met de belastingplichtige rechtsgeldig is. Bij die stand van zaken ziet de Hoge Raad dan ook geen grond voor aanvullende rechtsbescherming door de burgerlijke rechter.

Immuniteit van jurisdictie

In zijn arrest van 1 december 2017 (ECLI:NL:HR:2017:3054) komt de Hoge Raad terug van zijn eerdere rechtspraak. De Nederlandse rechter is in een versteksituatie niet (meer) slechts bevoegd maar inmiddels ook gehouden om ambtshalve te onderzoeken of aan de vreemde staat of de internationale organisatie immuniteit van jurisdictie toekomt. De rechtszekerheid en hanteerbaarheid van het recht brengen wel mee dat deze verplichting tot ambtshalve toetsing slechts geldt in zaken die na 1 januari 2018 aanhangig zijn gemaakt. Zie ook HR 20 januari 2017 (ECLI:NL:HR:2017:56 en ECLI:NL:HR:2017:57) voor verdere uitgangspunten bij het procederen tegen een internationale organisatie in Nederland.

Bevoegdheid onder Brussel I-bis Verordening[10]

In het Kalimijnen-arrest[11] uit 1976 heeft het Europees Hof van Justitie beslist dat het criterium 'de plaats waar het schade brengende feit zich heeft voorgedaan' uit (thans) artikel 7 sub 2 Brussel I-bis Verordening aan de eiser de keuze geeft om een vordering uit onrechtmatige daad in te stellen voor het gerecht van de plaats waar de schade veroorzaakt is ('Handlungsort') of voor het gerecht van de plaats waar de schade intreedt ('Erfolgsort'). HR 15 september 2017 (ECLI:NL:HR:2017:2358) onderstreept dat bij vermogensschade die rechtstreeks intreedt op een bankrekening, bijkomende omstandigheden nodig zijn voor het aannemen van rechtsmacht. De Hoge Raad laat in het midden aan welke omstandigheden hierbij moet worden gedacht. Zie daarvoor de annotatie van L. Strikwerda onder dit arrest in *NJ 2018/39*.
Artikel 24 sub 2 Brussel I-bis Verordening bevat een exclusief forum voor het land van de rechter waar een vennootschap/rechtspersoon is gevestigd bij geschillen over de geldigheid, de nietigheid of ontbinding van vennootschappen/

rechtspersonen met een plaats van vestiging in een lidstaat, alsmede bij geschillen over de geldigheid of de nietigheid van besluiten van hun organen. In de woorden van G. van Solinge in *NJ 2018/351* lijkt het HvJ EU in zijn arrest van 7 maart 2018 (ECLI:EU:C:2018:167) de reikwijdte van deze exclusieve bevoegdheidsregel voor het eerst een beetje op te rekken. Het hof acht die regel ook van toepassing bij een intern geschil binnen een vennootschap. De ingestelde vordering moet alleen wel betrekking hebben op de geldigheid of nietigheid van het besluit.

Bevoegdheid onder Brussel II-bis Verordening[12]

De omstandigheid dat bij de Nederlandse rechter geen echtscheidingsprocedure aanhangig is of kan worden gemaakt, staat niet in de weg aan de bevoegdheid van de Nederlandse rechter tot het treffen van nevenvoorzieningen met betrekking tot de ouderlijke verantwoordelijkheid, indien het kind gewone verblijfplaats in Nederland heeft (zie HR 12 januari 2018, ECLI:NL:HR:2018:31).

Litispendentie

Men spreekt van 'litispendentie' als een zaak – tussen dezelfde partijen en betreffende hetzelfde onderwerp – reeds bij een andere rechter aanhangig is. Als dat in EU-verband aan de orde is, dient de rechter bij wie de zaak het laatst is aangebracht, de zaak aan te houden totdat de bevoegdheid vaststaat van de rechter bij wie de zaak het eerst aanhangig werd gemaakt (art. 29 Brussel I-bis Verordening). Hier wordt in de praktijk nogal eens misbruik van gemaakt door schuldenaren die verwachten dat ze op korte termijn zullen worden gedagvaard door de schuldeiser. Dan start de schuldenaar die een claim verwacht een verwante procedure in een ander EU-land waarvan men weet dat de rechter er lang over zal doen een beslissing te nemen over de vraag of hem (als eerst aangezochte rechter) bevoegdheid toekomt. Voor een partij die een dergelijke – zogenoemde – 'Italiaanse torpedo' wil afschieten, is het goed te weten dat het Europees Hof van Justitie met zijn arrest van

4 mei 2017 (ECLI:EU:C:2017:343) de weg afsnijdt voor schuldenaren die hopen een dergelijke aanhouding te bereiken met een – veelal makkelijker te organiseren – voorafgaande proceshandeling, zoals een voorlopig deskundigenonderzoek. In dit geval ging het om een Franse voorafgaande bewijsprocedure, die autonoom is ten opzichte van de bodemprocedure die eventueel daarna kan worden ingesteld. Gelet op deze autonome aard en de zeer duidelijke scheiding die bestaat tussen de bewijsprocedure enerzijds en de eventuele bodemprocedure anderzijds, gaat het hof ervan uit dat het moment waarop de bewijsprocedure is gestart niet het moment kan vormen waarop de zaak is aangebracht in de zin van (thans) artikel 32 Brussel I-bis Verordening. In *TvPP 2017-6* plaatst L.A. van Amsterdam dit arrest in Nederlandse context en komt tot de conclusie dat met een voorlopig getuigenverhoor of deskundigenbericht geen voorrang kan worden afgedwongen. Die constatering leidt volgens hem ook gelijk tot de waarschuwing dat een partij die in Nederland wenst te procederen en in dat kader een voorlopig getuigenverhoor of deskundigenbericht overweegt, zich dient af te vragen of daarmee geen slapende – Europese – honden wakker worden gemaakt. Er bestaat immers het risico dat lopende dit proces (of direct na afronding daarvan) een bodemprocedure in een andere lidstaat aanhangig wordt gemaakt en dat langs die weg het thuisvoordeel onnodig uit handen wordt gegeven.

BEWIJS

Een commissie van experts heeft de minister op 10 april 2017 geadviseerd over modernisering van het bewijsrecht. Diverse schrijvers hebben delen uit het advies beschreven en becommentarieerd, waaronder J. Ekelmans over het inzagerecht in *TvP 2017-5*, L.M. van den Berg over schriftelijke getuigenverklaringen in *Trema 2017*/7 en M.A.J.G. Jansen over deskundigenbewijs in *JBPr 2018, afl. 3*. Op basis van dit advies is in juni 2018 het Wetsvoorstel vereenvoudiging en modernisering bewijsrecht ter consultatie voorgelegd. Strekking van het Wetsvoorstel is dat bewijslevering in een eerder stadium van de procedure (en zelfs voorafgaand aan de procedure) plaatsvindt. Het bewijsrecht gaat meer in de richting van de Angelsaksische *discovery*.

Bewijsaanbod

In deze Kroniek[13] staan geregeld de vereisten aan een bewijsaanbod, die bij voldoening maken dat een rechter een (getuigen)bewijsaanbod niet mag passeren: een partij moet i) specifiek bewijs aanbieden, ii) van voor de beslissing relevante feiten, iii) waarbij de verklaringen van getuigen specifieke stellingen onderbouwen en iv) eerder gehoorde getuigen meer of anders verklaren dan zij eerder deden. Ook de (minder strenge) vereisten aan een aanbod tot het leveren van tegenbewijs zijn al vaker genoemd: dat aanbod hoeft niet te zijn gespecificeerd, maar de feiten waartegen een partij tegenbewijs wil leveren moeten wel voldoende gemotiveerd zijn betwist. Op 14 december 2018 (ECLI:NL:HR:2018:2320) legt de Hoge Raad nog uit dat voor het slagen van een aanbod tot het leveren van tegenbewijs door een partij dus niet vereist is dat deze partij erin moet zijn geslaagd om voorshands door de wederpartij geleverde bewijs te ontkrachten. Echt nieuw is dat al deze vereisten ook gelden in arbeidsrechtelijke procedures, vgl. HR 23 december 2016, ECLI:NL:HR:2016:2998, HR 16 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:182 en HR 29 juni 2018, ECLI:NL:HR:2018:1045. Voorheen kende de ontbindingsprocedure ex artikel 7:685 BW maar één instantie; de daardoor bijzondere aard van die procedure maakte dat de (kanton)rechter niet aan de gewone bewijsregels was gebonden. Met de invoering van de Wet werk en zekerheid (WWZ) per 1 juli 2015 staat in ontbindingsprocedures ook (gewoon) appel en cassatie open, reden waarom de gewone bewijsregels moeten gelden. Naar aanleiding van deze recente arresten raadt E. Verhulp, in zijn noot in *NJ 2018/396*, werkgevers aan om in een functioneringsdossier ter onderbouwing van een ontbindingsverzoek ook het standpunt van de werknemer én de weerlegging daarvan op te nemen, om zodoende het debat aan de hand van stellingen en onderbouwing over en weer naar voren te halen en niet pas ten overstaan van de rechter te voeren.

In het *Tijdschrift voor de Procespraktijk 2017/3* legt M.A.J.G. Janssen in het algemeen en voor diverse specifieke situaties uit hoe een bewijsaanbod voldoende geconcretiseerd en gespecificeerd is.
De voor beroepsbeoefenaren in aansprakelijkheidskwesties geldende verzwaarde motiveringsplicht ten aanzien het verweer (vgl. het gynaecoloog-arrest van 18 februari 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1269 en recenter in een zaak tegen een notaris, HR 19 februari 2016, ECLI:HR:2016:288) wil de Hoge Raad niet breder toepassen, zo blijkt uit twee arresten. In de eerste zaak, die leidde tot HR 2 juni 2017, ECLI:NL:HR:2017:987, ging het om een verwijt aan de Arbeidsinspectie wegens onvoldoende toezicht. Volgens de Hoge Raad is er bij een vordering uit toezichtsfalen geen grond om als algemene regel op de toezichthouder een verzwaarde motiveringsplicht te leggen ter zake van het uitgevoerde toezicht. In de tweede zaak oordeelde de Hoge Raad op 30 maart 2018 (ECLI:NL:HR:2018:469) over de vraag of zorgverzekeraar Menzis een bepaalde medische handeling (een behandeling van hernia) moest vergoeden aan een verzekerde. Op Menzis rust echter geen verzwaarde motiveringsplicht ten aanzien van haar verweer dat deze behandeling niet behoort tot de stand van wetenschap en techniek (zodat zij deze niet hoeft te vergoeden).

Bewijslastverdeling

Een vriendschappelijk gebaar om via een vriend een derde financieel te steunen, is aanleiding voor de Hoge Raad om zich uit te spreken over de bewijslastverdeling bij een gestelde tekortkoming in de nakoming van een overeenkomst van opdracht (HR 28 september 2018, ECLI:NL:HR:2018:1776). Toen de gulle gever erachter kwam dat de vriend haar geld helemaal niet aan de derde had doorbetaald, stelde ze hem aansprakelijkheid en vorderde de betaalde gelden terug. De Hoge Raad haalt artikel 7:403 lid 2 BW aan, op grond waarvan de opdrachtnemer aan de opdrachtgever verantwoording moet afleggen over de wijze waarop hij zich van de opdracht heeft gekweten en over de bij de uitvoering van de opdracht ten laste van de opdrachtgever uitgegeven gelden. In lijn daarmee oordeelt hij dat, indien een opdrachtgever aan een opdrachtnemer gelden verschaft en de opdrachtnemer zich jegens de opdrachtgever erop beroept dat hij over die gelden heeft beschikt overeenkomstig het doel waarvoor ze aan hem zijn verschaft, de opdrachtnemer de daartoe door hem gestelde feiten dient te bewijzen.
In zijn arrest van 6 april 2018, ECLI:NL:2018:536 verduidelijkt de Hoge Raad zijn eerdere uitspraken van 7 juni 2013[14] over de 'ondergrens' aan de arbeidsrechtelijke omkeringsregel. Die ondergrens maakt dat deze omkeringsregel niet geldt wanneer het verband tussen de gezondheidsschade en het werk te onzeker en te onbepaald is. In de onderhavige zaak procedeert de weduwe van een aan mesothelioom overleden man tegen diens werkgever, omdat hij tijdens zijn 24-jarig dienstverband een aantal maal is blootgesteld aan asbest. De werkgever betwist aansprakelijkheid, verwijzende naar het feit dat de man eerst bij een andere werkgever werkte en ook daar aan asbest is blootgesteld. Volgens de Hoge Raad brengt het feit dat de ziekte mesothelioom alleen door blootstelling aan asbest wordt veroorzaakt niet mee dat causaal verband tussen (de schade door) de ziekte en de blootstelling bij de aangesproken werkgever is gegeven. Anders gezegd: de in 2013 bepaalde ondergrens geldt ook bij een monocausale ziekte als mesothelioom.

Bewijsmiddelen

Door HR 31 maart 2017 (ECLI:NL:HR:2017:566) is weer 'opgefrist' wat een 'goedschrift' is en dat dit noodzakelijk is om aan een onderhandse akte, waarin eenzijdig een geldsom schuldig wordt verklaard, dwingende bewijskracht toe te kennen. Een goedschrift (in de zin van artikel 158 lid 1 Rv) is een volledig handgeschreven akte, dan wel een handgeschreven toevoeging op een getypte of geprinte akte waarmee het schuldig erkende bedrag in letters is uitgeschreven. Zonder een goedschrift in de zin van artikel 158 lid 1 Rv op een akte, is geen sprake van dwingende bewijskracht in de zin van artikel 157 lid 2 Rv; wel van vrije bewijskracht uiteraard.
Twee partijen twisten bij het Hof Den Haag over de echtheid van een onderhandse akte van lening. Als praktische oplossing kent het hof op 21 februari 2017 (ECLI:NL:GHDHA:2017:382) alleen dwingende bewijskracht toe aan hetgeen op dezelfde bladzijde als de handtekeningen van partijen staat.
De poging van een man om onder de hoofdelijke aansprakelijkheid op grond van een hypotheekakte uit te komen, met het argument dat zijn paspoort tijdens het passeren van de notariële akte verlopen was en daarom geen sprake is van een authentieke akte, faalt bij het Hof Arnhem-Leeuwarden (22 augustus 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:7205). De hypotheekakte levert wel degelijk dwingende bewijskracht op van de waarneming van de notaris dat de man is verschenen en de akte heeft ondertekend.
Ook in HR 22 december 2017 (ECLI:NL:HR:2017:3263) ging het om de vraag of een onderhandse akte dwingende bewijskracht had. Dit betrof een akte waarin twee partijen met 'steekwoorden' enkele afspraken hadden gemaakt over de verkoop van een stuk grond. Nadat de transactie was uitgewerkt in een conceptkoopovereenkomst weigerde de eigenaar deze te tekenen en wilde hij niet verkopen. Wapperend met de akte hoopte de andere partij toch verkoop te kunnen afdwingen. De Hoge Raad oordeelt dat deze akte alleen vrije en dus geen dwingende bewijskracht heeft; voor dat laatste had de akte concrete op verkoop

en koop gerichte verklaringen van partijen moeten bevatten.

Getuigenbewijs

In een strafrechtelijke zaak bevestigt de Hoge Raad dat het oordeel of bepaalde informatie al dan niet onder de geheimhoudingsplicht (en dus het verschoningsrecht) valt, toekomt aan de verschoningsgerechtigde (HR 30 juni 2017, ECLI:NL:2017:1205). Uitzondering daarop vormt alleen de situatie dat redelijkerwijze er geen twijfel over kan bestaan dat de gegevens niet onder het verschoningsrecht vallen. Tijd voor een selectie uit (lagere) rechtspraak over beroepsgeheim en verschoningsrecht. De Rechtbank Gelderland ziet op 21 november 2017 (ECLI:NL:RBGEL:2017:6853) voldoende gronden bestaan om in kort geding het beroepsgeheim van de behandelend arts van een overleden man te doorbreken en inzage in het door hem bijgehouden medisch dossier toe te staan aan de zoon van de man. De zoon kan daarmee onderzoeken of de man de laatste maanden voor zijn overlijden in staat was zijn wil te bepalen en, wanneer uit het medisch dossier blijkt dat dat niet zo was, het vlak voor het overlijden verleden testament proberen te vernietigen. U snapt: in dat testament wordt de zoon niet als erfgenaam genoemd. De doorbreking is gerechtvaardigd vanwege de emotionele en financiële belangen van de zoon, waardoor hij een concreet en zwaarwegend belang heeft bij de informatie, die overigens niet op andere wijze kan worden verkregen. In een vergelijkbare situatie oordeelt de Rechtbank Gelderland (2 maart 2018, ECLI:NL:RBGEL:2018:1156) wederom dat de arts het medisch dossier van een overleden man aan diens zoon moet afgeven, maar staat – na kennisneming van het gehele dossier – toe dat de arts die passages in het dossier 'onzichtbaar' maakt, die niet op de medische situatie van de man zien maar op diens persoonlijke levenssfeer en op die van anderen.

Het Hof Amsterdam (30 januari 2018, ECLI:NL:GHAMS:2018:239) oordeelt over het beroep van een CID-officier op zijn incidentele verschoningsrecht. Het hof overweegt dat de CID-officier weliswaar een geheimhoudingsplicht heeft, op grond van de Wet politieregisters (WPr) en de CID-regeling 1995, maar dat hem geen functioneel verschoningsrecht toekomt. Voor de vraag of een beroep kan worden gedaan op een incidenteel verschoningsrecht maakt het hof een belangenafweging. De uitkomst daarvan is dat de waarheidsvinding in de civiele procedure het aflegt tegen het belang van de geheimhoudingsplicht van de CID-officier. Eenzelfde uitkomst had de belangenafweging naar aanleiding van het verzoek van de curatoren van Imtech op afgifte van documenten die KPMG als accountant van Imtech aan de AFM had verstrekt. Het Hof Amsterdam (9 januari 2018, ECLI:NL:GHAMS:2018:54) oordeelt dat alle opgevraagde documenten vallen onder de geheimhoudingsplicht en daarmee onder het incidenteel verschoningsrecht van de AFM, respectievelijk onder het afgeleide verschoningsrecht van KPMG. Ook hier delft het belang van waarheidsvinding het onderspit en weegt het belang van effectief toezicht door de AFM zwaarder. Daarvoor is noodzakelijk dat accountants in vertrouwen en zonder terughoudendheid inlichtingen aan hun toezichthouder AFM kunnen verstrekken, zonder vrees dat die informatie in een getuigenverhoor of na een artikel 843a Rv-verzoek openbaar wordt.

Voorlopig getuigenverhoor

In eerdere Kronieken kwam al aan de orde dat een verzoek tot het houden van een voorlopig getuigenverhoor slechts mag worden afgewezen wanneer 1) verzoeker daar onvoldoende belang bij heeft, 2) sprake is van misbruik van bevoegdheid of 3) strijd met de goede procesorde, dan wel 4) een ander zwaarwichtig belang zich verzet tegen toewijzing van het verzoek. Bij de beoordeling van de eerste afwijzingsgrond mag de rechter weliswaar niet vooruitlopen op hetgeen in het verzochte getuigenverhoor verklaard zou kunnen worden, maar kan hij wel beoordelen of de vordering (in welk kader het verzoek is ingediend) enige kans van slagen heeft. Zodoende wordt het verzoek toch toegewezen in HR 22 december 2017, ECLI:NL:HR:2017:3250, omdat het verzoek strekte ter onderbouwing van een onrechtmatige daadsactie. In HR 18 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:727 werd het verzoek afgewezen; de herroepingsactie ex artikel 382 Rv had geen kans van slagen en daarom bestond onvoldoende belang bij een voorlopig getuigenverhoor.

De vierde afwijzingsgrond werd voorheen als meer theoretisch beschouwd (zie de Kroniek van 2015). Een voorbeeld van deze grond is wanneer het voorlopig getuigenverhoor een andere procedure zou kunnen doorkruisen. In twee zaken heeft de Hoge Raad getoetst of daarvan sprake is: in HR 17 november 2017, ECLI:NL:HR:2017:2904 zou een voorlopig getuigenverhoor bij de 'gewone rechter', vooruitlopend op een civiele claim van een aandeelhouder van SNS Reaal tegen de staat, de speciale rechtsgang bij de Ondernemingskamer (gericht op de vaststelling van de totale schade door de onteigening van SNS Reaal) doorkruisen. Daardoor was sprake van een 'ander zwaarwichtig belang' dat zich verzette tegen toewijzing van het verzoek. In de zaak die leidde tot HR 7 september 2018, ECLI:NL:HR:2018:1433 ging het deels om vragen aan getuigen die waren bedoeld als bewijsgaring in de strafzaak. Volgens de Hoge Raad is dan sprake van doorkruising van de strafzaak; vragen ten behoeve van een aangekondigde civiele procedure zijn wel toegelaten. Met de opdracht aan de rechter-commissaris om te toetsen welke vragen civielrechtelijk relevant zijn en alleen die toe te staan, wijst de Hoge Raad het verzoek toe.

Een originele casus geeft het Hof

Amsterdam op 4 september 2018 (ECLI:NL:GHAMS:2018:3206) gelegenheid om de diverse afwijzingsgronden na te lopen; het verzoek was ingediend door een ex-crimineel die met een voorlopig getuigenverhoor bewijs wilde vergaren ter voorbereiding van het (terug)vorderen van circa 40 miljoen aan beweerdelijk contant betaalde gelden op de erven van de (in 2004 vermoorde) 'bankier van de onderwereld'. Het hof overweegt dat de rechtspraak niet bestemd is voor de afwikkeling van geschillen inzake transacties met criminele gelden of voor het faciliteren van criminele praktijken, waaronder ook het doelbewust vermijden van belastingheffing. Aldus is met het verzoek sprake van gebrek aan belang, misbruik van bevoegdheid en strijd met de openbare orde en dient het verzoek te worden afgewezen.

Deskundigenbericht

In zijn arrest van 17 februari 2017 (ECLI:NL:HR:2017:279) bevestigt de Hoge Raad, onder verwijzing naar HR 9 december 2011 (ECLI:NL:HR:2011:BT2921), dat de rechter een beperkte motiveringsplicht heeft ten aanzien van zijn beslissing om zijn oordeel al dan niet te baseren op een deskundigenbericht. Tip voor de partij die het niet eens is met de bevindingen van de deskundige: formuleer zo specifiek mogelijke bezwaren ter betwisting van de juistheid van de zienswijze van de deskundige. De rechter moet namelijk – als hij het deskundigenbericht wil volgen – ingaan op specifieke bezwaren van partijen. Laat hij dat na, dan is de uitspraak onvoldoende gemotiveerd en vernietigbaar in appel of cassatie.
Nadat een door het hof benoemde deskundige in een boedelscheidingsprocedure de waarde van de onderneming van de man op 1/6e van het bedrag had gewaardeerd dat de vrouw had gesteld en het hof die waardering had gevolgd, stelde de vrouw de deskundige aansprakelijk. De Rechtbank Oost-Brabant oordeelt op 1 februari 2017 (ECLI:NL:RBOBR:2017:445) dat de deskundige op twee punten is tekortgeschoten en aansprakelijk is jegens de vrouw.
In zijn noot bij deze uitspraak in *JBPr 2017/72* schetst H.J.W. Alt het toetsingskader voor de aansprakelijkheid van een deskundige. Saillant detail: de deskundige riep de man in vrijwaring op, met als grondslag ongerechtvaardigde verrijking. Die vordering werd afgewezen omdat de man krachtens rechterlijke uitspraak was bedeeld en dus geen sprake was van ongerechtvaardigde verrijking.
In het *Tijdschrift voor de Procespraktijk 2017/1* én in *Ars Aequi* van maart 2018 vraagt R. Giard zich af wie de betrouwbaarheid van een deskundigenbericht en de juiste inzetbaarheid van deskundige waarborgt en pleit hij voor verdere professionalisering van het deskundigenonderzoek.

Voorlopig deskundigenbericht

De drempel voor een verzoek tot het houden van een voorlopig deskundigenbericht is nog lager dan de drempel voor een verzoek tot het houden van een voorlopig getuigenverhoor. De rechter moet zo'n verzoek in beginsel toewijzen, mits dit 1) ter zake dienend is, 2) voldoende concreet is en 3) feiten betreft die met het deskundigenbericht bewezen kunnen worden. De Hoge Raad loopt deze criteria na in HR 30 maart 2018 (ECLI:NL:HR:2018:482) en oordeelt, anders dan het hof, dat de patiënt wel degelijk een adequaat verzoek had gedaan, in lijn met haar vordering (in de reeds lopende procedure) tegen de plastisch chirurg die een operatie aan haar hand had verricht. Toen zijn cassatieadvocaat te laat cassatie had ingesteld van het arrest in zijn strafzaak heeft de cliënt verzocht om een voorlopig deskundigenbericht te bevelen, met benoeming van een (andere) cassatieadvocaat als deskundige om de kans van slagen van het (niet-ingestelde) cassatieberoep te beoordelen. Het Hof Den Haag wijst op 16 januari 2018 (ECLI:NL:GHDHA:2018:5) dit verzoek af; het gaat hier om de beoordeling van kansschade, hetgeen een juridische beoordeling betreft, die aan de civiele rechter is voorbehouden. Zodoende is het verzoek niet ter zake dienend'.
De Rechtbank Midden-Nederland legt op 28 juni 2017 (ECLI:NL:RBMNE:2017:3169) uit dat de rechter-commissaris onder wiens leiding een voorlopig deskundigenonderzoek plaatsvindt, slechts een regiefunctie heeft. Die functie ziet op de procedurele aspecten van het deskundigenonderzoek. Inhoudelijke vragen of kritiek moeten partijen aan de deskundige voorleggen.

DAGVAARDING

Internationale betekening

Exploten waarbij een gewoon rechtsmiddel wordt ingesteld (verzet, hoger beroep, cassatie) kunnen, behalve aan de (woonplaats van) de wederpartij, ook worden betekend aan het kantoor van de advocaat bij wie degene voor wie het exploot bestemd is laatstelijk woonplaats heeft gekozen (art. 63 Rv). Die advocaat is verantwoordelijk voor tijdige doorzending aan degene voor wie het exploot is bestemd. Dat is tevens het geval als de relatie met zijn of haar cliënt inmiddels verbroken is.[15] Een dergelijke kantoorbetekening is ook mogelijk als de wederpartij in een EU-lidstaat of verdragsstaat een bekende woon- of verblijfplaats heeft.[16] Is kantoorbetekening ook mogelijk als er geen verdrag of verordening van toepassing is? Ja. Gelet op de algemene formulering van artikel 63 lid 1 Rv en de strekking van deze bepaling, bestaat er volgens de Hoge Raad in zijn arrest 16 maart 2018 (ECLI:NL:HR:2018:366) geen grond om de kantoorbetekening niet ook mogelijk te achten als degene voor wie het stuk is bestemd, een bekende woonplaats of een bekend werkelijk verblijf heeft in Aruba, Curaçao, Sint-Maarten, Bonaire, Sint Eustatius of Saba, of enig ander land ten aanzien waarvan geen verdrag of verordening anders bepaalt. Het één en ander geldt

(natuurlijk) ook in KEI-zaken (zie HR 7 juli 2017, ECLI:NL:HR:2017:1278; zie ook hierna sub KEI).
Woont of verblijft de gedaagde partij in een EU-staat dan geschiedt de betekening overeenkomstig artikel 56 lid 2-5 Rv: de deurwaarder stuurt de dagvaarding als 'verzendende instantie' ter betekening aan de 'ontvangende instantie' in de betreffende lidstaat. Artikel 56 lid 3 Rv geeft toepassing aan artikel 14 BetVo-II[17] en maakt ook rechtstreekse verzending aan de geadresseerde per aangetekend schrijven met ontvangstbevestiging of op gelijkwaardige wijze mogelijk. Wat nu als de ontvangstbevestiging niet retour is ontvangen? Kan dan de geldigheid van de betekening aan de hand van een ander bewijs worden geleverd? Het Hof van Justitie van de Europese Unie deformaliseert op 2 maart 2017 (ECLI:EU:C:2017:157) met zijn oordeel dat een dergelijke ontvangstbevestiging ook kan worden vervangen door een ander document (in dit geval: afschrift uit computergegevens van de Ierse postdienst). Wel moet dat document gelijkwaardige waarborgen bieden op het gebied van informatieverstrekking en bewijs. De rechter moet zich er dan ook van vergewissen dat de geadresseerde het betrokken stuk in ontvangst heeft genomen onder zodanige voorwaarden dat zijn rechten van verdediging zijn geëerbiedigd.

EXECUTIE

Dwangsom

De eisende partij zal veelal een voorzet geven voor de hoogte van de op te leggen dwangsom. Nodig is dat niet. De bepaling daarvan kan ook worden overgelaten aan het oordeel van de rechter die daarin vrij is. De rechter is evenmin verplicht om aan de dwangsom een maximum te verbinden, zo leert HR 24 februari 2017 (ECLI:NL:HR:2017:310).
De rechter die een veroordeling op verbeurte van een dwangsom heeft uitgesproken, wordt de 'dwangsomrechter' genoemd. Alleen deze is bevoegd te oordelen of op grond van artikel 611d Rv de opgelegde dwangsom moet worden opgeheven, de looptijd ervan moet worden opgeschort of de dwangsom moet worden verminderd. Daartegenover staat de zogenoemde 'executierechter' die bevoegd is bij tenuitvoerleggingsvraagstukken. Deze moet onder meer beoordelen of de voorwaarden waaronder de dwangsom is verschuldigd zijn vervuld, of de hoofdveroordeling al dan niet is nagekomen en of er mogelijk sprake is van misbruik van executiebevoegdheid.[18] In de zaak die leidde tot HR 22 september 2017 (ECLI:NL:HR:2017:2455) stelde de veroordeelde niet te kunnen voldoen aan de – met een dwangsom versterkte – veroordeling tot afgifte van roerende zaken omdat op die zaken derdenbeslag was gelegd. Is dit nu een geschil dat bij de 'dwangsomrechter' of de 'executierechter' thuishoort? Anders dan de A-G en het hof kiest de Hoge Raad hier voor de 'executierechter'. De redenering is als volgt. Als onder een schuldenaar ten laste van zijn schuldeiser derdenbeslag wordt gelegd, is de schuldenaar verplicht het verschuldigde of de zaken onder zich te houden.[19] Dit is een geval waarin nakoming door de schuldenaar verhinderd wordt door een beletsel opkomend van de zijde van (en toerekenbaar aan) de schuldeiser, wat ingevolge artikel 6:58 BW schuldeisersverzuim oplevert. Artikel 6:62 BW bepaalt dat gedurende het verzuim van de schuldeiser deze niet bevoegd is maatregelen tot executie te nemen. In dat geval is de veroordeling waaraan een dwangsom is verbonden, niet vatbaar voor tenuitvoerlegging door de schuldeiser. Het oordeel dat zodanige situatie zich voordoet, is aan de executierechter. Een ingewikkeld onderscheid. Volgens A.W. Jongbloed is dit onderscheid bovendien achterhaald. In zijn bijdrage in het hiervoor genoemde *Compendium Beslag- en executierecht* (p. 437 t/m 443) betoogt hij dat het onderscheid ook achterhaald is nu de 'dwangsomrechter' niet de persoon van de rechter betreft, maar het rechterlijk college. Jongbloed merkt daarbij op dat er vroeger op de rechtbanken veel minder rechters werkten en dat door de anciënniteit en taakverdeling in veel gevallen bij een verzoek tot opheffen, opschorten of matigen van de dwangsom de zaak weer terecht zal zijn gekomen bij de rechter die de dwangsom zelf had opgelegd. Verder vindt hij van belang dat de 'executierechter' ook de tenuitvoerlegging van een uitspraak waaraan een dwangsom is verbonden kan schorsen omdat er bijvoorbeeld sprake is van misbruik van recht.

Exequatur

Als het gaat om de erkenning en de tenuitvoerlegging van een buitenlands arbitraal vonnis zal veelal het Verdrag van New York van toepassing zijn. Dit brengt mee dat er tegen een in Nederland verleend verlof alhier geen rechtsmiddel kan worden aangewend. Blijkens HR 31 maart 2017 (ECLI:NL:HR:2017:555) geldt dit ook als de Nederlandse rechter een arbitraal vonnis alléén heeft erkend (het tenuitvoerleggingsverzoek was hier bij gebrek aan belang afgewezen). De Hoge Raad hecht eraan dat het arbitraal vonnis ook had kunnen worden aangevochten ten overstaan van de overheidsrechter in het land waar de arbitrale beslissing is gewezen. Voor wat dat laatste betreft: in zijn arrest van 24 november 2017 (ECLI:NL:HR:2017:2992) verduidelijkt de Hoge Raad dat de vernietiging van een buitenlands arbitraal vonnis door een bevoegde autoriteit van het land van herkomst niet belet dat de rechter in een bijzonder geval het arbitraal vonnis toch erkent of van verlof tot tenuitvoerlegging voorziet. Artikel 40 van het Statuut voor het Koninkrijk bepaalt dat vonnissen, door de rechter in Nederland, Aruba, Curaçao of Sint-Maarten gewezen, en bevelen door hem uitgevaardigd, in het gehele Koninkrijk ten uitvoer kunnen worden gelegd.
HR 8 december 2017 (ECLI:NL:HR:2017:3104) leert dat deze bepaling

niet ziet op het verlof tot tenuitvoerlegging van een buitenlandse rechterlijke of arbitrale beslissing, door een rechter in een land van het Koninkrijk verleend op de voet van een erkennings- en tenuitvoerleggingsverdrag. Dit geldt ongeacht of een zodanig verdrag ook voor andere landen van het Koninkrijk in werking is getreden. Dit verlof strekt zich slechts uit tot het desbetreffende land binnen het Koninkrijk, tenzij de wet van een ander land van het Koninkrijk anders bepaalt.

EXHIBITIEPLICHT

In zijn arrest van 26 oktober 2018 (ECLI:NL:HR:2018:1985) beslecht de Hoge Raad een discussie: inzage, afschrift of uittreksel op de voet van artikel 843a Rv kan ook worden verzocht bij verzoekschrift (zelfstandig of in combinatie met een ander verzoek). Het begrip 'vorderen' in artikel 843a lid 1 Rv duidt er volgens de Hoge Raad weliswaar op dat de wetgever voor ogen heeft gestaan dat inzage, afschrift of uittreksel in de zin van deze bepaling bij dagvaarding moet worden gevorderd. Toch moeten de rechtsontwikkeling en opvattingen in de literatuur er volgens hem toe leiden dat exhibitie ook bij verzoekschrift kan worden verzocht. Duidelijk is dat de Hoge Raad hier met een (brede) schuine blik heeft gekeken naar de aanbevelingen van de Expertgroep modernisering bewijsrecht (zie ook hiervoor sub Bewijs). Blijkens het derde lid van artikel 843a Rv kan een exhibitievordering worden afgewezen als de gevorderde exhibitie onder de geheimhoudingsplicht van de aangesprokene valt. Ook kunnen gewichtige redenen zich verzetten tegen toewijzing van een dergelijke vordering (art. 843a lid 4 Rv). In de zaak die leidde tot HR 16 maart 2018 (ECLI:NL:HR:2018:365) was na een bevalling met een keizersnede bij de baby een hoge dwarslaesie vastgesteld. De moeder vorderde niet alleen schadevergoeding van het ziekenhuis en de gynaecoloog, maar – in appel – ook inzage in een notitie met bevindingen van de door hen geraadpleegde radioloog en bijbehorende correspondentie. Het hof wees die inzagevordering af met de overweging dat het recht van een procespartij om haar verdediging in vrijheid en beslotenheid voor te bereiden deel uitmaakt van het recht op een eerlijk proces (art. 6 EVRM). Die overweging is in cassatie niet bestreden. Wel wordt tevergeefs de overweging van het hof bestreden dat een verplichting om inzage te geven in correspondentie gewisseld tussen de advocaat en een door hem geraadpleegde deskundige met dit recht op

een eerlijk proces in strijd zou komen.

Is voor het slagen een exhibitievordering vereist dat mogelijkheden om op andere wijze bewijs te vergaren zijn uitgeput of afwezig zijn? Artikel 843a lid 4 Rv zou in die richting kunnen wijzen nu daarin is bepaald dat inzage kan worden geweigerd indien een behoorlijke rechtsbedeling ook zonder de gevraagde gegevens is gewaarborgd. De Hoge Raad (29 september 2017, ECLI:NL:HR:2017:2518) leest hierin geen subsidiariteitsvereiste. Volgens hem kan er wel gewicht toekomen aan de omstandigheid dat een andere wijze van vergaring van bewijs bezwaarlijker of minder effectief kan zijn dan de gevraagde exhibitie. In artikel 843a lid 4 Rv ligt echter niet in haar algemeenheid de eis besloten dat een dergelijke vordering slechts toewijsbaar is als andere mogelijkheden om bewijs te vergaren zijn uitgeput of afwezig zijn.

HR 28 september 2018 (ECLI:NL:HR:2018:1775) leert dat voor een exhibitievordering bij een vermeende inbreuk op bedrijfsgeheimen zodanige feiten en omstandigheden moeten worden gesteld dat voldoen-

de aannemelijk is dat bedrijfsgeheimen onrechtmatig zijn verkregen en gebruikt. Het komt daarbij volgens de Hoge Raad steeds aan op een waardering van de stellingen en verweren van partijen en de overtuigingskracht van het eventueel reeds overgelegde bewijsmateriaal. Daarbij is uitgangspunt dat niet behoeft te zijn voldaan aan de vereiste (hoge) mate van aannemelijkheid voor het toewijzen van een (verbods)vordering in kort geding vanwege het (dreigend) onrechtmatig verkrijgen en gebruiken van bedrijfsgeheimen.

HOGER BEROEP

Appeltermijn

Vaak wordt tot het allerlaatst gewacht met het instellen van een rechtsmiddel. Als u bij een termijn die in maanden is uitgedrukt zeker wilt weten wat de laatst mogelijke dag daarvoor is, raden wij u aan HR 1 september 2017 (ECLI:NL:HR:2017:2225) erop na te slaan. Hij rekent voor: indien uitspraak is gedaan (in een gewoon jaar) op 28 februari (of in een schrikkeljaar op 29 februari), 30 april of 30 september, verstrijkt de termijn aan het einde van 28 of 29 mei, 30 juli, respectievelijk 30 december, één en ander afgezien van de werking van de Algemene termijnenwet. Omdat de maanden van het jaar natuurlijk niet even lang zijn, oppert G.C.C. Lewin in *JBPr 2017/64* dat het – vanuit een oogpunt van gelijkheid – beter zou zijn als de wetgever de rechtsmiddelentermijn in weken zou uitdrukken, zoals de Caribische wetgever heeft gedaan. Alle weken hebben immers evenveel dagen.

Appellabiliteit

De rechter die een tussenvonnis wijst kan daarbij beslissen dat – voordat het eindvonnis is gewezen – hoger beroep tegen het tussenvonnis kan worden ingesteld (art. 337 lid 2 Rv). Deze toestemming kan ook na het tussenvonnis nog worden gevraagd en gegeven.[20] In zijn arrest van 24 november 2017 (ECLI:NL:HR:2017:3018) tikt de Hoge Raad het hof op de vingers en onderstreept dat (toch echt) alleen de rechter die het tussenvonnis wijst hierover beslist. De appelrechter mag dit niet. Ook niet als dit zou leiden tot een efficiënte rechtsgang omdat reeds een appel tegen een eerder tussenvonnis bij het hof liep en vervolgens appel van een later tussenvonnis in dezelfde zaak werd ingesteld.

Een pandhouder of pandgever kan de voorzieningenrechter verzoeken te bepalen dat het pand onderhands zal worden verkocht (art. 3:251 lid 1 BW). Tegen een dergelijke beslissing staat geen hogere voorziening open.[21] Blijkens HR 10 februari 2017 (ECLI:NL:HR:2017:213) geldt dat ook als aan de voorzieningenrechter wordt gevraagd dat het pand aan de pandhouder zal verblijven.

Berusting

Gewone rechtsmiddelen kunnen door berusting verloren gaan.[22] Daarvoor is wel vereist dat de betreffende partij heel duidelijk heeft aangegeven zich bij de betreffende uitspraak neer te leggen en aldus afstand te doen van het recht tegen die uitspraak een rechtsmiddel in te stellen. Een tot een derde gerichte mededeling levert geen berusting op. HR 10 maart 2017 (ECLI:NL:HR:2017:412) formuleert dit nu als algemene regel.

Deelgeschilprocedure en hoger beroep

Tegen een door de rechter genomen beslissing in het kader van een deelgeschilprocedure staat – blijkens artikel 1019bb Rv – geen hogere voorziening open. Artikel 1019cc lid 3 Rv opent wel de mogelijkheid om in de bodemprocedure die op het deelgeschil volgt hoger beroep in te stellen tegen beslissingen in de deelgeschilprocedure over geschilpunten betreffende de materiële rechtspositie van partijen. In zijn arrest van 15 december 2017 (ECLI:NL:HR:2017:3142) legt de Hoge Raad uit dat een op grond van die bepaling ingesteld hoger beroep heeft te gelden als een tussentijds hoger beroep in de procedure

ten principale. Daarom heeft het hof ook bij vernietiging van een deelgeschilbeschikking de bevoegdheid de zaak aan zich te houden (art. 356 Rv).

Procedure na verwijzing

Na verwijzing door de Hoge Raad dient het hof naar wie het geding wordt verwezen de behandeling daarvan voort te zetten en te beslissen met inachtneming van de uitspraak van de Hoge Raad (art. 424 Rv). De vernietiging door de Hoge Raad van een uitspraak treft niet alleen de in die uitspraak voorkomende beslissingen die in cassatie met succes zijn bestreden, maar brengt ook mee dat alle beslissingen die daarop voortbouwen of daarmee onverbrekelijk samenhangen, hun kracht verliezen omdat daaraan de grondslag is ontvallen.[23] HR 18 mei 2018 (ECLI:NL:HR:2018:728) leert dat dit ook geldt voor de beslissing over de proceskosten.

De in de rechtspraak aanvaarde uitzonderingen[24] op de regel dat de oorspronkelijke eiser zijn eis niet later dan in zijn memorie van grieven of van antwoord mag veranderen of vermeerderen, gelden in beginsel ook in een verwijzingsprocedure na cassatie. Zie HR 15 september 2017 (ECLI:NL:HR:2017:2360; zie over het kostenaspect van deze zaak ook hierna sub Proceskosten).

Procesreglementen

HR 6 oktober 2017 (ECLI:NL:HR:2017:2568) leert nog eens dat een advocaat – op grond van zijn deskundigheid – zonder meer geacht wordt op de hoogte te zijn van de krachtens een procesreglement geldende termijnen en de verstrekkende gevolgen van een eventuele overschrijding daarvan. Desondanks is de Hoge Raad advocaten redelijk welgezind bij overgangsproblematiek door gewijzigde procesreglementen. In HR 16 maart 2018 (ECLI:NL:HR:2018:364) biedt de Hoge Raad de helpende hand aan een advocaat die in het door hem ingediende rolformulier per abuis heeft gevraagd om een niet meer geldende uitsteltermijn. En HR 13 april 2018 (ECLI:NL:HR:2018:596) dicteert dat bij de uitleg van overgangsbepalingen in een procesreglement gekeken moet worden naar de mogelijk ingrijpende aard van een wijziging. Het hof had hier niet onder het gewijzigde regime direct 'akte niet dienen' mogen verlenen.

Rolbeschikking

Algemeen wordt aangenomen dat een rolbeschikking een maatregel ter rolle behelst, die enkel wordt genomen ter bevordering van een behoorlijke rechtspraak en ter verzekering van een geregeld verloop van de procesgang, zoals beslissingen omtrent het verlenen van uitstel voor het nemen van een conclusie of de dagbepaling voor pleidooi, comparitie of vonnis.[25] Dergelijke beslissingen worden vanwege hun geringe belang en oordeelsgehalte niet als vonnis beschouwd; zij behoeven in beginsel dan ook niet te worden gemotiveerd en zijn ook niet vatbaar voor hoger beroep of cassatie. Dat is anders bij een rolbeschikking die ingrijpt in de rechten en belangen van partijen, zoals bijvoorbeeld het weigeren van pleidooi.[26] Het is vaak lastig rolbeslissingen op het punt van de appellabiliteit te beoordelen. Het komt daarbij aan op de aard en strekking van de beslissing. Niet gekeken moet worden naar de vorm waarin de beslissing is gegoten of de benaming die daaraan is gegeven. HR 27 januari 2017 (ECLI:NL:HR:2017:95) illustreert dat daarbij ook de gang van zaken van doorslaggevend belang kan zijn. In die zaak had het hof in een tussenarrest partijen gevraagd zich uit te laten over de te benoemen deskundige(n) en de aan deze te stellen vragen. De rolraadsheer weigerde een akte omdat daarin het debat werd heropend op punten waarover het hof reeds had beslist. De Hoge Raad verwerpt het hierop gerichte middel met toepassing van artikel 81 RO. Hierbij is van belang dat de betreffende partij in de gelegenheid was gesteld om alsnog een akte te nemen die wel aan de instructies van het hof voldeed. Bovendien had nog een comparitie plaatsgevonden waarbij het in de geweigerde akte ingenomen standpunt alsnog – uitgebreid – was toegelicht.

Termijnen

Een wettelijk rechtsmiddelenverbod kan worden doorbroken op één van de in de rechtspraak ontwikkelde doorbrekingsgronden, te weten dat de rechter buiten het toepassingsgebied van de desbetreffende regeling is getreden, deze regeling ten onrechte buiten toepassing heeft gelaten, dan wel bij de behandeling van de zaak een zodanig fundamenteel rechtsbeginsel heeft veronachtzaamd dat van een eerlijke en onpartijdige behandeling van de zaak niet kan worden gesproken.

De wet bevat geen termijn voor het instellen van een rechtsmiddel met een beroep op doorbreking van een rechtsmiddelenverbod. In beginsel geldt dan de termijn die voor het instellen van het desbetreffende rechtsmiddel zou gelden als het rechtsmiddelenverbod zou ontbreken.

In zijn arrest van 8 december 2017 (ECLI:NL:HR:2017:3110) stelt de Hoge Raad dit beginsel voorop en zoekt hij aansluiting bij de kortere termijnen in het faillissementsrecht omdat het hier een niet-appellabele beslissing van de rechter-commissaris in een faillissement betrof.

Tweeconclusieregel

De tweeconclusieregel brengt mee dat de appelrechter in beginsel niet op een na memorie aangevoerde grief mag letten. Een door de Hoge Raad aanvaarde uitzondering hierop is dat met de grief aanpassing wordt beoogd aan eerst na het nemen van de memorie voorgevallen of gebleken feiten en omstandigheden.[27] In de zaak die leidde tot HR 6 oktober 2017 (ECLI:NL:HR:2017:2567) hadden

appellanten na het nemen van memorie van grieven pas inzage in bankafschriften gekregen en namen zij tijdens pleidooi het standpunt dat uit die afschriften blijkt dat een bepaalde berekening onjuist is. Het hof passeerde dit standpunt als tardief en in strijd met de tweeconclusieregel. De Hoge Raad casseert en maakt duidelijk dat er geen algemene regel geldt dat een procespartij gehouden is om voorafgaand aan een pleidooi te verzoeken een akte in het principaal beroep te mogen nemen voor een reactie op pas na de door haar genomen memorie van grieven in het principaal beroep gebleken feiten. Annotator G.C.C. Lewin merkt in *JBPr 2018/5* op dat dit arrest onderstreept dat bij de toepassing van de tweeconclusieregel het principaal appel en het incidenteel appel strikt gescheiden benaderd moeten worden. Dit brengt de zelfstandige positie van het incidenteel appel mee. Men mag een memorie van antwoord in het incidenteel appel dus niet zien als een 'memorie van repliek in het principaal appel'.

Een andere uitzondering op de hiervoor genoemde regel is dat de wederpartij ondubbelzinnig erin heeft toegestemd dat de nieuwe grief alsnog in de rechtsstrijd in hoger beroep wordt betrokken of dat de eisverandering plaatsvindt. Daarvan kan al sprake zijn als de wederpartij op die grief heeft gereageerd zonder bezwaar te maken tegen het tijdstip waarop de grief werd aangevoerd.[28] HR 22 december 2017 (ECLI:NL:HR:2017:3238) illustreert dat dit veelal een kwestie van uitleg is. Hij komt dan ook tot een andere uitleg dan de A-G en oordeelt dat het in dit geval bij pleidooi ingaan op een nieuw verweer in de context van het betoog niet als ondubbelzinnige toestemming moet worden gezien. Bovendien stond hier de goede procesorde eraan in de weg om dat nieuwe standpunt te onderzoeken.

In HR 6 juli 2018 (ECLI:NL:HR:2018:1097) speelde tevens een uitlegkwestie met betrekking tot de hiervoor genoemde toestemmingsuitzondering. Geïntimeerde deed een beroep op verjaring van de door de appellante ingestelde vorderingen in haar memorie van antwoord in het principaal appel tevens memorie van grieven in incidenteel appel. Bij pleidooi was de appellante op dit verjaringsverweer ingegaan. Volgens het hof te laat en dus in strijd met de tweeconclusieregel nu er ook geen sprake was ondubbelzinnige toestemming. Volgens het hof had de appellante in haar memorie van antwoord in het incidenteel appel op het verjaringsverweer moeten reageren. De Hoge Raad gaat erin mee dat hier geen sprake was van toestemming, maar tikt – in een overweging ten overvloede – het hof op de vingers voor wat betreft de aanname dat de reactie op het verweer had moeten worden opgenomen in de antwoordmemorie in het incidenteel appel. De Hoge Raad doceert: het beroep op verjaring was een verweer in het principale beroep omdat dit verweer strekte tot afwijzing van de vordering in het principale beroep. Daaraan doet niet af dat het beroep op verjaring ook was opgenomen in de toelichting op een incidentele grief. De Hoge Raad houdt ook hier strak de hand aan het onderscheid tussen principaal en incidenteel beroep. De memorie van antwoord in het incidentele beroep is dan ook niet het moment om te reageren op, in het principale beroep gevoerde, nieuwe verweren.

In artikel 138 lid 3 Europees Octrooiverdrag (EOV) is de bevoegdheid van de octrooihouder neergelegd om het octrooi te beperken door wijziging van de conclusies. Hoe verhoudt zich dit tot de Nederlandse processuele regel dat een partij – kort gezegd – in beginsel alleen in haar eerste memorie nieuwe feiten of stellingen naar voren mag brengen? Die geldt gewoon, oordeelt de Hoge Raad in zijn arrest van 15 september 2017 (ECLI:NL:HR:2017:2363). Hij stelt zijn bevoegdheid om verdragen uit leggen voorop en komt vervolgens tot de slotsom dat met deze verdragsbepaling niet is beoogd dat deze niet zou mogen worden beperkt door nationale processuele voorwaarden.

Varia

Het hoger beroep strekt niet uitsluitend tot een beoordeling van de juistheid van de in eerste aanleg gegeven beslissing, maar – binnen de grenzen van de rechtsstrijd in appel – tot een nieuwe behandeling en beslissing van de zaak. Daarbij heeft de appelrechter te oordelen naar de toestand zoals die zich voordoet ten tijde van zijn beslissing. Dit houdt dan ook in dat feiten en ontwikkelingen die zich pas na de uitspraak in eerste aanleg hebben voorgedaan, in hoger beroep van belang kunnen zijn en dus aan de orde kunnen komen. HR 28 september 2018 (ECLI:NL:HR:2018:1777) leert dat daarbij van belang is of de vordering ziet op het verleden (zoals bijvoorbeeld een schadevergoedingsvordering ter zake van wanprestatie of onrechtmatige daad) of juist op de toekomst (zoals bijvoorbeeld een vordering strekkende tot het opleggen van een verbod of bevel). In dat laatste geval dient de rechter – natuurlijk binnen de grenzen van de rechtsstrijd – te beslissen naar de normen ten tijde van zijn beslissing en met inachtneming van de feiten en omstandigheden van dat moment. De Hoge Raad haakt hierbij duidelijk aan bij de conclusie van A-G Hartlief die dit bij een vordering die ziet op het verleden juist niet van belang acht. Wat volgens hem in dergelijke gevallen wel van belang kan zijn, is dat inmiddels sprake is van nieuwe kennis of inzichten over de normen van destijds of over de toenmalige feiten en omstandigheden.

Als bij het instellen van een rechtsmiddel in twee gevoegde zaken één zaaknummer ontbreekt, is dat geen probleem wanneer er bij de wederpartij redelijkerwijs geen twijfel over kan hebben bestaan dat het ontbreken van het zaaknummer op een vergissing berustte. Aldus deformaliseert de Hoge Raad in

zijn arrest van HR 16 februari 2018 (ECLI:NL:HR:2018:221).

INCIDENTEN

Wie, wellicht na een vergeefs uitstelverzoek, op de laatste dag voor het indienen van een conclusie van antwoord in plaats daarvan een incidentele conclusie indient riskeert een akte niet-dienen ten aanzien van de conclusie van antwoord. Bijvoorbeeld omdat het geen incident is dat 'voor alle weren' moet worden gedaan (vgl. 128 lid 3 en 209 Rv) of het incident als verkapte uitstelmethode en daarom als misbruik van procesrecht of als strijdig met de goede procesorde wordt gezien.[29] In de volgende drie zaken kwam de gedaagde met de schrik vrij. In de eerste zaak had de Rechtbank Overijssel (20 september 2017, ECLI:NL:RBOVE:2017:3769) al vonnis gewezen in een de eiser opgeworpen incident tot het treffen van voorlopige voorzieningen. Het te elfder ure door de gedaagde opgeworpen bevoegdheidsincident (op grond van de mediationclausule in het contract tussen partijen) wordt afgewezen wegens de ontijdigheid ervan op grond van artikel 128 lid 3 Rv. Wel geeft de rechtbank de gedaagde een termijn (van een week!) voor het alsnog indienen van de conclusie van antwoord. Ten tweede boog de kantonrechter in de Rechtbank Limburg (13 december 2017, ECLI:NL:RBLIM:2017:12108), zich over een, na diverse uitstellen voor antwoord op de laatste dag daarvoor ingediende bundel van incidentele verzoeken, waaronder één tot onbevoegdverklaring van de kantonrechter en niet-ontvankelijkverklaring van eisers. Hoewel de kantonrechter overweegt de indruk te hebben dat gedaagde tracht hiermee tijdwinst te boeken en daarom bepaalt dat gedaagde niet meer wordt toegelaten tot het nemen van de conclusie van antwoord, komt de kantonrechter aan de hand van de argumenten in opgeworpen 'incidenten' vervolgens toch tot afwijzing van de vorderingen van eisers. In de derde zaak had de Rechtbank Noord-Holland akte niet-dienen verleend aan de gedaagde die, na een afgewezen uitstelverzoek voor antwoord, een vrijwaringsincident had opgeworpen. Het Hof Amsterdam vernietigt op 6 februari 2018 (ECLI:NL:GHAMS:2018:408) deze rolbeslissing. Het hof overweegt dat een vrijwaringsincident ex artikel 210 Rv 'voor alle weren' moet worden opgeworpen wat betekent dat de gedaagde dit kan doen in plaats van concluderen voor antwoord in de hoofdzaak. Dit is slechts anders wanneer sprake is van misbruik van procesrecht, bijvoorbeeld omdat de incidentele vordering bij voorbaat kansloos is. Volgens het hof is dat *in casu* niet evident en had de rechtbank, in het kader van de beantwoording van de vraag of akte niet-dienen moest worden verleend, niet mogen vooruitlopen op de toewijsbaarheid van de incidentele vordering. Annotator S.M.A.M. Venhuizen uit in zijn noot bij dit arrest in *JBPr 2018/35* stevige kritiek op het hof. Volgens hem is het voor geen enkel incident – ook niet wanneer deze 'voor alle weren' moet worden ingesteld – nodig om deze in plaats van een conclusie van antwoord in te stellen. Vertrouwt u dus niet op het incident als uitsteltruc!

Voeging en tussenkomst

In het hiervoor bij 'stelplicht' besproken arrest van de Hoge Raad van 30 maart 2018 (ECLI:NL:HR:2018:469) over de vraag of zorgverzekeraar Menzis een bepaalde medische handeling moest vergoeden aan een verzekerde was ook Zorginstituut Nederland partij. Eerder liet de Hoge Raad, op 24 februari 2017 (ECLI:NL:HR:2017:306), het Zorginstituut toe als gevoegde partij, omdat het, gezien zijn wettelijke taak tot beheer van het Zorgverzekeringsfonds en zijn wettelijke taak ten aanzien van de eenduidige uitleg van aard, inhoud en omvang van het verzekerd pakket, belang heeft bij de uitkomst van de procedure tussen Menzis en diens verzekerde. In hetzelfde arrest wijst de Hoge Raad vordering tot voeging van de staat af, omdat hij niet duidelijk heeft gemaakt dat en waarom de uitkomst van de zaak tussen Menzis en haar verzekerde feitelijke of juridische gevolgen voor hem heeft ter zake van de door hemzelf aangevoerde verantwoordelijkheid voor het verzekerde pakket en diens bijdrage aan de financiering van dat pakket. In zijn arrest van 28 maart 2017 zet het Hof Arnhem-Leeuwarden (ECLI:NL:GHARL:2017:3171) een streep door een rechtbankvonnis waarin de vorderingen van eisers waren afgewezen. Hoewel tegen de gedaagde verstek was verleend, had een derde toestemming gevraagd en gekregen om zich te voegen en had deze derde vervolgens – dus: succesvol – verweer gevoerd tegen de vorderingen. Volgens het hof is voeging aan de zijde van een niet in de procedure verschenen gedaagde echter niet mogelijk. Door voeging van een derde zou een verstekprocedure materieel een procedure op tegenspraak worden, terwijl de gedaagde niet betrokken is bij die tegenspraak.

Vrijwaring

Als de hoofdzaak nog loopt en daarin het schadedebat is verwezen naar de schadestaatprocedure mag de rechter in de vrijwaringszaak de vordering tot vrijwaring niet alvast toewijzen, zo leert HR 15 september 2017 (ECLI:NL:HR:2017:2388). Dat ontneemt de gedaagde in vrijwaring namelijk de mogelijkheid om verweer te voeren tegen de omvang van de gevorderde schade en is dus in strijd met het beginsel van hoor en wederhoor én met de eisen van de goede procesorde.

Uitvoerbaar bij voorraad verklaring

De drempel om in een incident (of kort geding) de schorsing van de executie van een uitvoerbaar bij voorraad verklaarde uitspraak te vorderen, ligt hoog.[30] Een alternatief biedt artikel 235 Rv: de geëxecuteerde kan na aanwending van een rechtsmiddel incidenteel vorderen om aan de uitvoerbaar bij voorraadverklaring

de voorwaarde van zekerheidstelling te verbinden. Lees: de andere partij moet dan zekerheid tot terugbetaling stellen, bij gebreke waarvan zij het vonnis niet kan executeren. De zekerheid beperkt het restitutierisico van de geëxecuteerde, voor het geval de uitspraak in een hogere instantie wordt vernietigd. In HR 6 juli 2018, ECLI:NL:HR:2018:1115 worden de maatstaven van een dergelijke incidentele vordering geschetst.
De Hoge Raad haakt daarbij aan bij de vaste maatstaven voor de beoordeling van een verzoek om de (voor de verzoeker: gunstige) uitspraak in vorige instantie alsnog uitvoerbaar bij voorraad te verklaren,[31] aangevuld met de gevolgen van het verstrekken van zekerheid voor de partij die de veroordeling (in een voor hem gunstige uitspraak) verkreeg. Ook hier volgt een afweging van wederzijdse belangen. Net als in 2003[32] overweegt de Hoge Raad hier dat de feitelijke onmogelijkheid voor de partij die de veroordeling verkreeg om zekerheid te stellen zich tegen deze partij keert: die onmogelijkheid duidt immers juist op restitutierisico voor de andere partij die aan de veroordeling moet voldoen en onderbouwt diens belang bij zekerheidstelling. Een toegewezen vordering tot zekerheidstelling fungeert daarmee in feite als schorsing van de executie.
Voor gedaagden die – bij wijze van subsidiair verweer – zich verzetten tegen de uitvoerbaar bij voorraadverklaring van eisers vorderingen geeft de Rechtbank Rotterdam op 7 juni 2017 (ECLI:NL:RBROT:2017:4720, r.o. 2.15 e.v.) duidelijk het toetsingskader en de verdeling van stelplicht en bewijslast weer.

Zekerheidstelling

In *BER 2018/3* schreef J. Langbroek het lezenswaardige artikel 'De cautio iudicati solvi: een overzicht', met daarin een uitleg van de kernbegrippen van artikel 224 Rv en een bespreking van veel jurisprudentie met betrekking tot het incident tot zekerheidstelling.
Dat de op de Kaaimaneilanden gevestigde appellante zekerheid moet stellen voor een mogelijke proceskostenveroordeling in de door haar gestarte appelprocedure staat niet ter discussie; het Hof Amsterdam buigt zich slechts zich over de vraag voor welk bedrag dat het geval moet zijn. Na discussies over de hoeveelheid te verwachten proceshandelingen komt het hof (op 17 oktober 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:4236) op wel zes 'salarispunten' en beveelt de appellante tot zekerheidstelling van een op basis daarvan berekend bedrag aan proceskosten, waarin zij in hoger beroep veroordeeld *zou kunnen* worden.
De in Canada wonende eiser hoeft van de Rechtbank Midden-Nederland (1 november 2017, ECLI:NL:RBMNE:2017:5271) geen zekerheid te stellen voor de proceskosten, omdat hij kan aantonen dat hij leeft van een uitkering van de Canadese overheid. Het geld voor zijn eigen advocaat heeft hij geleend van een familielid en de rechtbank acht niet aannemelijk dat hij extra geld kan lenen voor de door gedaagden in het incident gevraagde zekerheid. Zodoende is sprake van een uitzondering, namelijk dat door het stellen van zekerheid degene van wie zekerheid wordt gevorderd de effectieve toegang tot de rechter zou worden belemmerd (zie art. 224 lid 2 sub d Rv).

KWALITEIT EN INNOVATIE RECHTSPRAAK (KEI)

Gefaseerde inwerkingtreding

Met de invoering van de KEI-wetgeving tot digitalisering en vereenvoudiging van de civiele procedure is in 2017 een begin gemaakt. De Hoge Raad is als eerste van start gegaan. Sinds 1 maart 2017 geldt de KEI-wetgeving in civiele vorderingszaken die vanaf die datum in cassatie aanhangig worden gemaakt.[33] Daarnaast is op 1 september 2017 een verplichte pilot gestart bij de Rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland voor (nieuwe) handelsvorderingszaken waarbij procesvertegenwoordiging door een advocaat is voorgeschreven.[34] Als het digitale systeem goed zou werken en zich ook geen andere problemen voordeden, was de aanvankelijke planning dat minimaal vijf maanden later in dergelijke zaken alle andere rechtbanken zouden volgen. Daarna zouden weer vijf maanden later vorderingszaken in hoger beroep volgen, hetgeen (ook) vooraf zou worden gegaan door een verplichte pilot bij één of twee hoven. Vervolgens was het de bedoeling dat de KEI-wetgeving achtereenvolgens zou gaan gelden voor vorderingszaken bij de kantonrechter, voor verzoekzaken bij alle gerechten en voor het kort geding. Dit steeds na een verplichte pilot bij enkele gerechten. In december 2017 is verdere landelijke invoering echter uitgesteld nadat de Raad voor de rechtspraak had laten weten dat het realiseren van digitaal procederen complexer bleek dan was voorzien en daardoor meer tijd en geld kost.[35] De Raad voor de rechtspraak werkt inmiddels aan een nieuw (eenvoudiger) digitaal systeem en heeft daarvoor een (basis)plan opgesteld.[36] Het plan voorziet in een aanpak in 'behapbare' stappen, per zaakstroom. De bedoeling is nu dat steeds per zaakstroom op basis van vrijwilligheid wordt gestart met digitale indiening van stukken. Bij gebleken resultaat kan dan het digitaal procederen overeenkomstig de KEI-wetgeving verplicht worden gesteld. De minister heeft in een brief aan de Tweede Kamer d.d. 15 november 2018 positief op dit plan gereageerd.[37] Daarin merkt hij onder meer op dat de KEI-wetgeving door het parlement is aangenomen en dat het de bedoeling blijft de daarin opgenomen vereenvoudigingen van het civiele procesrecht (al dan niet gefaseerd) zo spoedig mogelijk in te voeren. De minister onderzoekt op welke manier de KEI-wetgeving zonder de verplichte digitalisering in werking kan treden. In zijn onderzoek betrekt hij ook de wens van de Raad voor de rechtspraak om de pilots bij de Rechtbanken Gelderland

en Midden-Nederland stop te zetten. De minister verwacht over het één en ander begin 2019 meer duidelijkheid te kunnen bieden.
Ondanks al het KEI-geweld streeft de minister er toch naar dat we blijven nadenken en ook experimenteren met processuele alternatieven. Het conceptwetsvoorstel Experimentenwet rechtspleging beoogt dit te faciliteren door een wettelijke grondslag te bieden voor verplichte experimenten met innovatieve gerechtelijke procedures. Bij Algemene Maatregel van Bestuur zal bij wijze van experiment tijdelijk kunnen worden afgeweken van de wetgeving over procederen bij de burgerlijke rechter. Zie *TCR 2018/3* voor een kritische bespreking van dit voorstel door P. Ingelse. In *NJB 2018/1999* ziet B. van Zelst ook mogelijkheden voor dit conceptwetsvoorstel als wettelijke basis voor een door hem gewenst onderzoek naar effect, wenselijkheid en interactie van de diverse geschiloplossingsmethoden. Dat onderzoek moet volgens hem uitgaan van de relevante feiten en cijfers, en het stelsel voor geschiloplossing in zijn geheel beschouwen in plaats van te zijn gericht op individuele onderdelen daarvan. In het kader van experimenten kan het Rotterdamse initiatief van de zogenoemde 'regelrechter' natuurlijk niet onvermeld blijven.[38]

Bepalingen uit de KEI-wetgeving die landelijk in werking zijn getreden

Met de aandacht begin 2017 voor wanneer de aftrap zou zijn bij de pilotrechtbanken en de – met het oog daarop – benodigde technische en praktische voorbereidingen, lijkt een beetje ondergesneeuwd te zijn geraakt dat per 1 september 2017 tevens een aantal bepalingen uit de KEI-wetgeving landelijk en onvoorwaardelijk in werking zijn getreden. Dit gebrek aan aandacht komt mogelijk mede doordat in de nota van toelichting bij het besluit van 24 april 2017 over de inwerkingtreding staat vermeld dat de landelijk geldende wijzigingen geen verband houden met de digitalisering of de invoering van de uniforme basisprocedure, maar als (algemene) verbeteringen worden gezien.[39] Ook wordt hierin benadrukt dat het gaat om artikelen (of onderdelen daarvan) die niet gefaseerd in werking hoeven te treden, omdat zij – in de woorden van de wetgever – 'slechts een terminologische wijziging behelzen en de formulering van het artikel techniekneutraal is'.[40] Velen zijn door het één en ander mogelijk op het verkeerde been gezet en dachten dat het hierbij alleen ging om wijzigingen zoals het vervangen van woord 'terechtzitting' door 'zitting'[41] of door het woord 'exploit' te vervangen door 'exploot'.[42] De hierna te bespreken landelijk geldende wijzigingen gaan echter (veel) verder. Mede omdat de de per 1 september 2017 landelijk in werking getreden bepalingen uit de KEI-wetgeving als algemene verbeteringen worden gezien, ligt het in de lijn der verwachting dat deze bepalingen ook geldend recht zullen blijven als de KEI-wetgeving die op de digitalisering betrekking heeft zou worden ingetrokken. Hierbij geldt ook het KEI-uitgangspunt[43] dat deze bepalingen alleen gelden in nieuwe zaken. Als een zaak voor 1 september 2017 aanhangig is gemaakt, spelen de sindsdien geldende bepalingen uit Rv dus niet. Zie ook Hof Den Haag 4 april 2018 (ECLI:NL:GHDHA:2018:718) die het overgangsrecht zo uitlegt ten aanzien van het per 1 september 2017 landelijk in werking getreden artikel 30p Rv (zie over dat artikel hieronder sub 'Mogelijkheid van mondelinge einduitspraak ter zitting').

Faciliteren 'willige rechtsmacht' artikel 96 Rv

Artikel 96 Rv is aangepast. Deze bepaling biedt partijen de mogelijkheid om hun geschil

in een vrijwillige procedure, zonder dagvaarding, aan de kantonrechter ter beslissing voor te leggen. Dat wordt ook wel de 'willige rechtsmacht', prorogatie of kantonrechtersarbitrage genoemd. Voor 1 september 2017 moesten partijen dat samen aan een kantonrechter naar keuze vragen. Door een nieuw lid 2 is het nu zo dat één partij zich tot de kantonrechter kan wenden en de rechter vervolgens de andere partij vraagt of zij hieraan mee wil doen. Als de kantonrechter die andere partij benadert en informeert over de procedure, verwacht de wetgever dat die partij eerder bereid zal zijn om hieraan mee te werken.[44]

Nadere informatie en beperkte kennisneming van stukken

Ook de regeling met betrekking tot vertrouwelijke stukken is per 1 september 2017 aangepast. In artikel 22 Rv stond al dat de rechter partijen of één van hen kan *bevelen* bepaalde stellingen toe te lichten of bepaalde bescheiden over te leggen. Daar zijn een nieuw lid 2 t/m 6 aan toegevoegd.[45] Partijen kunnen (nu ook) vragen dat de rechter slechts van bepaalde stukken kennis zal nemen, zij het dat de rechter alléén met toestemming van de andere partij(en) op de grondslag van die stukken uitspraak mag doen. Als deze toestemming niet wordt gegeven, moet de zaak – blijkens lid 6 – worden verwezen naar een andere kamer van de rechtbank. Dit omdat de eerste rechter natuurlijk inmiddels wel kennis heeft genomen van de vertrouwelijke inlichtingen of stukken.

Verder maakt het eerste lid van het nieuwe artikel 22a Rv het mogelijk dat kennisneming van bepaalde stukken is voorbehouden aan een advocaat of arts of andere bijzondere gemachtigde. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan een deskundigenrapport in een zaak over een minderjarige.[46] Blijkens het tweede lid is beperkte kennisneming ook mogelijk als het om stukken gaat die de 'persoonlijke levenssfeer' van een ander onevenredig zouden schaden. De 'persoonlijke levenssfeer' die in het tweede lid wordt beschermd, kan weliswaar ook betrekking hebben op rechtspersonen, maar het gaat om de persoonlijke levenssfeer 'van een ander' en daarmee is een ander dan de procespartijen bedoeld.[47] In dit verband kan natuurlijk niet onvermeld blijven dat de Wet bescherming bedrijfsgeheimen de Eerste Kamer inmiddels heeft gepasseerd en op 23 oktober 2018 in werking is getreden.[48] Met deze wet wordt uitvoering gegeven aan Richtlijn 2016/943/EU (PbEU 2016, L157) inzake de harmonisatie in de lidstaten van de Europese Unie van de regels betreffende de bescherming van niet-openbaar gemaakte knowhow en bedrijfsinformatie. De wet vermeldt wat onder een bedrijfsgeheim wordt verstaan, tegen welke vormen van inbreuk daarop (onrechtmatig verkrijgen, gebruiken of openbaar maken) kan worden opgetreden en welke maatregelen, procedures en rechtsmiddelen daarvoor kunnen worden ingezet. Nieuw zijn de bepalingen in een titel 15a Rv (art. 1019ia t/m 1019ie) die de geheimhouding tijdens een procedure over de beweerdelijke schending van bedrijfsgeheimen regelen.

De laatste loot aan de stam van deze artikelenreeks over nadere informatie en beperkte kennisneming van stukken is artikel 22b Rv. Daarin een 'geheugensteuntje' voor partijen dat de rechter door hen verschafte gegevens en bescheiden buiten beschouwing kan laten als partijen – op zijn verzoek – niet duidelijk maken ter toelichting of onderbouwing van welke stellingen de gegevens of bescheiden zijn bedoeld en welk onderdeel daartoe van belang is.

Versterkte regiefunctie van de rechter

Het bovenstaande sluit aardig aan op het nieuwe lid 2 van artikel 19 Rv met daarin de versterkte regiefunctie van de rechter: de rechter kan ambtshalve of op verlangen van een van de partijen alle beslissingen nemen die nodig zijn voor een goed verloop van de procedure. Mogelijk zullen advocaten soms onder de aandacht van een rechter moeten brengen dat het volgens de wetgever voor de hand ligt dat bij belangrijke procedurele beslissingen de rechter hierover tevoren met partijen spreekt en bij de besluitvorming de belangen van partijen afweegt tegen het belang van een snelle en doelmatige procedure.[49] Ook vóór 1 september 2017 spoorde de Hoge Raad overigens al aan tot (meer) regie van de rechter in een verdelingszaak van een nalatenschap (zie HR 19 mei 2017, ECLI:NL:HR:2017:939). In deze zaak vorderde een erfgenaam verdeling van een beneficiair aanvaarde nalatenschap. Hij had echter onvoldoende feiten en omstandigheden gesteld om tot de voor de verdeling benodigde conclusie te kunnen komen dat de schulden van de nalatenschap waren voldaan. De Hoge Raad overweegt dat de rechter een partij die niet voldoet aan die stelplicht kan bevelen haar stellingen zodanig toe te lichten dat de rechter in het verdelingsgeschil kan beoordelen of de vereffening is voltooid (art. 22 Rv). Is de vereffening naar het oordeel van de rechter niet voltooid of is over de voltooiing onvoldoende uitsluitsel verkregen, dan dient de rechter in overleg met partijen te onderzoeken of er mogelijkheden zijn om desondanks op de grondslag van de vordering en het

verweer te beslissen op een wijze die ook voldoende rekening houdt met de belangen van schuldeisers van de nalatenschap. Hoewel het hier natuurlijk een bijzondere situatie betrof waarbij ook de belangen van derden speelden, is deze uitspraak toch illustratief voor wat betreft het leerstuk van de regierol van de rechter.

Mogelijkheid van mondelinge einduitspraak ter zitting

Ten slotte is ook per 1 september 2017 artikel 30p Rv in werking getreden dat de mogelijkheid uitbreidt om ter zitting mondeling uitspraak te doen. De mogelijkheid om mondeling een **tussen**vonnis te wijzen, als alle partijen ter zitting zijn verschenen, bestond al voor 1 september 2017 (art. 232 Rv). Op grond van artikel 30p Rv kan de rechter nu dus ook ter zitting een mondeling **eind**vonnis wijzen. In beginsel moet de rechter de tijd nemen om de uitspraak integraal op schrift te stellen. Vanuit het perspectief van het goede verloop van de procedure en met het oog op de acceptatiegraad van de rechterlijke beslissing voor partijen is het zeer wel denkbaar dat de rechter het doen van mondeling uitspraak ter zitting eerst afstemt met partijen.[50] Het behoort in ieder geval tot de taak van de advocaat om met zijn cliënt te bespreken of een mondelinge uitspraak wenselijk is en eventueel ook om dit in de processtukken of tijdens de zitting kenbaar te maken.

In bodemprocedures kan in hoger beroep – anders dan in eerste aanleg – de einduitspraak niet mondeling ter zitting worden gedaan.

Een mondelinge einduitspraak ligt volgens de wetgever dan niet voor de hand, gezien het vaak gecompliceerde karakter van de zaak, de motivering die gerelateerd moet zijn aan de gronden en daarom uitgebreider is dan in eerste aanleg en de omstandigheid dat een meervoudige kamer de zaak behandelt.[51] Een tussenarrest en een eindarrest in kort geding kunnen daarentegen wel mondeling worden uitgesproken. Het één en ander volgt ook uit het nieuwe artikel 357 lid 2 Rv. Deze bepaling is (abusievelijk) niet in werking getreden. Gelet op de bedoeling van de wetgever en gelet op de aard van het hoger beroep, moet worden aangenomen dat het doen van een mondelinge einduitspraak in bodemprocedures in hoger beroep ook niet per 1 september 2017 mogelijk is. Dat is ook de praktijk bij de hoven. Als uitspraak ter zitting wordt gedaan, gebeurt dit alleen in verzoekschriftzaken (tussen- en einbeschikking), in kort geding (tussen- en eindarrest) of bij tussenarresten in bodemzaken.

Artikel 30p Rv stelt een aantal eisen aan de mogelijkheid tot het doen van een mondelinge uitspraak. Zo is vereist dat alle partijen bij de mondelinge behandeling zijn verschenen en moet de uitspraak worden vastgelegd in een proces-verbaal (zie bijvoorbeeld Rechtbank Midden-Nederland 18 april 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:1646). Dit brengt mee dat uitsluitend de ingevolge het tweede lid reeds mondeling medegedeelde gronden voor de beslissing schriftelijk kunnen worden vastgelegd, nu een proces-verbaal naar zijn aard beperkt is tot een weergave van het verhandelde ter zitting. Dat is niet de bestaande praktijk in kort geding. Dan is soms direct een executabel dictum nodig en spreekt de rechter slechts zijn beslissing en de (belangrijkste) gronden daarvoor uit. Kort daarna wordt er door de griffier een zogenoemd kop-staartvonnis verstrekt en in de dagen daarna de uitspraak schriftelijk uitgewerkt.

Een vergelijkbare situatie doet zich voor bij verzoeken tot vrijheidsbeneming op grond van de Wet Bopz. Veelal wordt dan ter zitting uitspraak gedaan en de gevraagde machtiging op het verzoekschrift aangetekend. Later volgt dan een uitgewerkte beschikking.

Mag dit allemaal nog wel met de inwerkingtreding van artikel 30p Rv per 1 september 2017?

Ja dat mag, oordeelt de Hoge Raad op 20 april 2018 (ECLI:NL:HR:2018:650). Ofschoon de Kamerstukken ook passages bevatten die volgens hem in een andere richting wijzen, gaat de Hoge Raad er toch vanuit dat de wetgever met de invoering van artikel 30p Rv niet heeft beoogd een einde te maken aan de in dergelijke zaken bestaande praktijk. De rechter kan in die gevallen dus mondeling uitspraak doen zowel overeenkomstig de bestaande praktijk (bij een spoedeisend belang) als op de voet van artikel 30p Rv (in beginsel in eenvoudige zaken). Deze nieuwe wettelijke bepaling ziet, mede blijkens de daarop gegeven toelichting, kennelijk met name op eenvoudige zaken, waarin geen spoedeisend belang bij de uitspraak behoeft te bestaan en waarin de nieuwe wettelijke voorschriften praktisch toepasbaar zijn. Als mondeling uitspraak wordt gedaan overeenkomstig de bestaande praktijk, geeft de Hoge Raad nog wel mee dat de schriftelijke uitwerking bij voorkeur binnen enkele dagen beschikbaar moet zijn en uiterlijk binnen twee weken. In het geval dat de verplichting bestaat om bij het aanwenden van een rechtsmiddel tegen een uitspraak dadelijk de gronden voor dat rechtsmiddel aan te voeren, dienen partijen – zo herhaalt de Hoge Raad[52] nog eens – steeds ten minste twee weken beschikbaar te hebben voor het aanvoeren van die gronden of zoveel minder als overeenstemt met de in het gegeven geval van toepassing zijnde kortere wettelijke rechtsmiddelentermijn. Als na het beschikbaar komen van de schriftelijke uitwerking van de uitspraak minder resteert, dient de termijn voor het aanvoeren van die gronden daarom zodanig te worden verlengd dat die termijn van twee weken dan wel die kortere termijn wel beschikbaar is. Verder wijst de Hoge Raad er nog eens op dat de rechters die de mondelinge uitspraak doen overeenkomstig de bestaande praktijk, ook de schriftelijke uitwerking daarvan dienen vast te stellen (zie ook sub Uitspraak over HR 13

april 2018, ECLI:NL:HR:2018:604). Bij de beslissing om mondeling uitspraak te doen, dient hiermee dan ook rekening te worden gehouden. Mocht een rechter defungeren voordat de schriftelijke uitwerking is vastgesteld, dan zal – in de woorden van de Hoge Raad – 'noodgedwongen' moeten worden volstaan met de vastlegging van de mondelinge uitspraak in een proces-verbaal, aangezien de nadere schriftelijke uitwerking ervan (het 'wijzen' van de uitspraak of het vaststellen van de tekst ervan) niet meer in de door de wet geëiste samenstelling mogelijk is, en de uitspraak dan al is gedaan. Tot slot en ter voorkoming van mogelijke beroepsfouten graag nog even uw aandacht voor het eveneens per 1 september 2017 in werking getreden artikel 339 lid 1 Rv.[53] Daaruit volgt dat de appeltermijn van de mondelinge uitspraak gaat lopen vanaf de dag van de mondelinge uitspraak en dus niet vanaf het moment dat de schriftelijke uitwerking beschikbaar is.[54]

Uitspraken in KEI-zaken

Hierna bespreken wij uitspraken die enkel van belang zijn voor zaken bij de gerechten waar al de (relevante) KEI-bepalingen die zien op de digitalisering en de invoering van de uniforme basisprocedure van toepassing zijn. Zelfs als besloten zou worden dat deze pilots worden stopgezet (zie ook hiervoor sub 'Gefaseerde inwerkingtreding'), zal daar – in verband met de vereiste intrekkingswetgeving – toch nog enige tijd overheen gaan. Omwille van de duidelijkheid worden de in die zaken van toepassing zijnde bepalingen hierna aangeduid als KEI-Rv.

Bezorging op informele wijze

Artikel 112 lid 1 KEI-Rv voorziet erin dat de eiser kan proberen de kosten van betekening uit te sparen door het van de griffie ontvangen oproepingsbericht niet bij exploot maar op andere wijze aan de verweerder te (laten) bezorgen. Dit kan per post, e-mail of door welke methode dan ook. Deze informele bezorging dient – op grond van het bepaalde in lid 2 van die bepaling – wel binnen twee weken na de dag van indiening van de procesinleiding plaats te vinden. HR 13 oktober 2017 (ECLI:NL:HR:2017:2629) leert dat overschrijding van deze termijn niet is aan te merken als een geval waartoe de nietigheidssanctie van artikel 120 lid 1 KEI-Rv zich uitstrekt. Heeft een verweerder in de periode tussen de bezorging en de uiterste verschijndatum niet ten minste twee weken gelegenheid gehad om te beslissen of hij in de procedure wil verschijnen, dan zal de rechter nog geen verstek kunnen verlenen, maar zal hij de eiser moeten gelasten aan de verweerder bij exploot een nieuwe uiterste verschijndatum aan te zeggen. Daarbij dient de verweerder alsnog een termijn van twee weken te krijgen om te beslissen of hij wil verschijnen.
Ingevolge de laatste volzin van artikel 30g KEI-Rv is artikel 112 KEI-Rv bij de oproeping van derden in het geding in het geheel niet van toepassing. In dat geval zal bij exploot moet worden opgeroepen en kan dit niet geschieden door bezorging op andere wijze als bedoeld in artikel 112 lid 1 Rv. Zie HR 20 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:649.

Herstel

KEI-zaken worden aanhangig door digitale indiening (art. 125 KEI-Rv). Niet-ontvankelijkheid zal moeten volgen als is verzuimd om de zaak digitaal in te dienen, terwijl dit wel verplicht was en ook geen gebruik is gemaakt van een geboden mogelijkheid tot herstel. Zie HR 29 september 2017 (ECLI:NL:HR:2017:2525). Zie voor vergelijkbare beslissingen ook HR 6 april 2018 (ECLI:NL:HR:2018:532) en HR 15 juni 2018 (ECLI:NL:HR:2018:921).
De Hoge Raad kiest in zijn arrest van 13 oktober 2017 (ECLI:NL:HR:2017:2628) voor de mogelijkheid van herstel van een inhoudelijk gebrek in de procesinleiding op grond van artikel 30c lid 6 KEI-Rv. Volgens annotator A.I.M van Mierlo in *NJ 2017/419* is dit onjuist en had dit op grond van de artikelen 120 e.v. KEI-Rv gemoeten. Onduidelijk is wat de status is van onjuiste en niet-gecorrigeerde gegevens in het vanwege de rechter verzonden oproepingsbericht. J.L.L. Boudewijn rekent het in *TvPP 2017-6* ('KEI: procesinleiding. Leuker kunnen we het niet maken. Wel complexer!') in ieder geval tot de taak van de deurwaarder om de personalia te controleren en neemt aan dat onjuistheden (bijvoorbeeld als de naam van de verweerder niet juist of niet compleet is weergegeven) door de deurwaarder door middel van een renvooi op het oproepingsbericht kunnen worden aangepast.

Kantoorbetekening

In KEI-zaken acht de Hoge Raad de kantoorbetekening gewoon mogelijk (zie HR 7 juli 2017, ECLI:NL:HR:2017:1278; zie ook hiervoor sub Internationale betekening). In KEI-zaken blijft daarmee de rechtspraak over artikel 63 Rv relevant.

Verwijzing

In Rechtbank Midden-Nederland 3 januari 2018 (ECLI:NL:RBMNE:2018:4) krijgt de Utrechtse kantonrechter te maken met een zaak die eigenlijk had moeten worden aangebracht bij de handelskamer en digitaal had moeten worden ingediend. De kantonrechter kiest voor een soepele oplossing: hij verwijst naar de handelsrol, waar beide partijen een advocaat moeten stellen. Verder dicteert hij dat daarna de procedure in beginsel op papier en volgens niet-KEI procesrecht zal worden voortgezet, tenzij de handelsrechter anders beslist. Als er sprake van misbruik zou zijn, ligt volgens de kantonrechter een andere uitkomst voor de hand. Over dat laatste merkt annotator J.D.A. den Tonkelaar in *JBPr 2018/42* op dat als een – heel kiene – rechter bij het voorlopig oordeel over het geschil en de noodzaak van verwijzing misbruik van procesregels

vermoedt, hij dus de weg van artikel 74 lid 1 Rv in combinatie met de KEI-wetgeving zal moeten bewandelen. Dan is er dus wel een procesinleiding als bedoeld in artikel 30a KEI-Rv nodig na verwijzing.

Vrijwaring

In Rechtbank Gelderland 29 november 2017 (ECLI:NL:RBGEL:2017:6234) wordt ook voor een soepele oplossing gekozen. Het ging hier om de situatie waarin voor de pilot een hoofdzaak was gestart en daarna een vrijwaringszaak die eigenlijk op de voet van KEI-Rv had moeten worden ingediend. De rechter voorziet in een lacune in het KEI-overgangsrecht en oordeelt dat op een vordering in vrijwaring die na 1 september 2017 aanhangig wordt gemaakt, het 'oude' procesrecht van toepassing is in het geval de hoofdzaak vóór 1 september 2017 aanhangig is gemaakt en overeenkomstig het 'oude' procesrecht wordt behandeld en beslist.

KOSTEN

Griffierecht

Niet-tijdige betaling van het griffierecht kan ook in de verzoekschriftprocedure verstrekkende consequenties hebben. Niet-ontvankelijkverklaring van verzoeker blijft echter achterwege als de rechter van oordeel is dat het achterwege blijven van tijdige betaling leidt tot een onbillijkheid van overwegende aard (art. 282a lid 4 Rv). Op deze hardheidsclausule kan – blijkens HR 2 juni 2017 (ECLI:NL:HR:2017:1013) – ook met succes een beroep worden gedaan als een eerdere betaling door de griffier blijkt te zijn teruggestort met het betalingskenmerk van een andere zaak.

Moet de griffier – voor wat betreft het verschuldigde griffierecht – een vordering van onbepaalde waarde toch aanmerken als een vordering van bepaalde waarde als daarvoor aanwijzingen zijn? Onder de oude Wet tarieven in burgerlijke zaken (Wtbz) was dat niet het geval en mocht de griffier niet – als het ware – door de vordering heen kijken.[55] In zijn arrest van 2 juni 2017 (ECLI:NL:HR:2017:1014) oordeelt de Hoge Raad echter dat ook als niet de betaling van een geldsom is gevorderd, maar bijvoorbeeld een verklaring voor recht, voor de berekening van het griffierecht moet worden aangeknoopt bij de waarde van de vordering. In de annotatie onder dit arrest in *JBPr 2017/49* gaan B.F.L.M. Schim en P.E. Ernste er vanuit dat de Hoge Raad kennelijk beoogt te breken met de situatie onder de oude Wtbz. Volgens hen overtuigt de motivering niet en roept dit arrest ook in andere opzichten vragen op. Met name vinden zij onduidelijk op welke wijze het financieel belang moet worden vastgesteld.

Proceskosten

Een volledige proceskostenveroordeling in andere zaken dan IE-zaken[56] is alleen mogelijk in 'buitengewone omstandigheden', waarbij dient te worden gedacht aan misbruik van procesrecht en onrechtmatige daad.[57] Daarvan is eerst sprake als het instellen van de vordering, gelet op de evidente ongegrondheid ervan, in verband met de betrokken belangen van de wederpartij achterwege had behoren te blijven.

Dit zou het geval kunnen zijn als eiser zijn vordering baseert op feiten en omstandigheden waarvan hij de onjuistheid kende dan wel behoorde te kennen of op stellingen waarvan hij op voorhand moest begrijpen dat deze geen kans van slagen hadden. Uit HR 15 september 2017 (ECLI:NL:HR:2017:2360) volgt dat dit leerstuk ook kan worden toegepast ten aanzien van de verwerende partij. Het moet wel om procespartijen gaan, benadrukt de Hoge Raad – in zijn op dezelfde dag uitgesproken arrest – in een andere zaak (zie ECLI:NL:HR:2017:2366). De vraag of en in hoeverre een benadeelde de kosten van een procedure kan verhalen op een derde die niet in die procedure was betrokken, moet niet worden beantwoord aan de hand van de hiervóór genoemde maatstaf. Daarvoor gelden de algemene regels betreffende aansprakelijkheid en schadevergoeding.

KORT GEDING

Welke kortgedingrechter is bevoegd voor een vordering in kort geding tot teruggave van een rijbewijs als het Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen (CBR) deze eerder ongeldig heeft verklaard in het kader van het – inmiddels afgeschafte – alcoholslotprogramma? De bestuursrechter of de civiele kortgedingrechter als zogenoemde 'restrechter'? Volgens de Hoge Raad komt deze vordering erop neer dat het CBR moet terugkomen van zijn eerdere besluiten, waarvan op grond van de Awb bezwaar en beroep openstaan, zodat hier een niet-ontvankelijkheidsoordeel van de civiele rechter dient te volgen (HR 20 januari 2017, ECLI:NL:HR:2017:58).

In de zaak die leidde tot HR 28 september 2018 (ECLI:NL:HR:2018:1806) probeerden de nabestaanden van Mitch Henriquez tevergeefs in civiel

kort geding de namen te krijgen van de agenten die bij zijn aanhouding waren betrokken. Ook de Hoge Raad voelt daar niets voor. De aanvullende rechtsbescherming door de burgerlijke rechter heeft geen betrekking op voorzieningen die partijen uitsluitend verlangen met het oog op de procesvoering in de rechtsgang bij een andere rechter. Partijen zijn in die rechtsgang aangewezen op de voor die rechtsgang geldende regels en mogelijkheden.

NETHERLANDS COMMERCIAL COURT (NCC)

De Eerste Kamer heeft op 11 december 2018 het wetsvoorstel[58] aangenomen om binnen de Rechtbank en het Hof Amsterdam een internationale handelskamer, het NCC, op te richten die, in zaken met een internationaal aspect, de behandeling en de uitspraak kan doen in het Engels, en die ook een eigen, iets meer op grote zaken toegesneden, procesreglement zal hebben. Het is de bedoeling dat – op vrijwillige basis – geprocedeerd wordt tegen een kostendekkend (veel hoger) griffierecht. Zie voor een bespreking van de processuele aspecten van de NCC, de bijdrage van J.B.J. Hoefnagel en T.M. Welling in *TvPP 2018/2*.

PARTIJPERIKELEN

Belanghebbende

In het personen- en familierecht wordt in het algemeen onder belanghebbende verstaan degene op wiens rechten of verplichtingen de zaak rechtstreeks betrekking heeft (art. 798 Rv). HR 30 maart 2018 (ECLI:NL:HR:2018:463) leert dat als de rechter in eerste aanleg het gezag van beide ouders heeft beëindigd, beide ouders belanghebbenden in hoger beroep zijn, ook als één van hen slechts hoger beroep instelt. De tweede volzin van artikel 798 lid 1 Rv bepaalt dat ook als belanghebbende wordt aangemerkt degene die niet de ouder is en die gedurende ten minste een jaar de minderjarige als behorende tot zijn gezin verzorgt en opvoedt. Uit een door de Hoge Raad op dezelfde dag in een andere zaak uitgesproken arrest (ECLI:NL:HR:2018:488) volgt dat deze verzorging en opvoeding door de pleegouder ook nog moeten plaatsvinden ten tijde van (de aanvang van) de procedure die betrekking heeft op de minderjarige.

Lastgeving

In lijn met zijn andere uitspraken over lastgeving komt de Hoge Raad in zijn arrest van 16 november 2018 (ECLI:NL:HR:2018:2112) tot het volgende oordeel: een eiser die in eerste aanleg een vordering op eigen naam heeft ingesteld, kan in hoger beroep zijn vordering aanpassen door alsnog te stellen dat hij die vordering in eigen naam als lasthebber van een rechthebbende geldend maakt. Zie voor complicaties die in een dergelijke situatie kunnen optreden F.J. Werners, 'Procederen op grond van lastgeving: kan de lastgever nog ingrijpen?, *BER 2018/5*.

Processueel ondeelbare rechtsverhouding

Met HR 10 maart 2017 (ECLI:NL:HR:2017:411) dient het leerstuk van de processueel ondeelbare rechtsverhouding op een geheel andere wijze – ambtshalve – benaderd te worden dan met het *exceptio plurium litis consortium* het geval was. Laat degene die een beslissing wil uitlokken over een processueel ondeelbare rechtsverhouding na om alle bij de rechtsverhouding betrokken partijen in het geding te roepen, dan dient de rechter, naar aanleiding van een daarop gericht verweer dan wel ambtshalve, gelegenheid te geven om de niet opgeroepen personen alsnog als partij in het geding te betrekken. Dit door oproeping op de voet van artikel 118 Rv binnen een daartoe door de rechter te stellen termijn. In *TvPP 2017/4* bespreekt F.J.P. Lock (al) de nieuwe wegen die dit arrest inslaat en de vragen die het oproept. In een zaak waarin de KEI-wetgeving volledig van toepassing is (zie ook hiervoor sub KEI, gefaseerde inwerkingtreding) geldt – mutatis mutandis – natuurlijk hetzelfde (zie HR 20 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:649).

Schorsing van het geding op de voet van artikel 225 Rv

Als tijdens de instantie waarin een schorsingsgrond zich aandient, geen toepassing wordt gegeven aan de wettelijke schorsingsregeling en het geding op naam van de oorspronkelijke partijen wordt voortgezet, kan in een volgende instantie niet alsnog op die grond schorsing van het geding worden ingeroepen. Zie HR 22 juni 2018, ECLI:NL:HR:2018:982.
Met een arrest van de Hoge Raad uit 2013[59] is het eenvoudiger geworden om vergissingen in verband met partijwisselingen te repareren. Het Hof Amsterdam (21 maart 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:985) voelt niets voor een dergelijke reparatie als er kennelijk sprake is van een bewuste keuze om niet bekend te maken dat in hoger beroep door een andere partij onder dezelfde naam werd voortgeprocedeerd.

Vertegenwoordiging

In de zaak die leidde tot HR 14 juli 2017 (ECLI:NL:HR:2017:1353) werd in het cassatiemiddel betoogd dat het hof had moeten onderzoeken of de advocaat van de wederpartij wel bevoegd was om namens die partij incidenteel appel in te stellen. Dit middel strandt op grond van artikel 81 RO en dus zonder nadere motivering. Op de rechter rust immers niet de plicht ambtshalve te onderzoeken of een advocaat wel vertegenwoordigingsbevoegd is (zie sub 2.20 conclusie A-G De Bock, ECLI:NL:PHR:2017:278).
In zijn arrest van 3 februari 2017 (ECLI:NL:HR:2017:158) verduidelijkt de Hoge Raad een in 2015[60] door hem gewezen arrest over de bevoegdheid van een minderjarige om – bij substantiële conflicten met degene die het gezag over hem of haar uitoefent – zelf een verzoek tot benoeming van een bijzondere curator (art. 1:250 BW) te doen. Een minderjarige

behoeft bij een dergelijk verzoek niet vertegenwoordigd te worden door een ouder of voogd, maar kan tegen de afwijzing daarvan niet zonder de verplichte bijstand van een advocaat een rechtsmiddel instellen.
Op 2 februari 2018 (ECLI:NL:HR:2018:147) anticipeert de Hoge Raad op het (nog) niet door Nederland geratificeerde Haags Volwassenenbeschermingsverdrag met zijn oordeel dat alleen de Spaanse curator van een in Spanje wonende meerderjarige bevoegd is om in Nederland te procederen.

PLEIDOOI

Het recht op pleidooi laat zich niet makkelijk ontzeggen en de afwijzing van een verzoek daartoe vereist motivering. In zijn arrest van 13 juli 2018 (ECLI:NL:HR:2018:1172) laat de Hoge Raad er geen twijfel over bestaan dat uit een dergelijke rolbeslissing moet blijken dat de rechter het verzoek om pleidooi heeft beoordeeld met inachtneming van de daarvoor geldende maatstaven. Zie voor de hier bedoelde maatstaven onder meer HR 15 december 2017 (ECLI:NL:HR:2017:3151) en de annotatie bij dit arrest van C.J.M. Klaassen in *JBPr 2018/19*.

SCHADESTAATPROCEDURE

In zijn arrest van 27 oktober 2017 (ECLI:NL:HR:2017:2774) onderstreept de Hoge Raad weer eens dat de rechter in de hoofdzaak steeds mag oordelen over (elementen van) schade (zoals hier bijvoorbeeld causaliteitsvragen of een beroep op eigen schuld), ongeacht of verwijzing naar de schadestaatprocedure is gevraagd én ongeacht of in de schadestaatprocedure het debat over deze (elementen van) schade nog verder gevoerd zou kunnen worden. Wees dus voorbereid op een actieve rechter in de hoofdzaak! En heeft de rechter in de hoofdzaak inderdaad al bij vonnis beslist over elementen van het schadedebat, dan is in de schadestaatprocedure geen nieuw debat daarover meer mogelijk (zie bijvoorbeeld Rechtbank Overijssel 5 juli 2017, ECLI:NL:RBOVE:2017:2891).
Voortzetting van het schadedebat op de al besliste punten kan alleen na aanwending van een rechtsmiddel tegen de in de hoofdprocedure gewezen uitspraak.
Dat de rechter in de schadestaatprocedure gebonden is aan de aansprakelijkheidsgrondslag, zoals die in de hoofdzaak is vastgesteld, blijkt opnieuw uit HR 19 oktober 2018 (ECLI:NL:HR:2018:1975). Deze gebondenheid maakt ook dat, als de schadestaatprocedure parallel loopt naast een nog lopende hoofdzaak, een vernietiging in hogere instantie van de uitspraak met daarin de aansprakelijkheidsgrondslag moet leiden tot algehele afwijzing van de schadestaatvordering (Hof Amsterdam 22 augustus 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:3364). Deze gebondenheid leidt er tevens toe dat in de schadestaat alleen partijen mogen worden gedagvaard die ook al gedaagde waren in de hoofdzaak. De schadestaatprocedure is immers een tenuitvoerlegging van het veroordelend vonnis in de hoofdzaak, tegen dezelfde partijen. De Rechtbank Den Haag verklaart eiser dan ook niet-ontvankelijk in zijn schadestaatvordering tegen twee 'nieuwe' gedaagden (11 juli 2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:8307).
Dat 'mijlpaalarresten' toch tot 'pyrrusoverwinningen' kunnen leiden, blijkt uit een uitspraak in een schadestaatprocedure van de Rechtbank Amsterdam van 19 april 2017 (ECLI:NL:RBAMS:2017:2339). In aansluiting op de hoofdzaak, het bekende 'kansschade-arrest' HR 21 december 2012[61] tussen Hassink en Deloitte, vorderde Hassink in de schadestaat vergoeding van zijn schade ten gevolge van het onjuiste fiscale advies uit 1988 (!) van Deloitte. De rechtbank wijst in de schadestaat Hassinks vorderingen af, omdat de schadeposten niet adequaat zijn uitgewerkt en causaal verband ontbreekt tussen de gestelde schade en het onjuiste advies.

UITSPRAAK

In zijn arrest van 13 april 2018 (ECLI:NL:HR:2018:604) beantwoordt de Hoge Raad prejudiciële vragen van het Amsterdamse Hof over wat de route moet zijn als een rechter defungeert voordat uitspraak is gedaan. Het ging hier om een rechter in de Rechtbank Amsterdam, die de overstap naar het Amsterdamse Hof maakte. Daarvoor had hij – als lid van de meervoudige kamer van de rechtbank – nog wel het pleidooi bijgewoond en deelgenomen aan het raadkameroverleg. Ook was het conceptvonnis klaar voor zijn vertrek naar het hof. De uitspraakdatum dateerde echter van na zijn defungeren, terwijl zijn naam wel onder het uitgesproken vonnis stond. Dat mag niet. De Hoge Raad dicteert dat een beschikking, vonnis of arrest uitgesproken op naam van een rechter die is gedefungeerd voordat de beschikking, het vonnis of het arrest was gewezen, nietig is (zie ook art. 5 lid 2 Wet RO). De Hoge Raad overweegt dat wel een verbetering van een kennelijke fout in de zin van artikel 31 Rv na het defungeren van een rechter kan plaatsvinden. Verder gaat hij ervan uit dat het – door artikel 6 EVRM gewaarborgde – recht op beoordeling door een onpartijdige rechter meebrengt dat de zaak hier niet door het hof kan worden afgedaan, maar dat nieuwe rechters van de Rechtbank Amsterdam zich over het geschil moeten buigen. Met deze antwoorden in de hand verstaat het Amsterdamse Hof vervolgens op 5 juni 2018 (ECLI:NL:GHAMS:2018:1859) dat het betreffende vonnis van de Rechtbank Amsterdam nietig is en verwijst daarnaar ter voltooiing van diens taak. Zie in dit verband ook HR 6 oktober 2017 (ECLI:NL:HR:2017:2561) waarin een beschikking van het Amsterdamse Hof sneuvelt omdat deze mede was gegeven door een nog niet als zodanig beëdigde raadsheer-plaatsvervanger.

VERSTEK/VERZET

Als er in eerste aanleg meerdere gedaagden zijn waarvan er ten minste één in het geding is verschenen en

tegen de niet-verschenen gedaagde(n) verstek wordt verleend, bepaalt artikel 140 lid 3 Rv dat tussen alle partijen één vonnis wordt gewezen, dat als een vonnis op tegenspraak moet worden beschouwd. Het Bossche Hof vroeg zich af of deze regel ook geldt als de vordering tegen de enige verschenen gedaagde ter comparitie van partijen is ingetrokken. Het antwoord op deze prejudiciële vraag zet de Hoge Raad (7 juli 2017, ECLI:NL:HR:2017:1274) in de sleutel van de ratio van artikel 140 lid 3 Rv. Tegenstrijdige beslissingen moeten worden voorkomen als zowel het rechtsmiddel van hoger beroep als dat van verzet zou worden aangewend. Het risico van tegenstrijdige uitspraken is in deze situatie echter niet aanwezig. Het door de rechtbank ten aanzien van de niet-verschenen gedaagden gewezen vonnis moet volgens de Hoge Raad dan ook worden aangemerkt als een verstekvonnis, waartegen het rechtsmiddel van verzet openstaat.

VERZOEKSCHRIFTPROCEDURE

Wie een formeel gebrek mag herstellen, kan dat herstel niet ook benutten voor een inhoudelijke aanpassing, zo leert HR 16 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:219. Het herstel in deze kwestie vloeit voort uit artikel 281 lid 1 Rv, dat bepaalt dat wanneer een verzoekschrift ten onrechte niet door een advocaat is ingediend (wat dus eigenlijk tot niet-ontvankelijkheid zou leiden), de rechter de verzoeker de gelegenheid geeft binnen een door hem te bepalen termijn dit verzuim te herstellen. Op grond van artikel 362 Rv geldt dit ook in appel ten aanzien van een beroepschrift dat, vanwege de door de rechter te bepalen termijn voor herstel, met handtekening van de advocaat daarop mogelijk pas na afloop van de appeltermijn wordt ingediend. In deze zaak had de man op de laatste dag van de appeltermijn een beroepschrift zonder handtekening van zijn advocaat ingediend bij het hof. Binnen de door het hof vergunde termijn heeft de advocaat van de man een door hem getekend beroepschrift ingediend dat echter afwijkt van het oorspronkelijk door de man ingediende beroepschrift. De Hoge Raad oordeelt dat daarmee niet het in artikel 281 Rv bedoelde verzuim is hersteld en dat de man daarom niet-ontvankelijk is in zijn beroep. In *JBPr 2018/21* wijst annotator F.J.P. Lock erop dat dit probleem natuurlijk niet hoeft te spelen als het niet-ondertekenen binnen de appeltermijn wordt opgemerkt. Dan kan de advocaat – onder intrekking van het oorspronkelijke beroepschrift – vóór het verstrijken van de termijn een nieuw, andersluidend beroepschrift indienen.

Over de mogelijkheid om in een echtscheidingsprocedure een voorlopige voorziening ex artikel 223 Rv te verzoeken, bestonden in de feitenrechtspraak verschillende visies. Op 31 augustus 2018 (ECLI:NL:HR:2018:1414) hakt de Hoge Raad de knoop door: het kan niet. De wet kent namelijk in de artikelen 821-826 Rv een bijzondere regeling voor voorlopige voorzieningen in een scheidingsprocedure. Daarmee is niet te verenigen dat ook op grond van artikel 223 Rv een voorlopige voorziening kan worden gevraagd.

WRAKING

In twee strafzaken bevestigt de Hoge Raad op 25 september 2018 (ECLI:NL:HR:2018:1413 en ECLI:NL:HR:2018:1770) dat rechterlijke (tussen)beslissingen nooit grond kunnen zijn voor een wraking, omdat wraking nu eenmaal geen verkapt rechtsmiddel is. Dit uitgangspunt kent echter een uitzondering! Wanneer de motivering van de (tussen)beslissing – in het licht van alle omstandigheden van het geval en naar objectieve maatstaven gemeten – niet anders kan worden verstaan dan als blijk van vooringenomenheid, dan kan – slechts – de motivering grond voor wraking opleveren. Dit uitgangspunt en deze uitzondering gelden voortaan, ook in civiele zaken, zo blijkt uit het arrest van de Hoge Raad (in een civiele zaak) van 7 december 2018 (ECLI:NL:HR:2018:2263). In dit arrest vernietigt de Hoge Raad een arrest wegens schending van het beginsel van hoor en wederhoor door de wrakingskamer van het hof die een wraking had afgewezen. De wrakingskamer had de afwijzing van de wraking namelijk mede gebaseerd op een intern document, een

'rolarchiefkaart', waarvan de inhoud wel op de wrakingszitting is besproken maar die de verzoeker niet heeft kunnen inzien of becommentariëren. Na verwijzing gaat een ander hof de wraking opnieuw beoordelen, met (als gezegd) de uitdrukkelijke opdracht van de Hoge Raad om de maatstaven uit de arresten van 25 september 2018 in acht te nemen.

Het enkele argument voor een wraking van de leden van de wrakingskamer, dat sprake is van 'een slager die zijn eigen vlees keurt', vindt geen genade bij de Rechtbank Gelderland (27 augustus 2018, ECLI:NL:RBGEL:2018:3778). De rechtbank legt eerst nog vrij geduldig uit dat elke wraking nu eenmaal door een meervoudige, uit rechters bestaande, kamer moet worden beoordeeld en kwalificeert vervolgens het 'gestapelde wrakingsverzoek' als misbruik van het wrakingsinstrument.

NOTEN

1 Sinds 1 januari 2018 worden conclusies eerder gepubliceerd dan op het moment dat de Hoge Raad uitspraak doet (zie https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Hoge-Raad-der-Nederlanden/Nieuws/Paginas/Parket-bij-de-Hoge-Raad-gaat-conclusies-eerder-publiceren.aspx).
2 Achtste versie, januari 2018.
3 HR 31 oktober 2014, ECLI:NL:HR:2014:3076 (zie ook de Kroniek van 2014).
4 HR 15 april 2016, ECLI:NL:HR:2016:662 (zie ook de Kroniek van 2016).
5 HR 21 oktober 2011, ECLI:NL:HR:2011:BQ8780 (zie ook de Kroniek van 2011).
6 Verordening (EU) nr. 655/2014, *PbEU* L 189/59.
7 S.J.W. van der Putten en M.R. van Zanten, *Compendium Beslag- en executierecht*, Den Haag, Sdu 2018.
8 Zie ook *Advocatenblad 2018/09* ('Scherpere tanden voor beslag- en executierecht').
9 Zie ook HR 21 april 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU4548.
10 EU Verordening nr. 1215/2012 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, PbEU 2015, L. 54.
11 HvJ EU 30 november 1976, zaaknummer: 21/76, onder meer gepubliceerd in *NJ 1977/494* met noot J.C. Schultsz.
12 EU Verordening nr. 2201/2003 betreffende de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid, PbEU 2003, L 338.
13 Zie de Kronieken van 2011 en 2014, onder verwijzing naar HR 9 juli 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO7817.
14 ECLI:NL:HR:2013:BZ1717 en ECLI:NL:HR:2013:BZ:1721, zie ook de Kroniek van 2013.
15 Vgl. *Kamerstukken* I, 1984-1985, 18 052, nr. 126b, p. 4-5.
16 Zie HR 18 december 2009, ECLI:NL:HR:2009:BK3078 en HR 4 februari 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP0006. Zie voor wat betreft de termijn van dagvaarden HR 13 februari 2015 (ECLI:NL:HR:2015:310) en de (kritische) annotatie bij dit arrest van M. Freudenthal in *JBPr 2015/21*.
17 PbEU 2013, L. 158.
18 Zie onder meer *BenGH* 27 juni 2008 (ECLI:NL:XX:2008:BE8660) en *BenGH* 30 september 2010 (ECLI:NL:XX:2010:BO2939). Zie ook de Kroniek van 2008 resp. 2010.
19 Artikel 475 lid 1 en artikel 475h lid 1 Rv.
20 HR 23 januari 2004, ECLI:NL:HR:2004:AL7051.
21 Zie HR 17 juni 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1401.
22 Zie de artikelen 143 lid 4, 334 en 400 Rv.
23 Zie HR 19 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2739, r.o. 3.6.2.
24 Zie HR 19 juni 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI8771. Zie ook hierna sub Tweeconclusieregel.
25 Vgl. conclusie A-G Wesseling-Van Gent voor HR 16 november 2001, ECLI:NL:HR:2001:AD3978.
26 Zie bijv. HR 11 juli 2003, ECLI:NL:HR:2003:AF7676.
27 Zie HR 19 juni 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI8771.
28 Zie ook HR 23 september 2005, ECLI:NL:HR:2005:AU1712.
29 HR 12 juli 2013, ECLI:NL:HR:BZ5664. Zie ook de Kroniek van 2013.
30 HR 22 april 1983, *NJ 1984/145* (*Ritzen/Hoekstra*).
31 HR 20 maart 2013, ECLI:NL:HR:2015:688.
32 HR 2 mei 2003, ECLI:NL:HR:2003:AF5892.
33 *Stb*. 2017/16.
34 *Stb*. 2017/174. Zie artikel I en de toelichting op pag. 13 e.v. voor procedures die zijn uitgezonderd van inwerkingtreding per 1 september 2017 (onder meer renvooiprocedures o.g.v. de Faillissementswet, de schadestaatprocedure en de rekenprocedure).
35 Zie het – op www.rechtspraak.nl – gepubliceerde document 'Voortgangsrapportage programma kwaliteit en innovatie' uit december 2017. Zie voor een reconstructie van de gang van zaken rond de invoering van de KEI-wetgeving het artikel 'De kostbare KEI-machine hapert' van N. Gloudemans-Voogd in *Advocatenblad 2018/02*.
36 Zie ook www.advocatenblad.nl/2018/11/15/rechtspraak-binnen-vijf-jaar-digitaal-communiceren/.
37 Zie https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/11/15/tk-digitalisering-rechtspraak-civiel-en-bestuur .
38 Zie daarvoor: https://www.advocatenblad.nl/2018/09/13/rotterdamse-regelrechter-van-start/.
39 Nota van toelichting *Stb.* 2017/174, p.11.
40 Nota van toelichting *Stb.* 2017/174, p.7.
41 Zie de artikelen 27, 28, 37, 39, 40, 42, 84, 164, 166, 170, 171, 178, 179, 183, 197, 201, 210, 254 en 255 Rv.
42 Zie de artikelen 439, 440, 458, 459, 474c, 474d, 475, 476b, 479 en 544 Rv
43 Zie *Stb.* 2016/288, art. III. Zie ook *Kamerstukken* II 2014/15, 34 059, nr. 3, p. 46 en 119.
44 Nota van toelichting *Stb.* 2017/174, p. 11 en *Kamerstukken* II 2014/15, 34 059, nr. 3, p. 84.
45 Zie ook de artikelen. 8:28 jo 8:29 Awb
46 Zie ook *Kamerstukken* II 2014/15, 34059, nr. 7, p. 6-7.
47 Zie ook *Kamerstukken* II 2017/18, 34 821, nr. 3, p. 32.
48 *Stb*. 2018/370.
49 Zie *Kamerstukken* II 2014/2015, 34059, nr. 3 p. 28.
50 Steenberghe en Den Tonkelaar 2017, p. 126.
51 *Kamerstukken II* 2014/15, 34 138, nr. 3, p. 10.
52 Zie onder meer HR 10 oktober 1986, ECLI:NL:HR:1986:AC1641.
53 *Stb.* 2017/174.
54 Zie ook r.o. 3.4.3 in HR 20 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:650.
55 Zie ook HR 27 september 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE1552, r.o. 2.1.
56 Zie artikel 1019h Rv.
57 Zie onder meer HR 6 april 2012, ECLI:NL:HR:2012:BV7828 (zie ook de Kroniek van 2012).
58 Zie: https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/34761_engelstalige_rechtspraak.
59 HR 13 december 2013, ECLI:NLHR:2013:1881 (zie ook de Kroniek van 2013).
60 HR 29 mei 2015, ECLI:NL:HR:2015:1409. Zie ook de Kroniek van 2015.
61 ECLI:NL:HR:2012:BX7491.

→ www.boomjuridisch.nl

De mondelinge behandeling in civiele zaken

De mondelinge behandeling is het hart van de civiele procedure en levert een belangrijke bijdrage aan de rechtspleging in civiele zaken.

In dit boek gaan de auteurs vanuit hun eigen beroeps-achtergrond en ervaring uitgebreid en systematisch in op juridische, communicatieve en sociaalpsychologische aspecten van de mondelinge behandeling in civiele zaken.

Redactie:
Dineke de Groot
Hans Steenberghe

9789462904637 I 2019 I 534 pagina's I € 75,00

Bestel uw exemplaar via www.boomjuridisch.nl

Boomjuridisch

www.boomjuridisch.nl

LIQUIDATIETARIEF

LIQUIDATIETARIEVEN KANTON GEÏNDEXEERD

Per 1 januari 2019 zijn de liquidatietarieven kanton voor het eerst in veertien jaar geïndexeerd. Het Landelijk Overleg Vakinhoud Civiel, Kanton en Toezicht (LOVCK&T) heeft daartoe een voorstel gedaan, waarmee de NOvA akkoord is gegaan.

De indexaties per 1 januari 2019 bedragen 20,1%, net zoals bij de liquidatietarieven voor rechtbanken en gerechtshoven. Het nieuwe tarief geldt in procedures bij de rechtbank voor alle zaken waarin vanaf 1 januari 2019 vonnis wordt gewezen. Het LOVCK&T en de NOvA zijn overeengekomen dat de liquidatietarieven in het vervolg eens in de twee jaar worden geïndexeerd.

BEROEPSOPLEIDING ADVOCATEN

START BA2020 UITGESTELD

De beoogde startdatum van 1 maart 2020 voor het eerste cohort van de BA2020 wordt verzet naar 1 september 2020. De gezamenlijke uitwerking van het curriculum – door de drie huidige aanbieders, onder regie van de NOvA – vergt meer tijd om te komen tot een kwalitatief hoogwaardige beroepsopleiding voor advocaten.

NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

Nederlandse orde van advocaten
Het Advocatenblad is het officiële orgaan van de Nederlandse orde van advocaten. De NOvA verzorgt de rubrieken Van de NOvA, Geschillencommissie, Tuchtrecht, Transfers en de column Ten slotte.

Samenstelling algemene raad Nederlandse orde van advocaten
- Johan Rijlaarsdam (algemeen deken)
- Bert Fibbe (waarnemend deken)
- Bernard de Leest
- Theda Boersema
- Frans Knüppe
- Petra van Kampen
- Susan Kaak

Bureau van de NOvA
Raffi van den Berg
(algemeen secretaris)

Bezoekadres
Neuhuyskade 94
2596 XM Den Haag
Tel. 070 – 335 35 35
Fax 070 – 335 35 31
E-mail info@advocatenorde.nl
Kvk-nummer: 27339260
BTW-nummer: NL002872833B01

Postadres
Postbus 30851
2500 GW Den Haag

Helpdesk
helpdesk@advocatenorde.nl
Tel. 070–335 35 54

Twitter
@Advocatenorde

LinkedIn
Nederlandse orde van advocaten

Facebook
Nederlandse orde van advocaten

Instagram
@Advocatenorde

Periscope
@Advocatenorde

WETGEVINGSADVIES

De NOvA telt zeventien adviescommissies wetgeving, verdeeld over bijna alle disciplines van het recht. Deze brengen aan de algemene raad van de NOvA advies uit over wetsvoorstellen. Recent verschenen adviezen over:

Wijziging Vreemdelingenbesluit 2000 (aanpassing procedure bij behandeling van herhaalde asielaanvragen)
Adviescommissie vreemdelingenrecht, 27 december 2018

Wijziging Besluit inburgering (vrijstelling voor werkenden van examenonderdeel oriëntatie op de Nederlandse arbeidsmarkt)
Adviescommissie vreemdelingenrecht, 27 december 2018

Wijziging Besluit vergoedingen rechtsbijstand 2000 (aanpassing indexeringsbepaling)
Algemene raad, 19 december 2018

Wijziging Besluit Wfsv (aanpassing premiedifferentiatie WW en afschaffing sectorfondsen)
Adviescommissie arbeidsrecht, 11 december 2018

Position paper gefinancierde rechtsbijstand
Algemene raad, 10 december 2018

Inbreuk rechtsbijstand asielzoekers/ flexibilisering asielketen
Algemene raad, 7 december 2018

Wet keuzevrijheid openingstijden winkeliers
Adviescommissie huurrecht, 28 november 2018

JURIDISCHE DATABANK

Alle wetgevingsadviezen zijn te downloaden via advocatenorde.nl/juridische-databank.

VACATURE

De NOvA telt zeventien adviescommissies die de algemene raad adviseren over wetsvoorstellen die ter consultatie aan de NOvA worden voorgelegd.

DE NOVA ZOEKT ADVOCATEN VOOR DE ADVIESCOMMISSIE VERZEKERINGSRECHT

Wilt u naast uw werkzaamheden als advocaat een bijdrage leveren aan de versterking van wetgevingskwaliteit en vindt u het leuk om beleidsmatige en politieke ontwikkelingen op het gebied van verzekeringsrecht van dichtbij te volgen, dan wordt u van harte uitgenodigd uw interesse kenbaar te maken.
Gemiddeld wordt eens per kwartaal vergaderd. Verder contact vindt zo veel mogelijk via e-mail plaats. Er staat geen vergoeding tegenover behalve vergoeding van de reiskosten. Eén keer per jaar wordt de vergadering afgesloten met een informeel diner. De werkwijze van de commissie wordt vastgesteld in overleg met de algemene raad. Ondersteuning vindt zo veel mogelijk plaats door het landelijk bureau van de NOvA.
Voor verdere informatie kunt u contact opnemen met Ingrid Tan via i.tan@advocatenorde.nl of 070-335 35 22. Uw interesse kunt u uiterlijk 1 maart 2019 kenbaar maken bij het secretariaat van de NOvA via secretariaat@advocatenorde.nl onder vermelding van 'sollicitatie adviescommissie verzekeringsrecht'.

BENOEMINGEN

Algemene raad
Lid per 1 januari 2019:
Mw. prof. mr. Petra van Kampen
Mw. mr. Susan Kaak

College van toezicht
Lid per 1 januari 2019:
Dhr. dr. J.J.M. (Jeroen) Kremers

Raad van advies
Lid per 1 januari 2019:
Mw. mr. J.C.M. (Judith) Swinkels

Examencommissie BA
Lid per 7 januari 2019:
Dhr. mr. P.M.J. (Jewan) de Goede
Mw. mr. H.J. (Hilde) Amsing
Plaatsvervangend lid per 7 januari 2019:
Mw. mr. S. (Sien) Smeets
Dhr. mr. J.S. (Jop) Spijkerman

Raad van discipline Arnhem-Leeuwarden
Plaatsvervangend lid per 1 januari 2019:
Mw. mr. P. (Petra) Rijnsburger
Lid per 1 februari 2019:
Mw. mr. S.H.G. (Sylvia) Swenne
Plaatsvervangend lid per 1 april 2019:
Dhr. mr. F.B.M. (Frank) van Aanhold

GEFINANCIERDE RECHTSBIJSTAND

ADVOCATUUR IN ACTIE VOOR RECHTSBIJSTAND

Advocaten voerden in januari door het hele land actie voor het behoud van goede rechtsbijstand voor iedereen in Nederland.

Naast protestacties door lokale orden op 15 en 16 januari gaven veel advocaten gehoor aan de oproep van de NOvA om op 23 januari naar het Tweede Kamerdebat te komen om de politiek duidelijk te maken dat de toegang tot het recht op de tocht staat en dat het water aan de lippen van de sociale advocatuur staat. Je recht halen, is straks niet meer te betalen. En zonder advocatuur geen rechtsstaat! Aanleiding zijn de plannen van minister Dekker voor Rechtsbescherming om het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand drastisch te herzien. In zijn visie bepaalt straks de overheid wie nog een advocaat krijgt. Dat terwijl de meerderheid van de zaken in het stelsel van rechtsbijstand tegen diezelfde overheid wordt gevoerd. Minder inkomen betekent dan ook minder recht, omdat rechtsbijstand door een onafhankelijke advocaat niet langer vanzelfsprekend is voor mensen die dat niet zelf kunnen betalen. Ondertussen doet de minister niets aan de te lage vergoedingen van de sociale advocatuur.

STA OP VOOR DE RECHTSSTAAT!

In de actieweek brachten de Nederlandse orde van advocaten, de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, Sociaal Werk Nederland, de Federatie Opvang en de RIBW Alliantie een gezamenlijke verklaring uit: 'Sta op voor de rechtsstaat!'

MEER INFORMATIE

Lees de verklaring en bekijk het mediaoverzicht op advocatenorde.nl/nieuws.

VERSCHONINGSRECHT

MELDPLICHT GRENSOVERSCHRIJDENDE BELASTINGCONSTRUCTIES

De op 25 juni 2018 in werking getreden Richtlijn EU 2018/822 (DAC 6) legt een meldplicht op aan intermediairs die cliënten adviseren over 'mogelijk agressieve grensoverschrijdende belastingconstructies'. De verplichtingen die volgen uit de richtlijn moeten op 31 december 2019 zijn omgezet in nationale wetgeving van de lidstaten.

Vanaf de inwerkingtreding van de richtlijn moeten intermediairs bijhouden welke constructies onder de reikwijdte van de meldplicht vallen. DAC 6 houdt uitdrukkelijk rekening met het verschoningsrecht van bepaalde geheimhoudingsplichtige intermediairs. Lidstaten hebben de mogelijkheid om een uitzondering op de meldplicht aan te nemen voor advocaten. In dat geval verschuift de meldplicht naar de belastingplichtige of een andere, niet-verschoningsgerechtigde intermediair.

VERSCHONINGSRECHT VOOR ADVOCATEN

De Wet implementatie EU-richtlijn meldingsplichtige grensoverschrijdende constructies is in Nederland op 19 december 2018 in consultatie gegaan. De adviescommissie belastingrecht van de NOvA heeft hierover geadviseerd. Op grond van de implementatiewet vallen advocaten in beginsel onder de definitie van intermediair. Artikel 53a lid 1 AWR wordt van overeenkomstige toepassing verklaard. Volgens de concepttoelichting wordt hiermee het fiscale verschoningsrecht voor onder andere advocaten ten volle gerespecteerd. De NOvA heeft in haar advies benadrukt dat dit betekent dat het verschoningsrecht volledig intact blijft en dus betrekking heeft op alle werkzaamheden van de advocaat die geschaard kunnen worden onder zijn normale beroepsuitoefening.

NOTIFICATIEPLICHT

Bij een beroep op het verschoningsrecht geldt voor advocaten wel de plicht om onverwijld een andere betrokken (niet-verschoningsgerechtigde) intermediair of de belastingplichtige te wijzen op hun meldingsplicht. Volgens de NOvA dient het toezicht op deze notificatieplicht van advocaten te berusten bij de deken en kan de notificatieplicht geen afbreuk doen aan de geheimhoudingsplicht van de advocaat.

PROVISIE

TOELICHTING PROVISIEREGELS UITGEBREID

Werken op provisiebasis is binnen de advocatuur mogelijk, zolang aan de kernwaarde 'onafhankelijkheid' wordt voldaan. Dit geldt ook voor advocaten die bemiddelingswebsites willen betalen om een opdracht te verkrijgen. Omdat hier in praktijk onduidelijkheid over was, heeft de NOvA, in overleg met de ACM, de toelichting op dit punt eind vorig jaar uitgebreid.

In de uitgebreide toelichting staan aandachtspunten die kunnen dienen als handvatten bij de beoordeling van een beloning. Dit zijn:
- transparant zijn over de verwijzing naar rechtzoekende en cliënt;
- de doorverwijzing moet plaatsvinden naar een passende advocaat;
- transparant zijn over de hoogte van de provisie en het type provisie.

Het belang van de cliënt moet altijd voorop blijven staan. Bij twijfel kan de lokale deken vooraf om advies gevraagd worden.

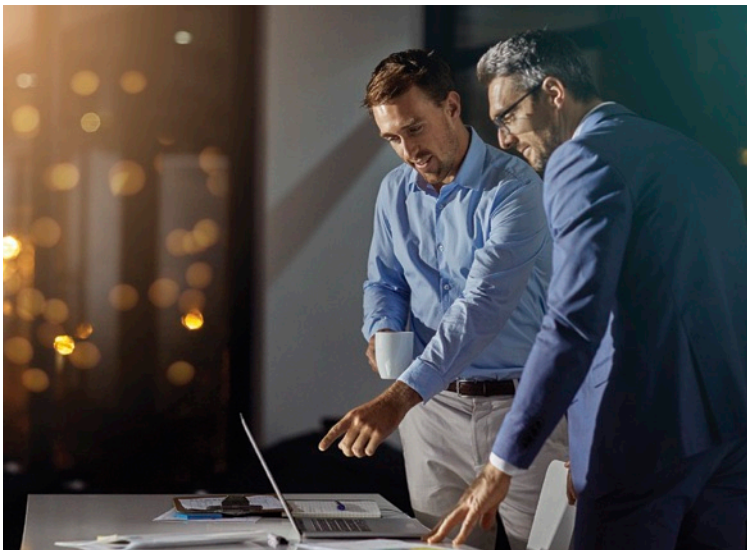

MEER INFORMATIE

Download de uitgebreide toelichting op advocatenorde.nl/nieuws.

SPECIALISATIEVERENIGING

‘NAASTEN VAN SLACHTOFFERS KUNNEN NU EINDELIJK AANSPRAAK MAKEN OP IMMATERIËLE SCHADEVERGOEDING’

Veel in bepaalde rechtsgebieden gespecialiseerde advocaten zijn aangesloten bij een van de tientallen specialisatieverenigingen. Negen daarvan dragen het keurmerk van de NOvA, waaronder de vereniging van Advocaten voor Slachtoffers van Personenschade (ASP). Vijf vragen aan de voorzitter, Tim Bueters.

Wat kenmerkt een ASP-advocaat?
‘Onze leden zijn gespecialiseerde, activistische letselschadeadvocaten, die uit principe alleen optreden voor slachtoffers en dus niet (ook) voor aansprakelijkheidsverzekeraars. Een ASP-advocaat stelt alles in het werk om voor zijn of haar cliënt een bevredigend resultaat te behalen. Bij voorkeur door middel van onderhandelingen, maar een ASP-advocaat kent ook alle procesrechtelijke mogelijkheden.’

Hoe word je lid van de ASP?
‘Vanwege de kwaliteitsstandaard binnen de vereniging worden er hoge eisen gesteld aan het lidmaatschap. Zo moet een kandidaat-lid voldoen aan de toelatingseisen van de Vereniging van Letselschade Advocaten (LSA). Dit betekent dat hij/zij in de laatste acht jaar ten minste vijf jaar advocaat moet zijn geweest en de Grotius-opleiding Personenschade met een voldoende heeft afgerond. Daarnaast moet een ASP-lid ten minste tien PO-punten per jaar behalen op het gebied van personenschade en minimaal 50% van zijn/haar praktijk besteden aan personenschadezaken. Verder dient een ASP-advocaat deel te nemen aan ten minste twee van drie intervisiebijeenkomsten per jaar. Tot slot wordt van ASP-leden een actieve inbreng in werkgroepen en commissies van de vereniging verwacht. De politiek en organisaties uit de branche benaderen ons vaak om advies te vragen over diverse onderwerpen.’

Wat kan een lid verwachten van de ASP?
‘De ASP is een netwerk om kennis en ervaring te delen, onder andere via het besloten deel van de website, met zowel een bibliotheek als een forum. Doordat binnen de ASP al jaren een regionaal intervisienetwerk bestaat, is er laagdrempelig contact tussen de leden. Hierdoor is het bijvoorbeeld eenvoudig om een advies over een zaak van een gespecialiseerde collega-advocaat te krijgen. Jaarlijks vinden ten minste twee algemene ledenvergaderingen plaats, met voorafgaand ook regelmatig een workshop of lezing plaats die relevant is voor de dagelijkse praktijk.’

Wat een recente in het oog springende ontwikkeling binnen het letselschaderecht?
‘Na vele jaren is per 1 januari 2019 eindelijk de Wet Affectieschade van kracht. Door deze wet kunnen naasten van overleden slachtoffers of slachtoffers met ernstig en blijvend letsel aanspraak maken op een immateriële schadevergoeding. De ASP heeft samen met andere organisaties gepleit voor de invoering van deze regeling en is dan ook zeer verheugd dat deze wet nu eindelijk in werking is getreden.’

Wat is het meest memorabele moment voor de ASP tot nu toe?
‘In 2016 maakte fabrikant Aspen Pharma Trading bekend dat het medicijn Thyrax Duotab niet meer op de Nederlandse markt leverbaar was. Duizenden schildklierpatiënten ondervonden hierdoor nadelen; het alternatieve medicijn bleek namelijk veel instellingsproblemen te kennen. De ASP opende een meldpunt voor gedupeerden en binnen enkele dagen waren er al meer dan vijfduizend meldingen. De ASP heeft vervolgens het probleem bij de politiek en de fabrikant onder de aandacht kunnen brengen. Thyrax is inmiddels weer op de markt verkrijgbaar.’

BESTUUR ASP

Voorzitter: Tim Bueters
Penningmeester: Arnoud Fuchs
Secretaris: Edwin Bosch
Lid: Arjan Rittersma
Lid: Maya Spetter
Lid: Anne-Marie Wolf

OVER DE ASP

Opgericht: 1997
Aantal leden: 125
Website: asp-advocaten.nl
Twitter: @ASPadvocaten

KEURMERK SPECIALISATIEVERENIGINGEN

Kijk op advocatenorde.nl/keurmerk-specialisatievereniging.

RESULTAATGERELATEERDE BELONING

EXPERIMENT RESULTAAT-GERELATEERDE BELONING VERLENGD

Het experiment 'resultaatgerelateerde beloning in letsel- en overlijdensschadezaken' is op 1 januari jl. met nog eens vijf jaar verlengd.

Sinds de start van het experiment in 2014 mogen advocaten in letsel- en overlijdensschadezaken, onder strenge voorwaarden, werken met resultaatgerelateerde beloning. Als de zaak succesvol is, kan de advocaat het uurtarief verhogen (met 100% respectievelijk 150%) tot een maximum van 25% respectievelijk 35% van het financiële resultaat, afhankelijk of de advocaat de specifieke kosten verbonden aan de zaak wel of niet voorfinanciert.

OVERWEGEND POSITIEF

Evaluatie van het experiment laat zien dat de regeling de afgelopen vijf jaar relatief beperkt is toegepast. Wel zijn de ervaringen van betrokkenen overwegend positief. Voor de evaluatie is gesproken met dekens, advocaten, specialisatieverenigingen, wetenschappers en cliëntenorganisaties. Zij geven aan dat de regeling zeker bijdraagt aan het vergroten van de toegang tot het recht en dat deze vorm van honorariumafspraken daarom wenselijk is en behouden moet blijven. Ook is er geen sprake van klachten of tuchtzaken en zijn er geen ongewenste neveneffecten bekend.

LOPENDE ZAKEN

Belangrijk argument om het experiment te verlengen, is dat een flink aantal zaken nog loopt. Dat komt doordat letselschadezaken, zeker die zaken waarin het experiment toegepast kan worden omdat bijvoorbeeld de aansprakelijkheid nog niet vaststaat, over het algemeen lang duren: vijf tot tien jaar is geen uitzondering. Door het experiment met nog eens vijf jaar uit te breiden, kunnen meer lopende zaken worden afgerond en kan een nog beter beeld worden verkregen.

MEER INFORMATIE

Download het evaluatierapport op advocatenorde.nl/nieuws.

REGELGEVING

GEWIJZIGDE REGELGEVING

Met ingang van 1 januari 2019 is de volgende regelgeving gewijzigd:

- **Verordening op de advocatuur** (naar aanleiding van de Wijzigingsverordening kwaliteitsbevorderende maatregelen, de Wijzigingsverordening verlenging experiment letsel- en overlijdensschadezaken, de Wijzigingsverordening beroepsaansprakelijkheidsverzekering en het Wijzigingsbesluittoelichtingberoepsaansprakelijkheidsverzekering).
- **Regeling op de advocatuur** (naar aanleiding van de Veegregeling 2018 en de Wijzigingsregeling kwaliteitsbevorderende maatregelen).
- **Besluit financiële bijdrage 2019.**
- **Mandaatbesluit AR 2015** (naar aanleiding van het Wijzigingsbesluit mandaat AR 2018).
- **Mandaatbesluit AS 2015** (naar aanleiding van het Wijzigingsbesluit mandaat AS 2018).
- **Examenreglement beroepsopleiding advocaten oktober 2015** (naar aanleiding van het Wijzigingsbesluit examenreglement 2018).

MEER INFORMATIE

Alle wijzigingen vindt u op regelgeving.advocatenorde.nl.

TRANSFERS

WIE, WAT, WAAR?

Wie vertrok, wie stopte en wie begon voor zichzelf? Bent u onlangs van kantoor gewisseld of eigen baas geworden? Mail uw verhaal of meld u aan via redactie@advocatenblad.nl.

NAAR ANDER KANTOOR

Ahlers, mw. mr. L.: Trip Advocaten & Notarissen B.V. te Leeuwarden
Almeida, mw. mr. C.: Caland Advocaten te Rotterdam
Amsterdam, mw. mr. N. van: Claves Advocaten te Leiden
Arendsen, mw. mr. N.S.: RWV Advocaten te Leiden
Aynan, mr. M.: Schuit Polak Van den Hout Advocaten te Amsterdam
Azghay, mw. mr. K.: Adriaanse van der Weel Advocaten te Rotterdam
Baren, mw. mr. L.J. van: Rabobank Advocaten te Utrecht
Beer, mr. S.A.M. de: VDT Advocaten te Tilburg
Beijeren, mw. mr. O.S. van: Legaltree te Amsterdam
Beune, mr. R.B.H.: Wiggers Faber N.V. te Zevenaar
Bharatsingh, mw. mr. S.P.: Van Odijk Advocaten B.V. te Utrecht
Bijsterbosch, mw. mr. J.S.: Vogelaar Bosch Spijer Advocaten te 's-Gravenzande
Blankert, mw. mr. M.H.: reijnders advocaten te Eindhoven
Blom, mr. S.T.: Advocatenkantoor Blenheim te Amsterdam
Blonk, mw. mr. K.: Strafpraktijk Jansen en Blonk Advocaten te Spijkenisse
Boer, mw. mr. S.R. de: DVDW advocaten te 's-Gravenhage
Boersema, mw. mr. T.T.M.L.: B&C Melissen Advocaten te Apeldoorn
Bollen, mw. mr. S.P.A.: Van Odijk Advocaten B.V. te Utrecht
Boonen, mr. P.G.J.M.: Bergmans & Partners Advocaten te Sittard
Bosch, mw. mr. S.C.: Kooi Advocaten te Dokkum
Bouwmeester, mw. mr. A.: De Koning Vergouwen Advocaten te Amsterdam
Brandwijk, mw. mr. M.A. van: Van As Advocaten te Uden
Bree, mr. R.: DingemansVanderKind te Amsterdam
Brink, mr. P.A.A.: AKD te Amsterdam
Brouwer, mr. D.V.A.: Jahae Raymakers te Amsterdam
Bruins, mw. mr. T.A.: Advocatenkantoor Mutsaers te Haarlem
Buikstra, mr. W.: DVDW Advocaten te Rotterdam
Buren, mr. M.J. van: Zilver Advocaten te Amsterdam
Cappellen, mw. mr. L. van: NautaDutilh N.V. te Amsterdam
Cornelissen, mr. H.M.: Houthoff Coöperatief U.A. te Amsterdam
Daansen, mw. mr. M.A.V.: TEAM Advocaten te Utrecht
Delhaye, mr. T.W.: Beek Advocaten te Leeuwarden
Deventer, mw. mr. M.C. van: Nysingh advocaten-notarissen N.V. te Utrecht
Dierkx, mr. J.I.: Mieke Krol advocaten te Rotterdam
Dijk, mr. E.W.J. van: Construct Advocaten te Elst gld
Dommerholt, mr. R.R.J.: NautaDutilh N.V. te Amsterdam
Douma-Jongsma, mw. mr. F.: yspeert advocaten te Groningen
Dreesmann-Bruijntjes, mw. mr. H.: ScheerSanders Advocaten te 's-Gravenhage
Dudink, mr. M.G.: de Breij te Amsterdam
Elbertsen, mr. S.: AKD te Breda
Elderhuis, mw. mr. M.: Rechtshulp Advocaten te Assen
Es, mw. mr. R.S. van: Knoops Advocaten te Amsterdam
Essen, mr. J.M. van: Cees Advocaten N.V. te 's-Gravenhage
Faber, mw. mr. A.L.: Wiggers Faber N.V. te Zevenaar
Fauser, mw. mr. H.L.P.: Eckert Van Linde Van der Zee Advocaten te Groningen
Fijma, mr. G.H.: Hof-Recht advocaten te 's-Gravenhage
Folkerts, mr. H.K.: Boemaars-Folkerts advocaten te Zundert
Fortuyn, mr. J.R.: Rutgers Posch Visée Endedijk te Amsterdam
Geene, mr. R.A.A.: Dommerholt Advocaten te Groningen
Gerritsen, mr. R.E.: WS Advocaten & Mediators Amsterdam te Amsterdam
Glismeijer, mw. mr. M.M.C.: Van Essen Advocaten te Amsterdam
Goemans, mr. J.: MVWS Advocaten te Utrecht
Goettsch, mr. J.: Allen & Overy LLP te Londen
Gortzak, mw. mr. J.A.: Legaltree te Rotterdam
Grinten, mw. mr. P.J. van der: Stonewater te Amsterdam
Grouls, mw. mr. C.A.M.: Hekkelman Advocaten N.V. te Nijmegen
Hage, mr. F.R.: Hundscheid Advocaten te Sittard
Hamwijk, mw. mr. D.J.Y.: Donahue & Partners LLP te

'GOEDE, AANSTEKELIJKE SFEER'

Cindy Schröder (29) stapte onlangs over van HBN Law naar Het Onderwijskantoor, onderdeel van Sijben & Partners Advocaten in Heerlen. 'Ik vind het heerlijk om, na gewerkt te hebben in Amsterdam en op Bonaire en Aruba, weer terug te keren naar Zuid-Limburg. Op kantoor hangt een goede, aanstekelijke energie. Ik hou mij voornamelijk bezig met onderwijsrecht, er zijn veel rechtsgebieden die daar verwant aan zijn of daar raakvlakken mee hebben. Dat maakt het voor mij interessant. Op korte termijn hoop ik mijn stageperiode te kunnen afronden en mijn stageverklaring in ontvangst te nemen.'

New York
Hattink, mw. mr. S.A.: Boonk Van Leeuwen Advocaten N.V. te Rotterdam
Haverkort, mw. mr. M.M.: Kemmers Familie Advocaten te Hoorn nh
Hengel, mw. mr. E.M. van: Van Doorne N.V. te Amsterdam
Hermans, mw. mr. L.N.: Goltstein Gerlag & Ruyters Advocaten te Kerkrade
Heyman, mw. mr. E.W.M.: AKD te Eindhoven
Hiemstra, mw. mr. B.: Kooi Advocaten te Dokkum
Hoefman, mw. mr. K.C.C.: Osborne Clarke N.V. te Amsterdam
Hoekstra, mw. mr. H.M.E.: Kemmers Familie Advocaten te Hoorn nh
Hoeven, mr. S. van der: Lawfox Advocatuur te Tilburg
Hofstede, mr. J.H.: Grootjans Advocaten te Doetinchem
Hovanesian, mw. mr. M.: Morrison & Foerster LLP te Brussel
Huijs, mr. R.A.J.C.: Holla Advocaten te Eindhoven
Huiskes, mr. C.R.: Van Benthem & Keulen B.V. te Utrecht
Jong-de Kruijf, mw. mr. M.P. de: BVD advocaten te Hardinxveld-Giessendam
Jongeneel, mw. mr. M.: Van der Giesen Advocaten te Gouda
Jonk, mw. mr. F.: Stonewater te Amsterdam
Jorritsma, mw. mr. F.N.: Advocura te Amsterdam
Kerkhof, mw. mr. G.H.H.: Benthem Gratama Advocaten te Zwolle
Kloostra, mw. mr. B.N.: Prakken D'Oliveira te Amsterdam
Koek, mr. J.A.M.: Linklaters LLP te NULL
Kok, mr. L. de: Bavelaar Advocaten te Amsterdam
Kolijn-Verlegh, mw. mr. W.C.G.: Lievekamp Advocaten te Oss
Koopman, mr. R.E.: Jeroen Bosch Advocaten te 's-Hertogenbosch
Kuipers, mr. J.M.: Stonewater te Amsterdam
Laar, mw. mr. A.M. van de: Geelkerken Linskens Advocaten N.V. te Leiden
Lienaerts, mr. M.M.A.F.C.: Advocatenkantoor Der Bedrosian te Enschede
Lobert, mw. mr. L.R.H.: Ekelmans & Meijer Advocaten te 's-Gravenhage
Loeffen, mw. mr. B.E.J.: ALEX Advocaten te Wijchen
Logemann, mr. P.R.: Canoy Strafrechtadvocatuur te Leeuwarden
Lonkhuizen, mw. mr. M. van: Shell Nederland Verkoopmaatschappij B.V. te Rotterdam
Lotfy, mw. mr. A.R.A.R.: mr. R.M.W.H. Bedaux te Heerlen
Luiten, mr. J.W.E.: Weening Strafrechtadvocaten te Maastricht
Lynden, mr. C.J.H. van: Ten Holter Noordam advocaten te Rotterdam
Mantel, mw. mr. L.M.: Legaltree te Rotterdam
Mazel, mr. P.E.: Dillinger Law B.V. te Amsterdam
Melief, mr. M.P.E.: Kennedy Van der Laan te Amsterdam
Mirshekar, mw. mr. P.: Houthoff te Londen
Moerliesing, mr. V.A.: AKD te Rotterdam
Mosk, mr. T.J.: Dentons Boekel N.V. te Amsterdam
Much, mr. O.J.: Libertas Lawyers te Rotterdam
Mutze, mr. R.S.G.: JanssenBroekhuysen Advocaten te Amsterdam
Nijburg, mw. mr. K.M.W.A.: Akzo Nobel Chemicals B.V. te Amsterdam
Nijdam, mr. R.: Rein Advocaten & Adviseurs te Assen
Nooteboom, mw. mr. S.: Fisherman Advocaten te Rotterdam
Olie-Janssen, mw. mr. C.M.X.C.R.: Sørensen Advocaten te Rotterdam
Oortmerssen, mw. mr. M.I.W. van: Heron Legal B.V. te Eindhoven
Oranje, mr. V.J.: WS Advocaten & Mediators Amsterdam te Amsterdam
Oulad Abdelkrim, mw. mr. N.: Adelmeijer Hoyng Advocaten te Roermond
Paniagua, mr. R.V.: Berghout Advocaten te Rijswijk zh
Paumen, mw. mr. M.E.C.M.: 360 Advocaten te 's-Gravenhage
Poelert, mr. T.: Loyens & Loeff N.V. te Amsterdam
Pol, mr. J.J.B. van de: BarentsKrans N.V. te 's-Gravenhage
Pouw, mr. J.: Loyens & Loeff N.V. te Rotterdam
Rijk, mr. S.J. De: De Haan Advocaten te Leeuwarden
Rijswijk, mr. M.C. van: Stonewater te Amsterdam
Rikkert, mr. B.: Boels Zanders Advocaten te Eindhoven
Roessingh, mw. mr. D.C.: De Brauw Blackstone Westbroek N.V. te Amsterdam
Rol, mr. G.: Dommerholt Advocaten N.V. te Heerenveen
Roth, mr. G.P.: Finnius advocaten B.V. te Amsterdam
Rozendal, mw. mr. T.L.: Houthoff te Rotterdam
Rustenburg, mw. mr. M.T.: Rabobank Advocaten te Utrecht
Sangers, mr. R.P.H.: Boumans & Partners Advocaten te Maastricht
Santifort, mr. R.P.: Houthoff Coöperatief U.A. te Amsterdam
Schilder Spel, mw. mr. P.M.L.: Meester Advocaten te Amsterdam
Schnoor, mr. J.G.: Nolet Advocaten te 's-Gravenhage
Schol, mw. mr. J.R.: Levenbach Advocaten te Amsterdam
Schoordijk, mr. B.J.: Akzo Nobel Chemicals B.V. te Amsterdam
Schoute, mw. mr. S.A.: Loyens & Loeff N.V. te Amsterdam
Schreinemacher, mw. mr. E.N.A.J.: Croon advocaten N.V. te 's-Gravenhage
Schröder, mw. mr. C.A.P.: Sijben & Partners Advocaten te Heerlen
Schroevers, mr. M.: Adriaanse Van der Weel Advocaten te Middelburg
Schuurmans, mw. mr. K.A.W.M.: Houthoff Coöperatief U.A. te Amsterdam
Seck, mr. P.A.M.: Van Dorth Advocatuur te Rotterdam
Segbedzi, mw. mr. D.A.: Schuit Polak Van den Hout Advocaten te Amsterdam
Selçuk, mw. mr. H.: Baronie Advocaten te Breda
Shannon, mw. mr. C.: ASML te Veldhoven
Siegers, mw. mr. M.J.: DVDW Advocaten te Rotterdam
Silvius, mw. mr. J.W.: Van Diepen Van der Kroef Advocaten te Utrecht
Sleeking, mr. O.A.: Taylor Wessing N.V. te Amsterdam
Snijders, mr. P.Chr.: WS Advocaten & Mediators Amsterdam te Amsterdam
Snoeker, mr. P.W.: Van Diepen Van der Kroef Advocaten te Amsterdam
Sol, mw. mr. E.M.: BWK

Partners te Amsterdam
Speijer, mw. mr. P.S.J.: Punt & Van Hapert Advocaten te Amsterdam
Spitters, mr. C.J.: Lawwise Advocaten te Breda
Staals, mr. F.G.J.: Schuit Polak Van den Hout Advocaten te Amsterdam
Steenbergen, mr. F.S. van: Claves Advocaten te Leiden
Stoeten, mr. G.R.: Anker & Anker Strafrechtadvocaten te Leeuwarden
Strijbosch, mw. mr. D.: Het Wetshuys Advocaten en Mediators te Venlo
Strik, mw. mr. H.J.M.: Blue Legal advocaten | adviseurs te Breda
Stubenrouch, mw. mr. C.V.: Meijburg & Co te Amstelveen
Swagemakers, mr. P.M.J.J.: Pot Jonker Advocaten N.V. te Haarlem
Swinkels-Trommelen, mw. mr. D.: Woodrow & Van de Kerkhof Strafrechtadvocaten te Tilburg
Tax, mw. mr. I.J.A.: Windt Le Grand Leeuwenburgh te Rotterdam
Tersteeg, mw. mr. J.A.: EMR Advocaten te Utrecht
Timmermans, mw. mr. S.M.L.: Lexence N.V. te Amsterdam
Tromp, mw. mr. E.M.A.: Boels Zanders Advocaten te Maastricht-Airport
Velde, mr. J.A.R. van de: Berte Advocaten te Tilburg
Veldhuis-Lampe, mw. mr. J.I.: Hallmans Meier Advocatuur & Mediation te Meppel
Viertelhauzen, mw. mr. I.R.: Stibbe N.V. te Amsterdam
Vliet, mr. R.P. van der: Allied Advocaten te Baarn
Vries, mr. R.W.L.H. de: De Roos Advocaten te Amsterdam
Waard, mr. T. de: VIOTTA Advocaten te Amsterdam
Wagenaar, mr. J.A.: Mulders Advocaten te Echt
Wagenaar, mw. mr. N.: CORP. advocaten te Amsterdam
Wagenvoort, mr. E.J.: Allen & Overy LLP te Amsterdam
Wessel, mw. mr. A. van: De Haan Advocaten te Leeuwarden
Westerbeek, mw. mr. M.: Legaltree te Amsterdam
Westerik, mr. M.: Coupry te 's-Gravenhage
Weteringe Buys-Kroon, mw. mr. J.B.L.: Huisvestingsadvocaten BV te Rotterdam
Wiersema, mr. H.P.: Holla Advocaten te 's-Hertogenbosch
Wiertz, mw. mr. V.R.M.C.: De Brauw Blackstone Westbroek N.V. te Amsterdam
Willems, mw. mr. I.J.M.: Jager Kuiper Advocaten te Hattem
Willems-Reinacher, mw. mr. I.: Hamelers Nijkamp Advocaten te Uden
Winters, mw. mr. M.L.: Meester Advocaten te Amsterdam
Withuis, mw. mr. N.J.H.: Gimbrère International Advocaten te Breda
Witlox, mr. M.A.I.: Aves Advocaten te Amsterdam
Witt Wijnen, mr. O.E. de: Legaltree te Rotterdam
Wolters, mr. R.: ProRail B.V. te Utrecht
Wurfbain, mr. M.C.: Bird & Bird LLP te 's-Gravenhage
Zande, mr. R.C.W. van der: MA law te Utrecht
Zelfde, mr. R.Th.J. van 't: Caland Advocaten te Rotterdam
Zwezerijnen, mw. mr. B.E.H.: BIJ Advocaten te IJsselstein ut
Zwikker-Bietmann, mw. mr. W.K.M.: yspeert advocaten te Emmen

NAAR NIEUW(E) KANTOOR OF ASSOCIATIE

Acun Advocatuur (mr. H.H. Acun te Tilburg)
Advocaat mr. I. van Baaren (mw. mr. I. van Baaren te Rotterdam)
Advocaat mr. T. Yilmaz (mr. T. Yilmaz te 's-Gravenhage)
Advocatenkantoor Bisram (mw. mr. S.M. Bisram te Lelystad)
Advocatenkantoor Legalitas (mw. mr. E. van Es te Hilversum)
Advocatenkantoor M.J.M.H. Nass (mw. mr. M.J.M.H. Nass te Gulpen)
Advocatenkantoor Solutio (mw. mr. M.R. Koppe te Hilversum)
Advocatenkantoor Tahiri el Osruti (mr. H. Tahiri el Osruti te 's-Gravenhage)
Advocatenkantoor Win Win (mw. mr. N.C. Hau-Cheng te Zoetermeer)
Advocatenkantoor Wolfswinkel (mw. mr. T.E. Wolfswinkel te Alkmaar)
Applied Medical (mr. N.J. Taylor te Amersfoort)
ATW Kantoor Meppel B.V. h.o.d.n. Arslan Ter Wee Advocaten Meppel (mr. A.J. ter Wee te Meppel)
Baronie Advocaten (mw. mr. M.J.E.M. Edelmann en mw. mr. H. Selçuk te Breda)
Belastingdienst (mw. mr. H. Bouhdaid te Utrecht)
Berbee Advocaat (mr. M. Berbee te Den helder)
BIJ Advocaten (mw. mr. J.M. Weijers en mw. mr. B.E.H. Zwezerijnen te IJsselstein ut)
Bleize Legal (mr. R.C.P. Bleize te Nijmegen)
Bloemberg Advocatuur (mw. mr. A.A. Bloemberg te Haarlem)
BONK Advocatuur (mr. M.A. Knobben te Nijverdal)
Bourquin Business Lawyer (mw. mr. M. Bourquin te Utrecht)
Bouwman Advocaat (mr. E.N. Bouwman te Utrecht)
Bruggeman Advocatuur (mw. mr. H.H.R. Bruggeman te Leiderdorp)
Bruns Strafrechtadvocatuur (mw. mr. K. Bruns te Maastricht)
Bülbül Advocatuur (mr. F. Bülbül te Rotterdam)
Caland Advocaten (mw. mr. C. Almeida, mw. mr. J. Blussé van Oud-Alblas, mr. D. Komen, mr. R.C.A. van 't Zelfde en mr. R.Th.J. van 't Zelfde te Rotterdam)
Cees Advocaten N.V. (mr. J.W.H. Buiting, mr. J.M. van Essen, mw. mr. J. van der Giessen, mw. mr. M.S. van der Hoek, mr. M.F. Marcusse, mr. A.W. van Meegdenburg, mr. E. Nijhof, mr. B.F. van Noort, mr. M.R. Plug, mr. B.J. Tideman en mr. R.H.A. Wessel te 's-Gravenhage)
Chao Legal (mw. mr. I.C. Chao te Amsterdam)
D-law B.V. (mw. mr. D.C. Dix te Utrecht)
De Blauwe Advocaten (mw. mr. H. Asal en mr. R.F.H. Tamboenan te Rotterdam)
De Ruijter Advocatuur (mr. B.G.M. de Ruijter te Tilburg)
Den Ridder Familierecht Advocatuur & Mediation (mw. mr. A.C.M. den Ridder-van der Meijden te Raamsdonksveer)
DLA Piper UK LLP (mw. mr. A.M. Dumoulin-Siemens te Cologne)
Drive letselschade (mw. mr. N.A. Wilms te Amersfoort)
DUEL Advocatuur (mw. mr. S. Cakal te Tilburg)
EAGER Lawyers LLP (mr. D.A. Molier te Utrecht)
Edgar Hennis Advies en Advocatuur (mr. E. Hennis te Haarlem)
Elle Arbeidsrecht (mw. mr. N.L.E.M. Bynoe te Rotterdam)
Ernst & Young LLP (mr. R. Mulder te Chicago Illinois)
Esther van Aalst - Mededinging en Distributie (mw. mr. E.D. van Aalst te Rotterdam)
Ettema Advocatuur B.V. (mr. J.C.A. Ettema te Wassenaar)
Good Law B.V. (mw. mr. C.S. Mastenbroek te Ouderkerk aan de Amstel)
Greven Strafrecht Advocatuur (mw. mr. D. Greven te Borne)
Hartman Advocatuur (mr. B. Hartman te Amsterdam-Duivendrecht)
Heidema Letselschade Advocaat (mr. E. Heidema te Bergen op Zoom)
Houben De Bruijn Advocaten (mr. M.A.C. de Bruijn en mr. T.G.M. Houben te Amsterdam)
IUSTUS Advocatuur (mw. mr. F. Özdemir-Sahin te Amsterdam)
J.M. Bell (mw. mr. J.M. Bell te Rijsbergen)
J.M. van der Linden Advocatuur (mr. J.M. van der Linden te Leiden)
Jes! Arbeidsrecht Advocatuur (mw. mr. J. van Hoeckel te Best)
Jongen Advocatuur (mw. mr. S. Jongen te Geleen)
Karga strafrechtadvocatuur (mw. mr. Y. Karga te Amsterdam-Duivendrecht)
Koopman Familierecht (mw. mr. S.A.J.C. Koopman-van Lieshout te Rosmalen)
La Gro Geelkerken B.V. (mr. G. Barendregt te

Gouda)
La Gro Geelkerken BV (mw. mr. C.A. de Weerdt te Leiden)
Law in Action (mw. mr. S. Chaoui-Nhass te 's-Gravenhage)
Leijser Advocatuur (mw. mr. E.M.A. Leijser te Tilburg)
Lexcore Advocatuur (handelsnaam van Merculex Consultancy B.V.) (mr. A.J. van den Hoven te Tilburg)
Lexem B.V. (mr. M.H.H. Emmen te Tilburg)
Lucardie Advocatenkantoor (mw. mr. C.A. Lucardie te 's-Gravenhage)
M. Kelderman Advocatuur (mw. mr. M.C. Kelderman te Haarlem)
Martine Klein advocaat en mediator (mw. mr. M.E.L. Klein te 's-Gravenhage)
MARVATO advocatuur (mr. M.A.A. van Tongeren te Bergen op Zoom)
Matrix Advocaten (mr. M. Stokvis en mr. M.E.M. Vermeij te Haarlem)
Meer Advocatuur & Mediation (mw. mr. S.D. Bhagwandin te Nieuw-Vennep)
MGM Regulatory & Governance (mw. mr. M.G.M. van Dijken-Eeuwijk te Maartensdijk)
Mr. H.S. de Lint (mr. H.S. de Lint te Amsterdam)
Mr. drs. M.H.J.W. Dijkman, advocaat (mw. mr. M.H.J.W. Dijkman te Burgh-Haamstede)
Mr. M.P.D. de Mönnink, h.o.d.n. M Advocatuur & Mediation (mw. mr. M.P.D. de Mönnink te Haarlem)
Muit Advocatuur (mr. R.M.J. Muit te Amsterdam)
Norbruis Clement Advocaten (mr. M.J. Clement en mr. R.W.Th. Norbruis te Amsterdam)
Offreins advocaat (mr. G.Th. Offreins te Badhoevedorp)
Pluis Advocaten (mw. mr. J. Pluis te Gouda)
Pragma Legal (mw. mr. S. Fazrhi te Utrecht)
Profirma Legal Services (mw. mr. A. Aydin-Sanli te 's-Gravenhage)
Redner Advocatuur (mr. N.K.S. Redner te 's-Gravenhage)
Relephant Legal Solutions (mw. mr. M. Van Schoonhoven te Amsterdam)
Romeny Advocaat (mr. N.Th. ter Haar Romeny te Ulvenhout)
Rubus Legal (mw. mr. A.F.H. ten Brummelhuis te Zwolle)
Santema advocatuur (mr. W.S. Santema te Sneek)
Scheepens Advocaat & Mediator (mw. mr. M.W.A.M. Scheepens te Tilburg)
Schouten Legal Advocaten (mr. P.G. Grijpstra te Eindhoven)
Sedgwick Nederland (mr. J.J. van Vliet te Amstelveen)
Siemens (mr. C. van der Graaf te Hamburg)
Speyer (mr. L.W.P. Pessers te Amsterdam)
Stonewater (mw. mr. P.J. van der Grinten, mw. mr. F. Jonk, mr. J.M. Kuipers, mr. M.C. van Rijswijk en mr. E.J.H. Zandbergen te Amsterdam)
Strafpraktijk Jansen en Blonk Advocaten (mw. mr. K. Blonk en mr. M. Jansen te Spijkenisse)
TEC-law (mr. E.F. Renes te Amsterdam)
Trachimowicz Juridisch Advies (mw. mr. M.M. Trachimowicz te Amsterdam)
Turkeli Advocatuur & Letselschade (mr. C. Turkeli te 's-Gravenhage)
Van de Weteringe Buys (mw. mr. J.B.L. van de Weteringe Buys-Kroon te Barendrecht)
Van Delden Advocatuur (mr. A.P.W. van Delden te Rotterdam)
Van den Toorn Legal (mr. S.A. van den Toorn te Utrecht)
Van der Giesen Advocaten (mw. mr. S. van der Giesen en mw. mr. M. Jongeneel te Gouda)
Van Kuppeveld (mw. mr. N. van Kuppeveld te Nijmegen)
VanLoman (mr. J.B.C. Kin te Amsterdam)
Verbeeke Advocatuur (mr. J. Verbeeke te Gouda)
Verstrepen Advocaat (mr. J.M.M. Verstrepen te Oosterhout nb)
Vesting Advocatuur (mw. mr. E. Türk te Bergen op Zoom)
Wachtell, Lipton, Rosen & Katz (mr. J. Barneveld te New York)
Watermill Tax & Legal (mr. A. Dijkstra en mr. J. de Koning Gans te Utrecht)
Weijers Arbeidsrecht Advocatuur B.V. (mr. K. Weijers te Capelle aan den IJssel)
Wiekeraad Advocatuur (mr. C.C.H. Wiekeraad te Kampen)
Wolf.partners (mr. G.A.C. Beckers en mr. W.R. Smeets te Sittard)
Woodrow & Van de Kerkhof Strafrechtadvocaten (mr. R.A.H. van Huijgevoort, mr. P. van de Kerkhof, mw. mr. D. Swinkels-Trommelen en mr. G.J. Woodrow te Tilburg)

'MIJN CLIËNTEN ONTZORGEN'

Marjolijn van Deventer (48) stapte begin dit jaar over van Reflex advocaten naar Nysingh Utrecht waar zij als advocaat arbeidsrecht en MfN-mediator aan de slag gaat. 'Mijn pragmatische stijl van werken sluit perfect aan bij het Nysingh-team waar specialisten op diverse rechtsgebieden hecht met elkaar samenwerken. Bovenal wil ik mijn cliënten graag ontzorgen. Ik kijk uit naar de samenwerking binnen de vakgroep Arbeidsrecht met veel expertise, juridische uitdaging en collegialiteit. Mijn werkdag is geslaagd als er juridische meters zijn gemaakt, cliënten tevreden zijn, de wederpartij inbindt en ergens die dag ruimte is voor een vrolijke noot.'

UIT DE PRAKTIJK

Aarts, mr. P.G.A., Breda (01-01-2019)
Akker, mw. mr. A.P. van den, Amersfoort (31-12-2018)
Alipour, mw. mr. M., Amsterdam (30-11-2018)
Ambags, mr. M., Eindhoven (31-12-2018)
Ambagtsheer, mr. F.W.G., Amsterdam (31-12-2018)
Amstel, mw. mr. E.N. van, Bussum (01-12-2018)
Appelman, mw. mr. M.M.A., Amsterdam (01-12-2018)
Arets, mw. mr. C.E.L., Maastricht (13-12-2018)
Arum-van Zwieten, mw. mr. F.J. van, Den helder (31-12-2018)
Avendonk, mw. mr. A. van, Oss (01-12-2018)
Bakels, mw. mr. R.L., 's-Gravenhage (31-12-2018)
Balder, mr. M.P.A., Hoofddorp (24-12-2018)
Baneke, mr. M.R.J., Arnhem (01-01-2019)
Beg, mr. B.M., Amsterdam (15-12-2018)
Beldt, mr. J. van den, Haarlem (31-12-2018)
Berg, mr. G.F.C. van den, Almere (27-12-2018)
Bes, mr. W.S.E., Amsterdam (31-12-2018)
Beurs, mr. J. de, Den helder (21-12-2018)
Biemans, mw. mr. E.H.C.M., Ridderkerk (05-12-2018)
Bisscheroux, mw. mr. M.J., Roermond (31-12-2018)
Bliek, mr. Joh. de, Rotterdam (04-01-2019)
Bloemink, mr. R., Amsterdam (01-01-2019)

Blom, mw. mr. F.K.H., Amsterdam (31-12-2018)
Bodewes, mw. mr. K.W.M., Amsterdam (01-01-2019)
Boekel, mr. T.C.P.M. van, Tilburg (31-12-2018)
Boom, mr. C. van der, Vlaardingen (31-12-2018)
Bos, mr. J.A.M., 's-Gravenhage (01-01-2019)
Bosch, mr. P.L.J., Amsterdam (31-12-2018)
Bosma, mw. mr. F.J., Apeldoorn (30-12-2018)
Utrecht (01-01-2019)
Dam, mr. P.F.W.A. van, Rotterdam (01-01-2019)
Dam-Ouwens, mw. mr. S.N.W., Haarlem (28-12-2018)
Daniëls, mw. mr. M.L., Rijen (31-12-2018)
Dashorst, mw. mr. N., Rotterdam (01-01-2019)
Deguelle, mw. mr. D.T.J., Maastricht (31-12-2018)
Demacker, mw. mr. P.R.H., Nijmegen (15-12-2018)
Dessing, mr. J.R.F., Rotterdam (31-12-2018)
Diamant, mw. mr. J., Amsterdam (04-12-
Amsterdam (25-11-2018)
Evers, mr. J.A., Hilversum (31-12-2018)
Exterkate, mw. mr. P.J.G., Oeffelt (31-12-2018)
Faassen, mr. M.A.H., Veldhoven (01-01-2019)
Fastré, mr. B.C.A., Maastricht (31-12-2018)
Finke, mr. F.F.S., 's-Gravenhage (31-12-2018)
Fleur, mr. T.M., Amsterdam (31-12-2018)
Fontijn, mr. A.J., Emmen (31-12-2018)
Freeman, mr. R.R.,
Enschede (31-12-2018)
Goijer-Janssen, mw. mr. H.A.M., Oss (31-12-2018)
Goppel, mr. J.R., Haarlem (31-12-2018)
Grauwmeijer, mw. mr. M., Deurne (24-12-2018)
Grave-Verkerk, mw. mr. D.G.M., Amsterdam (01-01-2019)
Gremmen, mw. mr. L.J., Breda (01-01-2019)
Griffith, mr. T.G., Amsterdam (30-12-2018)
Grift, mw. mr. A. van der, Utrecht (01-01-2019)
Groen, mr. M.L.,
Harderwijk, mw. mr. E.G., Groningen (31-12-2018)
Hartman, mr. M.A.J., Rotterdam (01-01-2019)
Heezemans, mw. mr. A., Eindhoven (31-12-2018)
Heiden, mr. H.G.S. de, Amsterdam (31-12-2018)
Heijden, mr. Ph.W. van der, 's-Gravenhage (31-12-2018)
Heijnen, mr. P., Hoorn nh (31-12-2018)
Heikens, mr. A., Eindhoven (28-12-2018)
Heinrici, mr. J., Rotterdam (08-01-2019)

'MEER FOCUS OP PRIVACY RECHT'

Chantal Grouls (43) is sinds januari van dit jaar salary partner bij Hekkelman Advocaten & Notarissen in Nijmegen. Daarvoor was ze partner bij GS Advocaten. 'Ik werk vanaf de start als advocaat in 1999 binnen een brede advies- en procespraktijk op het gebied van arbeidsrecht en privacyrecht. Ik heb mijn expertise opgedaan door het adviseren en het begeleiden van ondernemingen uit allerlei sectoren. Bij Hekkelman vind ik een ondernemende groep collega-advocaten die met betrokkenheid en gedrevenheid complexe arbeidsrechtelijke thema's pragmatisch oplossen. Daarnaast krijg ik ruimte om meer focus te leggen op het privacyrecht.'

Bouwman, mw. mr. G.H., Groningen (31-12-2018)
Braad, mw. mr. E., Alphen aan den Rijn (31-12-2018)
Bredo, mw. mr. M.E.F., Berkel-Enschot (01-01-2019)
Broekhuijze, mr. J. van, Ridderkerk (05-12-2018)
Buter, mr. D.R., Nijkerk gld (31-12-2018)
Cabboort, mw. mr. J.G., Middelburg (01-01-2019)
Caderius van Veen, mr. R.J.B., IJhorst (31-12-2018)
Chan, mw. mr. C.Y., Shanghai (01-01-2019)
Claringbould, mr. M.H., Rotterdam (31-12-2018)
Cloïn, mr. J.C.M., Rotterdam (31-12-2018)
Coffeng, mr. J.M.T., Apeldoorn (31-12-2018)
Cornelisse, mr. M.C., Londen (31-12-2018)
Daas, mr. W.C. den,
2018)
Dietz, mr. G., Zeist (30-11-2018)
Dijck, mw. mr. P.H. van, Haarlem (31-12-2018)
Dijk, mr. J.P. van, Zwolle (31-12-2018)
Dik, mr. G., Laren nh (31-12-2018)
Dominicus, mw. mr. J.F., Goes (31-12-2018)
Dontje, mr. H., Rolde (01-01-2019)
Dregmans, mr. A., Arnhem (31-12-2018)
Drese, mr. G.H., Amsterdam (31-12-2018)
Dries, mw. mr. J.C. van den, Goes (31-12-2018)
Duivesteijn, mr. J.G.H., Nijmegen (31-12-2018)
Eeckhoutte, mr. F.J. Van, Heelsum (31-12-2018)
Elias, mw. mr. F.H.E., Rotterdam (01-01-2019)
Ellens, mr. N.Chr., Amsterdam (10-12-2018)
Elsenga, mw. mr. O.S.,
Valkenswaard (31-12-2018)
Frissen, mr. J., 's-Gravenhage (01-01-2019)
Gadzo, mr. E., Bergen op Zoom (01-01-2019)
Gans, mr. M.R., Groningen (31-12-2018)
Geen, mr. H.C. van, Amsterdam (17-12-2018)
Geerdes, mr. C.F., Nijmegen (01-01-2019)
Geerts, mr. J.C.B.C., Rosmalen (21-12-2018)
Gerlag, mr. W.J.Th.B., Kerkrade (31-12-2018)
Gestel-Cuijpers, mw. mr. L.E.J. van, Eindhoven (22-11-2018)
Giard, mw. mr. A.B.E.C., Utrecht (31-12-2018)
Gijsbertsen, mw. mr. S.A., Amsterdam (11-12-2018)
Gijssel, mr. H.J. van, Amsterdam (31-12-2018)
Glazenburg, mw. mr. J.,
Waddinxveen (31-12-2018)
Groot, mr. J., 's-Gravenhage (01-12-2018)
Gustenhoven, mr. R.J.L., Leeuwarden (01-01-2019)
Haan, mr. W.F. de, Groningen (31-12-2018)
Haanstra, mw. mr. M., Groningen (01-01-2019)
Haarst, mr. R.J.E. van, Winschoten (01-01-2019)
Haas, mr. N.P.M., Enschede (31-12-2018)
Haloua, mw. mr. M.B., Amsterdam (17-12-2018)
Halsema, mw. mr. T. van, Rotterdam (01-01-2019)
Hampe, mr. H., Amsterdam (28-12-2018)
Hamstra, mw. mr. I.M., Amsterdam (01-12-2018)
Hardenberg, mr. E., Deventer (01-01-2019)
Hemert, mr. Th.T.M. van, Leiden (27-12-2018)
Hendriksen, mw. mr. D.A., Rotterdam (01-01-2019)
Herweijer, mw. mr. S.A., Amsterdam (01-12-2018)
Hetterscheidt, mr. V.J.A., Doetinchem (28-12-2018)
Hoef, mw. mr. R.E. van de, Almere (01-01-2019)
Hoek, mr. J.P.C. van der, Rotterdam (01-01-2019)
Hofman, mr. G.J., 's-Hertogenbosch (01-12-2018)
D'Hooghe, mw. mr. S., Middelburg (28-12-2018)
Hooijschuur, mw. mr. A.E., Wormerveer (08-01-2019)
Houtkooper, mw. mr. C.E., Haarlem (01-12-2018)
Houtzagers, mr. G.J.H., 's-Gravenhage (01-01-2019)

Hövell tot Westerflier, mr. R.H.A.M. van, Rotterdam (31-12-2018)
Hovenier, mw. mr. E.M., Enschede (10-12-2018)
Huijskens, mr. B.F.M., Tilburg (31-12-2018)
Huisman, mr. M.L., Goes (01-01-2019)
Jacobs, mr. R.G.H.M., Wijchen (07-12-2018)
Jacobs, mw. mr. A.M.B., Amsterdam (19-12-2018)
Jacobs, mw. mr. C., Amsterdam (01-01-2019)
Jansen, mw. mr. Y.O., Kopenhagen (31-12-2018)
Janson, mw. mr. S.M.Q., Amsterdam (31-12-2018)
Janssen, mr. G., Amsterdam (31-12-2018)
Janssen, mr. M.G.F.A., Assen (01-01-2019)
Janssen, mr. N.J.M., Maastricht (01-12-2018)
Jeltes, mw. mr. M., Amsterdam (31-12-2018)
Jonge-Wiemans, mw. mr. E.H. de, Zeist (01-01-2019)
Jongsma, mr. J.J., 's-Gravenhage (31-12-2018)
Jonkman, mr. E.R., Utrecht (31-12-2018)
Juriaans, mr. J.R., Leiden (31-12-2018)
Jurjus, mw. mr. Y.E.M., 's-Hertogenbosch (03-12-2018)
Jurna, mw. mr. T.W.M., Groningen (31-12-2018)
Kalatozova, mw. mr. A., Apeldoorn (03-01-2019)
Kamphuis, mr. R.P.F., Amsterdam (31-12-2018)
Kassrioui, mw. mr. F., Barendrecht (21-12-2018)
Keijzer, mr. J.Th.A. de, Amsterdam (31-12-2018)
Kerdel, mw. mr. K.J., 's-Gravenhage (31-12-2018)
Kerkhof, mw. mr. S.D., Rotterdam (01-01-2019)
Kerkvliet, mw. mr. J., Amsterdam (12-12-2018)
Keus, mr. R.W., 's-Gravenhage (31-12-2018)
Kinkelder, mw. mr. B.T.M. de, Heerlen (01-12-2018)
Kivik of Beernink, mr. T.H.G., Holten (01-12-2018)
Kleijwegt, mr. J.P., Utrecht (31-12-2018)
Klink, mw. mr. G., 's-Gravenhage (31-12-2018)
Knottenbelt, mr. H.W., Assen (31-12-2018)
Koedam, mw. mr. Z.J., 's-Hertogenbosch (31-12-2018)
Koers, mr. J.W.H.M., Doesburg (31-12-2018)
Koets-Bolhuis, mw. mr. C.L., 's-Gravenhage (31-12-2018)
Koetsier, mr. J., Amsterdam (31-12-2018)
Kolk, mw. mr. P. van de, Haarlem (31-12-2018)
Kolthof, mw. mr. C.E., Amsterdam (01-01-2019)
Koning, mw. mr. M. de, 's-Gravenhage (04-01-2019)
Kool, mw. mr. G.M., Waverveen (29-12-2018)
Koopman, mr. R., Ouddorp zh (31-12-2018)
Koopman, mw. mr. F.A., Leiden (31-12-2018)
Kos, mw. mr. P., Rotterdam (01-01-2019)
Kraaijeveld, mw. mr. A.A., Utrecht (01-01-2019)
Kronenberg, mr. A.J., Arnhem (01-01-2019)
Krouwel, mw. mr. D.H.J., 's-Gravenhage (01-12-2018)
Kruidhof-Stam, mw. mr. J.U., Hattem (01-12-2018)
Kubber, mw. mr. H.W. de, Amsterdam (22-11-2018)
Kuijeren, mr. A.M. van, Delft (31-12-2018)
Laar, mw. mr. J.M. van de, Amsterdam (01-01-2019)
Lange, mr. G.J. de, Voorburg (03-01-2019)
Lange, mw. mr. T. de, Rotterdam (01-12-2018)
Lans, mr. J.L.G.M. van der, 's-Gravenhage (31-12-2018)
Laoût, mr. J.R., Baarn (31-12-2018)
Larsson, mr. F.F., Leiden (31-12-2018)
Lathouwers, mr. F.E.R.M., Utrecht (01-01-2019)
Lathouwers-Ekelenburg, mw. mr. M. van, Rotterdam (30-11-2018)
Lee, mw. mr. G.M. van der, Diemen (01-12-2018)
Leefers, mr. W.L., Bussum (30-12-2018)
Lenders, mw. mr. W.A., Amsterdam (09-01-2019)
Lest-van Berkel, mw. mr. A.M. van de, Utrecht (31-12-2018)
Lionarons, mw. mr. T.L., Amsterdam (31-12-2018)
Loontjens, mr. S.J.E., Tilburg (31-12-2018)
Lubbers, mr. A.G., Haarlem (31-12-2018)
Lubbers, mw. mr. J.M.J., Groningen (01-01-2019)
Lugt, mr. S.D., Amsterdam (31-12-2018)
Majid, mw. mr. N., Rotterdam (28-11-2018)
Majoor, mr. F.J., Diemen (24-12-2018)
Martens, mw. mr. K., Assen (20-12-2018)
Martens, mw. mr. M.J.E., Breda (31-12-2018)
Matthijssen, mw. mr. J.A.H., Tilburg (16-12-2018)
Meerburg-Pasterkamp, mw. mr. M., Amsterdam (31-12-2018)
Mees, mr. M., Amsterdam (01-12-2018)
Meijden, mr. H.J.M.G.M. van der, Harderwijk (28-12-2018)
Meijden, mw. mr. B. van der, Veenendaal (31-12-2018)
Meijer, mr. O.E., Rotterdam (31-12-2018)
Meijers, mr. G., Amsterdam (01-01-2019)
Merkus, mr. P., Best (31-12-2018)
Midden, mr. G.J. van, 's-Gravenhage (01-01-2019)
Mijs, mr. C.F., Rotterdam (31-12-2018)
Mol, mw. mr. L.S., Leiden (01-01-2019)
Mollema-de Jong, mw. mr. H., Ermelo (31-12-2018)
Moonen, mr. J.A., Beek lb (31-12-2018)
Moree, mr. J.C., Poortugaal (31-12-2018)
Moree, mr. W., Barendrecht (31-12-2018)
Morijn, mr. A., Gouda (31-12-2018)
Mouris, mw. mr. M.A., Amsterdam (01-12-2018)
Mullaart, mr. R.F.M., Groningen (31-12-2018)
Muller, mr. H.R., Shanghai (01-01-2019)
Musch, mr. R.P.C., Singapore (21-12-2018)
Mutsaers, mw. mr. M.J.F.A., Haarlem (31-12-2018)
Nagtegaal, mr. E., Zaandam (31-12-2018)
Neefjes, mr. C.W.M., Purmerend (31-12-2018)
Nelck, mr. M.J., Nunspeet (31-12-2018)
Nieuwenhuijzen Kruseman, mr. A.C.W., Amsterdam (27-12-2018)
Niezink, mr. G.J., Groningen (31-12-2018)
Nuijten, mw. mr. P.S.J., Amsterdam (01-01-2019)
Olie, mr. D.J., Goes (31-12-2018)
Öntas, mr. A., Schiphol-Rijk (28-12-2018)
Ooststroom, mw. mr. J.J. van, Amsterdam (27-12-2018)
Pasma, mw. mr. M.A., Groningen (31-12-2018)
Patist, mr. J.W.H., Middelburg (31-12-2018)
Pauw, mr. K.R., Amsterdam (31-12-2018)
Peeters, mw. mr. M.J.M., Amsterdam (24-12-2018)
Pepers-Hohmann, mw. mr. N.E., Amsterdam (01-12-2018)
Perk, mr. B. van der, Velp gld (31-12-2018)
Plas, mw. mr. M.L., Bunnik (13-12-2018)
Pohlkamp, mr. R.P.A., Delft (12-12-2018)
Posthumus Meyjes, mw. mr. A.A., Amsterdam (31-12-2018)
Postma, mr. M.J.M., Houten (31-12-2018)
Pubben, mr. G.J.J.M., Bilthoven (31-12-2018)
Pullen, mr. H., Amsterdam (04-1-2019)
Putten, mw. mr. L.M. van, Tilburg (01-12-2018)
Raaij, mw. mr. M.P.F. van, Amsterdam (31-12-2018)
Ramaekers, mr. B., Maastricht (01-01-2019)
Reijns, mw. mr. C.N., Rotterdam (28-12-2018)
Reurings, mw. mr. M.C., Waverveen (21-12-2018)
Ris, mr. G., Dordrecht (31-12-2018)
Roijmans, mr. A., Rotterdam (31-12-2018)
Rooij, mw. mr. H. de, 's-Gravenhage (20-12-2018)
Rooij, mw. mr. M.W.M.J. van, Uden (31-12-2018)
Rookhuijzen, mr. W.B. van, Voorburg (31-12-2018)
Roscam Abbing, mr. P.A., Zutphen (31-12-2018)
Roza, mr. C.F., Zwolle (31-12-2018)
Ruijter, mr. B.J. de, Rotterdam (24-12-2018)
Ruiter, mw. mr. J.J.D., Schiphol (31-12-2018)
Sandberg-Crommelin, mw. mr. M.L., 's-Gravenhage (02-01-2019)
Schaap, mw. mr. J.H., Arnhem (31-12-2018)
Schaik, mr. J. van, Haastrecht (01-01-2019)
Schaik, mr. P.N. van, Eindhoven (31-12-2018)
Schee, mw. mr. D.B. van der, Deventer (01-01-

2019)
Scheltema, mr. H.C., Purmerend (27-12-2018)
Scherpenzeel, mw. mr. M.G.J.L. van, 's-Gravenhage (28-12-2018)
Schnepper, mw. mr. E.B., Amsterdam (14-12-2018)
Schouten, mr. J.W., Arnhem (03-01-2019)
Schrale-Oranje, mw. mr. J.P., Roden (01-01-2019)
Schravenmade, mr. H.Th., Maarssen (31-12-2018)
Schrijnemaekers, mw. mr. J., Eindhoven (31-12-2018)
Schuijt, mw. mr. M.C., Gouda (01-01-2019)
Schulte Nordholt, mw. mr. F.A., Amsterdam (31-12-2018)
Schuringa, mw. mr. T.H.G., Groningen (31-12-2018)
Slingerland, mw. mr. R.P., Breda (01-12-2018)
Sluis, mr. P. van der, Leeuwarden (01-01-2019)
Sluiter, mr. H., Amsterdam (30-12-2018)
Sluiter, mw. mr. L., Amsterdam (01-01-2019)
Smid, mr. B., Assen (31-12-2018)
Smit, mw. mr. M.J., 's-Gravenhage (31-12-2018)
Snel-de Kroon, mw. mr. M., Deventer (31-12-2018)
Sol, mr. B.J., Haarlem (31-12-2018)
Spaans-Toet, mw. mr. P., Nootdorp (01-12-2018)
Spanjer, mw. mr. M.P., Haarlem (31-12-2018)
Spit, mw. mr. M.J., Amsterdam (01-12-2018)
Spreksel, mr. C.F.M.P., Maastricht (31-12-2018)
Staal, mw. mr. M.E.F., Baarn (30-12-2018)
Stapert, mr. B., Amsterdam (01-01-2019)
Steins Bisschop, mr. B.T.M., 's-Gravenhage (01-01-2019)
Stel, mw. mr. E.J. van der, Almere (01-01-2019)
Stoel, mr. J.A.F., Amsterdam (30-11-2018)
Stoker, mr. J., Leeuwarden (31-12-2018)
Stork, mr. A.W., Maarssen (31-12-2018)
Straaten, mr. M. van, Utrecht (31-12-2018)
Strengers, mr. P.M., Hoogland (01-01-2019)
Struijkenkamp, mw. mr. I., Amsterdam (31-12-2018)
Stuurman, mr. C., Amsterdam (31-12-2018)
Suir, mr. R.R., Haarlem (01-01-2019)
Swaan, mr. J., Alkmaar (30-11-2018)
Swagemakers, mr. C.A.M., Dongen (31-12-2018)
Tahtah, mr. A., Rotterdam (02-01-2019)
Terrahe, mr. R.M., Arnhem (31-12-2018)
Tienstra, mr. H.G., Amsterdam (31-12-2018)
Timmerman-Wezepoel, mw. mr. M., Nootdorp (01-01-2019)
Tongeren, mr. B.J.R. van, Rotterdam (31-12-2018)
Tosun, mr. Z., Amsterdam (24-12-2018)
Touw, mw. mr. J.H. van der, Amsterdam (31-12-2018)
Tuurenhout, mr. M.J., New York (28-11-2018)
Uitslag, mw. mr. P.M., Oldenzaal (31-12-2018)
Uygul, mr. D., Leeuwarden (31-12-2018)
van Nieuwenhuizen, mw. mr. L. van, Zaandam (31-12-2018)
Veen, mw. mr. I.G.G., Leusden (01-12-2018)
Veenhuysen, mr. R.J., Maastricht (01-01-2019)
Veenstra, mw. mr. L., Arnhem (31-12-2018)
Velden, mr. J.F.H.M. van der, Eindhoven (24-12-2018)
Verbeke, mw. mr. J.J., Rotterdam (27-12-2018)
Verboom, mw. mr. E.D.M., Eindhoven (01-01-2019)
Vercammen, mw. mr. M.J.B., Eindhoven (31-12-2018)
Verheijden, mw. mr. M., Rotterdam (30-11-2018)
Verheul, mw. mr. M., Groningen (31-12-2018)
Verrips, mr. S.H., Rotterdam (01-12-2018)
Verschuren, mw. mr. S.M.J., 's-Hertogenbosch (31-12-2018)
Verschuur-van der Voort, mw. mr. E.A.J., Bloemendaal (31-12-2018)
Versteegh, mw. mr. G.A., Zutphen (31-12-2018)
Verstegen, mr. R.J.M., Utrecht (01-01-2019)
Verster, mr. E.J., Zutphen (31-12-2018)
Verstraaten, mr. F.G., Apeldoorn (01-01-2019)
Verweijen, mw. mr. V.L.M., Deventer (08-12-2018)
Vetkamp, mr. M., Soest (31-12-2018)
Visser, mr. J. de, 's-Gravenhage (12-12-2018)
Vissers, mw. mr. M., Utrecht (31-12-2018)
Vogelvang, mw. mr. E., Amsterdam (01-01-2019)
Vonk-Schellingerhout, mw. mr. O., Londen (10-12-2018)
Voort, mw. mr. R.A. van der, Zwolle (01-12-2018)
Vugt, mr. P.H.P. van, Eindhoven (27-12-2018)
Waart, mw. mr. M.E. van, Naarden (10-12-2018)
Weide, mw. mr. C.J.A. van der, Rotterdam (01-12-2018)
Weij, mr. M., Amsterdam (15-12-2018)
Weijer, mr. L.H., Rotterdam (31-12-2018)
Weit, mw. mr. M.H. van der, Purmerend (31-12-2018)
Wesselman van Helmond, mr. A.G.J., Zeist (01-01-2019)
Wetzels, mw. mr. E.J.M., Maastricht-Airport (25-12-2018)
Wever, mr. L.N.M., Amsterdam (31-12-2018)
Wezel, mw. mr. A.M.T., Zaandam (31-12-2018)
Wijbrands, mr. P., Amsterdam (01-01-2019)
Wijnberg, mr. A.H., Groningen (31-12-2018)
Willering, mr. M.W., 's-Gravenhage (31-12-2018)
Winters, mr. D., Hoofddorp (31-12-2018)
Wit, mr. J.G.P. de, Leiden (01-12-2018)
With, mr. P. de, Rotterdam (16-12-2018)
Witkamp, mw. mr. H.J., Amersfoort (31-12-2018)
Wolfert, mw. mr. D.E.J., Amstelveen (28-12-2018)
Wolff, mr. D.W., Amsterdam (01-01-2019)
Woodhouse, mr. X.H.C., Utrecht (24-11-2018)
Wurfbain, mr. J.S., Ede gld (31-12-2018)
Wylick, mr. L.M. van, Maastricht-Airport (28-12-2018)
Wytzes, mr. P.J., Amstelveen (31-12-2018)
Zandvoort, mr. A.Th.L. van, Oss (31-12-2018)
Zee, mw. mr. M.R. van der, 's-Gravenhage (01-01-2019)
Zillig, mr. V., Rotterdam (31-12-2018)
Zilstra, mw. mr. M.S., Arnhem (31-12-2018)
Zinnicq Bergmann, mr. G.A.E.M. van, Soest (01-01-2019)
Zubrinic, mw. mr. D., Amsterdam (31-12-2018)
Zuidema, mw. mr. M., Amsterdam (27-12-2018)
Zweedijk, mw. mr. A.C., Hoofddorp (01-01-2019)

'ONDERNEMEND EN MODERN KANTOOR'

Rens Nijdam (40) stapte recentelijk over van PlasBossinade in Groningen naar REIN advocaten & adviseurs in Assen. Hij werkt op het terrein van het ondernemingsrecht, overnames en contractenrecht en is actief in de blockchain en legal tech. 'Ik heb een bijzondere interesse voor innovaties in ons werkgebied. Bij REIN zijn ze hier al lange tijd serieus mee bezig, waaronder via het Reinlab. Het is een ondernemend kantoor waar moderne advocatuur wordt gedreven. Ik probeer zo veel mogelijk samen te werken met collega's. De kwaliteit van werk wordt er beter van, het is bijna altijd efficiënter. Bovendien wordt het werk er leuker door.'

OVERLEDEN

Hemmes, J.H., Assen (01-03-2018)

Procederen in Oostenrijk

Wijnkamp Advocatuur/Advokatur GmbH

Nederlandstalig advocatenkantoor gevestigd in Oostenrijk.

Meerdere advocaten
Meerdere specialismen
Communicatie in de Nederlandse taal
Specialisatie: Bergsportrecht | Skirecht | Letselschade | Strafrecht

A-6460 Imst, Sirapuit 7 Oostenrijk
T: +43 (0) 5412/64640 F: +43 (0) 5412/64640-15
M: office@wijnkamp-advocatuur.com W: www.wijnkamp-advocatuur.com

CIVIELE CASSATIE | CASSATIEADVIES | CASSATIEPROCEDURE

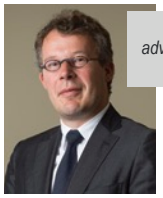

Jacques Sluysmans
advocaat bij de Hoge Raad
070-31 31 057

Ruben Wiegerink
advocaat bij de Hoge Raad
070-31 31 076

VAN DER FELTZ
advocaten

TANGER
ADVOCATEN

KWALITEIT BEGINT MET GOEDE ADVOCATEN

Tanger Advocaten N.V. is met 25 advocaten één van de grootste advocatenkantoren in het arrondissement Noord-Holland. Tanger Advocaten is een gespecialiseerd advocatenkantoor dat juridische diensten verleent op alle rechtsgebieden. Vanuit onze vestigingen in Alkmaar, Haarlem, Heemskerk en ons hoofdkantoor in Velsen-Zuid helpen wij ondernemers, instellingen en particulieren.

WIE ZOEKEN WIJ?

ADVOCAAT-MEDEWERKERS

ARBEIDSRECHT-ONDERNEMINGSRECHT

IE-RECHT-PRIVACYRECHT-ONDERNEMINGSRECHT

INSOLVENTIERECHT-ONDERNEMINGSRECHT

GEÏNTERESSEERD?

Zie de uitgebreide vacature op onze website: **www.tanger.nl**

Contentkey, als relevantie telt

Een advertentie of vacature die een duidelijke relatie heeft met een redactioneel artikel respondeert zichtbaar beter.

deelnemer	inhoud	contentkey	kerndoelgroep
uiting advertentie vacature →	→	→	

Bel Capital Media Services BV
024 - 360 66 83 of mail@capitalmediaservices.nl

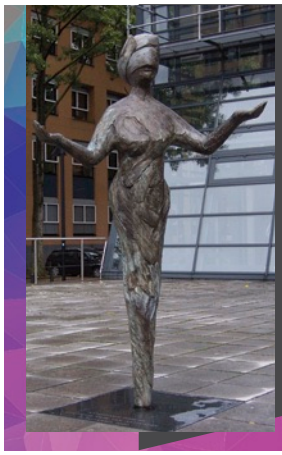

Een uniek en persoonlijk kunstwerk voor binnen of buiten, klein of groot.

www.elselienvandergraaf.nl
06 40324268

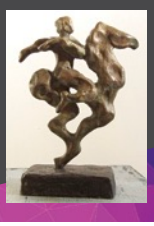

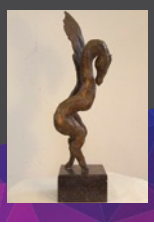

VAN DE TUCHTRECHTER

Deze uitspraken zijn geselecteerd en bewerkt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit Jan de Bie Leuveling Tjeenk, Tjitske Cieremans, Han Jahae, Maurice Mooibroek en Robert Sanders.

ZORGVULDIGHEID EN INFORMATIEPLICHT

- Raad van discipline Amsterdam 10 april 2018, zaak nr. 17-930/A/NH, ECLI:NL:TADRAMS:2018:66.
- Gedragsregels 4, 8 en 9 (oud), artikel 48 lid 9 Advocatenwet.
- Advocaat is ernstig tekortgeschoten in dienstverlening met betrekking tot zorgvuldigheid en voortvarendheid.

Klagers hebben juridische bijstand aan mr. X gevraagd in verband met een aansprakelijkstelling en ten laste van aan hen gelegde conservatoire beslagen. Mr. X heeft op 26 mei 2016, na ontvangst van de dagvaarding, aan B, een derde betrokkene, een e-mail gestuurd met daarin onder meer de mededelingen dat hij kennis heeft genomen van de roldatum met betrekking tot de conservatoire derdenbeslagen en toevoegingen kan aanvragen voor klagers en B. Op de rolzitting op 20 juli 2016 heeft zich namens klagers niemand gesteld, waarna klagers bij verstek zijn veroordeeld en executoriaal beslag ten laste van klagers is gelegd. Op verzoek van klagers is mr. X een opheffingskortgeding gestart.
De klacht houdt, voor zover van belang, in dat mr. X tuchtrechtelijk verwijtbaar heeft gehandeld doordat hij (i) de opdracht tot dienstverlening niet heeft bevestigd, (ii) noch een analyse van de zaak, noch de te nemen stappen met klagers heeft besproken, (iii) processtukken heeft ingediend zonder deze af te stemmen, (iv) niet heeft gereageerd op dringende verzoeken van klagers om contact op te nemen, (v) beroepsfouten heeft gemaakt door de dagvaardingstermijn te laten verlopen en geen verzetdagvaarding te hebben aangebracht en (vi) klagers niet heeft geadviseerd en geïnformeerd over de gemaakte beroepsfouten.
De raad stelt voorop dat een advocaat gehouden is een hem verleende opdracht schriftelijk te bevestigen, met de nodige voortvarendheid de belangen van zijn cliënt te behartigen en zijn cliënt op de hoogte te houden van zijn werkzaamheden, waaronder het delen van processtukken in concept. Een redelijk handelend en bekwaam advocaat had in een dergelijke zaak een analyse van de zaak besproken met cliënten en de gemaakte afspraken schriftelijk bevestigd. Het verweer van mr. X dat enkel B zijn cliënt was, gaat niet op, aangezien hij na een daartoe verstrekte opdracht onder meer een opheffingskortgeding is gestart namens klagers en voor hen toevoegingen heeft aangevraagd. Onderdelen (i), (ii) en (iii) zijn gegrond.
De raad vervolgt dat vaststaat dat mr. X zich niet heeft gesteld op 20 juli 2016. Het verweer dat er sprake was van grote tijdsdruk kan de raad niet plaatsen, gezien de periode van acht weken tussen de ontvangst van de stukken en de roldatum. Ook een ziekenhuisopname in die periode kan het nalaten van mr. X niet rechtvaardigen, aangezien van hem mag worden verwacht dat hij een adequate waarnemingsregeling treft gedurende langdurige afwezigheid. Mr. X had de gevolgen van zijn nalaten kunnen beperken door het verstek te zuiveren, maar de verzetdagvaarding is niet bij de rechtbank aangebracht. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij mr. X. Het nalaten hiervan is een beroepsfout. De raad rekent het mr. X zwaar aan dat hij klagers niet over deze ontwikkelingen heeft geïnformeerd of anderszins klagers naar behoren op de hoogte heeft gehouden van de ontwikkelingen in de zaak. De raad spreekt ex artikel 48 lid 9 Advocatenwet ambtshalve uit dat mr. X jegens klagers niet de zorgvuldigheid heeft betracht die bij een behoorlijke rechtshulpverlening betaamt. Onderdelen (iv)-(vi) zijn ook gegrond. Gezien de eerdere tuchtrechtelijke veroordelingen van mr. X in vergelijkbare geschillen en een gebrek aan inzicht in het laakbare van zijn handelwijze, wordt mr. X de maatregel van een schrapping opgelegd.
Schrapping.

BELANGEN WEDERPARTIJ BIJ GEHEIMHOUDING MEDISCHE GEGEVENS

- Raad van discipline Arnhem-Leeuwarden, 3 april 2018, zaak nr. 17-354, ECLI:NL:TADRARL:2018:66.
- Gedragsregel 1 (oud), artikel 10a lid 1 sub d Advocatenwet.
- Overleggen privacygevoelige medische gegevens van wederpartij zonder toestemming kan niet zonder meer.

Klaagster was langdurig ziek en in een arbeidsgeschil verwikkeld geraakt met haar werkgever, cliënte van mr. X. Op enig moment heeft het UWV aan klaagster meegedeeld dat zij geen WIA-uitkering meer zal ontvangen, omdat zij niet meer arbeidsongeschikt wordt beschouwd. Klaagster wil vervolgens een herbeoordeling, waartegen mr. X bezwaar aantekent. In dit verband heeft het UWV medische stukken van klaagster aan mr. X verschaft. Bij verweerschrift in hoger beroep zijn deze medische stukken door mr. X namens de werkgever, in het arbeidsgeschil, als bijlagen overgelegd. Dit zonder toestemming van klaagster. Na advies van de deken heeft mr. X de betreffende bijlagen weer ingetrokken. Tijdens de mondelinge behandeling bij het gerechtshof heeft mr. X een pleitnota

voorgedragen, waarin zij wel naar de inhoud van het medisch dossier van klaagster verwees.
Klaagster verwijt mr. X onder meer dat zij medische stukken in een andere procedure tegen haar in het geding heeft gebracht dan waarvoor zij die stukken tot haar beschikking heeft gekregen. Ook verwijt zij mr. X dat zij in de procedure in hoger beroep alsnog inhoudelijk over de medische stukken heeft gesproken.
De raad acht deze klachten gegrond. Naar het oordeel van de raad had mr. X zich op voorhand moeten realiseren dat het overleggen van dergelijke privacygevoelige medische gegevens van klaagster bij het verweerschrift niet zonder meer kon. Door die gegevens van klaagster wel in de procedure te overleggen, zonder dat daarvoor toestemming door klaagster is gegeven, heeft mr. X klachtwaardig gehandeld. Naar het oordeel van de raad heeft mr. X ook tuchtrechtelijk verwijtbaar jegens klaagster gehandeld door in de pleitnota aan de inhoud van het medisch dossier te refereren, nog voordat het gerechtshof heeft kunnen beslissen op het verzoek om klaagster die medische stukken alsnog zelf te laten overleggen. Mr. X heeft daarom bij de behartiging van de belangen van haar cliënte de belangen van klaagster bij bescherming c.q. geheimhouding van haar medische gegevens onevenredig geschaad.
Waarschuwing.

OVERLEGGEN MEDISCH DOCUMENT

- Hof van discipline, 25 mei 2018, zaak nr. 170335, ECLI:NL:TAHVD:2018:101.
- Gedragsregel 1 (oud), artikel 10a lid 1 sub d Advocatenwet.
- Overleggen medisch document door advocaat wederpartij in het kader van adequate procesvoering niet noodzakelijk.

Mrs. X en Y hebben in een civiele aansprakelijkheidsprocedure, die klager tegen mr. X heeft gestart, een neuropsychologisch onderzoeksrapport van klager overgelegd zonder diens toestemming. Voorheen werd klager in zijn geschil met een andere partij bijgestaan door mr. X., in welk verband hij het rapport vertrouwelijk aan mr. X ter beschikking had gesteld.
De raad verklaart de klacht gegrond. De raad overweegt daartoe dat in zijn algemeenheid aan advocaten een grote mate van vrijheid toekomt bij het vormgeven van de in een procedure te volgen strategie. De advocaat is niet gebonden aan de medische geheimhoudingsplicht, die slechts geldt tussen arts en patiënt. Daar staat echter tegenover dat de advocaat bij de gebruikmaking van medische gegevens moet voorkomen dat de gerechtvaardigde belangen van de betrokkene nodeloos worden geschaad. Het overleggen van medische gegevens in een procedure is onder meer gerechtvaardigd voor zover in de gegeven omstandigheden een reëel belang bij adequate rechtsbijstand daartoe noopt. Volgens de raad was van een dergelijk belang geen sprake. Zonder uitleg, die mrs. X en Y niet hebben gegeven, is niet te begrijpen dat in het rapport over de feitelijke gang van zaken informatie zou staan die niet (ook) uit andere bronnen zou blijken.
Nu het bovendien gaat om medische gegevens die aan mrs. X en Y zijn verstrekt door een voormalig cliënt waarmee zij in een civiele procedure verwikkeld waren, hadden zij overlegging van het (volledige) rapport achterwege moeten laten.
Mrs. X en Y gaan in beroep. Zij voeren aan, kort samengevat, dat het, in het kader van het verweer tegen de hoogte van de door klager geclaimde schade, wel degelijk noodzakelijk was het rapport over te leggen. Het hof acht de grieven gegrond. Mrs. X en Y hebben naar het oordeel van het hof voldoende aannemelijk gemaakt dat zij er, in het kader van het verweer van mr. X tegen de vordering tot schadevergoeding van klager, een reëel belang bij hadden het rapport ter kennis van de rechtbank te brengen. Zij konden in redelijkheid menen dat voor het antwoord op de vraag voor welke (rente)schade zij aansprakelijk kunnen worden gehouden, van belang is hetgeen in het rapport valt te lezen over (de visie van klager op) het moment van intreden van de medische eindtoestand van klager en de periode waarin hij heeft 'stilgezeten'. Daar tegenover heeft klager niet duidelijk kunnen maken welk belang aan zijn kant (anders dan het willen voorkomen van een voor hem ongunstige uitkomst van de civiele procedure tegen mr. X) verweerders ervan had behoren te weerhouden het rapport in het geding te brengen. Het rapport is door de overlegging in de procedure ook niet openbaar geworden. Het rapport is immers naast hemzelf en mrs. X en Y slechts ter kennis gekomen van de rechter en de griffier, die beiden uit hoofde van hun functie tot geheimhouding zijn gehouden. Het hof overweegt ook dat mrs. X en Y niet gehouden waren eerst in overleg te treden met de advocaat van klager of de deken (vgl. HvD 23 mei 2014, ECLI:NL:TAHVD:2014:177). Voorts hoefden zij ook niet slechts gedeelten van het rapport te overleggen, nu overlegging van het hele rapport de waarheidsvinding in de civiele procedure ten goede kwam. Het hof verklaart de klacht ongegrond en vernietigt de door de raad opgelegde waarschuwing.
Ongegrond.

TEN SLOTTE

ZONDER ADVOCAAT GEEN RECHTSSTAAT

DOOR / JOHAN RIJLAARSDAM
ALGEMEEN DEKEN NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

Mijn eerste weken als algemeen deken verliepen turbulent. Protesterende advocaten die voor rechtbanken in het hele land actievoerden voor het behoud van gefinancierde rechtsbijstand voor mensen met een kleinere beurs: wie had ooit kunnen denken dat dat nodig zou zijn? Als advocaten de straat op gaan, dan is er wel wat aan de hand. En dat is dan ook zeker het geval: de rechtsstaat in Nederland staat onder druk, net als de bijzondere positie die advocaten hierin hebben.

Iedere burger in Nederland moet ervan op aan kunnen dat zijn wettelijke rechten altijd gewaarborgd zijn. In een rechtsstaat is iedereen gelijk voor de wet en uiteindelijk beslist een onafhankelijke rechter aan de hand van de wet. Maar de rechtsstatelijke beginselen zijn niet veilig. Zo bepleitte een grote politieke partij dat rechters door de Tweede Kamer beoordeeld moeten kunnen worden. Een prominent politicus opperde het idee om in bepaalde wijken strenger te straffen. Het Openbaar Ministerie doet grote aantallen zaken, waarvoor de betrokkene een strafblad zou krijgen, af zonder rechterlijke toets. Er is grote ondercapaciteit binnen het Openbaar Ministerie en de politie. De rechterlijke macht klaagt over te grote werkdruk. En steeds meer sociaal advocaten kunnen het zich niet meer veroorloven op te komen voor financieel minderbedeelden. Nederland is ondanks deze bedreigingen, die er niet om liegen, (nog) een rechtsstaat.

Het gevaar ligt evenwel op de loer dat we het scherpe zicht verliezen op de waarde van onze rechtsstaat. Als je maar vaak genoeg knabbelt aan de randen gaan er stukjes vanaf, tot we op een bepaald moment niet meer weten hoe de rechtsstaat eruit hoort te zien. Anders gezegd: de kikker merkt misschien niet dat het water waar hij in zit steeds heter wordt.

In het rechtsstatelijke evenwicht is de rol van de advocaat essentieel. Een advocaat is niet zomaar een vrij ondernemer die een juridisch beroep uitoefent, maar een juridisch beroepsbeoefenaar ten dienste van de rechtsbedeling die ervoor zorgt dat iedereen toegang tot het recht krijgt. In deze zin heeft de advocatuur een publieke verantwoordelijkheid. Samen met de rechterlijke macht en het Openbaar Ministerie, elk vanuit een eigen perspectief, staat de advocatuur voor een rechtvaardige samenleving. Gebaseerd op de wettelijk verankerde kernwaarden: onafhankelijk, partijdig, deskundig, integer en vertrouwelijk. Aan deze grondbeginselen van de advocatuur mag dan ook niet worden getornd, want de belangen van rechtzoekenden kunnen alleen worden gediend met behoud van de kernwaarden.

Het is daarom zorgelijk dat de overheid advocaten steeds meer lijkt weg te willen filteren. Zo is het in de plannen van de minister met de gefinancierde rechtsbijstand niet meer vanzelfsprekend dat een rechtzoekende, bijgestaan door een onafhankelijke advocaat, bij de rechter terechtkan. Dat wordt dan bepaald door een ‘poortwachter’. Ik vraag me af welke criteria hiervoor gelden en hoe de belangen van rechtzoekenden zijn gewaarborgd. Het lijkt mij tegenover de mensen die daarmee te maken krijgen dan moeilijk vol te houden dat in Nederland iedereen voor de wet gelijk is. De zo gekoesterde rechtsbescherming, in het bijzonder van mensen met een kleine beurs, spreekt dan niet meer voor zich. Dat is niet knabbelen aan de randen van de rechtsstaat, dat is een hap eruit.

Djoser

DJOSER

De andere manier van reizen

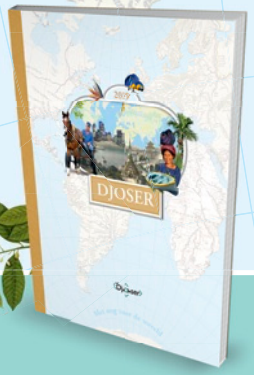

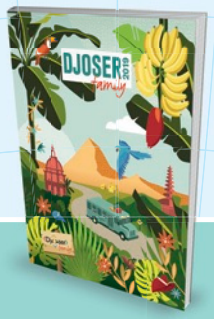

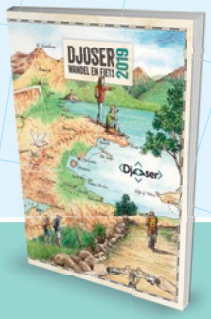

Djoser Rondreizen
Meer dan 300 pagina's
prachtige groepsrondreizen.

Djoser Family
Ontdek de wereld
met je kinderen.

Djoser Wandel & Fiets
Beleef een land op
een actieve manier.

Brochure?
DJOSER.NL of 071-512 64 00

ANVR SGR

Begin het jaar goed

Nascholen bij PO-Online

- Onbeperkt PO-punten halen
- Meer dan 260 onderwerpen
- Vooraanstaande docenten
- Maandelijks nieuwe actualiteiten
- Leuk om te doen

Doe een gratis cursus:

www.po-online.nl/proefcursus

Online nascholing
voor advocaten

PO Online

NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN